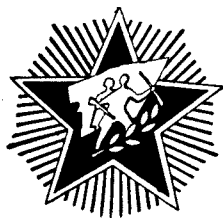

BOREC

1952 * 10

BOREC

(VSEBINA in ŠTEVILKE)

Zveza borcev in VI. kongres naše Partije	305
Naši heroji — junaki ljudske revolucije	306
Stari partizani pripovedujejo:	
Naprej v borbo!	310
V ilegalo	313
Le vkup, uboga gmajna	314
Napad pri Gribljah 6. IX. 1941 (konec)	315
Trikrat brez uspeha	318
Sestanek v bolniški sobi	320
Samotni grobovi na Daljnem severu	322
Bilo je na otoku (Nadaljevanje) .	324
Knjige, ki nas zanimajo: »Borbe v Sloveniji 1941. leta«	326
Življenje in delo naših organizacij: Nekaj kritičnih pripomb o poteku skupščin in o delu novoizvoljenih odborov	328
Dobra pobuda	330
Desetletnica tragedije v Uden borštu	331
Ljubljana se je odložila padlim ilegalcem	333
Partizanska dobra volja	335
Tehnika in njene novosti	336

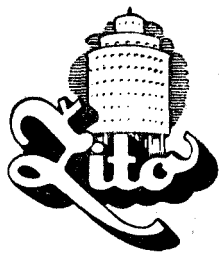
Naslovni klišee: fotografija, ki nam jo je poslal v objavo Muzej narodne osvoboditve v Ljubljani, z željo, da bi tisti, ki pozna to fotografijo, sporočil, kje je bila fotografirana oziroma kdo in kdaj jo je fotografiral.

Naročniki,

ne odlašajte več s plačilom naročnine! Še danes izpolnite položnico, ki ste jo prejeli v šesti številki in jo odpošljite! Da ne pozabite: CELOLETNA NAROČNINA JE 360.— din, POLLETNA PA 180.—

Uprava revije »Borec«

»Borec« izhaja mesečno. Urejuje uredniški odbor, odgovorni urednik Bojan Ajdič. Rokopise pošiljajte uredništvu revije »Borec«, Ljubljana, Erjavčeva 16, poštni predal 195. Posamezna številka 30 din, celoletna naročnina 360 din. Naročnino pošiljajte upravi revije »Borec«, Ljubljana, Erjavčeva 16, poštni predal 195 ali na ček, račun NB 601-90321-3 — Tiskarna »Slovenskega poročevalca« v Ljubljani.

PODJETJE

ŽITO LJUBLJANA

PARMOVA 33, tekoči račun pri NB FLRJ
v Ljubljani št. 604-75143-2

Kupuje in prodaja vse vrste žitaric in mlev-
skih izdelkov, stročnice in grahorice
Blago dostavlja po želji v skladišče kupca

Grosistične poslovalnice v drugih krajih Slovenije:

Maribor tel. 31-09; Celje tel. 272; Ptuj tel. 105;
Kranj tel. 313; Prestranek tel. 9 in Murska Sobota
telefon 89

Depa skladišča:

Kočevje tel. 74; Gradac — Podzemelj tel. 3;
Silos — Zalog tel. 49-60

Telefoni:

Centrala: Parmova 33; 51-41, 20-79, direktor 28-77
Poslovalnica Ljubljana: Parmova 33; 37-61
Skladišče Ljubljana: Tobočna tovarna; 36-42
Prometni odsek: Tržaška cesta 54; 34-89

TRGOVSKO PODJETJE

MANUFAKTURA

LJUBLJANA, Sv. Petra cesta št. 1-II,
telefon 32-90

s svojimi poslovalnicami:

Miklošičeva cesta št. 18 »Ciciban«

Copova ulica št. 3

Pred Skofijo št. 21 pri »Vodnjaku«

Sv. Petra cesta št. 11

Smartinska cesta št. 15

Vodnikov trg št. 5

Litijska cesta št. 29

Predjamska ulica št. 24

obvešča, da nudi cenjenim odjemal-
cem bogato izbiro raznovrstnega blaga
po najnižjih dnevnih cenah.

Obiščite nas — in zadovoljni boste!

DRŽAVNO TRGOVINSKO
PODJETJE

Preskrba

Šentjur pri Celju

S SVOJIMI
POSLOVALNICAMI V:

ŠENTJURJU, ŠTORAH,
TEHARJU, PLANINI,
SLIVNICI, PILŠTANJU,
VEZOVLJU, KOZJU IN
NOVI VASI

OSKRBUJE DELOVNO
LJUDSTVO S PREHRAM-
BENIMI IN INDUSTRIJ-
SKIMI PROIZVODI

ZAVEDAMO SE,
DA SLUŽIMO
LJUDSTVU!

Lip Nazarje

pošta Nazarje, telefon Nazarje 2, brzojav LIP Nazarje.
Gozdne manipulacije: Ljubno, Luče, Gornjičrgrad; Lesno in-
dustrijski obrati Nazarje I in II in Gornjičrgrad; zbirno ekspe-
dicijsko skladišče Šmartno ob Paki.

PROIZVAJA — NUDI

hlodovino listavcev in iglavcev, rudniški in celulozni les,
tesan les, drva za kurjavo, žagan les vseh dimenzij, emba-
lažo vseh vrst, pohištvene dele, izdelke za gospodinjstvo
in industrijo, lesene orodne dele kakor tudi druge mizarske
in strugarske izdelke.

Proizvode prodaja v tu- in inozemstvo.

Sprejema naročila za svoje proizvode na veliko in malo, ter
sklepa pogodbe za dobave tudi za leto 1953.

T TOVARNA UPOGNJENEGA POHIŠTVA DUPLICA

*izdeluje in dobavlja vse vrste
pisarniškega, upognjenega po-
hištva, stanovanjske garniture,
kompletne opreme za kinodvo-
rane, restavracije, koncertne
dvorane, zadružne domove itd.*

Lesno industrijsko podjetje Kranj

proizvaja in vam dnevno nudi:

*rezan les, smrekov, jelkov, borov, ladijski pod,
stenski opaž, stavbeno in sobno pohištvo, stano-
vanjske hišice in barake, vsakovrstne zaboje in
embalažo, jamski les, celulozni les, drva, dro-
gove, pilote, oglje in lubje*

*Kvaliteta prvovrstna
les gorenjske strukture
cene ugodne*

**SE PRIPOROČAMO ZA NAROČILA
ZA LETO 1953**

**Gostinski obrati,
menze in potrošniki!**

KADAR KUPUJETE
MESO IN MESNE IZDELKE,
NE POZABITE NA

**OKRAJNO
KLAVNICO
V TOLMINU**

GROSISTIČNO PODJETJE
TEKSTIL
L J U B L J A N A
PRED ŠKOFIJO 3

Telefoni: Uprava 29-09, 51-09,
skladišče 29-21,
knjigovodstvo 28-61
Poštni predal 132

N U D I I Z S V O J I H
P E S T R I H I N B O G A -
T I H Z A L O G V S E V R S T E S E Z I J S K I H B O M B A Ź N I H I N V O L -
N E N I H T K A N I N , K O N F E K C I J O , T R I K O T A Ź O I N P L E T E N I N E

TOVARNA CELULOZE IN PINOTANA GORIČANE — MEDVODE

*Izdelujemo vse vrste nebeljenih
celuloz ter pomožnega strojila za
usnje pinotan in kemotan*

TEKSTILNA TOVARNA

Telefon 251 tudi po uradnih urah
257 med uradnimi urami

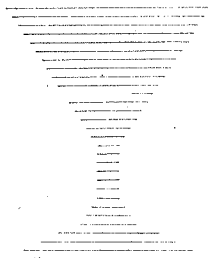
»Inteks« KRANJ

IZDELUJE:

FIN ZAMET V RAZNIH MODNIH BARVAH ZA MOŠKE
OBLEKE, ŽENSKÉ KOSTIME IN PLAŠČE • ŽENSKI
ZAMET ZA OBLEKE IN DOMAČE HALJE V RAZLIČNIH
BARVNIH TONIH • BLAGO ZA DEŽNE PLAŠČE V RAZ-
NIH KVALITETAH IN BARVAH • TKANINE ZA ŽENSKÉ
OBLEKE IZ STANIČNE VOLNE, APRETIRANE PROTI
VITJU, V RAZNIH IMITACIJAH VOLNENIH IZDELKOV
IN IZDELKOV UMETNE SVILE • TKANINE ZA MOŠKO
PERILO V RAZLIČNIH KVALITETAH, DESENIH IN BAR-
VAH • GARNITURE JACQUARD PRTOV IN PRTIČEV V
BARVAH • PRTE LISTNE BELJENE IN BARVANE TER
PRTE KARO • FLANELE V NAJRAZLIČNEJŠIH KVALI-
TETAH IN DESENIH • ŽEPNE ROBCE MOŠKE IN ŽEN-
SKE V RAZNIH KVALITETAH IN VZORCIH

VINO - LJUBLJANA

TRGOVINA Z ALKOHOLNIMI
IN BREZALKOHOLNIMI
PIJAČAMI

LJUBLJANA

Tržna ulica 6

Vam nudi na debelo:

RAZNA VINA, ŽGANJE, LIKERJE
IN OSTALE BREZALKOHOLNE
PIJAČE

INVALIDSKO
PODJETJE

se priporoča
cenjenim odjemalcem

Tovarna gumbov

KAMNIK, TELEFON 45

*Izdelujemo: vse vrste in številke bisernih, ko-
ščenih in galalitnih gumbov. Izdelujemo tudi lov-
ske gumbke in druge galanterijske predmete, kakor:
lasne sponke, lasne obroče, senčnike za kape in
podobno.*

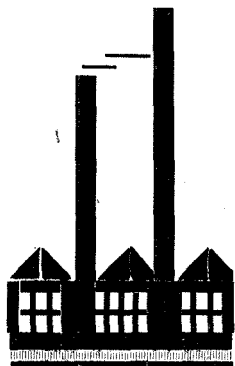
Se priporočamo za naročila!

TRGOVSKO PODJETJE

GOSAD — LJUBLJANA

kupuje preko KZ suhe gobe v vsaki količini po najvišjih dnevnih cenah, kakor tudi razna zdravilna zelišča. V vsaki količini kupujemo listje borovnic, ozkolistni trpotec in jagodovo listje. — Rastline: rman do 20 cm, jetrnik in njivsko preslico. — Korenine: gozdni koren, regrat (rumeni), bodečo nežo, gladež, belo čmeriko in arniko. — Plodove: češmin, šipek, glog in črni trn (oparnice). Vsa pojasnila in cene dobite v KZ ali direktno pri: „GOSAD“, Ljubljana, Prečna 4 — telefon 23-29

TOVARNA
METALNIH
KONSTRUKCIJ

FRANC LESKOŠEK MARIBOR

Podjetje projektira, proizvaja in montira vse vrste jeklenih konstrukcij – zakovičene in zavarjene:

Mostove, železniške in cestne

Industrijske hale, hangarje, perone, zgradbe, strehe, žerjavne proge, podeste, stebre za električne vode in radio, konstrukcije za rudarstvo, okna, vrata, stopnice, stojala za kolesa itd.

Cisterne, rezervoarje, bunkerje, silose, plašče za industrijske peči, cevovode, plinovode

Kompletne žerjave: ročne in električne, mostne, portalne, konzolne

Okretnice, prenosnice

Transporterje

Hidromehansko opremo: rešetke, čistilne stroje, zapornice: tablaste, segmentne, sektorske itd.

Zakovice, matične vijake, izolatorske opore, podložne ploščice, tračne žeblje

OKRAJNO
MIZARSKO
PODJETJE
DIVAČA

s svojimi obrati v

DIVACI, DUTOVLJAH in DOLU

izdeluje po naročilih in željah
potrošnikov vsakovrstne

**SPALNE SOBE, KUHINJSKE OPRE-
ME — IZVRŠUJE STAVBNA MIZAR-
SKA DELA IN PODOBNO**

Naši izdelki so okusno in solidno izde-
lani; prodajamo po najnižjih cenah.

Zahtevajte naše izdelke v vseh
prodajalnah pohištva.

Pohištvo lahko kupite tudi v vseh
naših delavnicah.

TOVARNA
KLOBUKOV
IN SLAMNIKOV

UNIVERSALE

Brzjav: Universale Domžale

Telefon: Domžale 44

IZDELUJEMO:

*najboljše volnene klobuke
vseh vrst, baret, športne
volnene čepice, volnene
smučarske kape, fese,
gamaše, torbice, rudarske
šleme ter slamnike in torbice
različnih oblik
in iz razne slame*

Trgovsko grosistično podjetje

Tel. 52-71, 52-73.

Poštni predal 34.

G A L A N T E R I J A

Ljubljana, Trubarjeva 1

(prej sv. Petra)

Vabimo kmetijske zadruge, krajevne in okrajne trgovine ter
gostinstva, da si ogledajo našo stalno zalogo vsakovrstnega blaga:

**RAZNA
GALANTERIJA:**

*Trudimo se za
dobro postrežbo,
največjo izbiro in
najnižje cene! —
Rezervirajte naro-
čila za naše stalne
potnike!*

gumbi, ogledala, sponke,	baretke,
broške, britvice, noži,	čipke,
jedilni pribor itd.,	žnore,
usnjeni izdelki,	trakovi,
ščetarski izdelki,	igračke,
vrvarski izdelki,	leseni izdelki,
papirnati izdelki,	otroški vozički,
ovojni in pisemski papir,	gramofonske plošče,
šolske potrebščine,	strojepisne mizice,
čistilna sredstva,	gostilniške in
kolonjska voda,	kuhinjske mize,
kozmetika,	klubske mizice,
nogavice,	lesene pete,
klobuki,	lesovi za škornje itd.

Tovarna trikotažnega perila

Pletenina

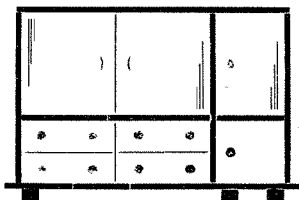
LJUBLJANA, ZALOŠKA CESTA 14

TELEFON 22-05, 25-50

TEKOČI RAČUN PRI KOMUNALNI BANKI 601-1-43200-5

Nudimo vam po smernih cenah

*bogato izbiro trikotažnega blaga iz svile in bombaža
za moške, ženske in otroke*

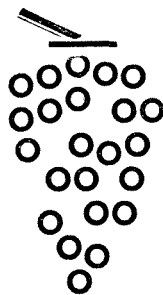

*Razno pohištvo, lesno galanterijo
vseh vrst (obešalnike, zabojčke za
jedilni pribor itd.) embalažo (za-
boje, gajbice) ter mehki rezan les
dobite po konkurenčnih cenah pri*

**OKRAJNI
LESNI INDUSTRIJI
PODPEČ**

Poizkusite in nabavite:

PRISTNA HALOŠKA IN SLOVENJE-
GORIŠKA VINA! PRODAJAMO
TUDI SELEKCIONIRANI TRSNI
MATERIAL IZ LASTNE TRSNICE

SE PRIPOROČA:

**Vinarska zadruga
Ptuj**

MARIBORSKA LIVARNA IN TVORNICIA KOVINSKIH IZDELKOV MARIBOR

Telefon: 24-13, 25-12, komerciala: 23-07,
brzjav: LIVARNA, poštni predal 20.

Izdelujemo: Medeninaste palice vlečene, kvalitete Ms 59, sposobne za avtomatsko obdelavo, raznih dimenzij in profilov.
Odlitke barvastih kovin razne kvalitete in težine po načrtih in modelih.
Vodovodne, parne in sanitarne armature, niklane in pokromane.
Gradbeno in pohištveno okovje iz medenine, po želji niklano in pokromano.
Črpalke za beljenje prostorov.
Odkovke in odpreske iz bakrenih, cinkovih in aluminijevih legur.
Peči za kopalnice.
Razpolagamo z najmodernejšimi stroji za brizgani in tiskani liv za izdelavo raznovrstnih preciznih strojnih delov in delov široke potrošnje po načrtih. Potrebno orodje izdelamo v lastni delavnici in sprejemamo tudi tozadevna posebna naročila. Vršimo pretapljanje in regeneracijo odpadkov barvastih kovin.
Naročila izvršujemo kvalitetno in po konkurenčnih cenah. Kupujemo odpadke barvastih kovin po najvišji dnevni ceni.

Splošno trgovsko podjetje

PRESKRBA

Sežana

VAM S SVOJO TRGOVINO NA DEBELO IN
NA DROBNO NUDI RAZNO BLAGO PO
UGODNIH CENAH S SOLIDNO POSTREŽBO

Se priporočamo!

Predilnica in tkalnica

Maribor, Poštni predal 25

ŽELEZNIŠKA POSTAJA: MARIBOR-STUDENCI

TELEFON: 22-71, 29-45

PRIPOROČA NAŠIM DELOVNIM LJUDEM
SVOJE KAKOVOSTNE IZDELKE

Grosistično trgovsko
podjetje

"TOLMIN"

Sedež: Most na Soči

Vam nudi
vsakovrstno blago
po želji in okusu

Postrežba točna, hitra in solidna
Za obisk se priporočamo!

Dobro blago je najcenejše!

TO JE GESLO KOLEKTIVA
TOVARNE ČEVLJEV

Alpina

ŽIRI

TELEFON: ŠT. 6 - BRZOJAVI: ALPINA
ŽELEZNIŠKA POSTAJA ŠKOFJA LOKA

Nudimo Vam kvalitetne

TERENSKÉ ČEVLJE za rudarje, gozdne delavce, gradbince,
železničarje i. dr.

ŠPORTNE ČEVLJE za smučarje, planince, lovce, izletnike i. dr.

ZIMSKÉ ČEVLJE za vse delovne ljudi, da bi si v slabih
vremenskih prilikah ohranili zdravje

ROČNO DELO!

ZAHTEVAJTE PONUDBE!

DELOVNI KOLEKTIV

Tovarne volnenih izdelkov Majšperk

TELEFONSKA ŠTEVILKA 4

AVTOBUSNE ZVEZE IZ PTUJA IN
POLJČAN

PRIPOROČA NAŠIM DE-
LOVNIM LJUDEM SVOJE
KAKOVOSTNE IZDELKE

GROSISTIČNO TRGOVSKO PODJETJE

GORICA

SEDEŽ: ŠEMPETER PRI GORICI
ŽELEZNIŠKA POSTAJA: VRTOJBA

Telefoni: uprava 14
komerciala 14a
embalaža, faktorni 37
skladišče 4

Brzjav: Grosist Gorica
Tekoči račun: NB 656-70200-1,
filiala: Šempeter pri Gorici

Kolonialno blago, tekstil, obutev, tobačni izdelki, vžgalice, spodnje in zgornje usnje, čevlarske potrebščine, usnjena zalanterija, železnina, emajlirana in keramična posoda, papir in izdelki, električni material, ravno in votlo steklo, alkoholne pijače v steklenicah, pohištvo, kemijski proizvodi.

Specialitete: izvezna mortadela »Juhor«, svinjski suhomesnati proizvodi iz najboljših tovaru Srbije, Hrvatske in Slovenije, tolminski polnomastni sir in čajno maslo.
Blago dostavljamo v goriškem okraju franco skladišče kupca, v druge okraje po dogovoru.

TOVARNA JEKLENIH KAROSERIJ

KAROSERIJA

LJUBLJANA, KAMNIŠKA 25

IZDELUJEMO:

karoserije za avtobuse,
trolejbusy, za gasilske,

sanitetne, tovarne in otroške avtomobile in kabine

TRGOVSKA IN GOSTINSKA PODJETJA — HRASTNIK

VAS POSTREŽEJO V SVOJIH TRGOVSKIH POSLO-
VALNICAH SOLIDNO IN POCENI IN VAM NUDIJO
V SVOJIH GOSTINSKIH OBRATIH VEDNO DOBRO
JEDAČO IN PIJAČO

TOBAČNA TOVARNA

v Ljubljani

Proizvajamo

cigarete; Drina, Planica,
Morava, Sutjeska, Zeta, Ibar in
Drava; cigare; Trabuko, Operas,
Portoriko in kratke domače; to-
bak za žvečenje, nosljanje in to-
bačni ekstrakt za pokončavanje
mrčesa pri rastlinah in živalih

ODPAD

PODJETJE
ZA PROMET Z ODPADKI

Ljubljana
PARMOVA 33

odkupi vse odpadke po
zvišanih cenah

POSLOVALNICE, PODRUŽNI-
CE IN SKLADIŠČA:

Ljubljana, Domžale, Kranj, Tržič,
Maribor, Ptuj, Dravograd, Ljuto-
mer, Celje, Konjice, Velenje, Trbov-
lje, Št. Peter na Krasu, Il. Bistrica,
Logatec, Rakek, Ajdovščina, Sol-
kan, Idrija, Tolmin, Brežice, Novo
mesto, Črnomelj

Zveza borcev in VI. kongres naše Partije

Člani Zveze borcev stopajo pred VI. kongres Komunistične partije Jugoslavije kot najvišji forum naše Partije, z odkritosrčno radostjo v srcu, v mirni in ponosni zavesti, da je organizacija Zveze borcev v največji meri izpolnila vse naloge, katere ji je v sklopu množičnih organizacij zaupalo vodstvo naše Partije. Velike so zasluge Zveze borcev na področju politične mobilizacije naših množic, v boju proti kominformovskemu zaslužnjevanju, pa tudi za izvedbo velikih nalog v izgradnji socializma, kot so na primer: izgradnja osnovnih temeljev naše težke in modernizacija naše industrije sploh, v razvijanju naših kmetijskih zadrug na vasi itd. V okviru posebnih nalog se je organizacija Zveze borcev trudila, da jih uresniči do največje mere. Gojila je z vso ljubeznijo plemenito in že tradicionalno partizansko tovarištvo, postavila je po vsej državi na stotine lepih pietetnih spomenikov in spominskih plošč padlim borcem, žrtvam fašizma in aktivistom, skrbela, da bi se čim hitreje ublažile težke posledice razdejanj in žrtev, ki jih je našemu ljudstvu prizadela fašistična okupacija, trudila se je, da bi vsi, ki so s svojim požrtvovalnim delom doprinesli svoj delež k zmagi narodnoosvobodilne borbe, prejel od ljudske oblasti tudi zaslužen priznanje. S svojim delom je organizacija Zveze borcev mnogo prispevala za krepitev neodvisnosti in svobode za nadaljnje utrjevanje bratstva in enotnosti naših narodov. Ko danes ugotavljamo, da je mednarodni politični položaj nove Jugoslavije neprimerno trdnější kot ob času V. kongresa, ko z dneva v dan opažamo, kako raste ugled nove Jugoslavije v svetu, moramo podčrtati, da je tako k

utrditvi notranjega kot zunanje-političnega položaja nove Jugoslavije tudi organizacija Zveze borcev doprinesla dostojni delež.

Prav čisto nič ne moti, da so se v dejavnosti organizacije Zveze borcev pojavljale tudi napake in pomanjkljivosti. Bistvenih napak ni bilo, in to je važno.

Ko je zasedal V. kongres KPJ, je bil položaj naše Partije in države vse prej kot lahek. Računajoč na globoko vdanost in zvestobo naših narodov do Sovjetske zveze, je njeno birokratsko vodstvo hotelo z enim samim zamahom uničiti našo svobodo in zavreti naš gospodarski razvoj. Ko se je prvi napad izjalovil, je pripravilo do pedantnosti natančen načrt, kako bi se narodi Jugoslavije ter njihovo partijsko in državno vodstvo, vendarle potisnilo na kolena. Od frontalnega napada vodstva SZ je prešlo na obleganje trdnjave: gospodarska blokada, obožene provokacije na naših mejah, t. j. direktno ogrožanje varnosti naše države, pošiljanje špijonov in provokatorjev v našo državo, kakor tudi mobilizacija vsega njihovega ogromnega propagandnega aparata, da bi se v svetu zrušil ugled nove Jugoslavije, dosegla njena izolacija od ostalih narodov in držav, s tem pa tudi demoralizacija naših narodov. Vsi ti in še mnogi drugi ukrepi so v vodstvu Sovjetske zveze ustvarjali tiho upanje, da bomo navsezadnje vendarle klonili.

To je bil pritisk, ki deloma še vedno traja in ki mu nobena druga majhna država ne bi bila kos. Nas ta pritisk ne more streti, prvič zato, ker imamo v vodstvu naše Partije in države izredno sposobno politično in državno vodstvo, in drugič zato, ker noben

narod na svetu ne ceni svoje svobode tako visoko kot narodi Jugoslavije. Birokratskemu vodstvu Sovjetske zveze je uspelo — za koliko časa, bomo še videli — zaslužniti svoje narode zato, ker ti narodi resničnih demokratskih svoboščin pravzaprav nikdar niso poznali, narode v satelitskih državah pa zato, ker niso imeli zadostnega moralno-političnega kapitala, da bi se mogli upreti slehernemu poizkusu zaslužnjevanja. Toda v narodih Jugoslavije se je v teku stoletij neprestanih bojev za svobodo, ki so dosegli svoj višek v narodnoosvobodilni borbi, zavest o dragoceni vrednosti nacionalne svobode in demokratskih svoboščin izoblikovala do take višine in ostrine, da je tudi navezanost na Sovjetsko zvezo ni mogla niti zmanjšati niti otopeni, brž ko so birokrati v Sovjetski zvezi odkrili svojo jasno namero, da nas hočejo zaslužniti. Prav to resnico je s svojim prodornim razumom, ter globokim poznavanjem miselnosti in čustev narodov Jugoslavije povedal maršal Tito neki ameriški delegaciji že jeseni 1949.

Zaradi obsežnosti dokumentarnega materiala v tem članku ne bomo obravnavali velikega političnega pomena, ki ga je boj narodov Jugoslavije za ohranitev svoje svobode in neodvisnosti že do sedaj imel za vse narode sveta. Na tem mestu se bomo dotaknili le pozitivnega odkritja naše Partije, do katerega je prišlo po prekinitvi sodelovanja s Kominformom. Naš spor z vodstvom Sovjetske zveze je namreč naši Partiji poma-

gal odkriti nevarno rano, ki danes razjeda sovjetski družbeni sistem: birokratizem. Od spoznanja, da je birokratizem smrtni sovražnik svobode in resnične socialistične graditve, smo se vsi mnogo naučili, ugotovili, da ta nevarnost, čeprav v manjši meri, obstoja tudi pri nas in prav na osnovi tega spoznanja je naša Partija nemudoma prešla v ofenzivo proti birokratskim pojavom v naši državi.

Danes so možnosti razraščanja birokratizma pri nas tako temeljito izpodrezane vse korenine, da za našo socialistično graditev ne predstavlja več nobene resne nevarnosti. Kolikor pa je še ostankov birokratske miselnosti v glavah posameznikov, jih bomo s prevzgojo, predvsem pa z doslednim poglobljanjem in širjenjem socialistične demokracije — postopno sicer, ker je to nekoliko daljši proces, toda s popolno gotovostjo — prav tako odstranili.

Uničenje birokratizma v našem socialističnem družbenem sistemu, to je naša največja sreča, to je eno izmed najvažnejših jamstev, da naš boj za socializem na naših tleh ne bo zašel na nepravo pot, kajti posledice birokratizma v državi,

ki boče graditi socializem, so katastrofalne. To nam dokazuje primer v Sovjetski zvezi. Predvsem bi se naš delavski razred kot glavni nosilec napredka tudi pri nas ne mogel razvijati brez najširših socialističnih demokratskih svoboščin. Že to bi pomenilo za naš razvoj neprecenljivo škodo. Birokratizem z vsemi svojimi negativnimi posledicami bi izpodjedel notranjo moralno moč naših narodov, tako povezanih na demokratske svoboščine in na vse, kar je svobodoljubno, napredno in pošteno. Birokratizem je bil pri nas šele v povojih, pa je že prizadel marsikakešno grenko uro prenekatim našim državljanom, in med njimi tudi bivšim partizanom.

Preteklo je komaj poldrugo leto, odkar naša Partija še odločneje vodi boj proti birokratskim izrazkom pri nas in že so se pokazale blagodejne posledice te borbe, ki jih z veseljem ugotavlja naše ljudstvo, naš delovni človek. Razvoj v smeri socializma se pri nas odvija neprimerno hitreje, odkar smo se otresli birokratskih spon. Ko smo letos ob priliki partizanskega zleta na Vojškem pri Idriji govorili z bivšimi borci o napred-

ku, ki smo ga dosegli v zadnjih dveh letih, je zelo lepo izrazil mišljenje našega ljudstva že prileten idrijski rudar — bivši partizan, s sledečimi besedami: »Bil sem terenški aktivist in dve leti in pol partizan. Sedaj, ko se uresničujejo sadovi naše borbe, mi je iskreno žal, da za našo osvoboditev nisem do prinesel še več.«

Kje bi se našlo pero, ki bi v enem samem kratkem članku moglo zajeti ves ogromni napredek v naši državi od V. kongresa do danes? Le ena sama vesela zavest nas vse prešinja ob spominu na pot, ki smo jo prehodili v teh štirih letih: k doseženim uspehom smo tudi mi, člani in članice Zveze borcev, doprinesli pomemben delež! V teh uspehih so vklešani tudi naši napor, naš znoj, naši žulji.

Kot granit trdno stoji članstvo Zveze borcev ob svoji Partiji, zavedajoč se, da bodo sklepi VI. kongresa nedvomno mnogo pripomogli, da se bo kolo napredka v naši deželi zavrtelo še hitreje.

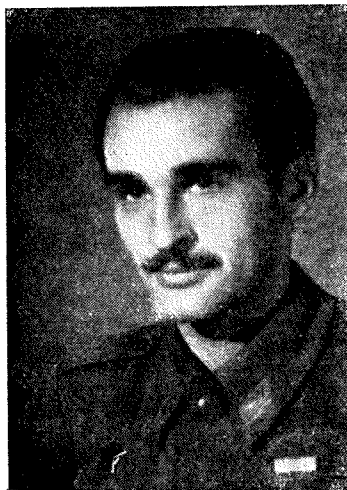
Šestemu kongresu naše Partije — Partije svobode in napredka — naš plamteč in revolucionarni partizanski pozdrav!

Tomo Brejc

NAŠI HEROJI — JUNAKI LJUDSKE REVOLUCIJE

Bojan Polak

Rodil se je 18. novembra 1919 v Ormožu pri Ptujju. Bil je študent tehnike. K partizanom je šel 1941. Že konec januarja 1942 je bil ko-

mandir čete v III. bataljonu Šerčerjeve in se je odlično izkazal v borbah na Otavah nad Cerknico in prav tako pri napadu na železniško postajo Verd 1. februarja 1942. Po tej akciji je polovica bataljona odšla nad Loško dolino, polovica pa na Mokrc. Tu je bil Stjenka takoj postavljen za komandanta polbataljona. 18. marca je nad 1000 Italijanov napadlo to enoto na Mokrcu. V tej borbi se je Stjenka izkazal zelo spretnega in samostojnega. Pod njegovim vodstvom je enota uspelo zadati Italijanom hude izgube in so se izmikali iz obroča brez večjih lastnih izgub samo z dvema ranjencema. Konec marca 1942 je bil Stjenka imenovan za komandanta Šerčerjevega bataljona. Aprila 1942 je bil imenovan za komandanta Notranjskega odreda, pod katerega področje je spadala vsa Notranjska. Že junija 1942 je imel ta odred nad 2000 borcev.

Stjenka je bil neprestano z enotami na položajih in se je udeležil vseh borb enot Notranjskega od-

reda. Na ta način si je pridobil velik ugled, tako pri borcih, kakor pri komandnem kadru. Ko se je konec junija Notranjski odred razformiral, je postal Stjenka komandant Krimskega odreda, konec julija 1942 pa je bil imenovan za komandanta III. grupe odredov.

Po veliki italijanski ofenzivi julija in avgusta 1942 po vsej Sloveniji je bilo potrebno krepko povezati enote in organizirati sistematično vojaško in politično delo kot pripravo za večje akcije. Stjenka je pripravil širšo akcijo, ki naj bi zavrla širjenje bele garde. Z dvema bataljonoma Krimskega odreda in z bataljonom Dolomitskega odreda je napadel pet belogardističnih postojank in je popoln uspeh partizanskih enot preprečila samo močna italijanska intervencija. Takoj nato, 6. oktobra 1942, je bila ustanovljena brigada Ljuba Šerčerja, katere komandant je postal Stjenka. Od ustanovitve do konca februarja 1943 je operirala brigada

pod njegovim vodstvom predvsem na Notranjskem ter v neposredni bližini Ljubljane. Ves ta čas je poteklo le malo dni, ko ni bila brigada v borbi. Saj je samo v enem mesecu zabeležila 25 dni borb, kar je razvidno iz brigadnih dnevnikov. Ob pomoči bele garde so Italijani napenjali vse sile, da bi brigado uničili ali vsaj pregnali s tega, tako občutljivega področja, kar pa se jim ni posrečilo.

Marca 1943 je bila brigada v hudih borbah pri Korinju v Suhi krajini. Brigada je napadala to postojanko in tu je Stjenka iz neposredne bližine bunkerja dobil strel v nogo. Ker je imel zdrobljeno kost pod kolonom, je bilo zdravljenje zelo dolgotrajno. Ko je za silo ozdravel, je takoj zopet prevzel odgovorno dolžnost; bil je imenovan za komandanta divizije KNOJ in je na tem položaju ostal do osvoboditve.

Bojan Polak-Stjenka je med vsemi slovenskimi partizani znan kot zelo sposoben in hraber komandant. Njegova zasluga ni samo v tem, da je zelo uspešno vodil enote, temveč je kot komandant tudi odlično vzgajal vojaški komandni kader in tako zelo mnogo prispeval k rasti in utrjevanju narodnoosvobodilne vojske.

Jože Kadunc

Rodil se je 27. aprila 1925 v Dobrem polju, okraj Ljubljana okolica in je bil po poklicu delavec v tovarni »Motvoz«. Kma-

lu po okupaciji je pričel aktivno delati za NOB in je marca 1942 odšel k partizanom. Najprej je bil v II. grupi odredov, ob ustanovitvi Gubčeve brigade pa je vstopil vanjo in bil potem v tej brigadi do smrti.

Veljal je za najboljšega mitraljezca ne samo v Gubčevi brigadi, ampak v vseh partizanskih enotah na Dolenjskem. V svoj mitraljez je bil naravnost zaljubljen. Večkrat ga je hotel štab II. bataljona postaviti za četrtega komandirja, a je funkcijo odlagal z izgovorom, da je sposoben edinole za mitraljezca. Bil je že leta 1942 član SKOJ. Na vsako akcijo se je temeljito pripravil. Tudi kasneje, ko je bil komandir čete, je v najtežjih momentih zagrabil za mitraljez in z njim sejal smrt sovražniku. Bil je mojster svojega orožja in eden najhrabrejših borcev Gubčeve brigade.

Udeležil se je vseh večjih in manjših borb, ki jih je vodil II. bataljon z italijanskimi fašisti, belogardisti in Nemci. V vseh borbah je bil prvi kot mitraljezec, po potrebi pa tudi kot bombaš. V borbi za Dob pri Mokronogu decembra 1942 je s prvo trojko z mitraljezom v roki vdrl v grad in v celodnevni borbi z italijansko posadko pokazal brezprimerno junaštvo. Pripomogel je mnogo, da je bila likvidirana ta močna fašistična postojanka.

V letu 1943 je sodeloval v borbah proti Italijanom in ustašem na Konjič vrhu in v Krašičih, kjer so se slovenski partizani borili skupaj s hrvaškimi. Tudi v Jelenovem žlebu in v Rajhenavu pri Kočevju je s svojim mitraljezom neustrašeno pobijal fašiste. Umika nikdar ni poznal. V borbah pri Žužemberku, Kostanjevici in v okolici Novega mesta se je ponovno proslavil. Med nemško ofenzivo jeseni leta 1943 je na Sv. Jeri na Gorjancih sam z mitraljezom prvi jurišal na Nemce in odločilno vplival, da so bili Nemci pregnani. V letu 1944 se je odlikoval v borbah na Trški gori, Karteljevem itd., ter je z mitraljezom zadal Nemcem in domobrancem hude izgube.

Postal je namestnik komandirja III. čete in kasneje komandir iste čete. Nekaj dni preden je padel, je bil imenovan za pomočnika komandanta bataljona in je kot tak tudi padel. V borbah je bil devetkrat ranjen, značilno je, da je iz

bolnice vedno ušel z nezaceljenimi ranami in se vrnil v borbo. Tudi zadnjič, ko je bil nad Stransko vasjo ranjen v nogo, je ušel iz bolnice, ko je komaj hodil. Vrnil se je v štab bataljona, kjer mu je komisar Stane Škerlj dejal, naj ostane v štabu, ker je šel bataljon ravno v akcijo na sovražnikov vlak v bližino Grosupljeja. Toda Ibar ga ni hotel poslušati, dejal je, da ga rana ne boli in da ni navajen ostati pri komori takrat, ko je bataljon v borbi. Odšel je za bataljonom in v borbi padel nedaleč od svojega doma. Truplo so domobranci prepeljali na Grosuplje, kjer so ga še mrtvega preteпали in ga onečastili. Pokopali so ga na travniku blizu železniške postaje. Po osvoboditvi je bil prenesen na partizansko pokopališče v Grosupljem. Padel je 20. marca 1944.

Terezija Dragar

Rodila se je 16. novembra 1913 v Ljubljani kot nezakonska hči revne delavke Terezije Južina. Že v zgodnji mladosti je okužila vso trdoto življenja delavca v kapitalistični Jugoslaviji. Postala je tekstilna delavka v tovarni »Eifler« v Ljubljani in se omožila z delavcem Dragarjem, ki je pozneje padel pri partizanih. Trde prilike delavskega življenja že od rane mladosti so napravile iz nje odločno in neustrašeno borko za pravice delavskega razreda.

Osebnostno skromna in početna, toda pogumna in odločna, je kmalu

dobila velik vpliv zlasti med tekstilnim delavstvom. Borbeno je nastopala ne le v svoji tovarni in bližnji okolici, ampak tudi po vsej Sloveniji ter vodila delavke v stavkovne boje za doseg pravic. Organizirala je stavke delavcev v tekstilnem središču Kranju, ki je zajel vso Slovenijo. Pri tem je osebno preskrbela tudi vso prehrano za stavkajoče, da bi bil uspeh čimbolj zagotovljen. Za časa teh stavkovnih gibanj je bila poznana po vsej Sloveniji kot najboljša borka za delavske pravice. Na podlagi njenega aktivnega dela je bila leta 1937 sprejeta v KP. Kot partijka je nato delala v delavsko-kulturnih društvih »Svoboda« in »Vzajemnost«. Njena posebna naloga je bila organizacija žena za razne akcije, ki jih je pripravila Partija. Leta 1936-37 je pomagala pri organiziranju pošiljanja prostovoljcev v špansko republikansko vojsko in se sama prijavila za Španijo. Leta 1939, ko je Partija organizirala protidraginske demonstracije, ji je uspelo organizirati v ljubljanski okolici mnogo žena, ki so sodelovale v demonstracijah. Ves čas do vojne je bila vedno v prvih vrstah najbolj borbenih voditeljev našega delavskega razreda in je bila v stari Jugoslaviji zaradi svojega revolucionarnega dela stalno preganjana in večkrat zaprta.

Takoj ob okupaciji je začela aktivno delati za Osvobodilno fronto in širiti organizacijo zlasti med ženami. Ker pa je bila pri oblasteh zelo kompromitirana še iz predvojne dobe in je hrepenela po še bolj aktivnem in neposrednem boju s sovražnikom, je že junija 1941 odšla k partizanom in se kot borka priključila Rašiški četi. Udeležila se je vseh akcij čete, ki se je borila na ozemlju, zasedenem po Nemcih. Povsod se je izkazala kot izredno pogumna borka, polna pobude in naglih ukrepov. Nemci so četo zasledovali z velikimi silami. Med vasema Rašica in Gameljne je Rašiška četa napadla nemški kamion in ga uničila. Nemci so začeli čistiti okolico in se strahovito maščevali nad civilnim prebivalstvom. Prebivalce Rašice so izselili, vas samo pa požgali 20. septembra 1941. To je bila prva požgana slovenska vas. Po požigu Rašice in izgonu prebivalstva je partizanska četa izgubila najvarnejše pribežališče in točno obveščanje o giba-

nju sovražnika. V naslednjih dneh je v bojih padlo mnogo najhrabrejših partizanov, nekaj pa so jih zaradi izdajstva Nemci ujeli.

30. septembra 1941 so presenčili majhno skupino partizanov Rašiške čete na nekem kozolcu in tu je bila Dragarjeva med bojem ujeta. Nemci so jo odpeljali v kaznilnico Begunje, kjer so jo zaslisevali in strahotno mučili, toda Rezka ni ničesar izdala. Kljub najtežjemu večdnevnomu mučenju ni klonila. Ker so partizani takrat požgali veliko žago na Lancovem pri Radovljici, ki je okupatorja zalagala z lesnimi izdelki, so Nemci 17. oktobra 1941 ustrelili na pogorišču 20 talcev, med katerimi je bila tudi Rezka. Pogumno je stopila na morišče, odklonila, da bi ji zavezali oči in pred puškami zavpila: »Kar streljajte, toda vedite, da ne boste zmagali!«

Rezka Dragar je bila ena izmed najbolj revolucionarnih slovenskih žena. Skromna, iskrena in izredno tovariška tekstilna delavka je bila pred vojno neustrašena in brezkompromisna borka za pravice zatiranega delavskega razreda, med vojno pa pogumna partizanska borka ter je s svojo neuklonljivostjo in pogumom pred smrtjo zbudila spoštovanje celo pri sovražnikih. Vsemu našemu ljudstvu pa je ostala v spominu kot izreden svetel primer neustrašene borke in revolucionarne, predane svoji Partiji do zadnjega diha.

Franc Bukovec

Rodil se je 14. marca 1910 v Šmartnem pod Šmarno goro, okraj Ljubljana okolica. Izučil se je za kovinostругarja. Še kot vajenec se je spoznal s Francetom Leskoškom, ki ga je seznanil s Partijo in potem spremljal njegov razvoj v raznih podjetjih, kjer je bil Bukovec zaposlen. Nazadnje je delal v papirnici Količevo, kjer je nato ostal do vojne. Po nalogu Partije je vstopil v sindikalno organizacijo krščanskih socialistov, delal v njej ter jo kot predsednik brezkompromisno in borbeno vodil. Leta 1936 je organiziral v tovarni stavko in dosegel izredno lepo povezavo med delavci in kmeti, ki so v času trimesečne stavke oskrbovali stavkajoče in pomagali, da je štrajk uspel kljub temu,

da se je vodstvo krščanskih socialistov trudilo stavko razbiti. Pri vseh akcijah je izvajal partijsko linijo, ogromno se je trudil za enotnost delavskega razreda, bil je pravi »masovik« in med vsem delovnim ljudstvom zaradi borbenosti, iskrenosti, poštenosti in širokega političnega dela priljubljen ter zelo vpliven v širni okolici. Organiziral je tudi medsebojne obiske kolektivov velikih podjetij. S širokim množičnim delom med sindikalnimi organizacijami je nadaljeval vse do vojne.

Takoj ob okupaciji so ga Nemci v tovarni aretirali. Gestapovcem pa je ušel skozi okno in preko Bistrice, kljub temu, da so za njim streljali. Nato je odšel v ilegalo. Bil je med prvimi, ki so organizirali oboroženi upor v kamniškem okraju in ustanavljali prve organizacije Osvobodilne fronte in prvo partizansko četo ter bataljon na tem področju. Ker je bilo za Bukovca v ilegali čedalje težje, je po kratkem času odšel v partizane in sodeloval v vseh bojih kamniškega bataljona. V nemški ofenzivi je bil 10. oktobra 1941 ranjen in skrivoma prepeljan na zdravljenje v Ljubljano. Po ozdravljenju je odšel nazaj k partizanom, ustanovil Dolomitski odred in postal njegov komandant. Ko je II. Grupa odredov NOV poleti 1942 odšla čez Dolomite in Brano na Štajersko ter so ji Italijani vrgli v hrbet ogromne sile, je s svojim odredom 3 dni vodil hude boje, odbil sovražnikove napade ter zavaroval

grupi prost prehod na Štajersko. V teh bojih so imeli Italijani nad 100 mrtvih in 200 ranjenih.

Bukovec je bil politično in vojaško zelo sposoben komandant, odličen vzgojitelj in je iz njegovega odreda prišla vrsta najboljšega komandnega kadra. Vzgoji borcev je posvečal veliko ljubezni in časa. Vedno je bil objektivni, pošten in iskren, pri tem pa strog. Tudi v najtežjih položajih je znal najti dobro rešitev. Ko je bil II. bataljon tega odreda na Vranjih pečinah nad Vrhniko obkoljen od treh strani od številnih sovražnih enot, na četrti strani pa je zijal prepad ter je nastal v bataljonu preplah zaradi neizogibnega poraza, je Bukovec hitro organiziral preboj na tri strani z granatami, narejenimi iz letalskih bomb, skupno z borci jurišal in prodrl sovražne linije, pri čemer je imel sovražnik močne izgube, naši pa niti enega ranjenca.

Njegova zasluga je, da je bil že v začetku leta 1942 prepričan vsak nadzor Nemcev in Italijanov na meji v Dolomitih kot tudi na vsem ostalem področju Dolomitov in bližnjem področju Gorenjske. Tudi pozneje Nemci niso mogli več vzpostaviti meje na tem področju. Nekajkrat je Dolomitski odred pobral vse mine s same meje, kar je takrat mnogo pomenilo za oborožitev njegovih in ostalih enot. Ko je bil pozimi 1942 poklican v Glavni štab, je postal po nesrečnem naključju tudi sam žrtev takšne mine.

Bukovec je bil ves čas svojega političnega in vojaškega delovanja iskren revolucionar, do kraja zvest ideji našega boja in Partiji, notranje izredno pošten ter zelo nepopustljiv pri izvajanju partijske linije in odredb Glavnega štaba NOV. Zaradi njegovih osebnih vrlin in hrabrega zadržanja je bil znan in zelo priljubljen pri borcih ter živi kot junak v spominu civilnega prebivalstva in borcev NOV.

Ivan Skvarča

Rodil se je 27. januarja 1915 v Spodnji Idriji. Oče je bil delavec in se je leta 1915 z družino preselil v Zagorje. Sin Ivan se je izučil za ključavničarja in bil nato zaposlen v Celju. Že od mladih let se je tudi politično udeleževal in bil odbornik Zveze kmečkih

fantov in deklet. Leta 1937 je bil sprejet v Partijo. Kot član KP je bil zelo aktiven v delavsko-kulturnem društvu »Svoboda«, raznih fizikalnih in drugih društvih. V partijskem delu se je lepo razvijal, revolucionarno je zastopal interese delavskega razreda in bil kot borben komunist kmalu znan v širši okolici. Zaradi političnega dela je bil tudi preganjan in leta 1939 zaprt. Ker je bil preveč poznan in pri oblasteh kompromitiran, se je ob koncu leta 1940 umaknil v ilegalo.

Svoje ilegalno partijsko delo je še podvojil in močno razširil s prihodom nemške okupacije. Junija 1941 pa je odšel skupno s Petrom Stantetom k partizanom. Bil je najprej v Celjski četli, ko pa je bil ustanovljen I. Štajerski bataljon, je prešel v to enoto ter se udeležil vseh bojov bataljona. Zlasti se je izkazal v velikih bojih proti Sošanju in Dobrovljah, zlasti pa še na velikem pohodu na Bizeljsko, kjer naj bi preprečil množično izseljevanje Slovencev z nemškega obmejnega ozemlja.

Leta 1942 je s svojo enoto samostojno operiral v Kozjanskem sektorju in zaradi izredno težkih prilik v tem predelu Slovenije, ki je bil proglašen za sestavni del Nemčije, ni imel zvez z ostalimi partizanskimi enotami. S svojo izredno gibčno četo se je gibal po širokem ozemlju od Bizeljskega do Haloza, opravljal sabotažne akcije je ter napadal sovražne enote in postojanke, obenem pa še politično propagandno delo v vseh krajih, kamor je s svojo enoto prišel. Njegovi nenadni napadi, taktično operiranje po širokem ozemlju spodnje Štajerske, hkrati pa živa politična dejavnost je porazno vplivala na Nemce, imela pa je velik odmev med Slovenci, ki so ravno to leto preživljali največji okupatorjev teror in so jim podvigi Skvarčeve čete vplivali novega poguma in samozvesti.

Nemci so vse leto 1942 stalno zasledovali četo v upanju, da jo bodo uničili. Skvarča je imel vsak dan boje z manjšimi enotami, stalno napadal in zadajal Nemcem udarce. Ob koncu leta 1942 se je s svojimi borci združil s Kozjanskim bataljonom, bil komandir čete, nato komisar bataljona, leta 1943 pa komandant bataljona. S svojim bataljonom se je udeležil mnogih bojov in se povsod izkazal s svojo izredno hrabrostjo, spret-

nostjo v vodenju bataljona skozi najhujše boje in z velikim osebnim pogumom. Izredno junaštvo je pokazal v velikih bojih pri Kozjem, pri napadu na rudnik Senovo in v bojih za St. Peter na Bizeljskem, ter je v tej zadnji akciji dne 20. decembra 1943 tudi padel, ko je iz okupatorjevih rok reševal ranjence svojega bataljona.

Zaradi izredne spretnosti v naglem spreminjanju položajev, borbene aktivnosti in priljubljenosti med borci in civilnim prebivalstvom, s katerim je imel vedno najboljše stike in odnose, je bil dobro znan med vsem ljudstvom. Leta 1942 je postal med ljudstvom na Kozjanskem in daleč okrog legendarni junak. Z vsem svojim vojaškim delom kakor tudi s politično organizacijo odpora pa je tudi pripravil teren za kasnejše boje enot NOV na tem področju in pozneje za mobilizacijo v NOV.

Tovariš Skvarča je kot predvojni komunist in agilen bорец za delavske pravice takoj leta 1941 sledil klicu Partije, postal hraber in neustrašen bорец NOV, odličen komandir in komandant, z junaškim zgledom vodil svoje borce v nešteti akcijah ter naposled junaško padel na čelu bataljona, ko je med bojem skušal rešiti svoje ranjene tovariše. Vse življenje revolucionaren in borben, hraber in brezkompromisen, izredno bister in preudaren poveljnik, je ostal vsem borcem v spominu kot junak med ljudstvom, od Bizeljskega do Haloza pa živi kot legendarni junak.

STARI PARTIZANI PRIPOVEDUJEJO

Naprej v borbo!

Priobčeni članek je prepis iz originalnega rokopisa, napisanega 1942. leta nekeje na Štajerskem, v katerem Mitja Ribičič-Ciril opisuje pot I. bataljona PO (Poborskega odreda) II. grupe odredov preko Save, Karavanke, čez Koroško na Štajersko poleti 1942. leta.

V težkih časih preizkušnje za slovensko partizansko vojsko, ko je okupator proti njej zbral vse svoje že razkrajajoče se sile, je mladi bataljon napravil pot, ki mora biti slehernemu Slovencu zgled požrtvovalnosti in vztrajnosti partizanskega borca, primer odločne in trdne volje prebiti se do cilja, ki nam je vsem skupen in edin: osvoboditev slovenskega naroda in slovenske zemlje.

Vzporedno s fašistično ofenzivo v Ljubljanski pokrajini, je tudi nemški okupator poslal ekspedicijski korpus nad 15.000 mož na Jelovico, ki naj bi bila za njih najnovejša točka partizanskega gibanja na Gorenjskem. Skoraj štiri dni so od Kalinika preko Vo-

diške in Lipniške planine, do Jamniških pečin in Partizanskega vrha odmevali strelji nemških brzostrelnih pušk; telefon, s katerim so prepletli Jelovico, pa je pripomogel, da so fašisti lahko tako urejeno prikorakali iz vseh strani. Skozi gosto postavljene zasede se je bataljon prebijal onstran sovražnega obroča. Nekateri položaji so bili pogosto posejani s strojnimi — morali smo se umakniti. Obroč se je vedno bolj zoževal. Treba je prebiti linijo. V srditem naskoku, sredi urno-besnih »Hura«, so se tri kolone strelcev zagnale nad sovraga. Obroč je popustil, pred nami so švigale med drejvem modro-zelene postave bežečih Nemcev. Niti šotorov miso mogli pospraviti, oprema je ležala raztresena po grmovju, pod smrekami so bila pa razmetana razmesarjena trupla policistov. Celo uro so jih naši fantje gonili po Jelovici. Na karti SS-oficirja smo našli označene zasede, ki smo se jim nato znali izogniti.

Takoj, ko se je ozračje po tej nemški ofenzivi pomirilo, se je začel 1. bat. PO II. Grupe odredov pripravljati za pot, predpisano od Glavnega poveljstva. Štab bataljona po štiridnevni zamudi zaradi ofenzive ni mogel več čakati, da bi se utrujeni borci do-dobra oddahnili od prestanih borb in umikov. Še poslednja rekvizicija pri proti narodni vojski sovražno razporejenih kulakih v vaseh okoli Radovljice — bataljon je pripravljen za odhod. 18. avgusta formira komandant tov. Kranjc borce v kolono: izvidnica — prednja patrola — 3. četa — štab — mitraljezki vod — tehnični vod — 2. četa — zaščitnica. »Naprej« se glasi povelje in bataljon krene v mraku z Jelovice. A že spočetka nima sreče. Pri Mohorju zadene ob nemško zasedo. Ker se noče že na začetku potu spuščati v boje, napove komandant umik. Po osemurnem pohodu se bataljon vrne na Jelovico.

Še isti dan popoldne gre bataljon ponovno naprej. Neslišno se

spusti dolga kolona mimo Česnjic v dolino, pasira radovljiško cesto in železnico, prebrede Savo in se preko glavne ceste umakne po napornem 24-urnem pohodu preko vrha Dobrče na Begunjsko. Niti iz enih ust do smrti utrujenih borcev ne slišiš pritožbe! Tiho in počasi se vzpenja kolona v strmi breg Begunjske. Vse tolaži zagotovilo vodiča, da čakajo partizane na vrhu polni magazini hrane in tako potrební počitek. To nam je vtilo novih moči. Toda magazin se prazni in veliko razočaranje komaj potolaži skromna večerja iz zadnje hrane, ki jo nosi bataljon s seboj.

Še isti dan v mraku 20. avgusta se pomika bataljon iz Begunjske v dolino. Za vsako ceno mora priti preko Ljubeljske ceste pri Sv. Ani, ker na tej strani nima možnosti umika. Okoli 10. ure dospe kolona do vasi. Naša prednja patrola stoji že na mostu na cesti, ko se oglasi oster »Halt«! in prvi strel podere čisto od blizu pomočnika našega mitraljezca. Vsa kolona se potuhne nazaj. Komandant spozna položaj in da povelje za juriš. Bataljon mora preko ceste. Po polurnem puškarjenju se posreči partizanom prebiti se na cesto, postaviti na njej zasede tako, da lahko vsa kolona prekorači cesto in se pomika v hrib, ob katerem leži Sv. Ana. V tem srditem boju sta padla dva tovariša (puškomitraljezec tov. Fucki in Metod), ranjene pa so bile hrabre tovarišice, ki so med prvimi jurišale na cesto: Katja, Tončka, Lajdi in Škorc. Preko noči se kolona premika preko Sur planine na zborni mesto na Kofce, kjer počaka še nekaj razkropljenih tovarišev nedaleč od kofce, kjer je prav tako čakala močna nemška zaseda, po podatkih, ki jih je štab pravčasno prejel. S Kofce se bataljon umika v hitrem pohodu preko Pungert planine, skozi gozdove grofa Borna, kjer naleti naša izvidnica namesto na Koroško četo, zopet na nemško zasedo, kateri se tik pred nosom umakne. Kamorkoli je štab poslal izvidnice ali patrole, povsod so te našletele na Nemce. Tedaj je štab spoznal, da so fašisti točno ob-

Mitja Ribičič-Ciril

veščeni o smeri in ciljnih 1. bataljona, saj je samo na poti od Jelovnice do Dolgih njiv šel mimo treh zased, eno pa prebil.

Na večer 21. avgusta pojasnjuje politkomisar Rajko pod vznožjem Košute izmučenim in lačnim borcem nastali položaj. »Bataljon se nahaja visoko v planinah, utrujen po vsakodnevnih dolgih pohodih, brez hrane in vsake možnosti nabaviti si drugo. Ob vseh prehodih v dolino stoje nemške zasede. Preostaja nam dvoje poti: ali preboj ali umik preko Karavanik na Koroško in preko nje do cilja.« Ves kolektiv se je z navdušenjem odločil za ta drzni predlog.

Noč od 21. na 22. avgust je bataljon prespal pod bregom visoke Košute, drugo jutro ob zori pa se je vsa kolona brez vodiča pomikala po stari tihotapski stezi na predhodno točko. Vrh Karavanik, 2000 m visoko, se tovarišem odpre nov, neznan svet: Slovenska Koroška s srebrno krivuljo Drave v ozadju. Kakor prerajeni hite borci po strmih stopinjah v dolino. V mraku se utabore pri prvi vodi. Patrola odide v prvo slovensko vas X. S tesnim srcem pričakujejo tovariši povratek patrol. Ali so tu še zavedni Slovenci? Ali nam bodo dali kaj hrane prostovoljno? Ob 2. uri ponoči se tovariši vinjejo iz vasi z izdatno malico. Vsak dobi velik kos kruha in skodelico mleka, drugo jutro pa žgance in mleko. Tovariš Tit pripoveduje: »Vas je revna, le nekaj kmetij, polja ni skoraj nič. Vendar so nam ljudje dajali, kar so imeli. Neki starček nam je dal poslednji kos kruha s solzami v očeh, rekoč: »Vzemite, fantje, naša vojska, tudi jaz imam sina v partizanih.«

Po zajtrku gre bataljon dalje svojo pot. Najprej je imel namen potovati ob vznožju planin, toda naš izvidnik je naletel ob edini stezi na nemško zasedo. Zato se je bataljon obrnil na levo in šel naprej preko dolin in planot. V noči od 23. na 24. avgust prekoraci cesto, po kateri so neprestano brneli nemški kamioni in krene preko potoka navkreber. V vasi se založi s hrano. Glas, da je slovenska vojska na Koroškem, se je iz zakotne vasiče pobilskoma raznesla po vseh razkropljenih slovenskih vaseh, tja do Borovelj in Celovca. Po dvajsetletnem trpljenju je ljudem v očeh zasijalo

ново upanje, nova vera; vsi so se v celoti zavedali poslanstva, ki ga vrši partizanska vojska.

Od vasi se vzpenja kolona vso noč in dan na planino Y, kjer prosimo pastirje, naj nam prodajo nekaj koštrunov, da bi se fantje enkrat zopet do siteda najedli. Pastirji govore: »Prav nič ne prodamo! Vzemite živine kolikor hočete in koljite, saj smo vsi Slovenci in je vse slovensko.«

24. avgusta v mraku se pohod nadaljuje. Na poti v dolino Borovnice srečajo partizani možička, katerega prosijo, naj jih vodi preko avtomobilske ceste. Korošec

prav nič ne premišlja. Priključil se v kolono in spretno diktira smer po stezah in poteh mimo slovenskih hiš. Spotoma pripoveduje o trdem življenju koroških Slovencev, kako grenak je kruh, ki jim ga tujec reže. V vaseh pokaže tudi hiše, kjer prebivajo zavedni Slovenci. Partizani se čudijo, kako malo je tu hitlerjevskih izdajalcev lastne krvi. Povsod jih ljudje sprejemajo kot svoje sinove, povsod jim postrežejo z najboljšim, kar imajo. V noči prispe kolona do ceste, kjer se partizani poslovo od prijaznega Korošca. V zahvalo mu dajo blago za obleko. Že dol-

Partizani so zaplenili na Koroškem velike količine orožja in drugega vojaškega materiala

go potem, ko se kolona izgubi v neproduirnem gozdu, stoji starček na mestu in gleda za njimi, ki se bore zanj, za slovensko Koroško...

Tako pride 25. avgust, dan prve velike partizanske zmage na Koroškem. Partizani taborijo čisto blizu vasi Apača. Miha kuha večerjo, kakor že dolgo ne. Okoli šeste ure zvečer se vsi razvrstijo pred kotlom. Samo pravkar odmerja vsakemu polno porcijo, ko se oglasi presunljivo kričanje: »Nemci!« Napad je bil zaradi stražarjeve nepazljivosti tako nenaden, da presenečeni partizani nimajo časa razvrstiti se v strelce, ampak zbeže za rob kotline, v kateri je ležalo taborišče. Nemci so zasedli taborišče. Vsa partizanska oprema je ostala tam. Položaj izgleda obupen. Toda že formira komandant Kranjc čete v strelce. Borce razdeli v tri skupine. Center prevzame sam, levo krilo poveri Rajku, desnega komandirju 3. čete Grog. Na njegov »juriš,« odgovore partizani »Hura!« in že se v strelcih v polkrogu pomikajo proti Nemcem. Prične se bitka, srdita, neizprosna, za vsako ped zemlje. Med hripavim kričanjem borcev, med poki in žvižganjem krogel se čujejo ostra povelja štaba: »Levo krilo naprej — Gropa, drži položaj — 2 strelca v center... Tovariši, naprej! Juriš!« Tovariši četni politkomisar Senko napada najnevarnejši položaj, ki ga drži oficir z mitraljezom. Za smreko, premalo kritega, ga oplazi sovražnikov rafal in brez besede se tovariš Senko zgrudi. Rdeča kri mladega partizana prvič namaka koroška tla. Partizan Škorec, ki mu je nemška krogla že v jurišu pri Sv. Ani prebila nogo in ga oslepila na eno oko, skoči k padlemu Senku, vzame njegovo puško in strelja na oficirja. A tudi on se s presunljivim krikom zruši. Tedaj se oglasi naš puškomitraljez, ki spočetka ni deloval in ga je na položaju popravil komandir 2. čete Gustl. V partizanih se dvigne samozavest, zopet se oglasi »Hura!« in borci jurišajo v logor. Med prvimi Gropa od spodaj, Rajko od zgoraj. Politkomisar Radopodere oficirja mitraljezca, hrabri Sulc prevzame zaplenjeni mitraljez v svoje roke in podira s kratkimi rafali. Na tleh leži nemška avtomatska puška, ki takoj zareglja v bivšega lastnika. Nemci se v paničnem begu umaknejo

in imajo komaj še čas odnesti številne ranjence. Partizani so zopet gospodarji položaja, svoje opreme in bogatega plena.

Rezultati velike borbe so naslednji: padla sta tovariša Senko in Škorec, tovarišu Venclju pa je dum-dum krogla prebila obe roki. Nemci so padli: 4 SS-ovci, 1 podoficir in 1 oficir (gestapovec), ranjenih pa je bilo najmanj 15 Nemcev, ki so skoraj vsi pustili na položaju puške. Partizani so zaplenili 1 mitraljez z rezervnimi deli, 1 nemško avtomatsko puško, 10 pušk, 1500 kosov nemške municije, 4 obleke, 4 pare čevljev, nahrbtnike, fotografski aparat, ure, baterijo in važne dokumente. Med dokumenti so našli propustnico, kakršne mečejo v masah rdeči letalci v nemško zaledje na vzhodni fronti. Nemški zakon določa, da se vsakogar, ki pridrži to propustnico, kaznuje s smrtjo.

Bataljon nima mnogo časa. Hitro pobere plen in že hiti po poti proti Železni Kapli. »Vsako nemško zasedo mora prebiti! Mi moramo priti preko Jezerske ceste do jutra,« se glase odločne besede komandanta in že stopa bataljon s hitrim korakom kar po cesti, gre skozi Fužine in prekorači most in železnico skozi dvorišče tovarne papirja. Na nasprotnem bregu je komaj eno uro počival, ko se že za njim pojavi nemška sprednja patrola. Spet so morali borci na noge, spet navkreber, uro za uro.

Proti večeru se spusti bataljon s planine v vas. Tam dobi mladega vodiča, ki ga vodi proti meji. V vsaki slovenski vasi se bataljon ustavi, fantje stopijo pred hišo in politkomisar kmetom pojasnjuje namere in cilje slovenske partizanske vojske; nato zapojo partizani nekaj udarnih in domačih slovenskih pesmi. Na večer dospajo do znane hitlerjevske gostilne pod Peco, kjer jih sprejmejo strelji. Bataljon se umakne in krene v najhitrejšem tempu proti bivši jugoslovansko-avstrijski meji. Tu zopet udari maša prednja patrola ob močno nemško zasedo. V prvih spopadih je bil ranjen Dušan, junaški borec, ki je v vseh bojih prvi jurišal. Ves bataljon se ob robu zasede prebije na hrib, zavzame na njem položaje in počaka jutra. V zgodnjih jutranjih urah že kolona koraka preko Olševe mimo vasi Št. Jakob proti Radohovem vrhu.

Bataljon je prispel na cilj. Izmučeni počivajo tovariši v prvem stalnem logorju pod robom Smrekovca. Krvavi žulji na nogah, upadli blede obrazi pričajo o dolgih napornih pohodih, o prestanih bojih in pomanjkanju hrane. Samozavest, da vsi ti napor niso zaman, samo upanje v boljšo bodočnost in vera v pravičnost njihovega dela, jim je dala moči, da so s tako vztrajnostjo vzdržali tako pot. Prekalnil in prečistil se je bataljon v teh bojih in

Po uspešni borbi v Zgornjesavski dolini, v kateri so razbili močno okupatorjevo kolono, so borci Jeseniško-bohinjskega odreda odšli na Koroško

V ilegalo

Ni se še natočil četrti liter žganja, ki sem ga kuhel v svinjski kuhinji, ko pride žena in mi pravi: »Orožniki gredo od hleva proti hiši.«

»Koliko?« hlastnem.

»Tri sem videla in dva moška v civilu. Tavčmanovo Katrco in Jurijevi sestri Tinco in Nanco ter Poljaka Štefana ženejo.«

Bil sem iznenaden. Pištolo, katero sem nosil vedno s seboj, jo imel vsako noč pod blazino, sem položil v svinjak. Lahko bi ušel skozi vrata, a sem se premislil. Pričakoval sem, da so najbrž obkolili hišo. Nisem pa imel časa veliko preudanjati, ker so se vežna vrata že odprla in v svinjsko kuhinjo je s pištolo v roki stopil pred mene moški kozavega obraza.

»Kako se pišete? Koliko je pri hiši moških?« me je ostro vprašal. Umiril sem se in mu odgovarjal z začudenim izrazom na obrazu. Še bolj sem se začudil, ko je izjavil, da sem aretiran v ime nu »postave velikonemškega rajha«. Ugovarjal sem, vprašujoč po vzrokih.

»Z vami, Slovenci, moramo enkrat za vselej obračunati!« je gestapovec zarezal. »No, zakaj pa smo vam prav Slovenci tako na poti? Saj vidite, da se pokoravamo odredbam in da samo delamo.« Hotel sem zamenjati litrski kozarec pod cevmi kotla, ki se je že do vrha natočil. A nisem več smel. Zarjufel je, naj ga ne imam za morca in naj grem z njim. »Če je pa tako, bom pa šel,« sem rekel mirno.

naporih. Vse kar je bilo trhlega, je odpadlo, ostalo je kleno, zdravo zrno, porok naše zmage.

Ciril

P. s. Preden zaključim poročilo, ki hoče in mora biti objektivno prikaz dolgotrajne in vztrajne borbe mladega slovenskega bataljona, je nujno treba poudariti tiste subjektivne momente, ki so v nekaterih trenutkih igrali odločilno vlogo. To so kadri, ki so, ko je bil bataljon v obupnem položaju, spontano spoznali in rešili situacijo. V prvi vrsti moramo tu omeniti bataljonskega komandanta Kranjca zaradi odloč-

»Če imate partizansko in komunistično literaturo pri hiši, kar povejte. Če jo najdemo, vas stane glavo!«

»To ne pride v poštev, lahko iščete, nič nimam,« sem mu odgovoril. Šla sva v spalnico, da se preoblečem. Izrabil pa sem priliko in gestapovcu na dolgo in široko pripovedoval, da se že dolgo več ne zanimam za politiko. Družina je moja skrb in stremim za zupanjem pri oblasteh, da bi svoje starše rešil izseljenišтва. Res sem pridobil s prepričevalnim govorjenjem toliko zaupanja pri gestapovcu, da je pod stopnicami stoječemu orožniku dejal: »Ostanite pri možu, da se obleče in najde. Potem ga pripeljite na orožniško postajo v Železno Kaplo. Jaz grem z ostalimi naprej.«

Ko je gestapovec odšel, mi je odleglo. Tega bom pa že lahko presenetil, sem si mislil. V možganih mi je ves čas rojilo: zbežati moram, čeprav me stane življenje. Z orožnikom sem se začel pomenkovati. Vprašal sem ga, od kod je doma. Bil je doma nekje pri Weldkürchenu. Šalil sem se, ko sem oblačil dolge spodnje hlače, dve sruci in močne hlače iz domačega sukna, češ da vem kako je mrzlo v arestu. Hkrati pa sem mislil na gozd. On pa je postavil puško v kot in se z mano razgovarjal o vsakdanjih stvareh. Ko sem se oblekel, sem šel v kuhinjo v pritrilčje. Iz kuhinje sem videl v družinski sobi še enega moškega v civilu. Aha, sem si mislil, z dvema bom imel opravka. Jed mi ni teknila. Mislim sem na beg in

nosti in smeje komande, politkomisarja Rajka, ki je z udarnimi parolami, navdušujočimi govori ter junaškim vzgledom med borbo fante vedno povedel v juriš. Takoj za njim komandirja 3. čete Grogo, ki je vodil svojo četo skozi boje, zasede in napade skoraj brez žrtev, vedno do novih zmag. Prav tako komandir 2. čete Gustl, ki se je odlikoval z osebno hrabrostjo; bil je vedno prvi v ognju in zadnji pri umiku, kakor tudi Sulc, Dušan in še mnogi drugi borci, naši mladi junaški bodoči komandirji, komandanti in komisarji.

Ciril

nervozno iskal priliko, kje in kdaj bi ušel. V kuhinjo stopi gestapovec in z rezkim glasom vpraša, kdaj bom gotov. Pogledal je na uro, rekoč: »Samo pet minut imate še časa!«

»Saj ne bo treba čakati, takoj bom gotov,« sem odgovoril. Bil pa sem še vedno v veliki zadregi, kje in kako bom ušel. Nazadnje mi je misel obstala pri kuhanju žganja. Kozarec žganja, ki je stal na mizi, sem hotel popiti. Ob tej novi misli pa sem postal tako nervozen, da tudi s silo nisem popil niti požirka žganja. Gestapovca sem vljudno prosil, če smem gredoč še pokazati ženi, kako naj kuha žganje in da ji pokazem v kajži sod, v katerem imam pokvarjen mošt.

»Da, toda samo dve minuti!«, je zarenčal. Bil sem zadovoljen. V kajži namreč nisem imel nobene pokvarjenega mošta. Rekel sem to zato, da jih speljem v bližino gozda. Uspelo mi je. Zahvaljujoč se rešilni misli, sem šel v spremstvu gestapovca in orožnika, katere nista odstopila niti za ped od mene, v kajžo. Avtomatično sem ženi kazal nek sod in ji govoril neke recepte o kuhanju žganja iz pokvarjenega mošta. Spremljevalca me nista niti za hip spustila izpred oči. Stala sta tesno ob meni. Ko stopimo pred kajžo, jima rečem, da mi je hudo, ko moram tako naglo zapustiti gospodarstvo. Obrnem se proti gozdu, tesno med obema Nemcema, spustim iz rok mokavice in aktovko, ter zavpijem: »Fit aich!« in se poženem v dir. Vse to se je zgodilo v hipu, da se

Le vkup uboga gmajna

(Stara puntarska pesem)

*Le vkup, le vkup, uboga gmajna!
Heja, hejo!
Za staro pravdo zdaj bo drajna!
Heja, hejo!
Zimzelen za klobuk,
punt naj reši nas tlačanskih muk!*

*Le vkup, v poslednji boj, tlačani!
Heja, hejo!
Sedaj se kmečka gmajna brani,
heja, hejo!
Puško, meč, kopje v dlan!
Za svobodo bije se tlačan!*

*Iz grajskih kevdrov teče vino,
heja, hejo!
Zažgali grofu smo graščino,
heja, hejo!
Grad gori, grof beži,
vino teče, naj, če teče kri!*

spremljevalca mista znašla. Ko tečem po poti navzdol, kakih dvajset korakov, se spotaknem. Napnem zadnje moči, se odrinem od zemlje, dobim ravnotežje. Ko sem že skoraj rinil z nosom v zemljo in se pri tem čisto sklonil k tlom, je gestapovec ustrelil. Kropla je šla mimo glave tako blizu, da sem vdahnil plin eksplozije. Ko sem tekkel še kakih dvesto metrov, se spotaknem ob korenini in se zavalim nazaj na pot, katero sem hotel zapustiti. Poberem se in znova stečem. Spet strel. Dirjal sem in dirjal. Nisem se ustavil prej, da sem pretekel naš in sosedov gozd in zavil v Ilgelčeve skale. Tam sem se stisnil k steni in prisluhnil. Slišal nisem nič drugega, kot svoje utripajoče srce. Tresel sem se po vsem životu, pot mi je curkoma lil v oči. Stal sem ob steni dobre pol ure, ne da bi mignil. Bil sem rešen. Iz skal se vidi na domače njive, po katerih pelje steza proti Železni Kapli. Tam sta gnała dva oborožena moška dve neoboroženi ženski. Iz daljave sem slišal milo jokanje otrok, ki so ostali sami pri hiši. Nisem jih mogel iti tolažiti. Bil sem v ilegali. Po Ilgelčevih skalah se začnem vzpenjati navzgor, ko sem se dodobra oddahnil. Nisem lahko zapustil domačije, vleklo me je na skale, da še enkrat pogledam na rodno hišo preden grem dalje. Sezul sem čevlje, globoko v Tavčmanovem lesu skril tudi

plašč in se splazil na skale, od koder se vidi moja hiša. Slišal sem, kako so otroci klicali mamo in očeta. Presunilo me je, kakor bi nož zasadil v srce. Kaj je to? Pri hiši sem zagledal zelence. Aha, policija! So že pri hiši, iščejo me! O, seveda, in jaz bom tako neumen, da bom prišel domov? Pri Prunerju so tudi in pri sosedovem hlevu. Vse polno jih je bilo. Našel sem nad 200 policistov. Toliko jih gotovo še ni bilo v Kurji vasi, kakor po domače imenujemo trojico hiš, našo z dvema sosedovima. Pri domu, pri mlinu in pri obeh sosedih, se mi je zdelo, je bilo kar zeleno.

Po starih lovskih potih, izogibajoč se vsakega živega bitja, sem se splazil mimo Tavčmanovih sosedov ter prispel v Tavčmanov dom in šel spat v hlev. Zjutraj sem vstal in šel do Peruča. Bil sem pošteno lačen. Po mačje sem se priplazil k hiši, da sem videl na dvorišče. Slišal sem ropotanje cokel. Iz kuhinje pride mlada Peručka. Kratko zažvižgam. Ozrla se je, me spoznala in takoj izginila v vežo. Kmalu nato prižvižga posestnik Johan, moj šošolec, stari zvesti prijatelj izza mladih let, za hišo. Zopet kratek žvižg in že sva si stisnila roki. »Vso noč sem te že pričakoval,« je rekel Johan v pozdrav. »Ali si jim vendar ušel?« je bil ves navdušen.

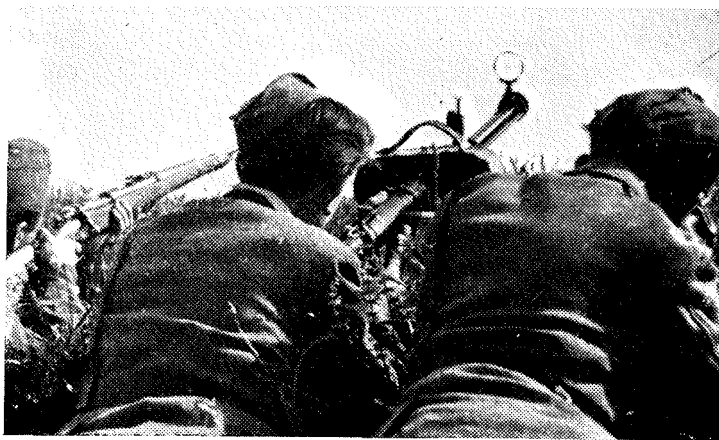
»Zajtrk mi boš dal!« sem rekel. »Od včeraj zjutraj nisem še nič jedel.« Johan je takoj odšel s sekuro, katero je imel s seboj za »kamuflačo« in čez nekaj minut pri nesel v veliki skledi mleko in

žgance. Vse sem pojedel. Govorila sva o Tavčmanovem Juriju, škoda za Jurija, da ni ušel, ko je imel tako priložnost. Jurij je bil mož Johanove sestre Peručeve Katrice.

»Kam pa jo boš sedaj mahnil?« me vpraša Johan. Šele sedaj sem se stregnil. Na to vprašanje svojemu zvestemu prijatelju nisem mogel odgovoriti. Sam nisem vedel kam. K Peruču nisem šel mimogrede, da bi prišel k določeni cilju, čisto instinktivno me je gnalo k hiši, v kateri sem se oglašal vedno, kadar sem bil na lovu v Lobniku. Peručeva mama pa me je, kadar sem prišel k hiši, pogostila s sladkim mlekom in zabljanimi žganci.

Ko me je Johan zapustil in sem bil zopet sam s polnim želodcem, sem začel premišljevat, kam pravzaprav hočem. K partizanom! To je bil preprost odgovor. Težava pa nastane, če si v gozdu in ne veš, kje bi jih iskal. Kje je Obirska, kje Peca, kje Olševa! In vmes ogromno, ogromno sveta. Sovražnik povsod, gestapovec kar mrgoli. Kje je Stane? Nisva se zmenila za javko. Pred petnajstimi dnevi sem ga zadnjikrat videl. Ni mi natančno povedal, kam gre, ker ni mogel. Tudi nisva bila tako spretna, da bi se zmenila za javko. In kje naj ga sedaj iščem? V dolini? V Obirski? In kje v Obirski? Tam so vse zveze pretrgane. Vsi, ki so imeli zveze s partizani, so aretirani. V Obirski so vsi še prestrašeni.

Tudi sedaj se mi rodi rešilna misel, da sem se obrnil po gorski hriboviti dolini Lobnika tja pod

Borci zahodnokoroškega odreda na položaju

Napad pri Gribljah 6. IX. 1941

(Odlomek iz razprave »Belokranjski partizani v l. 1941).

(Konec)

Po pričevanju udeleženca napada, Janeza Hočevarja in priči, ki so neposredno po napadu poslušale poročila o napadu, ter objavi v »Slovenskem poročevalcu« in v poročilu Renata Vanne, je napad pri Gribljah mogoče takole rekonstruirati:

V soboto 6. septembra so bili v opoldanskih urah na cesti Črnomelj—Griblje nekako v bližini petega kilometra štirje partizani v zasedi. Bili so to Lojze Fabjan, komandir čete v Miklarjih, Polde Jerman, Janez Hočevar in srbski vojak neznanega imena. Prvi trije so bili v zasedi na desni strani ceste, Srb pa na levi. Okoli 12,30 se je na vozu z žvežem in strelivom za gribeljsko posadko pripeljala tričlanska patrulja, ki so jo sestavljali fašisti obmejne milice Bulfone Giuseppe, Cari Dismo in Forni Giuseppe. Z njimi sta bila še v Griblje vračajoča se pomožni miličnik Ruffini Fran-

cesco in finančni stražnik Pavani Giuseppe. Nekaj sto metrov od zasede je stal na cesti v smeri proti Črnomlju majhen tovorni kamion finančne straže, s katerim sta se poleg vozača vozila še finančni podnadrednik neznanega imena in finančni kaplar Grazzini Ugo.

Takoj po prvih streljih iz zaseda sta bila Forni in Cari ubita, Bulfone teže, Pavani pa laže ranjen, Ruffini pa brez poškodb. Cari in zadnji trije so drug za drugim popadali z voza, voz pa je splašeni konj odvelel dalje po cesti z mrtvim Fornijem vred. Pavani in Ruffini sta na strele odgovorjalo z revolverji in puško. Medtem je pribrazil avtomobil finančne straže in se ustavil kakih sto metrov od kraja napada. Iz avtomobila so skočili vozač in oba finančna stražnika ter posegli v boj. Grazzini Ugo je bil takoj zadet v prsi in vozač ga je z vso naglico odpeljal v Črnomelj, kjer je

alarmiral tamošnja poveljstva. Ker je konj z vozom ušel po cesti in je napadeni patrulji prišla nadejana pomoč, so se partizani pričeli med streljanjem umikati. Slabo uro po napadu so na kraj spopada prišli iz Črnomlja na štirih avtomobilih vojakji 23. pp. »Como« s priklučenimi karabinjerji in policijskimi agenti, iz Gribelj pa so se na zasebnih kolesih pripeljali miličnik gribeljske posadke. Preiskovanje gozda na obeh straneh ceste je sicer odkrilo položaje partizanske zasede, našli so tudi prazne nabojke, drugih sledov za partizani pa ne. Srbski vojak, ki ni mogel priti v stik s tremi partizani, se je rešil tako, da je zlezal v krošnjo košatega hrasta in je prišel v tabornišče šele peti ali šesti dan.

Napad je v svojem glavnem namenu, zadeti živo silo okupatorske vojske v glavnem uspel. Izmed osem neposredno v boj zapletenih sovražnih vojakov sta bila na mestu dva ubita, dva težko, eden pa lahko ranjen. Težko ranjeni Grazzini Ugo je ranam podlegel. Partizani niso imeli izgub. Voz s strelivom jim je ušel.

Romaničev zapis o dveh vozovih na cesti in motornem kolesu, ki da je privozilo med napadom, je treba popraviti v toliko, da je bil na cesti samo voz, s katerim se je patrulja pripeljala, pripeljal pa je le omenjeni majhen tovorni avto, ki je bil verjetno na treh kolesih, kot jih je italijanska vojska mnogo uporabljala in je od tod najbrž nastala zamenjava z motornim kolesom s prikolico, kar po desetih letih, ko je bilo poročilo zapisano, ni čudno.

Popraviti je treba tudi Koširjevo zamenjavo Poldeta Jermana s Fr. Korelcem. V poročilu »Slov. poročevalca« z dne 13. sept. 1941, objavljenem v ponatisku, oziroma v zadevnem komentarju št. 148, stran 301. »Slovenski poročevalca«, 1938—1941, Ponatis, Ljubljana 1951) je treba popraviti imena italijanskih vojakov: v članku »Začetek junaških dni Bele krajine« v »Slov. poročevalcu« z dne 22. julija 1951 pa popraviti napačni datum 7. IX. v pravičnega 6. IX., napaka, ki bi po pravilni ugotovitvi datuma v komentarju ponatisa »Slovenskega poročevalca« iz leta 1941 ne smela biti več zapisana.

☆

Peco. Tam so se vendar zglasili partizani! To je bila druga skupina, o kateri Stane ni nič vedel. Ta skupina pa je bila pred tremi tedni pri Repelnu, kjer se je neka »NSF Schwester« tako prestrašila, da je zbolela. Ti fantje morajo nekje biti! In nikjer drugje kakor na področju Pece. Hajd naprej! V Podpeco!

V prvem mraku sem že čepel za plotom Brečkovih hiš. Kakor povsod, me je tudi sedaj spremljala sreča. Pod plotom na njivi so se pasle ovce; nekdo jih je klical domov. Ovce pa se niso zmenile in moški, ki jih je klical, je moral priti pomje. Ko je bil blizu plota, kratko zažvižgam. Že je pri meni Franci Svršina, moj prijatelj in sorodnik. Tudi on je zvedel o mojem pobegu in me je že tisto noč pričakoval. Zadrževal mi je, da lahko grem z njim. »Nobene ga človeka nikoli ni in lahko tudi spiš pri nas,« je dejal. Šel sem z njim k Brečku. Tudi pri tej hiši sem se v mladih letih mnogokrat oglasil kot lovec, ali pa če smo pri Brečku zaključili »florijanovo jajčanje«. Pri hiši sta bila samo stara mati in Elči. Gospodar, gospodinja in Micka so bili z otroki vred izseljeni. Ko sta mi

postregli in sem se nasitil, sem odšel v fantovo hišo. Tudi tukaj sem bil zelo nepreviden, vendar pa sem si za vsak primer ogledal okna, če bi prišla policija, da bi mogel uteči. Drugi večer sem bil bolj previden. Pri Brečku sem dobil odejo in spal globoko v gozdu. Podnevi sem šel spet k hiši in se počutil varnega, ker se od hiše vidi vsa pota, ki vodijo od spodaj in zgoraj k njej. France mi je zaupal nekaj tajnega, ko sem izrazil željo, da hočem najti partizane, ki so gotovo nekje na področju Pece.

»Pa ne smeš nikomur povedati,« je začel. »Jaz in nihče drugi v vsem Lobniku, Podpeci in Kopivni ne ve za Šorlijevega Jozija. Je pet ur hoje od tu... On ima zvezo s partizani.«

»Lepo te prosim, takoj pojdi po Jozija!« sem mu rekel. France je brez obotavljanja šel. Drugo jutro, 3. decembra, se je vrnil. Ves vzradoščen mi je začel pripovedovati, vmes pa vedno naročal: »Pa nikomur ne smeš povedati!« Jozija sem pripeljal in danes boš že pri partizanih. France mi je natančno povedal, kje me Jozi čaka in našel sem ga.

Karel Prušnik-Gašper

Napad pri Gribljah je široko odmeval po Beli krajini, med italijanskimi vojaki pa napravil preplah, ki so ga poveljstva skušala pomiriti z izredno ostrimi ukrepi proti civilnemu prebivalstvu. Generalu Robottiju pa je služil ta napad za vrsto strogih navodil in ukazov, s katerimi je svojim vojakom dajal polnomočja za izvrševanje kakršnih koli samovoljstev in nasilstev.

Da so najprej pobesneli fašisti, je razumljivo, ker so padli ali bili ranjeni v pretežni večini prav člani fašističnih vojaških formacij. Obenem s karabinjerji, ki jim je zapovedoval zagrizeni in fašistično usmerjeni poročnik Augusto Fabri, so takoj začeli množično zapirati ljudi v Gribljah, Adlesčih in okoliških vaseh. Zaprli so tudi vsakega moškega, ki so ga tisto popoldne srečali na cesti ali na polju. Prav tako so drugega dne, 7. septembra, aretirali mnogo oseb v Črnomlju in se pri tem posluževali že znanege načina: po jutranji maši in dopoldne so zaprli vse moške, ki so kot običajno vsako nedeljo prišli iz okolice v Črnomelj in se ustavljali na trgu ali v gostilnah. Da je bilo med njimi tudi mnogo Črnomalčev, je razumljivo. Točnega števila aretiranih ni dognati, šlo pa je v stotine, kot to navaja civilni komisar Cassanego v omenjenem poročilu o Fabrijju. To pa dokazujejo med drugim tudi ponovne prošnje črnomalskega komisarja Javne varnosti in poveljnika karabinjerjev, da

naj jim pošljejo kamione za prevoz številnih aretirancev. Kljub vsemu temu pa Italijanom v tem času ni uspelo zaslediti jedra uporniške organizacije in so si v tem prišli nekoliko bolj na jasno šele po preiskavi in izpovedbah, ki so sledile katastrofi na Gorenjih Lazah v začetku novembra 1941.

Kot je iz ohranjenega sovražnega arhivskega gradiva razvidno, je bil drugi, ki je po napadu pri Gribljah naravnost zdivjal, poveljnik XI. armadnega zbora general Mario Robotti, ki je bil takrat s svojim poveljstvom na gradu v Planini. Še 6. septembra, ko so se na njegovem poveljstvu stekale brzozavke divizijskih karabinjerjev iz Novega mesta in poveljstev finančne straže in obmejne milice, ter je bila vest o napadu iz Planine dalje brzozavljena poveljstvu 2. armade na Sušaku, je Robotti poslal divizijama »Granatieri di Sardegna« in »Isonzo« žolčni fonogram, ki se glasi:

Iz poveljstva XI. armadnega zbora poveljstvom obeh divizij za obvestilo vseh posadk
1/2334 stop sporočam, da so danes proti poldnevni komunistični morilci vzdolž ceste Črnomelj — Griblje napravili zaselo proti obmejnim miličnikom in finančnim stražnikom ki so vozili živež v njihovo postajo in ubili dva miličnika tri pa ranili. Divjaško rovarstvo zahteva popolne in najizdatnejše varnostne ukrepe in nadvse odločen in skrajn ukrep pro-

ti vsakemu poizkusu napada. Treba je podvzeti vse varnostne ukrepe, vsak premik čet v številni patrolje mora biti predmet priprave, ki bo sposobna zagotoviti popolno varnost naših vojakov.

Potrditi prejem.

General Robotti

Robottijev bes je izvirjal iz dveh dejstev:

a) začasna izgubljena bitka v sporu s civilno oblastjo Visokega komisarja Emilija Graziolija o načinu »pomirjevanja« novoustanovljene »Ljubljanske pokrajine«, pri čemer je Robotti očital nesposobnost policijske oblasti za uničenje odporniškega gibanja, kar je Robottija in njegovo poveljstvo pripeljalo, kot sam pravi, v »karanteno« na grad v Planini;

b) vse gostejši napadi na njegove vojake, pri čemer je bil štiri dni pred Gribljami ubit pri Radohovi vasi tenente Livio Zani in s svojim spremljevalcem vred.

V teh in drugih svojih navodilih in ukazih je Robotti hote popolnoma spregledal gverilsko taktiko partizanskega bojevanja, ki se načelno nikjer ne more in ne sme spuščati v frontalne borbe s sovražnikom, kar je kot vojak in general moral vedeti, kot je pozabljal hote na taktiko n. pr. lastnih italijanskih borcev Risorgimenta proti avstrijskim okupatorjem severnoitalijanskih pokrajin in je zato psoval partizane s strahopetci in zahrbtnježi, morilci in zločinci, ki da se ne upajo postaviti v odkrit boj in ne le iz zased prelivajo »nedolžno« italijansko kri, ki naj bi »plemenitila« ta barbarski, pod rimski jarem uklonjeni rod. Na tihem pa je seveda Robottija glodalo tudi moreče spoznanje, da njegovim vojakom še marsikaj manjka do starorimskega vzora osvajačalca sveta, zato je v štirih dneh po napadu pri Gribljah poslal svoji vojski vsaj dvoje povelj, v katerih z ozirom na napad pri Radohovi vasi 2. septembra in pri Gribljah 6. septembra, takole glasi:

»Poudarjam nujnost, da je treba z največjo odločnostjo, z največjo oostrostjo pokazati odpor proti tem komunističnim morilcem. Vojakom je treba znova predočiti, da smo neprestano v vojni in da v Sloveniji dejstvo, da nismo v neposrednem bojišču, ne izključuje zagrizene in nasilne

Črnomelj, 18. julija 1944: svečani sprejem 3300 hrvatskih in srbskih borcev iz IV. korpusa

oblike boja, ki jo uporabljajo zavistni komunisti v blaznem upanju, da pomagajo bojujočemu se in ponovno poraženemu boljševizmu. Vsako udejstvovanje na katerem koli kraju in v katerem koli dnevnem ali nočnem času mora biti zelo pripravljeno s prav vsemi ukrepi, z vsemi varnostnimi ozirom, ki jih je treba uporabljati v sovražni deželi. Samo tako bo življenje naših oficirjev in naših vojakov lahko do največje možnosti obvarovano in vsako delovanje, ki ga trenutek zahteva — pravo taktično delovanje pri vsakem nastopu čet za vzdrževanje javnega reda — bo lahko dalo učinkovite sadove.

Odpor naj bo torej — ponavljam — vedno skrajšen in odločen proti vsakemu poizkusu napada.

Bolje je, da plača kdo od teh komunistov, čeprav ni očitno in povsem krivo, kakor da bi naši vojaki morali še dalje trpeti njihova sabotažna dejanja.

Vedno bodo imeli vso mojo podporo vsi, ki ne bodo samo v zatiranju, temveč tudi v preprečevanju dela zlonamernih delovalci s potrebno odločnostjo.*

(Akt Poveljstvu XI. armadnega zbora št. 02/7820 z dne 8. sept. 1941.) Dva dni kasneje pa je s posebnim ozirom na okoliščine, v katerih so bili vojaki pri Gribljah presenečeni z napadom, zapisal:

»Poteke obžalovanja vrednega dogodka dokazuje pogubno nezaveznost, s katero hodijo naši vojaki po ozemlju, ki nam je očitno sovražno in po katerem se javno potikajo morilci in teroristi, ki so sklenili, da prizadenejo največjo škodo sposobnosti udejstvovanja naših oboroženih sil.

Odrejam, naj bo dogodek raztolmačen vsem podrejenim vojakom in naj bo vsem dobro vtisnjeno v pamet, da se je podobnih napadov bati vedno ob katerem koli času in na katerem koli kraju Ljubljanske pokrajine.

Vojak, ki mora iz katerega koli vzroka iti iz enega kraja v drugega, ne sme misliti na prijeten izlet, ampak na borbo proti prekanjenim hudodelcem, ki so na preži in ki se lahko nenadno pojavijo smrtonosno zasedo.

Treba je poudariti, da taka dejstva poleg tega, da lahko povzročijo smrt preprostih neprevidnežev, napravljajo s svojimi

uspehi sovražnika, ki vse bolj izboljšuje svoje metode na škodo naših vojakov, vedno bolj prežernega in tako vedno bolj zmanjšujejo ugled naših oboroženih sil na tem področju.

Imeti je treba vedno pogum presenetiti, in ne dati se presenetiti, brez nadaljnega ubiti sovražnika, ki iznenada napada, in ne dati se ubiti, maščevati naše mrtve, ne pa povečati njih število.

Preveč naše krvi je že obliko to naše zasedbeno področje, žal ne v odkritem in poštenem boju, temveč v zasedah zločincev, ki se ne bi upali napadati iz obraza v obraz. Treba je zato v vsakem trenutku uporabljati vojne metode; podnevi in ponoči, na počitku in na premiku, na vsakem položaju in v vsakem trenutku naj bo puška vedno pripravljena, bajonet vedno nasajen, ročna bomba vedno pri roki, da doseže morilca, ki se vedno lahko iznenada pojavi.*

(Akt Poveljstva XI. arm. zbora št. I/2390 z dne 10. septembra 1941.)

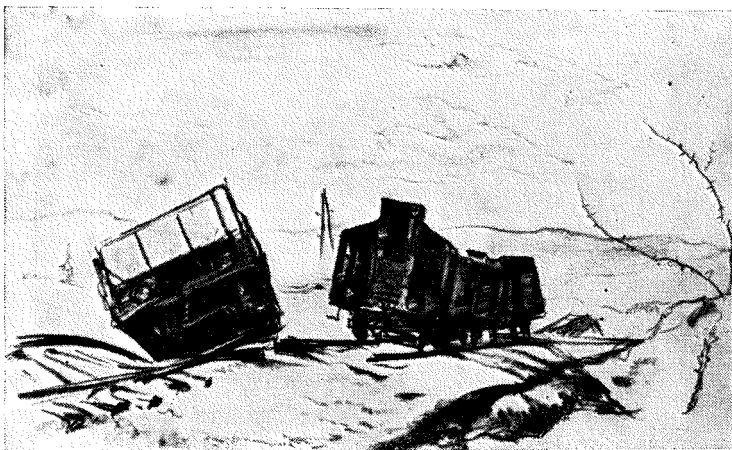
Poleg teh in podobnih zapisanih ukazov pa je Robotti preko svojih podrejenih divizijskih, polkovnih in bataljonskih poveljnikov dal vojakom še strogo zaupna ustna naročila in ukaze za njih ravnanje in vedenje v okupirani Sloveniji, ki so zapovedovali takojšnjo uporabo orožja, če se le kakemu vojaku zdi, da mu hoče kak Slovenec kaj hudega storiti. Še več! Obljubljal je za nagrado enomesečni dopust za

vsakega, ki bi s kakšno utemeljitvijo ubil civilno osebo. Vojakom je bilo zapovedano, da smejo izven vojašnic hoditi le najmanj v treh s puškami v rokah in pristom na petelinu. Da je bila s tem dana vojakom možnost najbolj samovoljnega nasilstva, nam dokazuje nekaj dni za temi Robottijevimi okrožnicami in brzojavkami pismo italijanskega vojaka Daria Perrozzi, ki je iz Ljubljane pisal svojemu prijatelju Silviu Romangoli v Trst, dobesedno takole:

»Kar se tiče prostega izhoda, ho-dimo sedaj v treh, oboroženi z nabito puško in imamo povelje, da streljamo na vsakogar, ki bi vojakom storil kaj slabega. Zdaj se bomo pa lahko zabavali! V ostalem dobimo mesec dni dopusta, če ubijemo kakega civilista.«

(Internacije, stran 143, Dokumenti, št. 51 a do 51 c). Pisec tega pisma, zaplenjenega po vojaški cenzuri, je bil kaznovan samo s petimi dnevi zavora, ker je v pisemu sporočal — vest vojaškega značaja, ki se ne sme razširjati!

Iz povedanega je jasno, da je napad pri Gribljah uspel tudi v drugem, širšem in globljem cilju, ki ga je imelo pred očmi in ga smotrno zasledovalo Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet: vznemirjena in alarmirana je bila vsa italijanska vojska in prav ob Radohovi vasi in Gribljah je poveljstvo XI. armadnega zbora globlje spoznalo kot civilna oblast, da nima opravka le s posameznimi, spontano nastajajočimi in med seboj slabo ali sploh ne povezanimi akcijami nekkih na pol uporni-

Božidar Jakac: Zrušena proga v Beli krajini (aprila 1945)

Trikrat brez uspeha

(Ob deseti obletnici ustanovitve Kokrškega odreda)

Prvič je zaživel Kokrški odred že drugo leto osvobodilnega boja na Gorenjskem — maja in junija 1942. Zadrževal se je na in pod Storžičem, na Krvavcu, v dolini Kokre, v Kamniških planinah in Uden borštu nad Kranjem in Golnikom. Istočasno, a že tudi prej, pa je deloval Kokrški odred višje na Gorenjskem, okoli Jesenic, Žirovnice, Radovljice in v Bohinjskem kotu.

13. septembra 1942 — torej še isto leto ko je bil ustanovljen — pa je doživel Kokrški odred velike udarce. V Uden borštu je bil uničen skoraj vseh II. bataljon tega odreda (štel je 70 borcev), ko ga je obkolilo okoli 3000 Nemcev.

Čeprav je partizanstvo na Gorenjskem prav v tem letu doživelo hude udarce in čeprav je v teh bojih padlo precej izkušenih in dragocenih prvoborcev, se je narodnoosvobodilno gibanje še bolj razširjalo. Rasle so nove čete in bataljoni, vendar pa so operirali ločeno in vsak na svojem predelu, da so bili lahko bolj gibljivi in so bili tako manj izpostavljeni frontalnim borbam in presenečenjem.

kov, na pol »banditov«, temveč s smotrno organiziranim in vojaško trdno vodenim zasnovanim uporom, katerega borci lahko napadejo ob »katerem koli času in na katerem koli kraju Ljubljanske pokrajine«. Zato je zabičeval svojim vojakom, da so še vedno v vojni in na bojišču, ne pa kje v miroljubnem zaledju, kar je nekaj tednov kasneje znova podčrtaval tudi tedanji poveljnik 2. armade, general Vittorio Ambrosio. Njegov naslednik Mario Roatta pa je v začetku l. 1942 v uvodu svoje prošule »Okrožnice 3 C« ugotovil:

»Vojna, ki jo bojujemo tu na Balkanu, je prav taka vojna, kot tista, ki jo bojujemo v Afriki ali na vzhodnem bojišču proti Rusiji.«

In napad pri Gribljah 6. septembra 1941 je bil samo člen v verigi smotrno organiziranih in enotno vodenih partizanskih akcij v začetku našega osvobodilnega boja.

Janko Jarc

Treba se je bilo, kljub ogromni nemški premoči, boriti tako, da smo izhajali iz borbe močnejši, da smo zadajali mi Nemcem močnejše udarce kakor oni nam. Skratka, na Gorenjskem je bila vse do konca vojne razen večjih akcij na postojanke potrebna partizanska taktika.

12. in 13. julija 1943. leta je bila pod Osojnikom v okrilju Ratitovca ustanovljena prva Gorenjska brigada, kasneje imenovana »Prešernova«. Toda v srcu Gorenjske so tudi potem največ operirali bataljoni in čete odreda, vtem ko se je Prešernova brigada spričo razmer na Gorenjskem največ — potem, ko se je vrnila z Dolenske — zadrževala na Primorskem in na desnem bregu Save, na Jelovici, delno pa tudi v Poljanski in Selški dolini, od koder je hodila v akcije.

V 1943. letu so bataljoni na Gorenjskem že tako narasli, da sta se iz njih lahko formalizirala brigada in odred. V 1944. letu pa je bilo nekaj partizanstva že tako razvito, da je bilo spričo vseh večjih nalog treba razdeliti Gorenjsko spet na več sektorjev, in sicer na tri. Zato je bilo treba iz enot Gorenjskega odreda ustanoviti tri druge odrede. Tako so bile konec meseca avgusta ustanovljene: Jeseniško-bohinjski odred v Bohinju, Škofješko nad Škofjo Loko in Kokrški pod Storžičem.

Tako je bil po dveh letih Kokrški odred spet obnovljen, vendar v boljših pogojih in z večjim številom borcev. Konec avgusta, v času ustanovitve je štel že nad 600 borcev s tremi bataljoni, s svojimi obveščevalci, kurirji, tehniko, ambulantami in raznimi delavnicami.

Ta odred pa je v jesenskem dnevu doživel za Gorenjsko nenavadno skupno akcijo in vročo bitko...

Med poročili je časopis Kokrškega odreda »Udari—navali, usekaj—izpali« ob koncu novembra 1944. leta prinesel tole poročilo:

»22. 11. 1944 je I., II. in III. bataljon vodil borbo v Lomu nad Tržičem s premočnim sovražnikom. Borba je trajala ves

dan in sovražnik je dobival vedno nove okrepitve. Kljub temu se je nazadnje moral umakniti. Mrtvih je bilo 35, ranjenih pa 36 sovražnikov, 4 so bili ujeti. Zaplenjeno je bilo naslednje orožje: 1 mitraljez »Zbrojevka«, 2 brzostrelki, 6 »Mauser« pušk in 4 »Walter« pištole, 3 bombe in večja količina nabojev.»

Za tem suhim vojaškim poročilom se skriva velika akcija Kokrškega odreda, ki je bil zbran tiste dni v Lomu nad Tržičem. Ta borba pa ni bila nekaj vsakdanjega za odredne enote.

I. bataljon je imel operacijski sektor navadno pod Stolom, II. v okolici Tržiča in pod Storžičem okoli Kranja, III. pa pod Begunjsčico in vse do Tržiča. Štab odreda je nekaj časa pred tem začel pripravljati večje akcije okoli Kranja, ki bi jih lahko izvršili samo z združenimi bataljoni, ki so šteli vsak po 120 do 150 mož. Ker smo bili dobro oboroženi s puškami in ostalim lahkim orožjem, smo predstavljali precejšnjo silo.

Nekaj pred tem so naše enote večkrat razbile in pognale v beg nemške in belogardistične patrle. Vsak dan bolj so občutili sovražniki našo rast, zato so si prizadevali, da bi nas prej ali slej iznenadili in nam prizadejali hude udarce.

Posebno, belogardisti — mi smo jih imenovali švabobrancelje — niso mogli pozabiti tiste nedelje pod Storžičem, ko smo jih tako »namlatili«, da sta od 47 ostala samo še dva. Dalje je oddelek II. bataljona nad Tržičem 13. XI. napadel švabobranski oddelek in pri tem 4 ubil, šest pa je bilo ranjenih. III. bataljon je prav tako 14. XI. v Hudem grabnu na drugi strani Tržiča ubil 3 švabobrancelje, a patrolja prvega bataljona je v spopadu z njimi 16. XI. v Lešah pod Dobrčo enega ranila, enega pa ubila. Takšne akcije so bile vsak dan.

Naši bataljoni so bili tistega dne, odnosno že prejšnji dan, razmeščeni v Zgornjem Lomu — dva bataljona višje gori okoli Gabrca in Pavšeljna, eden pa v Slaparski vasi — pod Storžičem (severno) nad Lomom. Niže doli, nad Tržič, smo zaradi varnosti od časa do časa pošiljali patrolje. Ena izmed teh patrolj je v zgodnjem jesenskem jutru naletela na levem pobočju doline — pod vasjo Lom — na zelene uniforme — na kolono nekaj desetih Nemcev. Naša patrolja je takoj iz neposredne bližine napadla Nemce. Pokanje je opozorilo ostale dele odreda. Njegov štab je patrolji takoj poslal pomoč. Ko smo zvedeli, kaj je, in zaradi prihoda novih nemških in švabobranskih enot po sredi doline, so vsi trije bataljoni stopili v akcijo. Obetal se je vroč dan, kakršnega nismo pričakovali. Bataljoni so sedaj popolnoma zaprli dolino nad vasjo, pripravljeno stopiti vsak čas v boj.

Z Nemci so sodelovali belogardisti iz tržičke in kovorske postojanke. Med njimi so bili domačini in ti so Nemcem služili za izvidnice in vodiče. Nenadoma so se v razviti strelski vrsti pokazali čisto na levem robu. Mi smo jih opazili, pravočasno zavzeli položaje, in ko so se najmanj nadejali — tresk po njih. Najvnetjša sta bila tu mitraljezca Miha in Tone. Prva sta vžgala po zelenih in potem je šlo. Po hudem pokanju še kratek juriš, pa smo videli samo še hrbe in pete zelencev, ki so se izgubljali nekje v dolini. Drugi juriš je bil odbit. Nemci so odvedli nekaj ubitih in ranjenih, mi pa smo bi-

li polni poguma, ker smo bili še brez žrtev in ker smo napodili ohole Nemce. To je bilo na Gorenjskem zelo težko, ker smo imeli mi v glavnem manjše enote, oni pa vedno dovolj vojaške sile in postojank. Mi smo se zato izmikali frontalnemu bojevanju, kar je hotel sovražnik. Ta odkriti napad je bil zato še večje važnosti za nas. Nemci so začeli misliti, da je verjetno od nekod prišla brigada, kajti kjerkoli so nam skušali priti za hrbet ali udariti v bok, povsod so našli leteli na naše položaje. Tega Nemci tu niso bili vajeni. Zato so čez dobro uro dobili pomoč in dopoldne so se v večjem številu pojavili sredi naših položajev. Sedaj je nastopil zelo uspešno prvi bataljon; njegov komandant je bil izkušen in pogumni Tičko. Spustil jih je do položajev, eno četo pa je na skrivaj poslal, da jih iznenadi z boka. Sovražnikov »hura« se je začel istočasno kot naše pokanje. In ko je s strani nastopila še ena naša četa, so jo Nemci ucvrli. Tako bežati Nemce in belčke še nismo videli! Poleg mrtvih so bili tudi štirje ujeti. Strašno preplašeni obrazi so pričali da je njihove moči konec. Belčki pa so jo tako »cvernali« po nekem potoku, da jih še krogla ni mogla dohiteti. Tu smo zaplenili prvo strojnico in nekaj pušk. Zopet se je na položajih pomirilo. A to je bil mir pred novo eksplozijo.

Utrjevali smo položaje, ker smo pričakovali, da danes še ni

konca. Obveščeni smo bili, da se v dolini zbira sovražnik. Popoldne so Nemci, zopet okrepčeni, udarili z vseh strani. Štab odreda pa je tako manevriral, da je drugi bataljon v Zgornjem Lomu kmalu obkolil nekaj desetih Nemcev. Skrivali so se — odrezani od ostalih — v hišah in iz njih obupno streljali. Z drugega brega, izpod vasi, pa je tolkel njihov bacač. Mi smo jih še naprej obkoljevali. Toda vodnika Mato in Binče se nista mogla zadržati. Kar vleklo ju je naprej. Skočila sta po pobočju hribčka proti hišam, kjer so bili zabiti Nemci... Tedaj pa je pred njima počila nemška mina. Istočasno je zaregljalo iz hiš in oba sta se zgrudila. Medtem so ostali prišli na pripravne položaje. Videč mrtva tovariša, smo v končnem, toda v močnem jurišu, spet pognali Nemce v dolino.

Naša akcija in borba tega dne je bila važna zato, ker so pred združenimi silami odreda pustile številčno in v orožju mnogo močnejše sovražne enote. Čeprav naši bataljoni še niso bili večji kombiniranih borb, smo vendarle želi uspeh. Posebno smo bili ponosni na ujete Nemce in zaplenjeno orožje, saj so stari partizani in komandanti bitko cenili le po tem, koliko si zaplenil.

Čez kakih deset dni pa sta dva bataljona — na poti na teren — krenila v akcijo nad belogardistično postojanko v Kovor.

Ivan Jan-Srečko

Štab Kokrškega odreda na planini Javornik nad Lomom, avgusta 1944

Sestanek v bolniški sobi

Spomladi leta 1943 je v Italiji splahnelo še poslednje navdušenje. Za lahkim zmagami so se vrstili vedno hujši porazi. Italijanske množice so vedele, da se bliža konec; pritisk je popuščal in tudi v jetnišnicah, kjer so trpeli naši ljudje, je vel nekoliko milejši veter. Ječarji so bili v strahu, kaj bo, ko se na »škornju« izkrcajo zavezniki, kajti vedeli so, da so jetniki organizirani.

Edina možnost za dogovarjanje med posameznimi trakti v jetnišnici v Porto Ferrajo na otoku Elbi je bila v jetniški bolnici. Treba je bilo priti vanjo za vsako ceno, ko se je kdo iz drugih traktov mudil tam. Mnogi jetniki so bili bolni, a ne dovolj, da bi jih sprejeli v bolnišnico. Tvegali so: zauživali so v vodi razmočen tobak, ki povzroča hudo vročico in tako je največkrat uspelo...

Marin je zaspal, brž ko ga je bolničar položil na postelj. Izbljuval se je bil in vse drobce mu je drgetalo v krčjih. Od slabosti ni videl ničesar okoli sebe. Bolniki, ki jih je njegov prihod zmotil v opravkih, so se znova lotili svojega posla. Shiran mladenič je pletel nogavico iz vlakna, ki jih je sproti pukal iz odeje in spredal z nitmi iz rjuhe, v močno, virvici podobno tvorivo. Nekateri so pozorno tipali po šivih na perilu in obirali uši.

Mitić je oprezno vstal z Marinove postelje.

Ozrl se je tja čez, a mu ni bilo, da bi nadaljeval prekinjeni pogovor. To, kar bi mu utegnil Valli še povedati, ga ni več zanimalo. Stopil je dvajset korakov po ulici med posteljami — od stene in železnih palic do okna in se ustavil na liši sonca. Toplo sonce, ki tako vedro sije tam zunaj, je tu stisnjeno v tesno progo, s katere

se odrivajo med obračanjem oni trije ali štirje, ki še zmorejo teh dvajset korakov od okna do vrat. Ostali leže; vročica jih je zdelala.

Tudi Valli ni vstal. Razgrnil je časopis in preletava vrste in naslove; vmes tiho požvižguje. Brez vsakega šuma obrača liste. Nobeno njegovih dejanj ne povzroča hrupa. V tem je velika vaja, nekakšna vdaža v utesnjeno življenje, v katerem more sleher na namenjena beseda, že sam nehoten trzaj, sprostiti nakopičeni srd.

Na dolge kaznj obsojeni jetniki žive kakor v vulkanu. Brez lastne volje; prisiljeni v obtok stvar se morajo obvladovati in drug drugemu dopuščati svoje navade. Morda prav ta neizmerni mir, ki ga na zunaj kaže nekdanji oficir, Valli, tako silno draži, ker je v tolikšnem nasprotju z nenadnimi divjimi izbruhi, ki so nemara posledica tropskega lusa ali pu-

ščavske mrzlice. Morda bo vsak hip spet treba pastj po njem in ga povezati v rjuhe, da si v svojem besnilu ne razbije glave.

Zagatni vonj bolnice pritiska na senca in prisotnost drugih ljudi postaja vedno bolj neznosna.

Mitić se ob vsakem obratu pred oknom zadeva z jetnišnikom, ki se že dvanaest let vlači po jetniški bolnici in ne more umreti. Ves sključen podrsava v coklah, tišči haljo nase in vsako toliko zakašlja. Izmučen do smrti podrsava iz kraja v kraj; vsak dan ure in ure, dokler ga bolničar s silo ne spravi v posteljo, kjer potem vlačijo mlek po modrikastih, s samo kožo prepetih rokah in hlastno momlja molitve. Vso noč moli, če se mu udre kri in ga navda strah, da se je neizprosno približala ura, ko ga odnese v umiralnico.

In vendar se nada, da bo prestal, da ozdravi.

Zdaj se odkaljuje pred oknom, davi se in iz ust se mu vleče okrvavljena slina. Vsak čas bo bruhal kri.

Bolničarja ni blizu, neke v sosedni sobi pomiva tlak.

»Kje je vendar kdo...« Mitić se je obrnil, da mu ni treba gledati te strašne podobe. »Valli, bi vendar, — ali kdo od teh, ki so že dolgo z njim.«

Nekdo mora biti, ki bo končal to muko.

»Naj se kdo pokliče bolničarja ali paznika!«

Valli mirno prebira časopis; takšni prizori ga ne ganejo.

»Jutri se ga itak znebimo,« pravi Mitiću. »Zdravnik je dejal...« Jetnišnik je kriknul vmes. Z obrazom, spačenim od groze, v katerem so gorele vdrtne vročične oči, se je obrnil. Poplazuje s klečavimi rokami po končnici postelje se je majal, ko je poskušal, da bi se vzravnal in se zastrmel v Vallija.

»Giorgio, Valli...« zagrga. »Per amor di Dio! Kaj je rekel zdravnik?«

Valli je tešeče spremenil glas. Tiho, kot bi govoril samo zanj, ga miri: »Lezi Paolo! Daj, oteri se z rutico. Pazi nase vendar. Zdravnik...« Spet ni mogel nadaljevati. Paolo je ves visel na njem. Medlečega je z lahkoto spravljaj v postelj, kar je bolničarju komaj uspelo. »Zdravnik je dejal, da te pošlje na Pianoso, če boš ubogal.«

Ismet Mujezinović: Ljudstvo odhaja s partizani

Vso to tolažbo si je nekdanji oficir Valli, ki je videl umirati že mnogo ljudi, na lepem izmislil. Potolažil je jetičnika s samo besedo, z borno nadejo. Trpljenje drugih ljudi po vsem videzu ne vpliva nanj. Taka tolažba mu je kot privajen posel, ki ga opravlja, ne da bi se zmotil v svojih mislih.

Spet čita, najbrž že desetič prebrani časopis.

Paolo se je pomiril. Zdaj verjame, da ga bodo poslali na otok Pianoso, kjer je jetniško zdravilišče. Valli pa ga je prevaril. Slišal je bil zdravnika, ko je naročal bolničarju naj spravi Paola v umiralnico.

»V treh dneh bo konec z njim!«

Paola bo vzela noč. Vsak čas se mu bo udrla kri in izginil bo iz življenja teh tridesetih ljudi kakor kakšna nevšečna stvar in bodo veseli, da jim nikdar več ne bo treba misliti nanj.

Potešil je jetičnika. Vsi bi že radi, da bi ga ločili od njih, za Paola pa želja pomeni toliko kot smrt. Iz te bolniške sobe vodi zanj edina pot v umiralnico, v tesno sobico na koncu hodnika, od kjer se nihče več ne vrne. Na črni tabli ob vratih bolničar vsako jutro izbriše številke tistih, ki so ponoči umrli.

Valli ne jemlje enim in daje drugim. Vsem daje. V malem razodeva, kako je njegovo plemo znalo podjarmljati ljudi. Tega ne more naučiti nobena izkušnja, to je vrojeni dar pretvarjanja in zaslepljevanja, ki daje oblast nad ljudmi in jih kljub vsem tegobam napravlja zadovoljne.

Koliko časa more trajati tako zaslepljevanje? Nekoč mora doseči mejo, prenapeti povodec se bo pretrgal, toda takrat bo Valli z rodnom vred, iz katerega je bil izšel, že zdavnaj zapustil prizorišče.

V takih igrah se zamoti in dober del kazni mu je že minil med njimi. Vselej je zadovoljen in uravnotežen kakor igralec, ki je pravkar dobil partijo. Dana mu je oblast in njegovo ime pomeni geslo, kakor uprasnjen plamenček je, ki bi mogel zanetiti požar. A Valli se ne zgane, njemu je vseeno, kako teko stvari tam zunaj. Izgubil je čin in ko ga spuste, bo postal nosač v pristanišču.

Po tesni ulici med končnicami postelj, je od stene iz železnih pa-

lic do okna, res komaj dvajset korakov.

Paolo spi. Njegov voščen obraz z razveznenimi čeljustmi štrli iz sive, zaprane posteljnine.

Se diha. Zdaj, ko so vsak hip izpostavljeni tisoči življenj divji, nasilni smrti, takšno umiranje ni več ganljivo. Medtem ko bo Mitić spet prehodil teh dvajset korakov, se utegne utrpati Paolov hropeči dih.

»Igrajva partijo šaha!« spregovori Valli in vrže časopis od sebe.

Mitiću zdaj ni do igre in tudi ve, da bo bivši oficir napravil le nekaj potez, potem pa bo pometel figure s šahovnice in vskočil v kakešen, kdo ve kdaj prekinjeni pogovor.

Izpod blazine potegne zavitek s tobakom in si prične zvijati cigareto, čeprav stoji paznik na hodniku onkraj železne stene. V bolnišnici je prepovedano kaditi, a Valli se nikoli ni zmenil, kaj je v jetnišnici prepovedano; paznik se bo že obrnil vstran, ko si prižge.

»Che ragazzo!« se oglasi, ko se Marin premakne na posteljo. Res je zdaj Marin podoben nedoraslemu dečku. Bleda, skoraj drobna roka leži na odeji, modrikasta žila je nabrekli in utripa na pošti.

Mitić gladko govori laščino in imajo ga za Italijana. Sicer pa si nihče ne beli glave, kdo je in od kod. Kdor govori laško, je pač Italijan in mora čutiti italijansko. Niti Valliju se ne zdi, da bi moglo biti to kako drugače.

»Vrag vedi, koliko naših je spravil s poti!« začne in ponudi Mi-

tiću zavitek s tobakom. V njegovih besedah ni bilo nobene jeze, temveč neka mirna dobrodušnost, nekakšno zadovoljstvo, podobno pohvali dobremu igralcu, ko z enim samim lučajem posname vse kegle z deske. »Čudno, da ga niso ustrelili!«

»Koliko ljudi ste pobili vi, Giorgio Valli?« mu reče Mitić. »Saj v Libiji menda niste oznanjali samo evangelijske, če so celo vaši kurati nosili pištole in bombe za pasom...« Valli se za hip zresni in v očeh mu blisne. Mitić ga je nehote spomnil na njegov zločin.

»Za enega vem,« pravi. »Sicer vrag jih vzemi! Cepali so v trumah in kako bi mogel vedeti, kdo je padel pod mojo kroglo. Kaj menite, da smo jih gledali, ko so napadli utrdbo? Le za hip bi se zataknila strojnica, pa bi bilo po nas!«

»Vem, to je bilo v boju in ni šlo drugače,« se oglasi Mitić. Ljudi menim, ki ste jih pobili tako. Tiste brez orožja...«

Valli je nejevoljno odmahnil z roko.

»Brez potrebe? Reci mi le še enkrat... Tri sto kilometrov daleč v puščavi. Šestdeset askarov in trije belci, dva podčastnika in jaz. Bitka v peščenem viharju, ko še videli nismo drug drugega. Umakniti so se morali, ker jih je bilo premalo, da bi nas obvladali... Ranjence so odvečali s seboj, našli smo jih, ko so jih mrtve spuščali s sedel. Naši mehari so bili neutrudni. Po sledih smo videli, da jih ni več dosti. Vsaj enega sem hotel dobiti živega. Zlodeji so imeli angleške pu-

Prvoslav Karamatijević: Čez reko

Samotni grobovi na Daljnem severu

(Z obiska grobov jugoslovanskih internirancev na Norveškem)

V našem poslanstvu v Oslu so nam razgrnili veliko kar to Norveške. Tu in tam so bili nekateri kraji obkroženi. Sekretar poslanstva nam je povedal, da so bila to koncentracijska taborišča. Vanje so Nemci pripeljali že leta 1941 prve jugoslovanske partizane in aktiviste, pa tudi civilno prebivalstvo, ki so ga polovili po vaseh. Po vsej Norveški so bila raztresena ta taborišča. Od Rjukana na jugu do Tromsja in Karasjuka na severu, v bližini Trontheima, na otoku Vega, pri Bodöju, v Bisfjordu, Botnu, blizu Narvika in še drugje. Tam, kjer so bila taborišča, so sedaj tudi spomeniki gorja, ki so ga preživljali interniranci v teh mučilnicah. Tam so veliki skupni grobovi. Nad 2500 Jugoslovancev so spravili Nemci za bodeče žice na daljni evropski sever, da bi tako zavarovali pred njimi svoj novi družbeni red germanskega nadčloveka.

»To ni naše prvo srečanje z Jugoslovanci,« nas je pozdravil eden izmed predstavnikov mesta Bodö, ki leži okoli 300 m nad severnim

tečajnikom. »V naši skupni tragediji smo srečavali Jugoslovane in oni so našli tu v najtežjih dneh svoje prijatelje.«

Da, jugoslovanski interniranci, visoko na severu Evrope, umirajoči v barakah, obdani z esesovskimi strojničnimi gnezdi, čeprav daleč od domovine, niso bili sami. Norveški ljudje so čutili z njimi in jim skušali po svoje pomagati. Teh norveških prijateljev ni bilo malo.

Eno izmed najstarejših taborišč na Norveškem je bilo v Korgenu. Tudi na Saltfjeldski planoti je bilo več taborišč, vendar jih je po strahotah Korgen daleč prekašal. Razen za Jugoslovane so bila tod taborišča tudi za ljudi vseh drugih evropskih narodov. V pusti planjavi, kjer raste večidel le severno rastlinje, le tu in tam prekinjeno s krmežljavo brezovino, daleč od prometnih zvez so pripeljali Nemci internirance. Čeprav so ti kraji le nekaj desetlin in kilometrov oddaljeni od morja, pade pozimi termometer neredko na 40° pod ničlo. Zaradi tega Nemci v

teh taboriščih niso imeli posebnih uničevalnih naprav, internirance sta uničevala mraz in izčrpanost, v kolikor jih niso prerešetele esesovske krogle.

Eden najstrašnejših taborišč je bil Korgen. Tu sicer ni tako pusta okolica, a tudi pozimi — in ta zima traja skoraj šest mesecev — pade termometer navadno globoko pod ničlo.

Pozimi leta 1941 so pripeljali sem prve internirance. To so bili

ške! A niso se hoteli vdati in padli so vsi do poslednjega. Spoznal sem šejkovega sina. Stari je na videz držal z nami, mladi pa je četoval, napadal patrulje in ropal karavane...«

»Za svobodo se je boril!« je rezko pripomnil Mitić.

»Ropal je, pravim!« je odsekal Valli. »Mislili smo, da ta dični Bir el Ten res študira na arabski univerzi v Kairu. Njegovo truplo smo vzeli s seboj in pobrali seveda vseh trideset novih angleških pušk. Stari je tajil, da bi bil padli njegov sin. Postalo pa mu je vroče in čez noč jo je hotel potegniti v puščavo. Komandant pa ga je dal postaviti ob zid in napravil je za šejka nekoga drugega, ki je bil toliko boljši, da se je zadovoljil s tremi lovskimi puškami, ki mu jih je darovala vlada in ni iskal angleških. Zaupal nisem nobenemu domačinu, preveč trupel sem videl, kako so bila iznakazena. Nikdar nisem dal pištole iz rok, ubijal pa sem samo v sili... Le Pietra Mascagnija sem ubil

brez potrebe,« je zdajci spregovoril s trdim glasom. »Če si to hotel vedeti Mitić! Ubil sem ga, ker mi je bil na poti. Že v Tripolisu sem vedel, da ga bom ubil, čeprav ga še nikdar nisem videl. Prevzel mi je Francesco! Nikoli mi ne bo žal, da sem ga ubil, a tudi ponašal se ne bom, da sem ubil človeka, kakor se bo morda to fant, če ga kdaj spuste in ga boste slavili kot junaka.«

»Tega ne morete razumeti!« se je zlovoljno oglašil Mitić. »In kdo pravi, da je res spravi! koga s poti?«

»Je alj pa ni! Kaj se pripravata? Dvajset milijonov nas je preveč v Italiji, pa bi javkali za nekaj stotin, ki so jih potolkli partizani! Nazadnje bomo drug drugemu očitali, če bo kdo sploščil stenico. Pojdita s takimi marnjami...« se je oglašil Benečan, ki ga je zdelal šen in ni mogel stopiti na noge.

»Paolo umira...« je spregovoril ruski emigrant, ki je ležal poleg Paola.

»Dregni v postelj, če se bo zganil! Naj ga že odneso kam, da ne bo treba gledati tega poginja!«

Paolo je bil zasigal, potem pa ni bilo nič več glasu.

Valli je stopil k postelji in se nagnil nad nepremični obraz.

»Da, konec je z njim...« je tiho aekel in mu potegnil rjuho čez obraz. Vse shujšano telo je bilo komaj vidna guba na odeji.

»Kakor sem rekel...« je znova začel, a Mitić ga ni poslušal.

»Dvanajst let!« je nekdo spregovoril.

Stari jetniki so vedeli, da Paolo ni nikdar prosil, da bi ga premestili drugam in je vsa ta dolga leta prebil v teh zidovih. Vsi starejši jetniki, ki so odsedevali po 20 in 30 let, so ga pomnili. Dokler se je mogel držati pokonci je delal v pralnici. Večna vlaga in betonska tla so mu izpodkopala zdravje. Zaskaj je bil obsojen, že nihče več ni vedel. Zdaj je dotrpel in jutri ga bodo črtali iz seznama.

(Se nadaljuje)

predvsem borci partizanskih odredov, ter aktivisti, ki so jih ujeli Nemci v jesenski ofenzivi v Srbiji. Med njimi so bili tudi 14-letni otroci. V taborišče so stalno dovajali nove ljudi, tako da je bilo v nekaj barakah spomladi 1942 nad 500 jugoslovancev.

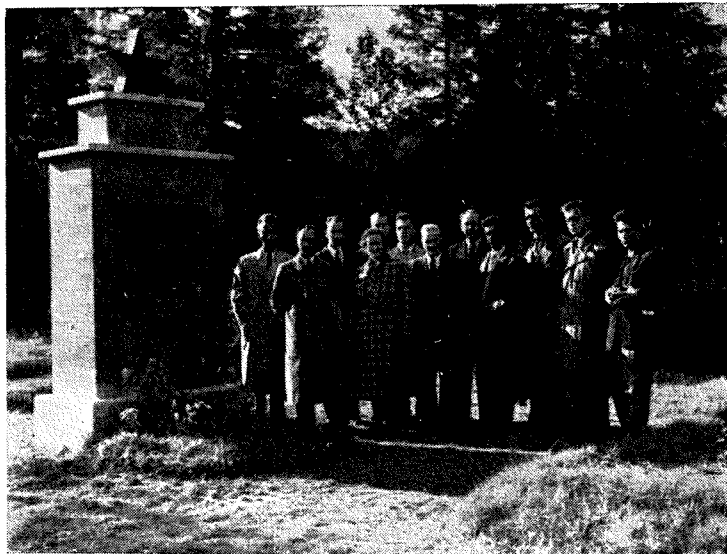
Prebivalci Korgena se še danes spominjajo, kako so jih dostikrat ponoči, ali pa tudi sredi dne, presunili rafali. Vedeli so, da je nekaj internirancev omahnilo pod krogami esesovcev.

V taborišču je vladal najhujši teror. Interniranci so hodili delat na cesto proti Bjerki. Izčrpani od gladi in bolezni so se vlačili kot sence. Kadarkoli se je hotel kdo pri delu malo odpočiti, so navalili nanj esesovci in ga s koli pobili. Vsak dan se je zgodilo, da se kateri izmed internirancev ni vrnil z dela. Ob neki priliki so esesovci tako ubili dva jugoslovana. Njunj tovariši so s krvjo nesrečnih žrtev zarisali na granitno steno ob cesti velik križ. Severni vetrovi, dež in mraz so sicer ta križ izprali, toda prebivalci še danes s spoštovanjem pokažejo skalo in ti pripomnijo, da je ta cesta odtlej znana med Norvežani kot »Cesta jugoslovanske krvi«.

Poleti 1942 sta dva interniranca hotela pobegniti. Pri tem so ju ujeli. Esesovci so takoj segnali vse internirance v taborišču. Pred barakami so se morali vleči na trebuh in tako ostati 24 ur. Kdor se je le malo premaknil, so ga prerešale krogle. Po nekaj dneh so ustrelili 40 internirancev iz korgenskega, 20 pa iz sosednjega taborišča. Po tem žalostnem dogodku se je teror še poostрил. Vsak dan je bilo več gomil na majhni ravnici v Fagerlimonenu nad Korgenom, kjer so pokopavali jugoslovanske internirance. Zdaj stoji na tej ravnici, obdani z brezami in severnimi iglavci, spomenik s peterokrako zvezdo na vrhu. V spomin na jugoslovanske internirance so ga postavili norveški prijatelji. Na njem je napis:

»Žrtvam fašističnega terorja, borcem partizanskih odredov in jugoslovanskim političnim internirancem v Norveški 1942—43. Njihovi tovariši in norveški prijatelji iz Korgena«.

Pozimi leta 1943 se je že močno zmanjšalo število korgenskih internirancev. Več kot polovica jih je že ležala na ravnici v Fagerlimonenu. Nemci so sklenili presta-

Na fotografiji: jugoslovanska novinarska delegacija, ki je bila letos meseca septembra na Norveškem, pred spomenikom jugoslovanskim internirancem v Korgenu

viti taborišče. Tiste dni je bila zelo huda zima. Termometer je kazal 42° pod ničlo. Esesovci so napolnili v lahke flanelaste obleke oblečene internirance iz barak in sestavili iz njih karavano živih senc. Interniranci so morali v hudem mrazu peš v nekaj nad 10 km oddaljene Bjenke. Ze po prvem kilometru hoda so mnogi omagali. Karavana živih senc je povsod puščala za sabo sledove strašne smrti. Nihče ne ve, koliko internirancev je prišlo živih v Bjerke. Mnogi so našli smrt, še preden so prišli na cilj te mučilne etape.

Interniranci so seveda našli tudi v korgenskem prebivalstvu svoje prijatelje, ki so jim pomagali. Skrivoma so jim vtihotapljali živila, oblačila, kolikor se je pač dalo, ker so bili močno zastraženi.

»Lahko si mislite, kako nam je bilo, ko smo slišali strele,« je pripovedoval predsednik občine Korgen. Kadarkoli je odmeval strel po korgenski dolini, je bil kot strel v naše srce. Saj smo vedeli, da so se naši jugoslovanski prijatelji borili tudi za svobodo Norveške.«

Kakor v Korgenu, tako se tudi v drugih krajih, kjer so bili jugoslovanski interniranci, še danes Norvežani radi spominjajo ljudi,

ki tudi v najhujših trenutkih niso omahovali. Norvežani so jim pomagali in danes so razen v Korgenu spominske plošče tudi v drugih krajih Norveške.

»Ponoči 28. avgusta 1942 sta prišla k meni dva jugoslovana,« je sporočila našemu poslanstvu letos Laponka Kirsten Johansen iz Svinanga v pokrajini Finenmar. »Čeprav se nismo mogli prav sporazumeti, ker sta govorila le slabo nemško, sem videla, da sta ujetnika, ki sta pobeignila iz krvavega nemškega taborišča. Oba sta bila zelo izčrpana. Dala sem jim hrane, ter jima pokazala, kam naj gresta, da ne bosta prišla Nemcem v roke. Veselilo bi me, če bi zvedela, da sta se srečno odtegnila mučiteljem.«

Dolg seznam ljudi, ki so za večno ostali v norveški zemlji, so nam pokazali na poslanstvu. Med njimi imena iz vseh krajev države: Srbije, Bosne, iz Like, Črne Gore, Slovenije. Ta seznam gotovo še ni popoln. Še mnogo gomil je na Norveškem, pod katerimi spe junaki, ki so tako daleč od doma omahnili v boju za boljši svet. Daleč je raztresena naša krvava setev. Gotovo so Norvežani tudi po teh žrtvah spoznavali Jugoslavijo.

Gustav Guzej

Bilo je na otoku

(Nadaljevanje)

Popolodne, ko so se vrnili v taborišče, je ukazal dežurni oficir privezati Tineta h kolu. Preden so ga odgnali, mu je študent toplo stisnil roko, rekoč: »Zdravo, Tine!«

In Tinetu je bilo toplo pri srcu, ko je videl, da stopa študent v taborišče s hitrimi koraki in z dvignjeno glavo.

☆

Tenente colonello Vincenzo Cuiuli je stal pred belo hišo na hriščku in upiral oči v dolino, ki se je kopala v rumenih žarkih zahajajočega jesenskega sonca. Tam je dremalo taborišče — dolge vrste šotorov, sto in sto marogastih plah, ki so ob vsakem sunku vetera zaplahutale kakor jata gosi pod kremplji krvoločnih ujed. Osem tisoč ljudi, lačnih in raztrganih, hrepenečih po svobodi, osem tisoč teh življenj — a nad njimi on, Vincenzo Cuiuli, ki ga je poslala ssem »rimska pravičnost«, da jih vsak dan šteje in računa, kdaj bo pokopališče ob zalivu polno njihovih grobov. Vsak dan se spreha ob tej uri po belem pesku pred hišo, dokler se ne obrne proti oknu komandne pisarne in zakliče:

»Raport!«

V hiši dobro poznajo ta glas. Komur je namenjen, skoči pokonci, kakor da bi začutil na koži mrzlo rezilo rjastega noža. Nato odhiti z belim listom v rokah h gospodarju in mu prebere raport o stanju v taborišču.

Danes gospodar ni zadovoljen. Z na pol odprtimi očmi tipa po do-

lini in nemirno tepta s svetlim škornjem po pesku.

»Samo deset?«

Oficir molče boljši v papir, kjer je zapisano v dnevnem raportu, da je deset ljudi manj v taborišču. Preselili so se na pokopališče, v hladno ilovico ob tihem zalivu. Včeraj so jih odnesli tja devet, predvčerajšnjim enajst. Krivulja umrljivosti se v zadnjih dneh ni premaknila navzgor.

Od juga zapiha močan veter, drevje na pobočju hriba se zamaže in zašumi, v prvem nadstropju hiše zaškriplje okno in se sunko zapre. Colonello se zgane, kakor da se je v njegovi glavi utrnila nova misel. Obrne se in upre oči v južni del neba, od koder se valijo na otok kopasti sivi oblaki. Potem spet pogleda oficirja, rekoč:

»Bliža se jesensko deževje.«

Oficir se nasmehne in pokima. Razume njegove misli: bliža se jesensko deževje, bližajo se dnevi, ko bodo narasli potočki, ki teko po dolini, ko se bo zemlja v taborišču razmehčala in bo podobna umazani godlji, ko bodo ležišča pod šotorom zoprnova vlažna in polna vodenobelih črvov. Najbrž bo že nocoj besnela nad dolino nevihta, vihar bo dvigal šotore in se igral s slamo, na kateri leže izmozgana telesa.

Oblaki se razrastejo v črnosive gmote, dolino zagrne temna senca. Ozračje pretrese oglušujoč grom, v beli pesek začno švrkati debele kaplje. V taborišču ni videti žive duše, vse je pod šotori. Veter razdraženo šumi in se sunkovito zaganja v plahete.

Tenente colonello Vincenzo Cuiuli se s satanskim nasmehom na obrazu umakne v hišo, v veliko sobo v prvem nadstropju, opremljeno z debelimi preprogami in udobnimi naslanjači. Postavi se k oknu in gleda v dolino, kjer se je že začel divji ples nevihte, divje simfonije bliskov, grmenja in pošastnega viharja. Dolina šumi, kakor da bi jo majale podivjane sile, dež se podi z divjim pišem, da šklepečejo šipe v oknih kakor ob potresu. Ko se stemni, je slika divje igre še pošastnejša. Luči v taborišču le še medlo sijajo, nad dolino leži grozotna tema, ki je niti

beli sij reflektorja ne more pre-dreti.

Colonello se smehlja. Dobro ve, kaj se godi v taborišču: tam so banditi, tam so njihove žene in otroci, ki jih platena streha ne more varovati pred dežjem in viharjem.

Nenadoma se mu zazdi, da je zaslišal iz doline obupen krik. To je klic na pomoč! Za hip odpre okno in prisluhne v temo. Ha, to je krik obupane množice! Žene vpijejo, otroci jokajo ... Raja, ki ne zasluži milosti iz rok fašističnega tirana ...

Na mizi zabrni telefon. Karabinjerska komanda kliče.

»Kaj, iz taborišča silijo? — Voda v taborišču? — Da bi jih spustili ven? — Ne! Nazaj! Naženite jih v vodo! Nihče ne sme iz taborišča! Nazaj!«

Sunkovito položi slušalko na mizo in se zgane, kakor da bi se nečesa ustrašil. Vse misli se mu združujejo v eno samo: preprečiti mora, da bi se četa vojakov pred ženskim taboriščem vdala prošnjam obupane množice. Nihče ne sme iz taborišča! Nihče!

Z mrzlično naglico vrže nase dežni plašč in odvihra po stopnicah. V konjušnico! S konjem v taborišče!

Pred glavnim vhodom ženskega taborišča stojijo vojaki in se prepirajo. Med njimi jih je nekaj, ki se jim smilijo žene in otroci. Radi bi jih spravili na varno, čeprav jim je karabinjerska komanda sporočila, da se to ne sme zgoditi, če ne dovoli vrhovni komandant — Vincenzo Cuiuli.

Taborišče je polno vode. Tam stoji žena z dvema otrokoma v naročju, tretji pa, stoječ do kolen v vodi, jo krčevito drži za krilo in steza ročice k njenemu naročju.

»Mama, v vodi stojim ... Mama, mama ...«

Množica vpije in prosi. Šotori so podrti, voda dere čez taborišče in odnaša slamo, odeje, obleko. Neka ženska si v obupu puli lase in kakor blazna brede križem kračem po mrzli vodi.

»Kje je moje dete? Joj, pomagajte mi ljudje! Kam ga je odnesla voda? Joj, pomagajte ...«

Tedaj prihaja pred taborišče Vincenzo Cuiuli. Rezek klic — in že se vojaki postavijo v vrsto, že se pomikajo z nasajenimi bajoneti proti množici. Vpitje, jok, kletev, zmerjanje ... To ni taborišče, to je kraj, ki mu vlada fašistični

Ive Šubic: Čiščenje orožja

divjak, sedeč na iskrem belcu. Fašistična pravica se hoče nasititi. Niti otroci se ji ne smiljo. . .

Šele okrog polnoči se nevihta poleže. Oblaki so se razredčili, iz njih prši le še droben dež. Voda se počasi oteka iz taborišča. Vso noč trepeče raja pod milim nebom, premočena, raztrgana, brez odej, brez pomoči in zavetja . . . Matere krčevito stiskajo otroke k sebi, da bi jih ogrele s svojimi telesi. Tam leži starec na mastnem blatu — zapustile so ga moči, konec se mu bliža. In tam sedi na umazani culi mati v raztrgani obleki, z razmršenimi lasmi, z blaznim ognjem v očeh; v naročju ji leži mrtvo dete . . .

Ko je napočilo jutro, se je nebo zasijalo. Strahotna slika! Taborišče opustošeno, šotori polomljeni, slama razmetana križem kražem po blatu. Jetniki stoje kakor strahovi med ostanki razdejanja in si suše obleko na soncu. Tu in tam se zbere skupina in začne razpravljati, kaj bi bilo treba storiti, da bi se zavarovali pred nadaljnjimi nevihtami, ki bodo v pozni jeseni pogoste. Nekdo prinese lopato, stopi k plitvi strugi potočka in jo z vsemi svojimi močmi zasadi v ilovnato zemljo. Treba bo kopati, poglobiti strugo! Druge rešitve ni.

Pred kosilom je Vincenzo Cuiuli prijahal na svojem belcu v prvo taborišče (campo I.). Tudi tu je voda prestopila bregove, vendar pa — ker je bilo taborišče na malo višjem svetu — ni tako divjala kakor v campo II. Poplavlila je le srednji del, od koder so se jetniki umaknili v kuhinje in v šotore tovarišev v višjem delu taborišča. Zdaj je med prevrnjenimi šotori blizu potočka jahal Vincenzo Cuiuli in z ogabnim, surovim izrazom na obrazu opazoval razdejanje. Toda ni mu bilo še dovolj! Poklical je oficirja in ukazal, naj poskrbi, da bodo v pol ure vsi šotori na novo postavljeni in da se niti slama niti opeka ne bo več sušila križem kražem po tleh.

Ko je odjahal, so iz na pol podrtega šotora v nižjem delu taborišča prinesli štirje jetniki truplo moža, oblečenega v ratrgane hlače in črn telovnik. Levica mu je kakor odžagana veja visela k tlom, desnica pa se je stiskala k prsim, kakor da hoče poiskati verižico, ki je nekoč bingljala na telovniku . . . Usta je imel lahno odpr-

ta, kakor da hoče izgovoriti poslednjo besedo: pozdrav zemlji, ki je vse dni in noči mislil nanjo, pozdrav domačim njivam in gozdovom, ki zaman čakajo njegovih žuljavih rok, pozdrav ženi in sinovoma, ki jim ni mogel napisati testamenta . . .

Tine ga je položil na nosila in mu poslednjikrat segel v uvelo desnico. Potem je dolgo časa zrl v njegov izmučeni obraz. Če bi mogel govoriti, bi se poslovil od njega s toplimi besedami:

»Zbogom, Miha! Ne boj se za svoj testament! Ne boj se, da bi tvoji otroci izgubili zemljo, s katero so te odgnali fašisti. Morda se bomo tudi mi kmalu borili za to, da bo nekoč res naša zemlja, po kateri divja fašistična pravica. Zbogom, tovariši!«

Oficir v taboriščni komandi na hribčku je zvečer začrtal na grafikon umrljivosti dolgo črto navzgor. Prišla je deževna jesen, začelo se je množično umiranje . . .

(Se nadaljuje)

Nikolaj Pirnat: Mati

KNJIGE, KI NAS ZANIMAJO

„Borbe v Sloveniji 1941. leta”

Novembra bo izšel v založbi vojno-zgod. instituta JLA »Zbornik dokumentov in podatkov o NOV narodov Jugoslavije, VI. del, 1. knjiga, Borbe v Sloveniji 1941. Za urejevanje VI. dela Zbornika, ki se nanaša na Slovenijo, je bil sestavljen uredniški odbor, ki ga sestavljajo: Ivan Regent, Vlado Kozak, dr. Metod Mikuž, prof. Janez Kramar, Franc Saje, Jože Bertoncelj, Jože Šiška, potkovnik Stevo Maoduš, podpolkovnik Jovan Vujošević in major

Zdravko Klanjšček. — Iz te knjige, ki bo izšla v slovenščini, objavljamo odlomek: »Komandir in komisar.«

Komandir je glava čete. On odgovarja za njeno vojaško vzgojo in borbena sposobnost. On ocenjuje sile sovražnika, tipa njegova najslabša mesta, izdeluje načrte akcij in vodi te akcije. On je organizator vsega vojaškega dela v četi. On vzgaja četo v duhu stroge vojaške di-

scipline. Da pa bi mogel izvrševati to svojo nalogo in si pridobiti zaupanje in avtoriteto borcev, mora biti sam vzor discipliniranega in hrabrega narodnega borca. Edino na ta način bo ustvarjeno pravilno medsebojno razmerje med komandirjem in partizanom, ki obstoja v tem, da je komandir v prostem času najboljši tovariš med svojimi borci, a za časa dela in borbe strog poveljnik, katerega povelje mora biti brez diskusije in točno izvršeno. Na podlagi takšnega medsebojnega razmerja in na podlagi čvrste discipline je

Fotokopija prve strani glasila slovenskih partizanskih čet »Slovenski partizan«, z delom uvodnika »Partizani — jaklena pest slovenskega naroda«

mogoča enotnost in hitrost akcije. Kakor vsi borci odgovarjajo pred svojim komandirjem za izvršitev povelja, tako komandir pred glavnim poveljstvom in s tem pred celim slovenskim narodom. V tem obstoja smisel prisege partizanske čete.

Politični komisar je duša čete. On je kašipot vsej četi in ji na vsakem koraku kaže politični cilj in pomen velike borbe slovenskega naroda, ki se je začela. Vsaka partizanska četa, še tako dobro organizirana in disciplinirana, v vojaškem smislu s še tako sposobnim komandirjem, ki ji ni jasen cilj njene borbe — je slepa, je brez luči. Takšna luč je politični komisar, ki je poslan od Osvobodilne fronte v partizansko četo z nalogo, da točno izvajajo njeno politiko. Naši partizani, ki niso in ne morejo biti samo oborožene skupine ljudi, ki brez razlike napadajo vsakogar, ki jim pride pod roko, temveč so najnaprednejše oborožene skupine borečega se slovenskega naroda, ki jim je cilj jasen: borba za življenje in smrt proti fašističnim okupatorjem, njihovo uničenje in izgon s slovenske zemlje, izbojevanje svobode in neodvisnosti slovenskega naroda. Narod, ki se sam ne bori za svojo svobodo, ni vreden svobode. V tem je politika Osvobodilne fronte. Vsakodnevno razjasnjevanje in izvajanje te politike — to je misija političnega komisarja v partizanski četi. On in predvsem on je odgovoren za politično vzgojo odreda. Danes ne sme biti partizana, ki ne bi vedel, zakaj nosi svoje orožje. Komisar je učitelj napredka in kulture v odredu. On skirbi, da je dan v taborišču poln, prežet s tovarštvom, on vzdržuje in dviga moralo partizanov, on pazi na pravilno razmerje med komandirjem in borci, on daje vojaški disciplini njeno politično vsebino, zakaj disciplina, ki ne temelji na zavesti borcev, zakaj je potrebna in čemu je podrejena, je papirnata in partizanom tuja. Komisar je desna roka komandirja. On v tesni zvezi z njim deluje v notranjem življenju odreda, z njim izdeluje načrte za akcije in kontrolira politični smisel te akcije. Vojaški načrt komandirja more biti le v tem primeru uspešno uresničen, če mu je politični komisar pripravil teren in osvetlil pred borci politični pomen in smoter predvidene akcije. Zato pa mo-

ra biti komisar sam vzor discipline, požrtvovalnosti in junaštva. Ne sme biti kritičnega momenta v borbi, kjer se ne bi pojavil komisar in s svojim živim zgledom ne potegnil za seboj poslednjega borca v napad na sovražnika. Končno je politični komisar tudi stražar bratskih odnosov in tesnih stikov med partizansko četo in narodom. Partizanska četa, katero delovanje je nerazumljivo narodu, je narodu tuja in se ne more imenovati četa prvoborcev za interese naroda. Partizanska četa bo le takrat močna in zavestna v svoji borbi, kadar bo čvrsto podprta s simpatijo vsega slovenskega naroda.

Komandirji in komisarji naših partizanskih čet se ne vzgajajo v vojaških in političnih akademijah. Vojaška in politična akademija naših komandirjev in komisarjev — to so hribi, to je akcija, to je napad, to je borba s fašističnimi okupatorji. Ta akademija je težka in gre preko zmag in porazov, preko uspehov in neuspehov, preko junaštva in preko žrtev.

Toda v čem obstoja sila in avtoriteta naših komisarjev in komandirjev?

Prvič v tem, da so to res narodni komisarji in komandirji, ki niso postavljeni od zgoraj in se ne borijo zaradi plače, temveč so to prostovoljci, izbrani iz naroda, ki jim je zaupal in jih postavil na odgovorna mesta.

Drugič pa v tem, da to niso borci za interese manjšine; to je gospóde, ki je izdala slovenski narod in pomagala fašističnim okupatorjem kot zvest pes svojemu gospodarju, temveč za interese ogromne večine slovenskega naroda.

Tretjič v tem, da uživajo ogromno podporo, odobravanje in simpatije slovenskega naroda.

Jačati avtoriteto in borbeno sposobnost partizanskih komandirjev in komisarjev, ki so se prehodno s puško v roki izkazali dostojni tega naziva, pomeni jačati avtoriteto in borbeno sposobnost celokupnih partizanskih odredov. To je danes osnovna naloga partizanskega pokreta, neločljivo vezana na odločno borbo proti vsem sovražnikovim poizkusom od zunaj in od znotraj, ki gredo za tem, da bi obglavili partizanski pokret. Edino na ta način bodo partizanske čete postale močnejše, sposobnejše in gibčnejše v borbi s sovražnikom ter bodo za fašistične okupatorje predstavljale grozilno težno pest slovenskega naroda. Edino na ta način bodo slovenski partizani izvršili veliko zgodovinsko poslanstvo, ki stoji pred njimi: Vključiti oboroženo borbo slovenskega naroda proti fašističnim okupatorjem v občo fronto borbe proti fašističnemu jarmu za osvoboditev in lepšo bodočnost vseh podjarmljenih narodov.

Ena izmed redkih fotografij, ki prikazuje, kako so nemški fašisti obeshali jugoslovanske in druge internirance v taboriščih na Norveškem

Nekaj kritičnih pripomb o poteku skupščin in o delu novoizvoljenih odborov

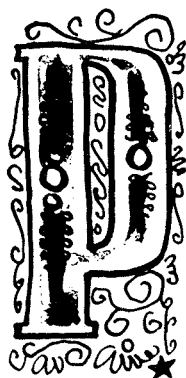
Pri občinskih in okrajnih odborih so končane letne skupščine organizacij Zveze borcev in izvoljena nova vodstva.

Če se ustavimo in hočemo analizirati delo skupščin, moramo na splošno ugotoviti, da je bil letos dosežen napredek od skupščin, ki so bile v preteklosti, bodisi glede udeležbe, a tudi v vsebini razpravljanja. Temu je lahko v dokaz 80 do 100% udeležba članov, seveda predvsem tam, kjer so bile organizacije v teku vsega leta aktivne. Skratka, lahko trdimo, da so bile skupščine veren dokaz aktivnosti posameznih odborov oz. organizacij. Med temi pa so seveda tudi taki odbori, ki med letom niso bili aktivni in so morali tudi sedaj celo po trikrat sklicati skupščino. Na takih skupščinah pa je bilo opaziti, da tudi poročila niso vsebinsko bila vredna za plodovito razpravljanje.

Na skupščinah so člani mnogo kritizirali nepravilnosti pri reševanju nalog, kot: razdeljevanje odlikovanj, obnova podeželja (zlasti za prejšnja leta) itd. V mestih in industrijskih središčih pa so največ kritizirali nepravilne odnose stanovanjskih organov do starih borcev in invalidov. Navajali so konkretne in grobe primere nepravilnosti, iz katerih je bilo razvidno, da so stanovanjski organi v mnogih primerih reševali prošnje za dodelitev stanovanj zelo ekspeditivno tistim ljudem, ki niti v preteklosti niti danes niso prispevali svojega deleža k skupnim naporom. Ne samo to! Nekateri taki hočejo celo na vse mogoče načine ovirati napore naših delovnih ljudi. Take protekcije pri stanovanjskih stvarih se najčesteje pojavljajo s pomočjo osebnih zvez. Čudimo se članom organizacije Zveze borcev in Partije v stanovanjskih komisijah, da v svoji praksi tako lahko pozabijo na socialistični

princip: Vsakemu po njegovem delu! Glavni odbor prejema dnevno razne prošnje in pritožbe od svojih članov. Večina teh prošenj ali pritožb pa je takih, ki bi jih lahko zelo hitro rešili na obči-

ni ali okraju. Nisem proti temu, da se posamezni člani obračajo na Glavni odbor, vprašam pa se, čemu bi povzročali ljudem nepotrebne stroške ter jim jemali dragoceni čas, ko pa se skoraj vse stvari lahko uredi na terenu samem. Taki in slični primeri prošenj oz. pritožb pa nam nazorno kažejo, da nekateri občinski in okrajni odbori ne uživajo tistega zaupanja pri svojih članih, kot bi ga morali. Vzrok tega nezaupanja pa je pred-

DARTIZANI BORCI NOV
IN POS ★ KI NAM JE
BOLEZEN PREPREČILA
UDELEŽBO NA VELI
ČASTNI PROSLAVI 10.
OBLETNICE USTANOVI-
TVE SLOVENSКИH UDARNIH
BRIGAD ★ ZBRANI NA SKROMNI
★ TODA PRISRČNI PROSLAVI ★ KI
NAM JO JE PRIPRAVILA UPRAVA
ZDRAVILIŠČA ZA KOSTNO TBC V ŠT.
PETRU ★ ZAGOTAVLJAMO ★ DA
BOMO POSVOJIH MOČEH ★ KADAR
KOLI BO POTREBNO ★ PRIPRAVLJE-
NI BRANITI ★ NAŠO SYOBODNO
DOMOVINO ★

Kako so naši stari borci-partizani povezani s svojimi brigadami in partizanskimi enotami, nam dokazuje tudi gornji posnetek originalnega pisma, ki ga je 21 nekdanjih borcev-partizanov, ki se zdravijo v bolnišnici za kostno tuberkulozo pri Novi Gorici, a se sami proslave v Dol. Toplicah niso mogli udeležiti, poslalo pripravljalnemu odboru za proslavo desetletnice ustanovitve prvih slovenskih brigad

vsem neaktivnost posameznih odborov. Napake pri dodeljevanju odlikovanj se prav gotovo ne bi pojavile, če bi o tem razpravljala odbor kot celota, člani bi pa sodelovali. Podobno oceno zasluži svojega terena, na podlagi katere bi bilo najlažje reševati naloge. Ne vodijo pa niti računa o svojih članih niti o njihovih željah, prošnjah ali pritožbah. Prizadeti tovariši dobijo le obljube, pri katerih pa največkrat tudi ostane.

Takemu stanju v nekaterih organizacijah pa pomagajo tudi člani ZB s svojim brezbrzišnim odnosom do njihovega dela. Prav bi bilo, da bi jih venomer nadzorovali, hkrati jim pa tudi pomagali. Jasno je namreč, o čemer nam govorijo številni primeri, da mora biti članstvo tesno povezano s svojim odborom, bodisi glede pomoči ali kontrole.

Na skupščinah so vse premalo razpravljali tudi o sprejemu v članstvo ZB, ki je še vedno odprto vprašanje. To izrazito politično nalogo so predvsem vodili kot tehnično-organizacijsko, namesto da bi jo smatrali kot — borbo za pridobitev naših ljudi. V tem primeru gre za tisti del naroda, za tiste ljudi, ki so se v času največje preizkušnje za naš narod odločno postavili v borbo proti okupatorjem in domačim izdajalcem. Ni slučajno, da vključevanja novih čla-

nov v našo organizacijo ni mogoče končati čeprav je bil rok za dokončno sprejemanje novih članov že večkrat prestavljen. Da ta naloga še ni zaključena, je krivda na eni strani na nas samih, ker smo podcenjevali to nalogo, na drugi strani pa skušajo naši strokovnjaki s svojo aktivnostjo odvzeti perspektivo predvsem bivšim aktivnim udeležencem NOV, jih držati v strahu pred bodočnostjo, pri čemer izkoriščajo naše objektivne težave in mednarodni položaj. To sta po mojem mnenju dva osnovna vzroka, ki ovirata vključevanje novih članov. To trditev potrjujejo tudi različne sovražne parole, češ da je organizacija ZB taka, kakor je bila med okupacijo »Kulturbund«, da bodo v primeru vojne najprej vpoklicani člani ZB, da je disciplina v organizaciji ZB prav taka kakor v Partiji itd. itd. Lahko je, da take in podobne parole vplivajo na nekatere udeležence NOB, da se ne vključijo v ZB. Naj pa vsem takim povemo tokrat vsaj to: da so vse te parole zelo smešne in zlobne, da pa kljub temu vsem tistim, ki jih »izdelujejo« sami ali pa po nalogu drugih (naši ljudje vedo, kateri so tisti!), nikoli ne bo uspelo razbiti ali zmanjšati pomena te naše organizacije! Samo toliko in nič več! V določenih primerih, da se nekateri ljudje, ki imajo vse pogoje, nočejo vključiti v našo organizacijo, so vzroki tudi v preteklih sektaških odnosih pri sprejemanju, razne krivice, ki so se zgodile ne-

katerim borcem itd. Te krivice je treba vsekakor popraviti. Vendar pa ti razlogi za celotno nalogo niso bistveni. Če pa hočemo sprejemanje novih članov čimprej zaključiti, bodo morale naše osnovne organizacije čimprej in nujno sprejeti — odkrito borbo z vsemi sovražniki naše socialistične družbe. Borba pa mora biti zelo stvarna in sistematična. Na podlagi sovražne dejavnosti — čeprav samo pri »izdelovanju« in raznašanju parol! — teh sovražnikov in njihove prakse, je treba stopiti pred ljudi, in jim take ljudi prikazati, jih razkrinkati, da bodo ljudje videli tiste, ki se jim hočejo pokazati kot »zaščitniki«, in kaj tudi delajo. Po drugi strani pa je voditi računa, da taki sovražni elementi ne bodo izvoljeni v kake oblasti ali gospodarske organe. Vsem tistim pa, ki nasedajo zlobnim in izmišljenim govoricam, parolam, pa naj služi v orientacijo do sedaj največja manifestacija slovenskega ljudstva, proslava ustanovitve prvih štirih brigad v Dol. Toplicah, ki je iskren izraz moči naše narodnoosvobodilne borbe in partizanske tradicije. Le-ta pa se bo kljub »pobožnim« željam ostankov naše in svetovne reakcije, da se ne bi, razvijala po začetni poti naprej.

Tudi slaba evidenca o številu članstva ZB je ovira za dokončno izvršitev vključevanja novih članov. Nekatere osnovne organizacije ZB sploh ne vedo, koliko imajo članov, niti kdo je član. Po združitvi nekaterih okrajev pa tudi okrajni odbori ZB nimajo pregleda nad številom članstva, med temi zlasti: Kranj, Krško, Kočevje in Ljutomer. Nehote se pri tem vsiljuje vtis, da smatrajo naši odbori evidenco le za suhe številke, namesto, da bi jim evidenca, v kateri vsaka številka predstavlja živlega človeka, bila v pomoč pri skrbi za vsakega posameznega člana. Jasno je zato tudi, da zaradi nepregledne in površne evidence ni mogoče kontrolirati, kdo in kakšni ljudje se prijavljajo na novo v organizacijo ZB. Naj navedem kot grob primer vključevanja v ZB — predvsem zaradi slabe evidence — iz neke organizacije v Ljubljani: značko in legitimacijo nosi ženska, ki ne samo, da ni ničesar prispevala k NOB, temveč je bila celo znana priležnica italijanskih in nemških oficirjev!

Partizanska patrulja, ki je v počastitev 22. julija priredila v vasi miting

Doslej sem omenil samo nekaj kritičnih pripomb o delu naše organizacije, z namenom, da bi te slabosti lažje odpravili. Nisem pa še navedel velikih uspehov naših organizacij, tako pri organizaciji pohoda partizanskih patrolj v počastitev 22. julija, uspehe pri organiziranju proslave v Dol. Toplicah, itd. Na splošno pa lahko rečemo, da je v zadnjem času aktivno in samostojno reševalo naloge 526 osnovnih organizacij ZB, to je nad polovico.

Še nekaj besed o delu novoizvoljenih občinskih in okrajnih odborov. Sestav novoizvoljenih odborov (občinskih in okrajnih) je sedaj v veliki večini boljši kakor v preteklih letih. In to zaradi boljših priprav na letne skupščine in zaradi dotoka sposobnejšega kadra. Na splošno so novoizvoljeni okrajni odbori začeli dobro delati. Razdelili so si teren, sestavili potrebne komisije in sekcije ter k temu pritegnili širok krog ljudi. Že številni odbori pa so takoj pričeli z določenimi nalogami (postavljanje spomenikov, plošč, resnična skrb za partizanske sirote, itd.). Ponekod pa so zopet primeri, ki so znani že iz dosedanje prakse: nekateri odborniki se ne udeležujejo sej, sprejetih nalog ne

izpolnjujejo, osnovnim organizacijam ne nudijo pomoči itd. In spet preti nevarnost, da bodo za vse naloge zadolženi samo nekateri tovariši! Doslej se to že najbolj kaže oz. opaža v Radovljici, Črnomlju, Krškem, Ljutomeru, Kočevju in v Tolminu. V teh krajih so izvoljeni odborniki vzeli naloge, sprejete na skupščinah, premalo resno. Delno to potrjujejo tudi iz teh okrajev neposlana poročila. Razumljivo je namreč, da odbori, ki nimajo pravičnega odnosa do nadrejenega foruma, ne morejo imeti pravičnega tudi do podrejenih odborov, in če hočete, celo do članov. Ne bi našteval, temveč samo omenil, da se občinski odbori zelo pritožujejo, da jim okrajni odborniki ZB, ki živijo na njihovem terenu, pri nalogah sploh ne pomagajo ali pa jih celo blizu ni. V interesu utrjevanja tradicij NOB in v korist našega članstva je, da bomo z aktivnostjo celotnih odborov uspeli izpolniti obsežne naloge!

V okrajnih in občinskih odborih ZB so v precejšnji meri zastopani

tudi člani Partije. Znano je, da je po navodilih CK KPJ področje dela članov Partije v množičnih organizacijah. Vendar vsi člani Partije, ki so odborniki, teh navodil ne izvajajo tako kot bi jih morali. Krivdo za neodgovornost članov Partije, ki so odborniki ZB in v tej organizaciji ne delajo, pa nosijo tudi partijske organizacije kot celote. Redko kje je praksa, da bi partijske organizacije od svojih članov terjale odgovor, kako ti tovariši opravljajo svoje naloge, recimo pri organizaciji ZB. Če bi se to dogajalo, ne bi bili primeri, da nekateri člani Partije, ki so odborniki ZB, mesece in mesece ne skličejo sej in sestankov org. ZB, za katere so odgovorni, in pa, da so sprejete naloge neizpolnjene. Današnja decentralizacija in demokratizacija vsekakor zahteva od tovarišev na terenu vse večjo lastno pobudo pri reševanju problemov, ki jih postavlja življenje, vse pa v korist našega socialističnega razvoja in naših delovnih ljudi.

Jože Grčar

Dobra pobuda

Na množičnem sestanku članov Zveze borcev terena IV četrti mesta Celja so člani med drugim usvojili predlog o tekmovanju v počastitev VI. kongresa KPJ in napovedali vsem krajevnim organizacijam ZB mesta Celja tekmovanje v sledečih točkah:

Katera organizacija ZB bo v počastitev VI. kongresa KPJ imela množični sestanek in sprejela tekmovanje?

Katera organizacija ZB bo na najbolj prepričevalen način odvržala svoje članstvo od religioznega misticizma ter razkrinkala sovražno delovanje protiljudske duhovščine?

Katera organizacija ZB bo vključila v strelske družine največ mladine?

Katera organizacija ZB bo vključila v organizacije izvenarmadne vzgoje največ svojih članov in mladine?

Katera organizacija ZB bo v času tekmovanja zbrala največ zgodovinskega materiala iz NOB in kateri organizaciji bo uspelo najti šop ključev »Starega piskra«

v Celju, s katerimi so partizani odprli vrata v »Stari pisker« in tako osvobodili konec leta 1944 pripornike?

Katera organizacija ZB bo v času tekmovanja izvedla najbolj množično nagradno tekmovanje v streljanju, in to med člani ZB?

Katera organizacija ZB bo prispevala za lokalni časopis in za revijo »Borec« največ člankov o delu organizacije ZB?

Tekmovanje traja do konca meseca oktobra.

Res, zdrava pobuda, pripominja naše uredništvo. Vsem članom ZB v Celju pa ob tej priliki sporočamo, naj bi se pogosteje oglašali z dopisi. Vaše delo bo zanimalo tudi vse ostale organizacije ZB. Kakor pa ste nam poslali ta dopis o tekmovanju z navedenimi tekmovalnimi točkami, tako vas tudi naprošamo, da nam boste sporočili rezultate tega tekmovanja. — In kakšne uspehe so dosegle druge organizacije ZB v drugih okrajih? Sporočite nam!

Ismet Mujezinović:
Skrb za ranjenega borca

10-letnica tragedije v Uden borštu

Letos 15. septembra je preteklo deset let, odkar je v dvodnevni krvavi borbi z nemškimi okupatorji padlo v Uden borštu enaindvajset borcev II. bataljona Kokrškega odreda, med njimi tudi znamenita gorenjska junaka, komandant tega bataljona Janez Perko in politkomisar čete, Stanko Mlakar. Občinski odbor ZB NOV v Naklem pri Kranju se je dostojno oddolžil padlim junakom ter je v nedeljo 5. oktobra letos odkril spominsko ploščo v Uden borštu na kraju, kjer so bile tedaj najhujše borbe in kjer so se še prej često zadrževale partizanske enote.

Svečanost je potekla zelo pristrčno in hkrati tako pretresljivo, kot redko katera druga. Kraj, kjer je bila svečanost, to je tiha, nekoliko mračna gozdna kotlina ob izviru malega potočka Kapnjeka, vsa obdana z vitkimi jelkami in bujnim gozdnim podrastom, je sam po sebi ustvarjal neko svečano, neveselo razpoloženje. Zraven pa so še hladna svežina jesenskega dne, orumenelo listje in čuden vonj vlažne gozdne trohnobe živo ponazarjali tisto okolje, v kateršem se je pred desetimi leti odgравala krvava tragedija.

Ob popolni tišini je Stane Vrhovec, eden od preživelih borcev iz tiste borbe, v kratkih besedah opisal njen potek. V noči od 12. na 13. september 1942 je izvršil večji del II. bataljona Kokrškega odreda večjo prehranjevalno akcijo v Smukov mlin v Retnjah pri Križah, da bi se tako za dalj časa preskrbel z moko. Po tej akciji se je bataljon, ki je šel nekaj čez šestdeset borcev, umaknil nekam v Uden boršt, da bi naslednji večer uničil okupatorsko postojanko v Duplah. Toda neki izdajalec jih je izdal Nemcem, ki so v največji naglici skoncentrirali vse razpoložljive sile iz Gorenjske, med drugim tudi celotni 18. polk gorskih lovcev, zloglasnih nemških klavcev. Na vsak način so hoteli to priliko izkoristiti za uničenje tega partizanskega bataljona, ki jim je bil zaradi svoje velike aktivnosti in predrznosti že dolgo trn v peti. Za dosego tega cilja je bil Uden boršt kaj prikladen. To je precej obsežno valovito gozdno področje nekako med vasi Naklo, Kokrica, Senično in Križe.

Poraščeno je pretežno z borovcem, jelko in hrastičjem ter drugim grmovjem. Res so to precej obsežne hoste, v kateri nekaj sto Nemcev ne bi opravilo ničesar, z nekaj tisoči pa ga je mogoče docela obkoliti in prebrskati. Uden boršt je namreč ves obdan od okoliških vasi, polj in cest, preko katerih se je težko prebiti. V njem tudi ni nikakih neprehodnih goščav in strmin, v katerih bi se dalo dobro skriti. Povrh tega je ves preprežen z gozdnimi potmi in stezami, ki sovražniku olajšujejo prodiranje.

Komandant Perko je dobro poznal te slabosti Uden boršta, toda smatral je, da je le od tod možen nenaden napad na žandarstvo postojanko v Duplah in se zanašal na to, da nihče ne ve za prisotnost bataljona v Uden borštu.

Tekom dopoldneva so Nemci Uden boršt že popolnoma obkolili in ob dveh popoldne so se njihove patrulje že spopadle s par-

tizanskimi. Začel je trdovraten, neenak boj šestdesetih partizanov s tisoči nemških klavcev, oboroženih tudi z minometalci in podprtih od oklopnih avtomobilov. Partizanski bataljon se je zaganjal zdaj sem zdaj tja in se skušal prebiti iz tesne obkrožitve. Pri tem je imel že prvi dan precej žrtev, še več pa so jih imeli Nemci. Tudi težko pričakovana noč ni prinesla rešitve in zjutraj so Nemci še bolj zadržnili obroč. V krvavi borbi se jim je posrečilo razdvojiti okrnjeni bataljon na več skupin in nato potolči drugo za drugo. Skupina okoli komandanta Perka in Stanka Mlakarja se je upirala najbolj ogorčeno. V docela brezupnem položaju, ko je že vsem zmanjkovalo streliva in je bilo odveč vsako upanje na uspešen preboj, sta si oba junaka sama končala življenje. Padla je že večina drugih borcev, med njimi tudi šestnajstletna junakinja Ančka Kokaljjeva iz Tirčiča. Ko je poleg nje padel partizanski mitraljezec, je sama popadla strojnico in z njo streljala dalje, dokler ji ni

Božidar Jakac: Ožgani brast v Kočevskem Rogu

zmanjkalo streliva. Ko so se ji Nemci približali, je še s pištolo streljala nanje, dokler jo niso končno pobili.

Nekako ob dveh popoldne je streljanje potihnilo. Vse popoldne so nato Nemci od vsepovsod vlačili skupaj mrtve in ujetе partizane, vse zmaličene in pretepeane od poživljenih krvnikov. V tej borbi je bilo precej partizanov tudi ujetih, česar jim ob tako strašnih okoliščinah, zlasti pa zaradi pomanjkanja streliva in razbitja bataljona, ni mogoče zameriti. Le redkimi je tedaj uspelo rešiti se v kako guščavo ali celo strugo potoka, kjer jih sovražniki niso odkrili.

Ob svečanosti odkritja spominske plošče se je zbrala večina preživelih borcev iz te borbe, kakor tudi drugih starih partizanov in aktivistov iz Gorenjske. V imenu svojcev padlih borcev je govoril Janez Mlakar, star delavski revolucionar iz Senčurja in oče padlega junaka Staneta Mlakarja. Že v začetku je bil tako zelo ginjen, da je komaj začel govoriti, potem pa je s preprostimi in toplimi besedami orisal svoja očetovska čustva in spoštovanje vseh poštenih slo-

venskih ljudi do padlih borcev.

»Vi, naši otroci,« je vzkliknil zbrani mladini, »glejte, da boste vredni čuvarji velikih pridobitev te krvave borbe in da bodo vaši sinovi govorili o vas s prav takim spoštovanjem, kot danes mi o teh padlih junakih!«

Govorili so še drugi stari borci, Krmelj in Peraič. Pa vendar ni govoril nihče odveč. Besede vseh so bile stvarne in iskrene ter v njihovem zanosu ni bilo ne puhlih fraz, ne izumetničenega patosa. Vsaka beseda je padla zbranim v živo. Šolski otroci so deklamirali več partizanskih pesmi in ena o njih, to je tista o pogovoru ptičke z mrtvim partizanom, je tako zelo presunila ljudi, da se je marsikomu brez sramu utrnila solza.

Po svečanosti so si prisotni ogledali obnovljeno partizansko taborišče v Kapnjeku. Mnogi partizani pa so pohiteli gledat tudi druga stara, davno opuščena taborišča in kraje nekdanjih borb. Pri tem je bilo nič koliko iskanja po zarašlih hostah ter prerেকanja in veselih šal na račun tistih trdih dni. Ko so nato zapuščali Uden boršt, je vsakdo odnesel s seboj množico nepozabnih vtisov na to lepo partizansko svečanost.

Ali naše organizacije dovolj skrbе za svoje člane?

Ena izmed nalog organizacij Zveze borcev je tudi skrb za svoje člane. A ne samo skrb za otroke padlih partizanskih borcev, za invalide (seveda da te skupaj z invalidsko organizacijo!) in za socialno ogrožene člane! Skrb organizacij kot celote so mora zrcaliti tudi med ostalimi, zdravimi člani! Med te skrbi spada nedvomno tudi proučevanje, kako člani živijo, kakšna stanovanja imajo, če so primeri, da naši borci nimajo primernih stanovanj, potrebovali pa bi jih iz kakršnih koli razlogov, da pri odločujočih faktorjih intervenirajo! Zlasti v zadnjem času pa bi morale biti organizacije Zveze borcev vedno pripravljene pomagati tistim svojim članom, ki so zaradi zmanjšanja kadra v podjetjih ostali začasno brez zaposlitve. Še bolj pa bi morale organizacije Zveze borcev vedeti že to, koga izmed svojih članov skušajo v podjetjih ali ustanovah

reducirati! Zakaj naj bi bila ta skrb tu na mestu? Predvsem si moramo biti na jasnem, da je pri zmanjševanju kadra treba upoštevati, koga in iz kakšnih razlogov bodo odpustili ali premestili. Mnogokje organizacije temu vprašanju posvečajo dovolj pozornosti in se zelo zanimajo, da svojim članom preko odgovornih faktorjev preskrbe drugo primerno zaposlitev. Kot rečeno, mnogokje bolj kot drugje. Ne bi hotel poudarjati, da je taka skrb nujna. Kajti to bi moralo biti razumljivo vsem članom in organizacijam. Vendar pa prihajajo v zadnjem času pisma na Glavni odbor Zveze borcev, v katerih se člani ZB obračajo s prošnjo, da bi vsaj Glavni odbor interviral zaradi njihove zaposlitve. Prav je, da se člani obračajo na svoje organizacije, vendar pa bi se morali najprej obrniti na svoje osnovne in šele potem na okrajne. Le-te morajo najprej in so

dolžne, da intervenirajo pri odločujočih faktorjih za zaposlitev svojih članov. Ne gre tu za neko »protekcijo«, s katero bi morda skušali našim članom najti primerne zaposlitve! Ne! Da so naši člani zaposleni, to terja od nas naša skrb za člane, ki so s puško v roki v najtežjih časih pokazali domovini, da so zanj pripravljeni žrtvovati tudi življenje. Ali ne bi sedaj, če jim ne bi skušali pomagati, žalili njihovo delo v preteklosti, v kateri so za ceno lastnega življenja skupaj z drugimi borci prijeli za puško? Skratka, podobna je, da še številne organizacije Zveze borcev mnogo premalo skrbе za svoje člane.

Naj navedemo samo dva primera, ki smo ju vzeli iz pisem, poslanih Glavnemu odboru Zveze borcev. Nismo preverjali teh pisem, prepričani pa smo, da je vsebina obeh resnična.

Tovariš Ivan Planko iz Škani-
ne 32, Dobje, Slivnica pri Celju,
nam med drugimi piše tudi to-
le: ... »Star sem 48 let in sem taj-
nik ZB Dobje Celje-okolica. Pri
partizanih sem bil od 1944. leta
dalje. Bil sem zaposlen kot les-
ni manipulant pri KZ Dobje že
od tedaj, ko je bila obvezna od-
daja lesa. Zdaj, ko je ta ukinjena,
so me odpustili, moje delo pa sta
prevzela knjigovodja in poslovod-
ja KZ. Ta dva imata sedaj dvojni
zaslužek, jaz, z 8-člansko dru-
žino pa nimam nobenega. Sem ze-
lo prizadet in vse to občutim še
bolj ker sta mi ona dva odvzela
zaslužek, nista pa imela nobenih
zaslug pri partizanih...«

Tovarišica Polonca (Vida) Sen-
čur iz Kočevja 310, pa je med dru-
gim napisala tole: ... Bila sem
aktivistka od 1942, aktivna bor-
ka pa od januarja 1943. V Kočev-
ju sem bila v službi na OK LMS
od 1948 do 1950, še prej pa zapo-
slena drugje. Ker sem 1950 rodila,
sem začasno izstopila iz službe, bi-
la pa sem še članica okrajnega bi-
roja. Zaradi domačih priлік in ker
je otrok že nekoliko odrastel, sem
zdaj hotela v službo. Nikjer je ne
dobim. Zaposila sem, naj bi mi
dali vsaj mesto snažilke, a sedaj
ni niti tega mesta zame. Mož je
že tri mesece brez službe. Povsod
so gluhi...«

Tovariši, ali smo se za ta dva,
in — tema podobne — za dru-
ge primere, če so, dovolj zavzeli,
kot člani Zveze borcev?

Ljubljana se je oddolžila padlim ilegalcem

Ljubljana je dobila novo umetnino, s katero pa se je tudi dostojno oddolžila spominu mnogim znanim in neznanim žrtvam fašizma.

13. oktobra smo v Ljubljani, v parku za palačo Slavijo v Kidričevi ulici, svečano odkrili bronasti spomenik našim, v domovinski vojni in domovinski ljudski revoluciji padlim ilegalcem. Pobudo za njegovo postavitev je dala Zveza borcev terena »Toneta Tomšiča«, kateremu pa je pomagala pri izvedbi te veličastne naloge tudi mestna organizacija. Lik ilegalca, ki nosi pod plaščem skrito puško, je mojstrsko izdelal naš priznani kipar Francšek Smrdur, arhitektonsko pa je uredil park in prostor okoli spomenika profesor-arhitekt Edo Mihevc. Ta spomenik, ki s podstavkom meri okoli 3 m, je prvi večji spomenik v središču našega glavnega mesta.

Prav in dostojno je, da se je Ljubljana, kot eno izmed najbolj upornih mest v narodnoosvobodilni vojni, oddolžila svojim padlim ilegalcem. V dneh, ko je italijanski fašistični okupator »junaško zasedal« slovensko zemljo in strahopetno potem, ko so ga na meji mesta čakali in toplo pozdravili največji izdajalci našega naroda tipa Rožman in Natlačen, zasedel tudi Ljubljano, v tem času so že vstali prvi ilegalci iz vrst delavske in študentske mladine — vstala je borbena Ljubljana. Delavska okolica mesta je z dneva v dan postajala vse večje skrivno skladišče, kamor so prvi ilegalci skrivali vse vrste orožja bivše jugoslovanske vojske. To orožje je šlo pozneje v velikih množinah med partizane, mnogo tega pa so junaki in z uspehom uporabljali junaki — ilegalci pri likvidacijah narodnih izdajalcev. Venomer v življenjski nevarnosti, ni bilo ne ure in ne dneva, ko ne bi ilegalci prinašali na določene javke orožje in strelivo ter vsakovrstno literaturo. Sto in sto mož, fantov, žena in deklet je že v prvih dneh okupacije stopilo v globoko ilegalo, saj jim je bilo le na ta način mogoče izpolnjevati težke naloge, ki sta jih pred nje postavljala narod in Partija. Sto in sto ponarejenih legiti-

macij je izdelala ilegalna partizanska tehnika v skritih bunkerjih v središču mesta in v okolici, veliko je bilo število teh junakov, ki so padli, ne da bi okupator zvedel kdajkoli za njihovo pravo ime.

Na ramenih teh junakov — ilegalcev je bila vsa težka borba proti okupatorju v Ljubljani. Preko in po vseh mogočih skritih poteh so odhajali ljudje k partizanom, ilegalci so oskrbovali partizanske bolnišnice s sanitetnim materialom, odrede in brigade, oni so čuvali življenje voditeljem naše ljudske revolucije, čistili mesto fašističnih slug in izdajalcev, neutrudno delali pod težkimi pogoji v skritih bunkerjih. Za te ljudi ni bila nobena naloga pretežka. Ponoči ali ob belem dnevu, v snežnem viharju ali v lepem poletju, so nesebično in herojsko, brez po-

misleka na življenje, doprinali svoja velika in veličastna dela k osvoboditvi našega ljudstva. Ilegalci so bili tisti tihi junaki, ki jih je poznal le najožji krog ljudi, vsi pa po njihovih velikih dejanjih.

In zdaj se jim je Ljubljana svečano oddolžila. Vsem, ki so dali življenje v ilegali za našo svobodo, smo odkrili z veliko hvaležnostjo in ljubeznijo spomenik, v katerega je vklesanih sto in sto imen delavcev in študentov, očetov in žena, mladincev in mladink — sto in sto imen herojskih ilegalcev. Pod plaščem ilegalca skrita puška pa je najlepši simbol njihove velike borbe in skorajda neverjetnih dejanj.

Ta spomenik, ki so ga odkrili v oktobru v Ljubljani, ne bo mestu samo v okras, marveč bo živ in svetel spomin nam in našim potomcem o čudovitih delih teh skritih, skromnih borcev, našim sovražnikom pa strah in trepet pred udarno slovensko pestjo.

Slavko Kobe

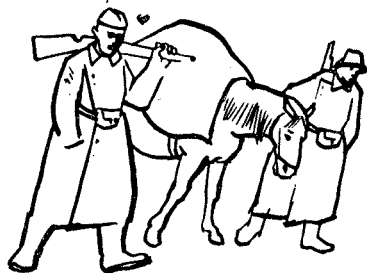
Neupravičena bojazen!

Na zadnji seji zgodovinske sekcije pri okrajnem odboru Zveze borcev v Sežani so govorili o delu te sekcije. In to: o izpolnjevanju oz. pisanju življenjepisov žrtev fašističnega terorja in padlih borcev, o zbiranju fotografij, o zbiranju in iskanju fotografij iz NOB, razdeljevanju spomenic, o postavitvi oz. graditvi novih spomenikov in spominskih plošč, o urejevanju in vzdrževanju množičnih grobov padlih borcev in talcev, o pisanju zgodovine oziroma kronike narodnoosvobodilne borbe v sežanskem okraju in v posameznih občinah ter vaseh itd.

O teh stvarih so razpravljali. Kako pa poteka delo na terenu? Podoba je, da bodo s takim načinom dela — vsaj dosedanje izkušnje kažejo — dokaj težko izpolnili posamezne naloge. Tovariš Zavodlav je v svojem poročilu o delu te sekcije dejal, da ljudje nočejo sodelovati pri teh nalogah. V nadaljnji razpravi, ko je bilo treba utemeljiti s konkretnimi primeri, pa je tovariš Ivan Cah dejal med drugimi tudi sledeče: Pri pisanju zgodovine v razdobju do 1941. leta so ljudje zelo pomagali. Za čas od 1941. leta dalje, to

je razdobje od začetka narodnoosvobodilne borbe, pa ne gre in ne gre. Ljudje — seveda ne vsi — se boje povedati in pripovedovati stvari in dogodke, ki so se na tem področju dogajale. Zakaj? Iz razloga, ker če bi sedaj govorili o italijanskih fašističnih grozodejstvih in terorju, bi se nad njimi nekateri Italijani spet maščevali in bi jih preganjali, če bi spet kdaj prišli pod — Italijo.

Taka je torej ugotovitev! Ali temu dejstvu smemo popolnoma verjeti, oz. ali je tak odgovor že dokončno dejstvo, zakaj ljudje nočejo pripovedovati o tistih strašnih dnevih italijanskega fašizma? Ali je to resnična bojazen? S sledečim

Ive Šubic: Komora

odgovorom, zakaj se ljudje (seveda najbrž ne vsi!) v sežanskem okraju boje dajati podatke o preteklosti, se bo menda vsakdo strinjal: še vse premalo je političnega dela z ljudmi. Premalo se govori ljudem o tem, kako brez podlage je bojazen, da bi še kdaj prišli pod Italijo! Saj smo vendar na svojem ozemlju, v Sloveniji! Ali se tega nekateri ljudje v sežanskem okraju res ne zavedajo? Saj vsi vemo: ta zemlja je naša, na njej so v preteklosti živelci Slovenci, in mi tega dela slovenske zemlje ne bomo nikomur odstopili! Naj vsi tisti, ki škilijo na našo stran z osvajalnimi in pohlepni očmi, vedo, da je naša partizanska pest vedno in vsak čas pripravljena braniti vse, kar je našega! Naj to vedo in naj si pokličejo v spomin tudi zadnjo vojno vsi tisti, ki jim roje po glavi težnje po tujih ozemljih! Tudi mi se zadnje vojne dobro spominjamo, zlasti pa zločinov, ki so jih napravili na naši zemlji! Preveč smo trpeli in mnogo krvi smo dali, da smo si priborili našo zemljo. Vsakemu se bomo uprli, kdor bo z nepoštenimi nameni prestopil našo mejo. — Tovariši, vaša bojazen, da bi še kdaj prišli kraji v Sežani pod Italijo, je popolnoma odveč!

Razprava na zadnji seji zgodovinske sekcije v Sežani je pokazala, da je bil dosedanji način dela slab. Ljudi so zadolževali za posamezne naloge v tej sekciji, le-ti pa so bili potem bolj ali manj prepuščeni sami sebi. Predvsem pa

mora biti jasno: najprej je treba izvršiti vsaj eno nalogo popolnoma. A tudi odbor kot celota se mora zanimati za delo. Je nekaj občinskih odborov ZB v sežanskem okraju (med njimi tudi Divača), kejer se odbori sploh ne zanimajo za delo, najmanj pa za zgodovinsko sekcijo.

France P.

V Vipavi so odkrili spomenik padlim borcem

Sredi Vipave stoji lep spomenik, na katerega so prebivalci lahko upravičeno ponosni. To je spomenik padlim borcem narodnoosvobodilne vojne, ki so ga slovesno odkrili v nedeljo 5. oktobra. Načrt zanj je naredil arh. Jože Plečnik.

Vipavska dolina spada med tiste kraje, ki jih je nesteto partizanov ohranilo v najtopplejšem spominu. Ljudstvo te doline se je v velikem številu pridružilo slovenski ljudski vstaji, zavedajoč se, da se lahko le z borbo reši fašističnih krempljev. Vztrajalo je do konca in pomagalo partizanom, kolikor je moglo. Kdo se ne spominja, kako so v letih 1943, 1944 in 1945 iz Vipavske doline dan na dan romali po skritih poteh vozovi hrane na Notranjsko in Dolenjsko? Kdo se ne spominja, kako so se po kapitulaciji Italije Vipavci množično pridružili narodnoosvobodilni vojski, ki je več tednov vztrajala na

tako imenovani goriški fronti in zadrževala do zob oborožene naciste? Tistim, ki so padli za svobodo, bo ljudstvo večno hvaležno, zato jim je postavilo spomenik, kakor se spodobi.

Slavnostni govor ob odkritju spomenika je imel tovariš Ivan Regent, član politbiroja CK KPS. Obudil je spomin na tiste temne čase, ko so bili Primorci tako zatirani, da niso smeli peti slovenske pesmi, ko so hoteli fašisti za večno izbrisati slovensko ime z zemljevida Primorske. Toda ljudstvo se je uprlo v pravem času skupno z ostalimi Slovenci in vsemi drugimi jugoslovanskimi narodi, zato je doseglo svobodo in začelo novo življenje v novi, socialistični domovini.

Množico je navdušil s svojim ognjevitim govorom tudi ameriški rojak, književnik Erbin Kristan. Dejal je, da Jugoslavija uživa po svetu čedalje večji ugled in spoštovanje, ker se je tako odločno postavila po robu fašističnim osvajalcem in ker je po vojni zgradila toliko kakor nobena druga država. Za E. Kristanom je govoril še Tone Fajfar, član Glavnega odbora ZB.

Spomenik je odkril tovariš Bajt, oče prvega borca iz Vipave, ki je padel za svobodo. Zastopniki organizacij in ustanov so položili k spomeniku toliko vencev, da je bil njegov spodnji del okrog in okrog zasut z njimi. Potem so prišli otroci in obsuli spomenik s šopki jesenskega cvetja. Slavnostno razpoloženje je dvignil zlasti nastop pevskega društva »Lipe« iz Ajdovščine.

Spomenik v Žrečah

Pohorje in njegova neposredna okolica! Koliko spominov na partizane, aktiviste, terence! Kdo bi mogel pozabiti na vsa leta vojne! Toliko in toliko ljudi, ki so z vsem srcem podpirali osvobodilno gibanje! In toliko in toliko sinov, očetov, bratov, sester in mater, ki so dali iz teh krajev življenje za domovino!

Ena izmed vasi, ki je dala 61 ljudi za našo svobodo, je tudi vas Žreče z vso bližnjo okolico Pohorja. Že lani so Žrečani odkrili spomenik 20 talcem na kraju, kjer so bili ustreljeni. Da, Žrečani niso pozabili vseh tistih, ki so dali krvni davek za našo bodočnost. Konec meseca septembra letos pa

Novo mesto po letalskem bombardiranju septembra 1944. leta

so v Zrečah odkrili nov spomenik — spomenik 41 padlim borcem in žrtvam fašističnega terorja. K proslavi se je zbralo nad 2000 ljudi z južnega predela Pohorja in iz zgornje Dravske doline. Med gosti sta bila tudi podpolkovnik JLA, Franta, in major JLA, Dunda, ki sta se v teh krajih med NOB dolgo časa zadrževala. Stara pohorska borca — Jože Pečnik in Veronika Vidmar pa sta odkrila spomenik. Zastopniki množičnih organizacij, podjetij ter sorodniki padlih borcev, so položili pred spomenik 37 vencev. Tovariš Zupančič, predsednik Zveze borcev, je svojcem padlih borcev razdelil ob tej priliki posebne spomennice.

Praznik v Cerknici

V nedeljo 5. t. m. je ljudstvo iz cerkniške in sosednjih občin že v zgodnjih jutranjih urah privrelo v Cerknico, ki je bila vsa v cvetju in zastavah. Prišli so počastiti spomin žrtev fašizma, ki jim je organizacija Zveze borcev postavila spomenik.

Slavnostnemu odkritju spomenika sta prisostvovala tudi narodni heroj Janko Rudolf in sekretar okrajnega komiteja KPS Postojna, tov. Matevž Hace. Njuna borbena govora sta razgibala množico, da si videl vsenaokrog same vedre obraze, pripravljene, da še naprej sledijo vodstvu Partije in

Osvobodilne fronte, kakor so mu sledili od začetka do konca narodnoosvobodilne borbe.

Spomenik so odkrili ob deveti obletnici dogodka, ki ga cerkniška dolina ne bo nikoli pozabila. Bilo je leta 1943, nekaj tednov po italijanski kapitulaciji. Notranjska je bila svobodna; Nemci in belogardistični izdajalci so se držali le na Rakeku in ob drugih krajih ob železniški progi. Svobodno ozemlje jim je bilo trn v peti, zato so nekega dne pridivali z Rakeka s tanki, hoteli prodreti globlje na Notranjsko in pregnati partizanske brigade. To se jim ni posrečilo, ker se je s partizanskih položajev na pobočju Slivnice vsul nanje ogenj iz mitraljezov, minometov in topov. Zato pa so se maščevali, kakor so se pač znali maščevati le fašisti: z metalci plamena so zažgali Cerknico, ki je do polovice pogorela.

To pa seveda ni bil edini dogodek, ki bo ostal zapisan v zgodovini cerkniške doline. Saj so bili ti kraji vsa leta od začetka okupacije do osvoboditve pravzaprav eno samo bojišče. Ljudstva pa ni moglo zlomiti niti okupatorjevo nasilje niti belogardistično izdajstvo. Bela garda se v Cerknici ni mogla usidрати, čeprav je to večkrat poskušala. Ljudstvo jo je gledalo s prezirom, njegovi sinovi so se borili v partizanskih brigadah. Mnogih izmed njih ni več — padli so za domovino, za boljše življenje revnih notranjskih vasi.

Ive Šubic: V dežju

zares klali. Andrej in Silvo sta tedaj poskusila z zvijačo. Nekako »pomilovalno« sta nagovarjala svinjo, da se ji ne bo nič zgodilo. Da, svinja je skoraj »verjela« njunim besedam... Ko sta jo umirila, je Andrej dvignil pripravljeno sekirno in zamahnil...

»Bum!« je tedaj zaropotalo. Toda ne na glavi svinje, temveč v zidu. Sekira je namreč med zamahom odletela s toporišča in se skoraj zapčila v zid. Svinja se je tedaj izmuznila mesarjema iz rok, kajti rahel udarec s toporiščem jo je nekoliko »vznemiril« in preplašil. In znova sta morala oba mesarja poslušati kruljenje svinje...

Kako pa sta kasneje mesarja izšla iz te »neprijetnosti«, žal nista povedala. Ko sta se vrnila v svojo enoto, sta bila zelo izmučena. Pa ne toliko zaradi težke svinje, ki sta jo prinesla, temveč zaradi težav, ki sta jih imela, preden sta svinjo prisilila k molku.

V mrzli vodi

Tone je bil kurir in je s svojim tovarišem hodil vsak večer na javke po pošto ter jo oddal zopet naprej. Pot ni bila najprijetnejša, še manj pa v temni mrzli noči. Vodila je čez zastražene železnice in čez strm borov gozdček, kjer so se včasih valile skale pod nogami, ter grmele v potok, ki je po dežju narastel in deroč izpod našal noge, da ga je bilo težko prebresti.

PARTIZANSKA DOBRA VOLJA

S sekiro nad »gospoda«

Andrej in Silvo — partizanska mesarja — sta morala svoji enoti, kateri je zmanjkalo hrane, preskrbeti nekaj mesa. A kje? V gozdu živine ni bilo, v vasi pa, kjer bi jo lahko dobila, je bila zelo močna nemška postojanka. Pa se je nekdo spomnil, da je prav na koncu tiste vasi hiša, v kateri živi partizanom nenaklonjena družina.

»A, ta bo prava!« sta bila Andrej in Silvo zadovoljna s »ponudeno« priliko. Kajti ta družina je imela precejšnjo »gospoda«, kakor smo tedaj imenovali precej debele prašiče. No, rečeno — storjeno. In Andrej in Silvo sta se na-

potila proti hiši, čeprav sta vedela, da ta rekvizicija ni kar tako preprosta.

Res! V svinjaku je bila svinja. Oba sta na oko ocenila njeno težo: okoli 150 kg. Lepa teža! Kar dobro bodo borci založeni z mesom. A kako svinjo spraviti v gozd? Andrej in Silvo sta začela razmišljati... Da bi svinjo pripeljala živo, ni bilo niti misliti. Slednjič sta sklenila, da jo morata — prisiliti k molku!

Andrej je od nekod prinesel sekirno... A kakor bi svinja nekaj čutila, je začela nemirno tekati iz enega v drugi kot svinjaka. Še več! Svinja je krulila, kakor bi jo že

Nekega zimskega večera, bilo je temno kot v rogu, je moral odnesti Tone pošto na določeno mesto. Moral je prebresti deroč potok. Z nahrbtnikom na ramenih se je pognal vanj. »Fant, korajžol!« je bodril svojega tovariša in že je izginil v valovih, ki so ga izpodnesli in butnili v skalovje. Drugi tovariš ga je ujel za roko in hotel potegniti ven, toda tedaj je Tone še njega potegnil v vodo. V valovih sta se nekaj časa borila, ker Tone, ki ni maral sam plavati po ledeni vodi, ni hotel izpustiti tovariševe roke. To pa se je na vsak način hotel otestiti Toneta in se rešiti valov. Kobacala in prevračala sta se in nikakor nista mogla iz vode, ker ju je besneča metala vedno niže, a sta končno po hudi borbi le srečno priplavala

la na breg. Vsa mokra sta jo mahnila v vas, kjer sta morala prevzeti drugo pošto.

Prišla sta v našo hišo in nekaj časa stala kot ukovana. Njuni obleki sta bili trdi in sta se svetili kakor bi bili stekleni. Ker je bilo v kuhinji toplo, se je pričel na njunih oblekah topiti led. Čez nekaj časa pa se je pod njima na tleh nabrala precejšnja luža . . . No, to je bilo smeha, lko so drugi to zapazili! Nagajali so jima, da ju je toplota tako prevzela, da nista mogla več »vzdržati« . . . Tedaj pa se je Tone — na pol zares, na pol v šali — oglasil: »No, le poizkusite plavati nocoj, v tem mrazu čez Stržen! Ko se boste vrnili v toplo kuhinjo, bodo tudi vaše hlače — spuščale . . . !«

delne škatlice« v velikosti škatlic za cigarete. Vse te škatlice bodo avtomatično odpirale njihova padala, kadar bo treba skočiti iz letala, hkrati pa jih bodo ločile od sedeža, s katerega skačejo. Piloti so morali doslej sami misliti na te podrobnosti, kadar so skakali iz letal. Pomisliti je treba, da leti letalo na reakcijski pogon s povprečno hitrostjo 960 km na uro. V trenutku, ko se pilot loči od letala, začne avtomatično delovati majhna naprava, ki zavira padanje. Brez nje namreč niti pilot niti padalo ne bi mogla vzdržati prvih udarcev zračnega odpora. Pilot se mora oprostiti sedeža in nekaj časa po zakonu težnosti padati, preden se padalo zanesljivo odpre. V ta namen mora kontrolirati vsak svoj gib.

Tako visoko v zraku pa ni dovolj kislika, da bi ostal človek nekaj sekund pri polni zavesti. Ker mora hitro skočiti iz letala, bi morda tudi ne utegnil vključiti maske s kisikom. Nova naprava pa bo »mislila« namesto njega. Če mora pilot skočiti iz velike višine, začne »čudodelna škatlica« delovati, pilota reši sedeža in v višini 4000 m odpre padalo. Če skoči pilot iz višine pod 4000 m, škatlica avtomatično za nekaj sekund zadrži padanje, da se pilot dovolj oddalji od letala.

Pravijo, da bo ta avtomatična »čudodelna škatlica« še bolj varovala življenje pilotov.

TEHNIKA IN NJENE NOVOSTI

Sodoben rešilni čoln

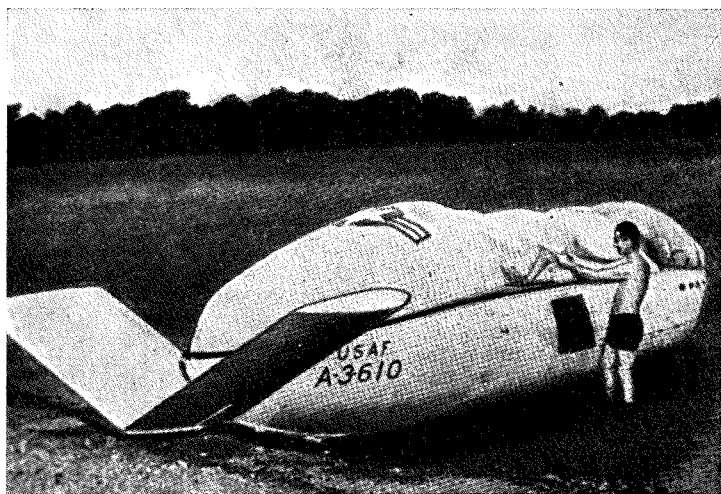
Nad odprtim morjem kroži letalo nad ljudmi, ki se drže na morskii gladini z rešilnimi pasovi. Skočiti so morali iz letala, ker so se motorji vneli, ali pokvarili. Na pomoč jim je prihitelo drugo letalo. Na morje vrže velik rešilni čoln, podoben orjaški cigari. Padalo se odpre in čoln počasi priplava na morje. Ko se dotakne vode, se zgodi nekaj »čudnega«. Padalo in za spuščanje potrebni stabilizatorji se po neznatni eksploziji avtomatično ločijo od čolna. Oklep, ki ščiti propeler in os, se odpne. motor začenja delovati in čoln zdrkne po vodi. Obrne se naravnost proti ponesrečencem. Vozi od enega do drugega in kmalu vsi sede v njem. Če so že tako onemogli, da ne morejo sami krmariti, jih čoln sam odpelje v najbližje pristanišče ali kam drugam na varno.

Kdo pa krmari čoln? Operater iz letala, ki je vrgel čoln na morje in ki kroži nad krajem nesreče. Krmari ga z radijskimi valovi in čoln ga »uboga« lko robot. Takšen rešilni čoln tehta kakih 600 kg in v njem je prostora za 15 ljudi in goriva za kakih 1300 km dolgo pot. Čoln ima tudi majhno radijsko postajo,

da je nepretrgoma povezan z letalom. Ima tudi poseben aparat, ki spreminja morskoo vodo v pitno. V primeru slabega vremena ali vihanja se čoln od vsen strani zapre.

»Čudodelna škatlica«

Piloti angleškega vojnega letalstva, ki letajo z letali na reakcijski pogon, so dobili »čudo-

Sodoben rešilni čoln

Svila

(PREJ ZDRUŽENE TOVARNE SVILE - MARIBOR)

M A R I B O R

TELEFONSKA CENTRALA: 21-76

DIREKTOR: 27-35

BRZOJAVI: SVILA MARIBOR

STEV. TEK. RAČUNA: 640-431-05-5

Preusmerili smo naš sortiment
na izdelavo kvalitetnih umetno-
svilenih modnih tkanin, podlog
in tkanin za perilo vseh vrst

V barvah in okusnih ³desenih smo konkurenčni na trgu

Lesno industrijsko podjetje Maribor

ULICA TALCEV 7

TELEFON: 21-56, 22-56, 23-56

Priporoča svoje izdelke iz gozdne in lesno-industrijske
stroke. — Sprejema naročila za tuzemstvo in za izvoz

Kuverta

TOVARNA KUVERT
IN PAPIRNATIH VREČIC
L J U B L J A N A
TITOVA CESTA 67 — TELEFON 28-07

izdeluje kuverte, pisemski papir v mapah in kartonih, dišavne in špeci-rijske vrečice brez tiska in s tiskom, vizitke, manufaktorni papir s tiskom, desinirani papir in vrečice po posebnih željah naročnikov itd.

TOVARNA **ZMAJ** BATERIJ
L J U B L J A N A

nudi tele proizvode: ploščate baterije BD 4,5 V — okrogle bate-rije BC 3,5 V — amerikanske BJ 1,5 V — anodne baterije 45, 60, 90, 120 in 150 V — suhe elemente ELL 1,5 V — nalivajoče elemente ENL 1,5 V

Vsem delovnim kolektivom in vsem svojim odjemalcem se priporočamo za njihova nadaljnja naročila

AGROTEHNIKA

UVOZNO PODJETJE ZA OSKRBOVANJE ZADRUŽNEGA KMETIJSTVA
LJUBLJANA, Zupančičeva 8-I — Telefon štev. 37-78

S POSLOVALNICO na Gosposvetski cesti 3, ki vam nudi iz uvoza razno-vrstne kmetijske stroje, sadjarske, vrtnarske in vinogradniške potrebščine, rezervne dele itd.

INDUSTRIJA METALNIH POLIZDELKOV

**SLOVENSKA
BISTRICA**

TELEFON: MARIBOR 29-13

BRZOJAV: IMPOL SLOVENSKA
BISTRICA

IZDELUJEMO

**BAKRENE: VALJANE IN VLE-
ČENE ŽICE, VRVI, PROFILE IN
CEVI, PLOČEVINE IN TRAKOVE,
LOKOMOTIVSKA KURIŠČA**

**ALUMINIJASTE: ŽICE, ALU-
MINIJASTO-JEKLENE VRVI, PRO-
FILE IN CEVI, PLOČEVINE IN
TRAKOVE**

**MEDENINASTE: ŽICE, PRO-
FILE IN CEVI, PLOČEVINE IN
TRAKOVE IN VSE OSTALE LE-
GURE BARVASTIH KOVIN**

**CENJENE ODJEMALCE PROSIMO, DA PRAVOČASNO PRED-
LOŽIJO NAROČILA ZA LETO 1953**

NA ZAHTEVO POŠLJEMO BREZPLAČNO PROSPEKTE IN CENIK

Ljubljanska tovarna hranil

LJUBLJANA, Šmartinska cesta 30

Telefon 23-56

priporoča svoje priznane kavovine, »Projdu« v $\frac{1}{4}$ in $\frac{1}{2}$ kg zavitkih, »Rženo sladno kavo«, splošno znane »Ovsene kosmiče«, ki so odlična hrana za diabetike in otroke, vanilijev sladkor in razne pudinge.

Podjetje sprejema naročila v vseh količinah in jih izvršuje takoj po dnevnih cenah.

Gospodinje in bolniki, segajte po naših izdelkih!

TU
TU

SOŠKE ELEKTRARNE

DIREKCIJA NOVA GORICA

s hidroelektrarnami Doblar, Plave, Hubelj, Gradišče, Podmelec, Plužna, Moznica in Log pod Mangartom proizvajajo in dajejo svojo električno energijo za potrebe industrije in široke potrošnje omrežju Slovenskega Primorja, Istre in v povezavi z elektrarnami na Savi in Dravi tudi vsem krajem v Sloveniji

**Nakupovalci!
Potrošniki!**

TOVARNA
SUKNA

„TEKSTILANA“

Kočevje

izdeluje po solidnih cenah blago za moške in ženske obleke, moške in ženske plašče, ter volnene odeje

*Nаша postrežba je solidna in točna!
Zahtevajte naše izdelke!*

Gospodinje!

Tovarne
Zlatorog *Maribor*

VAM NUDIJO NOVE PROIZVODE:

PERION — prašek za pranje najfinejšega perila
in

VIT — univerzalno čistilo za vse (očisti kuhinjsko posodo, steklo, les, tla, pečnice, vse kovinske predmete itd.)

Preizkusite naše nove proizvode!

KUPUJTE PRIZNANE IN KAKOVOSTNE
IZDELKE IN PRIDELKE S KMETIJSKEGA
GOSPODARSTVA V PEKRAH V

TRGOVSKIH OBRATIH KMETIJSKEGA GOSPODARSTVA PEKRE

MARIBOR

PARTIZANSKA ULICA, TELEFON 23-28

HMEZAD

hmeljarska
zadruga z o. j.
Žalec,
je enotna

zadružna organizacija vsega slovenskega hmeljarstva

»HMEZAD« vodi strokovno in komercialno proizvodnjo in prodajo hmelja in si je s svojim solidnim delom, tako doma kot v inozemstvu, pridobila velik ugled.

»HMEZAD« opravlja odkup, sortiranje, prepariranje, pakiranje in prodajo hmelja v tu- in inozemstvu.

»HMEZAD« oskrbuje hmeljarstvo in mu dobavlja vsa potrebna sredstva za proizvodnjo: umetna gnojila, zaščitna sredstva, hmeljevke, stroje in priključne dele za mehanizacijo proizvodnje, embalažo itd.

»HMEZAD« vodi velika melioracijska dela za pridobivanje novih površin, katerih velik del se bo lahko izkoriščal za proizvodnjo hmelja.

Hmelj je naš najvažnejši kmetijski pridelek, ki nam donaša lepe vsote deviz, s katerimi pomagamo graditi lepšo bodočnost našemu ljudstvu na socialističnih temeljih.

Bombažna predilnica in tkalnica Tržič

TRŽIČ-SLOVENIJA

Brzjavljeno: Predilnica Tržič — Tel. (interurb.): Tržič 26-75
Račun pri Narodni banki FLRJ — podružnica
Tržič št. 6112-43105-0

PREDILNICA
SUKANČARNA
TKALNICA
BELILNICA
BARVARNA
APRETURA

*Tovarna proizvaja kvalitetne bombažne
tkanine — surove od 76 cm—155 cm
ter beljene od 70 cm—200 cm*

*Nadalje proizvaja poleg industrijske preje
do številke Nm 50 tudi prejo za domačo
obrt, in sicer:*

Mule Nm 16
Knitting Nm 16/3 in Nm 20/3
Hardwatter Nm 20/80 in Nm 28/80

SPLOŠNO
GRADBENO
PODJETJE

„ZIDAR“

S SEDEŽEM V KOČEVJU

SE PRIPOROČA ZA VSA
V GRADBENO STOKO
SPADAJOČA DELA

KOTEKS

PODJETJE ZA PROMET S KOŽAMI, STROJILI, ODPADKI
OD KOŽ IN VOLNO

LJUBLJANA
PARMOVA ULICA 33

ODKUPUJE KOŽE VSEH VRST, KOŽE DIVJAČINE, OD-
PADKE OD KOŽ, STROJILA, JEŽICE RUJ, LUBJE, VOLNO

ZBIRALNICE V VSEH VEČJIH KRAJIH SLOVENIJE

Ljubelj

tovarna čevljev, Tržič

telefon številka 78 in 85

PRIPOROČA SVOJE IZDELKE ROČNE IZDELAVE:

vse vrste športnih čevljev, šivanih in zbitih, moških, ženskih, fantovskih, deških, otroških, kakor tudi razne vrste copat v vseh velikostih

Izdelki so priznane kvalitete v modernih vzorcih, po konkurenčni ceni

Preizkusite čevlje znamke »Ljubelj« in zadovoljni boste

TOVARNA OBUTVE

TRŽIČ **Triglav**

PRINAŠA ZA MRZLEJŠE DNEVE BOGATO
KOLEKCIJO KVALITETNE ŠTRAPACNE
IN MODNE OBUTVE. POTROŠNIKE
OPOZARJA POSEBNO NA VELIKO IZBI-
RO TOPLIH ZIMSKIH COPAT

NA RAZPOLAGO VEDNO SORTIRANA
ZALOGA TKANIN, TRIKOTAŽE, PLETENIN,
VSEH VRST KONFEKCIJE, OBUTVE
IN USNJA PRI

TEKSTIL-OBUTEV

NA DEBELO

LJUBLJANA, Frančiškanska 4
Telefon 37-87, 52-74

*Vsa trgovska podjetja vabimo
k ogledu in izbiri*

Vse kmetijske zadruge in druga trgovska podjetja obveščamo, da imamo vedno na zalogi

veliko izbiri

vseh vrst: poljedelsko orodje, železo, žičnike, emajlirano in pocinkano posodo ter druge predmete železninarske stroke, oljnate in druge barve ter lake;

sprejemamo naročila za gradbeni material (apno, strešno in zidno opeko itd.).

Vsa naročila izvršujemo točno in solidno ter po najnižjih dnevnih cenah.

Pohitite z naročili, dokler traja zaloga.

V Z ELEZNINA

Ljubljana, Parmova 33

Telefoni:

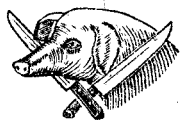
direktor: 20-08

komerc. odd.: 28-21

knjigovodstvo: 21-51

prod. odd. in skladišče: 37-41

PRODAJNI ODDELEK IN SKLADIŠČE TYRŠEVA 33

KOLEKTIV

MIESTNE KLAVNICE

V LJUBLJANI

*izvršuje vsa v mesarsko
stroko spadajoča dela*

Velika hladilnica!

Se priporočamo!

Vsakovrstno železnino, štedilnike, peči, stavbno in pohištveno okovje, kolesa in kolesne dele, ves gradbeni, sanitarni, instalacijski in električni material na debelo in drobno nudi potrošnikom v svojih poslovalnicah

TRGOVSKO PODJETJE

KOVINA

LJUBLJANA, STRITARJEVA 7

TELEFON 53-74, 21-38

Prodaja in dovoljuje potrošniški kredit za kuhinjsko posodo, jedilni pribor, štedilnike, peči, električne kuhalnike, lestence, otroške vozičke

Ugodne cene!

Kulturna postrežba!

POSLOVALNICE:

„ŽELEZO“, Stritarjeva 7
„OPREMA“, Gosposvetska 4
„KLADIVAR“, Zaloška 21
„PRI KOSI“, Miklošičeva 15
„VERIGA“, Celovška 59
„OKOVJE“, Št. Vid 91
„KOLESAR“, Karlovška 4
„ELEKTROOPREMA“,
Mestni trg 2
„SVETLA“, Gosposvetska 10
„ELEKTRA“, Cesta 29. oktobra 19
„CEMENT-OPEKA“, Šmartinska 21
„SLOVENIJA-FURNIR“,
Gosposvetska 13

Ljubljance, gostje, izletniki!

Obiščite našo kavarno!

Postrežba točna in solidna!

Priznane in kvalitetne pijače!

V kavarno se pripeljete z dvigalom!

Z nebotičnika je lep razgled!

OBIŠČITE NAS, NE BO VAM ŽALI

DELOVNI KOLEKTIV KAVARNE

NEBOTIČNIK

v Ljubljani

Vino - Kočevje

Svojim cenjenim odjemalcem nudimo dobra sortna vina, žganje in brezalkoholne pijače; izdelujemo sodavico in pokalico. Vedno smo založeni z dobrim pivom pivovarne „Union“.

Se priporočamo!

Okrajna avtomehanična delavnica

KRAS *Sežana - telefon 39*

STROKOVNO POPRAVLJA: Vse znamke in vrste avtomobilov, motor-nih koles, traktorjev, stabilnih in polstabilnih motorjev, vse vrste drugih eksplozijskih motorjev ter kompresorjev. Lakiranje, popravila karoserij vključno tapeciranje. Prevzema izdelavo: vsakovrstnih avtodielov, osi, batov, brzoparilnikov, brušenje cilindrov, ventilov, predelavo avtov na generatorski plin, avtogensko in električno varjenje.

Specialni oddelek za avtoelektrična dela, specialni oddelek za Dieslove motorje, popravilo Dieslovih pump in šob.

G RADIS IMM

**I V A N
M A Č E K
M A T I J A
S S E D E Ž E M V
L J U B L J A N I**

**GRADBENO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE
SLOVENIJE**

**GRADI OBJEKTE
KAPITALNE
IZGRADNJE IN
DRUŽBENEGA**

**STANDARDA NA JESENICAH, V MOSTAH,
MEDVODAH, LJUBLJANI, ŠOŠTANJU, GU-
ŠTANJU, VUZENICI, STRNIŠČU IN ZENICI**

TOVARNA BONBONOV
IN DESERTOV, LJUBLJANA

*Pri nakupu bonbonov zahtevajte vedno in povsod
priznane „ŠUMI“ bonbone:*

DROPS
FOURRES
DRAŽE
FONDANT
ŽELE
VALDA PASTILE
MELISNICE
MARCIPAN

**Velika izbira
v vrstah in okusih!**

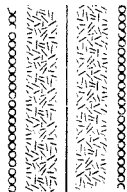
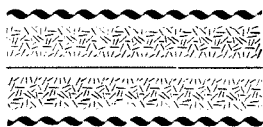
GOZDNO GOSPODARSTVO NOVO MESTO

s svojimi Gozdnimi upravami:

Črmošnjice	Kostanjevica
Črnomelj	Mokronog
Novo mesto	Mokrice
Poljane	Pišece
Straža	Sevnica

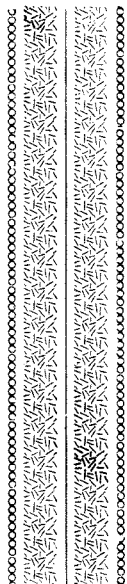
in tovarno eteričnega olja OBRH

želi pri izpolnjevanju svojih nalog vzgoje, nege in varstva gozdov vsem delovnim kolektivom čim več uspehov v tekmovanju na čast VI. KONGRESA KPJ

*Tovarna
tiskaneža
blaža*

TISKANINA

Kranj

TELEFON: 173

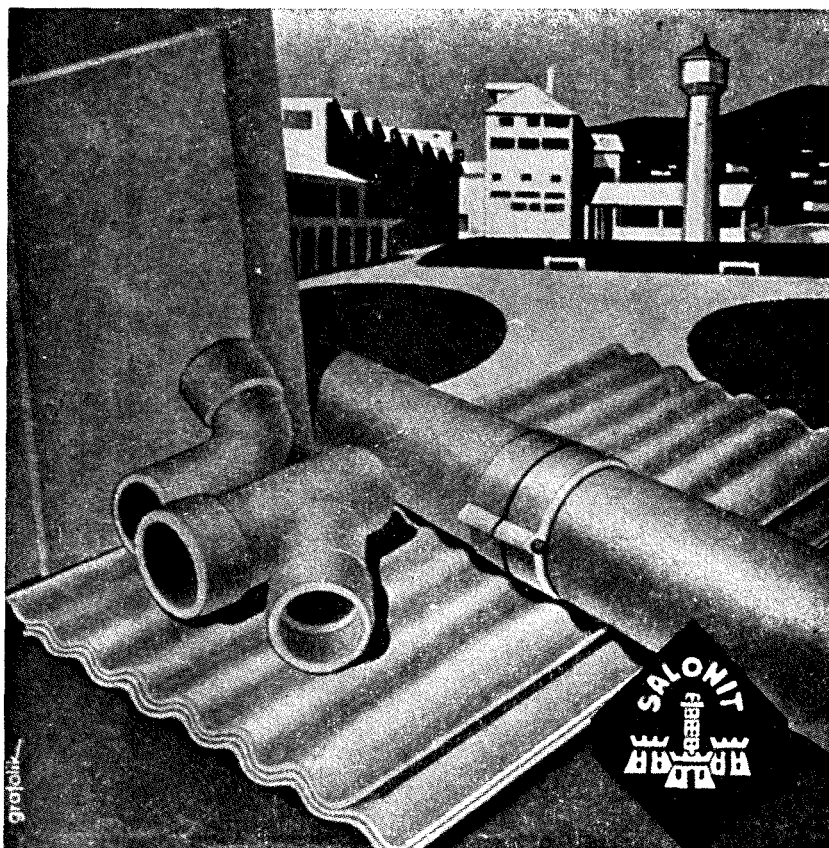
BRZOJAV: TISKANINA - KRANJ

**IZDELUJEMO
IN NUDIMO**

*svoje prvovrstne in priznane
bombažne izdelke: flanele,
barhente za delovne obleke,
delene in tkanine iz
umetnih vlaken
po zelo ugodnih cenah*

»15. september«

TOVARNA CEMENTA IN SALONITA
ANHOVO

Kolektiv primorske
TOVARNE CEMENTA IN SALONITA
ANHOVO

*pozdravlja vse svoje cenjene odjemalce
in se jim priporoča s svojimi kvalitetnimi proizvodi*

BOREC

1952 * II

BOREC

VSEBINA 11. ŠTEVILKE

Mogočen mejnik	337
Naši heroji — junaki ljudske revolucije	338
Spomenik na patroljni stezi . .	341
Stari partizani pripovedujejo:	
Prvi stik slovenskih partizanov z maršalom Titom in Vrhovnim štabom v Solakovi Kuli . . .	343
»Napočil je veliki dan«	347
Droben spomin	348
Ilegalec pripoveduje	349
Napad na vlak	351
Bilo je na otoku (Nadaljevanje)	356
Neuklonljiva Ljubljana	358
Sestanek v bolniški sobi (Nada- ljevanje)	361
Nekaj izkušenj z razstave »Ljub- ljana v osvobodilnem boju« .	364
Naše tekoče naloge	365
Talci v Dragi niso pozabljeni .	366
Zdravstveno-prosvetni težaji Rde- čega križa	367
Koroški Slovenci so se oddolžili padlim borcem	368

Naslovni klišee: Izvidnica Selške čete
na položaju.

*Glavni odbor Zveze borcev narodno-
osvobodilne vojne Slovenije ter uredni-
štvo in uprava revije »Borec«*

pozdravljajo

ob 29. novembru
dnevu ustanovitve
Federativne Ljudske
republike Jugoslavije

*vse člane Zveze borcev in vse delovne
ljudi naše socialistične domovine*

*Čuvajmo in utrjujmo tradicije naše na-
rodnoosvobodilne borbe in ljudske revo-
lucije!*

»Borec« izhaja mesečno. Urejuje uredniški odbor, odgovorni urednik Bojan Ajdič. Rokopise pošiljajte uredništvu revije »Borec«, Ljubljana, Erjavčeva 16, poštni predal 195. Posamezna številka 30 din, celoletna naročnina 360 din. Naročnino pošiljajte upravi revije »Borec«, Ljubljana, Erjavčeva 16, poštni predal 195 ali na ček, račun NB 601-90321-3 — Tiskarna »Slovenskega poročevalca« v Ljubljani.

*Vsi naročniki oglasov v tej številki
čestitajo vsem delovnim ljudem naše socialistične domovine k*

29. NOVEMBRU

**DRŽAVNEMU PRAZNIKU
FEDERATIVNE LJUDSKE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE**

K državnemu prazniku, 29. novembru, čestita delovni kolektiv

**tovarne lakov
Domžale**

*z željo, da bi s skupnimi napori
dosegli še večje uspehe pri graditvi naše socialistične domovine*

TOVARNA USNJA

RUNO

TRŽIČ, SLOVENIJA

TELEFON 37

**IZDELUJEMO: TELEČJE, GOVEJE, JUNEČJE IN
KONJSKE BOKSE VSEH BARV, OVČJE OBLAČIL-
NO USNJE, ŠEVRETE, ZNOJNICE, BARVASTE
PODLOGE, PODLOGE KROM, PREŠANO USNJE**

CENE NIZKE — POSTREŽBA SOLIDNA, TOČNA IN HITRA!

Železniška postaja — Črnuče
Telefon — Ljubljana 42-05

TOVARNA ELEKTROMATERIALA ČRNUČE

Serijsko izdelujemo:

INŠTALACIJSKI MATERIAL: nadometna in podometna stikala, vodotesna stikala, vtične puše, vtičake, odcepne vtičake, natikala, lestence in wecco-sponke, okove E 27 in E 40, varovalne elemente, oklopne varovalke, številne plošče, Bergman doze, Pešel material in likalnice za gospodinjstvo.

IZOLACIJSKI MATERIAL: oljno platno, bougir cevi, oljni papir, oljne trakove 15 in 20 mm širine.

TRANSFORMATORJE: preizkusne transformatorje 220/500 — 3000 V, zaščitne transformatorje: prenosne in stabilne 220/24 V in 380/24 V; 80 VA, aparate za točkasto varjenje: za varjenje pločevine do debeline 6 mm, aparate za obločno varjenje: do 200 A varilnega toka.

Po naročilu izdelujemo:

specialne suhe transformatorje do učinka 100 kVA in napetost 10.000 V.

Suhe transformatorje za regulacijo razsvetljave v gledališčih.

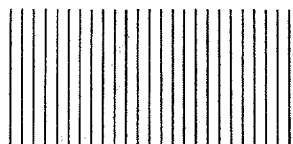
Neonske transformatorje 220/2 × 3000 V; 120 VA.

V popravilo in previjanje:

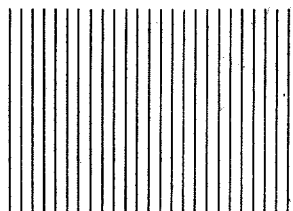
prevzemamo vse vrste generatorjev in motorjev.

Ob Dnevu republike
IN OB OTVORITVI
NOVEGA POSLOPJA,
ŠOLE IN INTERNATA,
čestitamo vsem borcem za svobodo

Usnjarski tehnikum Domžale

**LESNO-INDUSTRIJSKO
PODJETJE
BLED**

ČESTITAMO VSEM KOLEKTIVOM K
29. NOVEMBRU!

IZDELUJE IN PRODAJA:

HLODOVINO SMREKE (JELKE)
CELULOZNI LES — JAMSKI LES
D R V A

REZANI LES SMREKE (JELKE)
LADIJSKI POD — ZABOJE VSEH
VRST — LESNO VOLNO

SKLEPAJTE POGODBE ZA LETO 1953!

Industrija lesnih proizvodov

Oprema

MARIBOR, PARTIZANSKA CESTA 15

čestita vsem delovnim kolektivom

PRIPOROČA SVOJE IZDELKE:

*spalnice, kuhinje, kauče, madrace, otomane,
prešite odeje, ležalne stole kakor tudi posamezne
dele pohištva*

PRODAJA TUDI NA OBROKEI

Tovarna papirja, kartona in lepenke, Količevo

pošta Domžale,
telefon Ljubljana 54-77

Izdelujemo v prvovrstni kвалiteti:
plakadni papir — brezlesni, pergament nadomestek papir,
pergamin bel in v barvah, havana, pelir papir bel in v
barvah, strojno gladek in satiniran, klobučni papir in
prepisne papirje.
Kromo-nadomestek karton bel in v barvah, običajne kar-
tone, sive, bele, prešpan karton.
Sivo lepenko, prešpan lepenko za elektroindustrijo, spe-
cialne lepenke za čevljarstvo in tekstilno indu-
strijo, žakard lepenko, lepenko za stereotipijo itd.

Ob Dnevu republike
čestitamo vsem
delovnim kolektivom

SLOVENIJA LES

PODJETJE ZA IZVOZ
LESA IN LESNIH
IZDELKOV

LJUBLJANA

TITOVA CESTA ŠTEV. 1a

Telefon: 25-63, 45-12, 22-48,
50-03, 29-53 - Brzjav: Slove-
nija les Ljubljana

Ustanovljeno l. 1947

ODKUPUJEMO

vse vrste lesa in lesnih proizvodov za izvoz v
inozemstvo po najugodnejših pogojih

OPRAVLJAMO

vse posredniške posle pri prodaji lesa in lesnih
proizvodov v tujino

Kolektiv

TOVARNE KOS IN SRPOV TRŽIČ

čestita vsem delovnim ljudem in vsem svojim
cenjenim odjemalcem k 29. novembru, dnevu
ustanovitve nove Jugoslavije

COLOR, tovarna barv in lakov, Medvode

Železniška postaja Medvode, telefon Medvode 32.
Brzjaviti: »Color« — Medvode, Pogon II, Domžale

proizvaja: firneže, oljate barve, oljate lake, kite, nitrolake in
emajle, spiritalne lake in emajle, kazeinske barve za kožo, razred-
čevalce, kazeinsko hladno lepilo, umetne smole, vložke za obutev,
»Drevosan« — sredstvo za zaščito rastlin proti ameriškemu kaparju.

Specialitete: »Distemper« oljate barve in »Tessarol« oljnati emajli.

Zahtevajte naše strokovne ponudbe!

POTROŠNIKI!

*Izvršujemo vsa v mesarsko stroko
spadajoča dela!*

*Priporočamo vam svoje prvovrstne
in vsak dan sveže izdelke!*

KOLEKTIV

**MIESTNE
KLAVNICE**
Maribor

Čestitamo k prazniku Republike
vsem delovnim ljudem Jugoslavije
in svojim odjemalcem!

CINKARNA CELJE

TELEFON 28 IN 80

proizvaja za domači trg in izvoz:

SUROVI CINK 97.80 % Zn
CINKOV PRAH 97 % Zn TOTAL
FINI CINK 99.75 % Zn
DUPLO FINI CINK 99.85 % Zn
RAFINIRANI CINK 98.70 % Zn
CINKOVO PLOČEVINO
AVTOTIPIJSKE IN OFFSET PLOŠČE
CINKOVE PROTEKTORJE ZA KOTLE
CINKOVE PERILNIKE, VALOVITE
CINKOVO BELILO
ŽVEPLENO KISLINO 60° Be

Cenjene stranke opozarjamo,
da opravljamo usluge z valjanjem svinca,
kositra, antimonovega svinca in srebra

Tovariši! Ugodno britje?

**DAI A TO SAMO S »SOLEA«
BRIVSKO KREMO!**

*Zahtevajte jo povsod! Zadovoljni boste s ceno
in kvaliteto tovarne*

Zlatorog

M A R I B O R

**RUDNIK
KAOLINA**

**Črna pri
Kamniku**

**PROIZVAJA
PLAVLJENI KAOLIN**

*Delavni kolektiv rudnika čestita vsem
delovnim kolektivom širam po Sloveniji*

K 29. NOVEMBRU!

INDUSTRIJA METALNIH POLIZDELKOV

Slovenska Bistrica

TELEFON: MARIBOR 29-13

BRZOJAV: IMPOL SLOVENSKA BISTRICA

Izdelujemo

bakrene:

VALJANE IN VLEČENE ŽICE, VRVI, PROFILE IN
CEVI, PLOČEVINE IN TRAKOVE, LOKOMOTIVSKA
KURIŠČA

aluminijaste:

ŽICE, ALUMINIJASTO-JEKLENE VRVI, PROFILE
IN CEVI, PLOČEVINE IN TRAKOVE

medeninaste:

ŽICE IN PROFILE, CEVI, PLOČEVINO IN
TRAKOVE TER
VSE OSTALE LEGURE BARVASTIH KOVIN

Priporočamo se za nadaljnja naračila!

*Čestitamo k prazniku Republike vsem delavnim
ljudem Jugoslavije in našim adjemalcem!*

CEMENTARNA TRBOVLJE

IZDELUJE PRIZNA-
NO KVALITETNI
P O R T L A N D
CEMENT ZNAMKE
N 400 IN C 500

DELOVNI KOLEKTIV
BO TUDI V BODOČE

STREMEL, DA POSTREŽE

SVOJE ODJEMALCE S PRVOVRSTNIM CEMENTOM

KUPUJTE PRIZNANE IN KAKOVOSTNE
IZDELKE IN PRIDELKE S KMETIJSKEGA
GOSPODARSTVA V PEKRAH V

**TRGOVSKIH OBRATIH
KMETIJSKEGA
GOSPODARSTVA PEKRE**

MARIBOR

PARTIZANSKA ULICA, TELEFON 23-28

»Ljubelj«

tovarna čevljev, Tržič

telefon številka 78 in 85

PRIPOROČA SVOJE IZDELKE ROČNE IZDELAVE:

vse vrste športnih čevljev šivanih in zbitih, moških, ženskih, fantovskih, deških, otroških, kakor tudi razne vrste copat v vseh velikostih

Izdelki so priznane kvalitete v modernih vzorcih, po konkurenčni ceni

Preizkusite čevlje znamke »Ljubelj« in zadovoljni boste

Tovarna obutve

 Frigl

TRŽIČ

PRINAŠA ZA MRZLEJŠE DNEVE BOGATO
KOLEKCIJO KVALITETNE ŠTRAPACNE
IN MODNE OBUTVE. POTROŠNIKE
OPOZARJA POSEBNO NA VELIKO IZBI-
RO TOPLIH ZIMSKIH COPAT

Trgovsko podjetje z živil

TITOVA (doslej Tyrševa) 21
Poštni predal 200

NUDI VSEM TRGOVSKIM PODJETJEM DRŽAVNEGA IN
ZADRUŽNEGA SEKTORJA TER GOSTINSKIM OBRATOM
VSE ŠPECERIJSKO IN KOLONIALNO BLAGO PO NAJ-
NIŽJIH CENAH

VELEZALOGA SOLI I

POSTREŽBA TOČNA IN SOLIDNA I

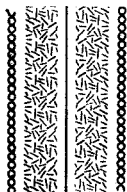
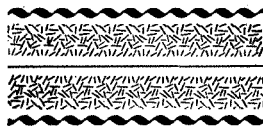
**Nakupovalci!
Potražniki!**

TOVARNA
SUKNA

TEKSTILANA
Kočevje

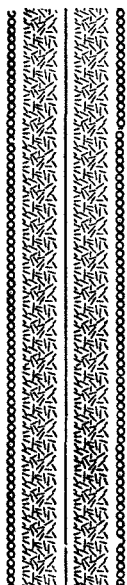
izdeluje po solidnih cenah blago za mo-
ške in ženske obleke, moške in ženske
plašče, ter volnene odeje

*Naša pastrežba je solidna in točna!
Zahtevajte naše izdelke!*

*Tovarna .
tiskanega
blaga*

TISKANINA

Kranj

TELEFON: 173

BRZOJAV: TISKANINA - KRANJ

**IZDELUJEMO
IN NUDIMO**

*svoje prvovrstne in priznane
bombažne izdelke: flanele,
barhente za delovne obleke,
delene in tkanine iz
umetnih vlaken
po zelo ugodnih cenah*

„Rog“

TRGOVSKO PODJETJE
engro in detail
NOVO MESTO

*nudi svojim odjemalcem
po znižanih cenah v veliki izbiri
vse vrste blaga:*

Okusni vzorci
Dobra kvaliteta
Nizke cene
Solidna postrežba

Se priporoča
„ROG“ trgovsko podjetje
Novo mesto

TOVARNA LESOVINSKIH PLOŠČ

Brzojavni naslov: LESONIT,
Ilirska Bistrica — Tel. št. 30

**IZDELUJE PO NAROČILU
LESOVINSKE PLOŠČE:** iz-
redno trde, trde, poltrde v
običajnih standardnih dimen-
zijah $5200 \times 1700 \times 4$ mm, a
po želji tudi porozne v debe-
linah od 8 do 12 mm.

*Z doseženo kvaliteto krijemo
domači trg, potrebe mizarstva
za izdelavo pohištva, opreme
lokalov, oblaganje sten, po-
dov, streh itd. — Po želji do-
bavljamo tudi izredne dimen-
zije.*

Lip Nazarje

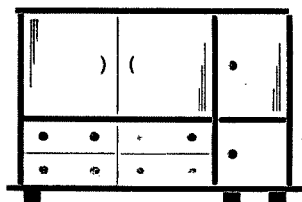
pošta Nazarje, telefon Nazarje 2, brzojav LIP Nazarje.
Gozdne manipulacije: Ljubno, Luče, Gornjigrad; Lesno in-
dustrijski obrati Nazarje I in II in Gornjigrad; zbirno ekspe-
dicijsko skladišče Šmartno ob Paki.

Proizvaja — nudi

hlodovino listavcev in iglavcev, rudniški in celulozni les,
tesan les, drva za kurjavo, žagan les vseh dimenzij, emba-
lažo vseh vrst, pohištvene dele, izdelke za gospodinjstvo
in industrijo, lesene orodne dele kakor tudi druge mizarске
in strgarske izdelke.

Proizvode prodaja v tu- in inozemstvo.

Sprejema naročila za svoje proizvode na veliko in malo, ter
sklepa pogodbe za dobave tudi za leto 1953.

Razno pohištvo, lesno galanterijo vseh vrst (obešalnike, zabojčke za jedilni pribor itd.) embalažo (zaboje, gajbice) ter mehki rezan les dobite po konkurenčnih cenah pri

OKRAJNI LESNI INDUSTRIJI PODPEČ

***Lesno industrijsko
podjetje Kranj***

proizvaja in vam dnevno nudi:

*rezan les, smrekov, jelkov, borov, ladijski pod,
stenski opaž, stavbeno in sobno pohištvo, stano-
vanjske hišice in barake, vsakovrstne zaboje in
embalažo, jamski les, celulozni les, drva, dro-
gove, pilote, oglje in lubje*

*Kvaliteta prvovrstna
les gorenjske strukture
cene ugodne*

SE PRIPOROČAMO ZA NAROČILA
ZA LETO 1953

Grosistično trgovsko
podjetje

„TOLMIN“

Sedež: Most na Soči

Vam nudi
vsakovrstno blago
po želji in okusu

Postrežba točna, hitra in solidna
Za obisk se priporočamo!

Dobra blago je najcenejše!

TO JE GESLO KOLEKTIVA
TOVARNE ČEVLJEV

Alpina
ŽIRI

TELEFON: ŠT. 6 - BRZOJAVI: ALPINA
ŽELEZNIŠKA POSTAJA ŠKOFJA LOKA

Nudimo Vam kvalitetne

TERENKE ČEVLJE za rudarje, gozdne delavce, gradbince,
železničarje i. dr.

ŠPORTNE ČEVLJE za smučarje, planince, lovce, izletnike i. dr.

ZIMSKE ČEVLJE za vse delovne ljudi, da bi si v slabih
vremenskih prilikah ohranili zdravje

ROČNO DELO !

ZAHTEVAJTE PONUDBE !

STEV. 11. — NOV. 1952

Mogočen mejnik

Slavimo deveto obletnico dogodkov AVNOJ v Jajcu. Ko danes v teku borbe za nadaljnjo izgradnjo socializma gledamo na prehojeno pot, se nam datum 29. november 1943 kaže kot mogočen mejnik, kjer se začne široka cesta naše državnosti med vodilnimi državami sveta.

Vse, kar se je dogajalo takrat na jugoslovanskih tleh in v zvezi s tem v tujini, v državniških krogih prijateljskih in sovražnih držav, pri širokih množicah borcev na frontah in posebno pri proletariatu vsega sveta, pa ne na zadnjem mestu pri naših neposrednih sovražnikih, je pomenilo novo afirmacijo naše borbe in ustanovitve naše nove Jugoslavije. Posebne okoliščine svetovnega vojnega stanja, nenehnih borb in politične aktivnosti, posebno pa zemljepisni in vojno-strateški položaj, v katerem smo se nabajali mi, je moral izzvati odmev pri najširših množicah sveta. Od tega časa so vsi svetovni časopisi polnili svoje strani in bili zainteresirani z dogodki v Jugoslaviji; Jugoslavija je prišla v ospredje na vseh mednarodnih konferencah.

Vprašamo se, kje so temeljni vzroki in kdo je inspirator tega svetovnega preobrata? Gotovo je, da je hrabrost in odločnost do takrat že ogromne množice naših borcev mogla napraviti tako velik premik javnega mnenja v svetovnem merilu. To so herojske žrtve naših borcev narodnoosvobodilne vojne, premagovanja in naporu v tako grandioznemu delu, kakor je bila osvobodilna borba jugoslovanskih narodov. Globoke spremembe so se izvršile pri naših ljudeh. Plemenita požrtvovalnost vsega ljudstva je zunanji pojav, ki ga je toliko občudoval ves svet, ni pa mogel razumeti notranjih gibanj ter zgodovinskega pojava.

Globoka notranja nasprotja, ki so bila v stari Jugoslaviji med delovnim ljudstvom in izkoriščevalskimi krogi, potencirana še s fašistično okupacijo, ki so jo predstavniki starih režimov sprejeli kot svojo zaveznico, so imeli svoje dejstvo v posebni obliki. Komunistični partiji Jugoslavije gre za sluga, da je ta nasprotja razumela, pravilno analizirala in znala uporabiti vsa mogoča sredstva za organizacijo širokih množic delovnih ljudi — ravno za koristi tega delovnega ljudstva. Plemeniti namen, ki ga je postavila Partija, je tista gibalna sila, ki je bila v stanju, da vodi množice v težkih naporih vojne od zmag do zmag, ki so začudile ves zunanji svet. Razumljivo je, da se tak množičen herojski dvig tolmači kot nekaj izrednega, kjer tako organizirana borba tako širokega obsega, vojnih zakonitosti posebne vrste in bojevanja, še ni bila poznana v zgodovini človeštva. To je bilo odkritje za teoretike strategije in z njimi v zvezi za vojaške in politične kroge. Spretnost naših borcev, rezultati njihovega dela, neprestana rast in vse širše akcije, enotno zasnovane in enotno vodene v najtežjih okoliščinah razmaha fašizma in nemško-italijanskega vojaškega stroja, so naravno bile novost. Nikjer se kaj takega ni dogajalo, čeprav so okoliščine v drugih državah in v okupiranih deželah bile podobne. Razvoj, ki je po zgledu Jugoslavije šel v druge kraje, ni zavzel take oblike in naravno tudi ni prišel niti približno do takšnih rezultatov. Največja nevarnost, ki je pretila našemu gibanju, je bila v tem, da se te velike sile in žrtve naših narodov po diplomatsko-državniški poti mednarodnih trenj sveta ne izjalovijo in ne spremenijo zopet v staro pesem.

Če gledamo odloke AVNOJ s tega stališča, nam je šele jasna daljnosežnost te akcije in se šele zavemo pravilnosti analize zunanje političnega položaja in dejstev, ki so temu sledile. To je bila velika bitka, dobljena v našo korist na polju državnosti — širok korak na svetovni oder in prenos sile naših borcev na nov teren. Geografsko mesto in razmerje moči še posebej osvetljujejo veličino daljnosežnosti tega dogodka — rojstva nove Jugoslavije.

Korak za korakom so bile premagane notranje in zunanje težave in spretno ocenjene in izkoriščene okoliščine.

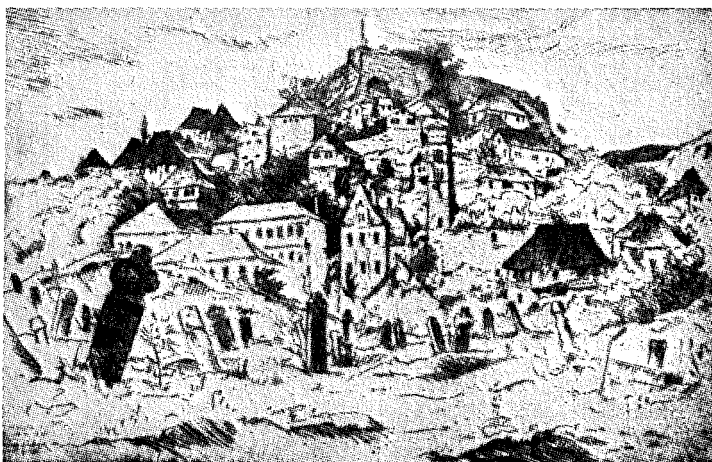
To je bilo v času borb in tako tudi danes nova Jugoslavija pod vodstvom Partije izgrajuje socializem v interesu delovnih množic kot posledico odprtih možnosti, ki jih je dala naša narodnoosvobodilna borba. Oboroženi z izkušnjami organiziranja in izvajanja zamišljenih akcij v najtežjih vojnih časih tudi po vojni spretno izkoriščamo vsa sredstva in načine za premikanje k postavljenim ciljem. Kakor nekdanj, tako so tudi pri gospodarski graditvi zaupanje širokih množic, njihov napredni čut, dobra volja in sposobnost, tista največja sila Partije, ki vodi od zmage do zmage. Globoka demokracija omogoča, da kolektivni delovnega ljudstva lahko pokažejo svoj prispevek skupnosti. Gospodarski sistem daje toliko svobode in sredstev, ki ob pravilnem razumevanju lahko dajejo pobudo ter stimulacijo, da te samoupravljanje enote res dajo skupnosti vse več in več. Pri tem si tudi

zagotove svoje proizvodjalne sile za nadaljnje vse večje uspehe. Kdor pozna brezpravnost in pritisk v preteklosti, bedno vlogo delovnega človeka v partikularistični organizaciji in razume današnje pravice in možnosti sodelovanja v lastnem kolektivu ter družbenih organizacijah, bo moral oceniti to veliko razliko.

Spričo te usklajenosti med proizvodjalnimi silami in proizvodjalnimi sredstvi in spričo te široke pobude kolektivov in vsakega posameznika, so dosedanje uspehi šele minimalni nasproti vsemu, kar pričakujemo v bližnji bodočnosti.

Graditev in izgraditev socializma v naši državi — to je cilj nas vseh, vseh delovnih ljudi naše države. Ta zavestna graditev pa ima polno moralno-politično oporo pri vseh naših delovnih ljudeh, ki na eni strani dobro poznajo dolžnosti do skupnosti, na drugi strani pa znajo braniti in čuvati že v narodnoosvobodilni vojni dosežene pravice proti vsem sovražnikom socializma in nove Jugoslavije.

V času narodnoosvobodilne borbe smo se globoko prepričali, keje in kateri so sovražniki ljudstva. In danes, ko se naši sovražniki — pa naj bodo to moskovski sateliti ali pa svetohlinski vatikanski pe-

Božidar Jakac: Jajce

tolizniki — javljajo v drugačnih oblikah, moramo dobro poznati te sovražne elemente in jih razkrinkovati. Kajti nočemo, niti ne dovolimo, da bi se kdorkoli dotaknil naših — s trupli in krvjo naših borcev narodnoosvobodilne vojne, zdaj pa z žulji naših delovnih ljudi zgrajenih temeljev socialistične Jugoslavije.

Vsem nam je 29. november 1943, dan II. zasedanja AVNOJ v Jaj-

cu, drag. Ta dan nam je hkrati spomin na tiste čase, na tisti mogočen mejnik, ko je naša borba dobila svojo afirmacijo v širokem svetu, ko so bili postavljeni osnovni temelji naše nove Jugoslavije, ki danes po devetih letih z največjim delovnim poletom naših ljudi in ob podpori progresivnih množic sveta — stopa boljši prihodnosti nasproti.

Jaka Avšič

NAŠI HEROJI — JUNAKI LJUDSKE REVOLUCIJE

Franc Rojšek

Rodil se je 12. junija 1914 v Ljubljani in je po poklicu delavec. Že pred vojno se je udeleževal v naprednem delavskem gibanju. Član Partije je od leta 1940.

Takoj po razpadu Jugoslavije se je aktivno vključil v narodnoosvobodilno gibanje ter je do svojega vstopa k partizanom aprila

1942 opravljal na svojem terenu Vevče-Polje važne in odgovorne naloge.

Po vstopu v partizane je bil borec, vodnik, komisar bataljona in je v II. grupi odredov sodeloval v vseh borbah teh odredov, bil v hudih borbah na Jančah, od tu je odšel na Gorenjsko, prišel nato na Dolenjsko in pri formiranju Gubčeve brigade prešel v to brigado, nato pa je bil komandant Ljubljanske brigade. Z njo je likvidiral nemško postojanko Osredeč, kar je bila prva večja akcija partizanskih enot, izvršena podnevi. Vodil je borbe na Kureškcu, ostre ofenzivne borbe ob nemški ofenzivi na Ilovi gori, na Mokrcu, Polomu, Hrastu, borbe za osvoboditev Vrbovskega na Hrvatskem, dalje borbe decembra 1943 v Gorskem Kotaru, na Hreljinu, Delnicah itd.

Nadalje je vodil napade na Lašče in Ribnico ter je bil kot komandant Ljubljanske brigade tudi

ranjen. Julija 1944 je odšel na Primorsko, kjer je bil najprej namestnik komandanta XXX. divizije. S svojo divizijo je vodil hude borbe v zimi 1944-1945 na Trnovski planoti in Črnem vrhu, po Vipavski dolini, na Colu in Predmeji ter na Krasu. Od teh borb je treba posebej omeniti naslednje: v tridnevni borbi v Štanjelu na Krasu so enote pod njegovim poveljstvom z izredno spretnim manevrom trikrat zaporedoma dobile sovražnika v klešče ter zaplenile velike količine orožja in streliva, med njimi štiri polavtomatske protivionske topove ter tri kamione. Dalje napad na utrjeno višino Tabor pri Lokvah, kjer je bil poleg ostalega vojnega materiala zaplenjen tudi en top. Nadalje uspešen napad na utrjene postojanke Hotavljice in Železnike pri Škofji Loki, ki so bili zavzete. Vsekakor pa je bila najuspešnejša akcija januarja 1945 ob napadu na utrjeno fašistično postojanko Trnovo pri Go-

rici, ki jo je z največjo hrabrostjo in požrtvovalnostjo na čelu svoje divizije vodil tovariš Jaka.

Po svojih akcijah in juriših je tovariš Rojšek znan med partizani in med ljudstvom. Zlasti se je proslavil pri napadu na fašistično postojanko Dob, prvo belogardiistično postojanko Ajdovec in druge. V Dobu, ki je predstavljal od Italijanov močno utrjeno in krepko zasedeno graščino, je splezal po lestvi na čelu svoje čete v notranjost graščine, kjer se je boril z bombami ter zavzemal sobo za sobo. V borbi pri Žužemberku je izvedel na čelu svojega bataljona sijajen juriš na utrjeno cerkev. Med vsemi borci je bil znan kot odličen jurišač. V borbah je bil tudi večkrat ranjen.

Franc Avbelj

Rodil se je 27. oktobra 1917 v Trnjam, občina Lukovica. Po poklicu je bil vrtnar, pozneje pa je pomagal očetu, ki je bil zidar. Ob kapitulaciji Jugoslavije je bil v Notranjih gorah pri Ljubljani, kjer je aktivno delal za NOB in decembra 1941 je s skupino prostovoljcev odšel k partizanom na Krim.

Bil je najprej mitraljezec v Krimskem odredu, leta 1942 pa v Kočevski četi in Kočevskemu odredu ter se udeležil vseh akcij tega odreda. Februarja 1942 je sodeloval pri napadu na Verd in vseh borbah bataljona Ljuba Šercerja v skupnih akcijah z njimi. Kmalu je zaslovel kot izredno dr-

zen in samoiniciativen borec. Ob italijanski ofenzivi na taborišče Kočevskega bataljona na Stružnici se je Lojko prebil skozi zasede, sestavil s tremi tovariši iz dveh bojnih patrulj skupino ter s pomočjo terenske organizacije OF in pionirjev organiziral napad navažno italijansko postojanko Brod na Kolpi. Medtem ko so pionirji in žene uprizorili okrog Broda velik trušč in vpitje, je Lojko z borci vdrl čez most na trg in zavzel postojanko. To je bilo prvo slovensko osvobodeno ozemlje, ki se je potem širilo čez vso Kočevsko. Obenem je Lojko ustvaril trdno povezavo prek Kolpe s hrvaškimi partizani.

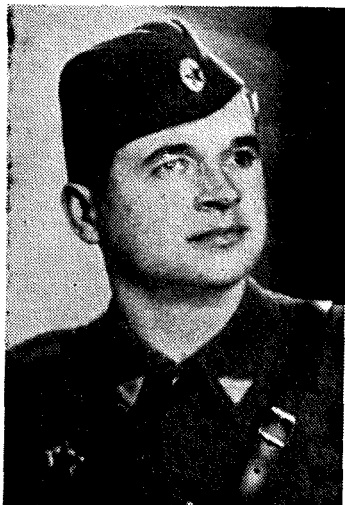
Pozneje je sodeloval pri napadu na Stari log, kjer je kot mitraljezec in jurišač z brezprimernim junaštvom vodil ostale borce v napad. Odbijal je italijanske napade na osvobodeno ozemlje in, ko so maja 1942 prodirali Italijani z velikimi silami 2000 mož na osvobodeno ozemlje, je Lojko popolnoma sami pri Moravi z mitraljezom odbijal en dan in eno noč italijanske napade in pobil pri tem 80 Italijanov. Udeležil se je borb v italijanski ofenzivi na Rog, stalno jurišal na prodirajoče italijanske oddelke in s svojim junaštvom rešil mnogo težkih situacij. Po ofenzivi je bil mitraljezec v Kamniškem bataljonu in se udeležil mnogih hudih borb, med temi zlasti na Limbarski gori. Postal je komisar čete in nato komandir čete v brigadi Slavka Šlandra ter se udeležil hudih bojev na Murovci in ostalih borb brigade. Nato je bil postavljen za komandanta bataljona v IV. brigadi in pozneje za komandanta Notranjskega odreda.

Leta 1943 je postal komandant Gubčeve brigade. Z njo je šel na Dolenjsko, zavzel železniško postajo Mirno peč in osebno sodeloval v vseh borbah te brigade. Po italijanski kapitulaciji je vodil borbe na sektorju med železnico Trebnje—Novo mesto in Savo. Važna je bila zlasti borba za postojanko Slatnik pri Novem mestu, kjer je Lojko jurišal na čelu svojega bataljona in je bilo zavzetje te postojanke naš izredno važen uspeh po nemški ofenzivi. Jeseni 1943 in vse leto 1944 je Lojko sodeloval v šestih bojih po Dolenjskem, zlasti pri Trebeljnem, Žužemberku, Trebnjem in Mirni peči, bil je v najtežjih časih in najhujših borbah na Štajerskem,

junija 1944 pa je pripeljal transport na novo mobiliziranih borcev s Štajerske. Kot komandant Dolenjskega odreda je vodil hude borbe za Opčine, kjer je bil hudo ranjen v glavo. Izgubil je oko in je danes 80-odstotni invalid.

Albina Mali

Rodila se je 12. septembra 1925 na Vinici, okraj Crnomelj, kot hči čevljarja. V šolo je hodila od 1933—1940, nato je bila pri teti na Brezovi rebri kot pastirica; nekaj časa je služila kot služkinja v Novem mestu, leta 1941 pa se je vrnila domov in ostala tam do 8. julija 1942, ko je vstopila k partizanom v Zahodnodolenjski odred. Takrat še ni dopolnila 17 let in je bila telesno šibka. Prestala je vso težino velike italijanske Roške ofenzive in v najtežji situaciji prepeljala skupino 16 tovarišev čez Krko na Brezovo reber. Kasneje se je pridružila zopet Zahodnodolenjskemu odredu, pri katerem je ostala do 26. decembra 1942. Vstopila je v 3. četo III. bataljona Tomšičeve brigade in je postala bolničarka. Kot bolničarka je bila izmed vseh najzvestejša in najskrbnejša, izkoristila pa je tudi vsako priliko, da se je z izredno hrabrostjo neposredno tudi sama udeležila borb. Ob prodoru Tomšičeve brigade v smeri proti Ljubljani je v vsakodnevnih borbah Albina kot bolničarka izredno hrabro in požrtvovalno opravljala svoj posel.

Za ranjence pa je izredno skrbela tudi po borbi, da so bili dobro oskrbovani in transportirani v bolnico. V skupni akciji s hrvatsko XIII. brigado blizu Draganiča je, ko je videla pomanjkanje sanitetnega materiala v tej brigadi, prešla prostovoljno k hrvatski brigadi in nudila ranjencem prvo pomoč, za kar je dobila pohvalo od komandanta Crnega. Ob prehodu v ofenzivo na Suho krajino je pokazala osebno hrabrost s tem, da je z dvema tovarišema jurišala na belogardistično zasedo, jo pregnala in zaplenila orožje. Njen odnos do ranjencev kaževo številni primeri, kakor n. pr. tale: v borbi za Ambrus je bil smrtno ranjen tovariš Milče, kateremu je v zadnjem življenjskem trenutku Malijeva požrtvovalno stregla in ga pomirila z obljubo, da bo šla k materi v Polje pri Ljubljani povedat, kje počiva njen sin, kar je po vojni tudi izpolnila. Sodelovala je v veliki borbi na Jelenovem žlebu in na pohodu Tomšičeve brigade prek Notranske. Prvič je bila ranjena v borbah v Suhi krajini od bombe, je pa rane zatajila, ker ni hotela iti v bolnišnico in zapustiti enote. V borbah pri Turjaku, ko se je Tomšičeva brigada umaknila na položaja okrog Osolnika in so bili ponoči nepričakovano napadeni od plavogardistov, je pokazala izredno drznost in razgibanost med borbo. Plavogardisti so streljali na kolono iz utrjene cerkve. Razvila se je dolgotrajna nočna borba. Med borbo je Malijeva prevzela mitraljezcu, ki je od utrujenosti zadremal, mitraljez, ter sama streljala z njim ter dala s svojim izrednim zgledom mitraljezcu zopet sile, da je sam nadaljeval borbo.

Zdravila se je po raznih bolnišnicah. Skupno je imela 35 ran in potek zdravljenja je bil dolgotrajen, posebno, ker se ji je rana na obrazu stalno gnojila. Marca 1944 je bila poslana na bolovanje na belokranjsko področje, bila je tudi kuharica v ortopedski delavnici pri invalidih, dovršila je partijsko šolo pri CK KPS. Potujoči drobci mine so ji povzročili ometavico na obeh, zaradi česar je bila kot bolnik transportirana v Italijo na zdravljenje. Tam je ostala do decembra 1944, ko je bila prepeljana v Split. 11. januarja 1945 je rodila sina in se 12 dni po rojstvu otroka prostovoljno javila v I. Dalmatinsko brigado. Na pohodu je pri

Kninu v ostri zimi močno ozebla, zaradi česar se je morala vrniti v Split. To je bil njen zadnji poskus, da bi ostala v borbeni edinici. Je osemdesetodstotni invalid, toda izredno vestna in skrbna družinska mati in gosposinja.

Martin Kotar

Rodil se je 19. julija 1922 v vasi Veliki Ban pri Št. Jerneju, in je bil po poklicu pekovski pomočnik. V partizane je prišel v začetku 1942, star komaj 19 let. Najprej je bil v Gorjanskem bataljonu, nato pa v Belokranjskem odredu. Kot eden najbolj borbenih članov SKOJ se je navdušeno prijavil za vstop v I. slovensko proletersko brigado Toneta Tomšiča.

Med Tomšičevimi proletarci je Kotar našel svoje pravo mesto. Bil je borec, nato deseter, vodnik in komandir čete. Zaradi izrednega junaštva, velike priljubljenosti med borci, posebnih vojaških sposobnosti, pa tudi zaradi tega, ker je bil vzoren komunist, je postal tudi komandant bataljona v Tomšičevi brigadi.

V nešteti bojih s sovražnikom je bil Kotar čudovito drzen, hraber, hkrati pa tudi razumno preračunljiv, pri čemer je zelo pazil, da so bile ob velikih sovražnikovih žrtvah izgube v njegovi enoti čim manjše. Pri borcih je bil silno priljubljen.

Da bi dobili vsaj približno predstavbo o liku nedosegljivo vedrega, šaljivega in po svojih junaških dejanjih tako slovitega borca Kotarja, navajamo nekaj najbolj značilnih njegovih podvigov.

V borbi pri Danah nad Ribnico se je skrivoma priplazil do fašističnega mitraljeza. Nenadoma se je pojavil pred njim in v italijanskem jeziku zavpil nanj, naj vsaj malo preneha s streljanjem. Italijanski mitraljezec je res za trenutek nehal streljati. Kotar pa je bliskovito skočil, sovražniku iztrgal mitraljez, katerega je takoj obrnil na nastopajoče sovražnike in jih ob svojih šaljivih vzklikih množično kosil.

V borbi z italijanskimi fašisti na Plešivici v Suhi krajini je 19. marca 1943 prvi jurišal na ardiški bataljon, zaplenil italijansko zastavo in se končno spustil z Italijani v borbo na nož, ker je njemu in tovarišem zmanjkalo strelišča.

V začetku oktobra 1943, pred začetkom VI. ofenzive, ko je Tomšičeva brigada rušila progo Ljubljana—Trst, je bila Kotarjeva četa v rezervi. Tedaj je bila ta četa vsa opremljena s kolesi. Ko so po petih dneh hudih borb začeli Nemci napadati tudi s tanki in prišli II. bataljonu Tomšičeve brigade za hrbet, je Kotar pohitel s svojo četo bataljonu na pomoč, s kolesi tiho prehitel Nemce in jim prišel za hrbet. Po 13 minutah edinstvenega juriša je obležalo na bojišču nad 80 esesovcev.

V mnogih ohranjenih poročilih štaba XIV. divizije Centralnemu komiteju KPS je med prvimi junaki Tomšičeve brigade redno naveden tudi Martin Kotar. Tako je v poročilu od 25. marca 1944 naveden Kotar zaradi izredne hrabrosti na slovitem pohodu XIV. divizije na Štajersko. Tudi v poročilu od 28. aprila 1944 je Kotar ponovno omenjen kot izreden junak, ki je drzno jurišal na čelu svojega bataljona v akcijah pri Radovnjah, Moravčah, Soteski pri Kamniku, Rakitovcu, Gornjem gradu itd.

Kotar je bil zelo ponosen na to, da je bil oficir slavne Titove armade. Prav na dan pred svojo smrtjo je dobil sporočilo, da je napredoval v čin kapetana. To ga je tako vzradostilo, da je naslednji dan v borbah z Nemci, čeprav je bil komandant bataljona, zopet vzel v roke mitraljez, ki ga je imel tako rad še iz časov, ko je bil mitraljezec, ter z njim v rokah in s svojim večnim smehom na ustih stoji streljal na napadajoče Nemce. Sipajoč smrtonosni ogenj sovražniku in ves v smehu ter radosti je Kotar padel v tej svoji poslednji borbi.

Spomenik na patroljni stezi

Tam, kjer je Djuro Djaković preživel zadnje ure svojega življenja, kjer je izgubil življenje, bde Titovi graničarji, bodreč se z njegovim junaštvom in vdanostjo svoji domovini.

Težki, sivi oblaki so se spustili nizko nad zemljo. Zrak je stiskal pljuča in otežkočal dihanje. Vsak trenutek je bilo pričakovati, da bo začelo deževati; vse naokrog je v temni noči vladala grobna tišina.

V karavli je vse utihnilo. Graničarji so trdno spali, samo dežurni je ob branju časnika premikal ustnice. Kdaj pa kdaj je dvignil glavo in se ozrl na veliko stensko uro, potlej pa se je spet poglobil v branje. Bral je rezultate tekmovanja naših delovnih kolektivov v počastitev VI. kongresa.

Padati so jele drobne redke dežne kaplje. Kdaj pa kdaj je blisk osvetil nagubano komandirjevo čelo, njegove oči pa so buljile v temo.

Ali se bo utrgal oblak? Patrolje in zasede so na terenu, službo je treba opravljati. Noč je bila čedalje temnejša. Komaj smo pred seboj za silo razločevali komandirja. Debela plast prahu na patroljni stezi se je spremnila v blato, ki se je prijemalo naših škornjev. Hodili smo počasi, molče. Kdaj pa kdaj smo se ustavili, stali nekaj minut in prisluškovali. V daljavi za nami je bilo slišati pasji lajež, potlej pa je vse utihnilo.

Mučna tema brez mesečine in zvezd; črna tema je legla na zemljo in nevajeno oko prodira komaj dva, tri korake v temno noč. In vendar, hodili smo spretno po tej, tudi podnevi komaj vidni stezi, ki se je vila vzdolž meje naše domovine. Tu in tam je pogledal iz teme bel obmejni kamen ali količek, ki so ga z apnom pobarvale delovne roke graničarjev, ali pa grmiček, gošča, ali počasen potok. V nočno tišino so se razlegali tisočeri, komaj slišni znaki. Nizko grmičje in krošnje drevov tiho šume v rahlem vetru. Šum odpadajočega listja migota v zraku, klic nočne ptice se pritajeno širi skozi črno temo, zdi se ti, da v vsakem grmičku in v vsakem jarku in na bregu potoka pritajeno diha nekdo, ki je neviden, ki opazu-

je in vidi vse, sam pa ostane neviden in neslišen.

Hodimo tik ob mejni črti; vsi smo se poglobili v nek čuden molk. Iznenada slišiš povsem tih, pritažen glas. Ali je to samo eden izmed neštetiš šumov, ki se prepletajo v noči, ali pa se oglašča živ človek? Iz teme stopi graničar, ki je bil dotlej zraščan z zemljo in ki bi bili nanj gotovo naleteli, da nas ni ustavil komandir, dobro vedoč, kje je. Dospeli smo do prve zasede. Vojaki so ležali po tleh vsi premočeni. Šepetaje so obvestili komandirja, da ni nič novega.

V tistem trenutku, ko sem jih gledal, kako leže na mokri travi, pomešani z vlažno prstjo, mi je rojila po glavi misel, ki mi je dvigala prsi, me bodrila in navduševala. Razmišljal sem o teh ljudeh na patroljni stezi, ki tako mesece in mesece stoje na mejah svoje rodne grude, vsak trenutek pripravljeni pomešati z njo svojo kri.

Mislil sem na ljudi, ki so živ dokaz naše stvarnosti, naše resnice. Žive verige takšnih ljudi, ki se razprostira vzdolž vse meje, ljudi, na katere smo po pravici ponosni.

Moje misli je pretrgal komandir: »Pojdimo!«

Čas je hitel. Tonil je v temno noč, bližali smo se karavli, čedaje pogostejše grmenje je motilo nočni mir; v karavli smo našli dežurnega. Videti je bil nekoliko jzen. Obmolknilo smo. Tedaj so njegove oči spet zažarele. Postale so prijaznejše in nekoliko toplejše. Začutil sem, kako ti ljudje na karavli rasto. Rasto, čuteč moč človeka, ki je iz dneva v dan večja. Po kratkem pomenku smo se umili in legli spat.

Komaj smo zaspali, nas je prebudil vesel ritem graničarjev, ki so imeli pod našim oknom jutranjo telovadbo. Vstali smo in stopili iz karavle. Prvi sončni žarki so se lesketali na belih stenah karavle in mi posijali v oči. Ozrl sem se okrog sebe in tedaj sem polagoma razločeval črmino borovih dolin in moj pogled se je ustavil na morju megle na sosedni Avstriji, spodaj pod nami.

Svet Duh — od vseh strani vetrovom in pogledu izpostavljena vas. Odsopodaj z Drave, čez Kozjak ali vzdolž meje. V tem jezenskem času, ko črni borovi gozdovi krase zelenkasto odpadajo-

če listje drevov, ki tu pa tam segajo v vas, in pod katerimi ob obrobnihi hišah drži cikcakasta mejna črta ter le nekaj metrov naprej ovija četverokotno vaško pokopališče. Tu so ležali ostanki trupla Djure Djakovića.

Ostri in visoki, z gostim gozdom poraščeni grebeni so že zdavnaj začeli spreminjati svoje lice. Listje na drevju je že močno porumenelo in na pol odpadlo, da je nastala pod drevjem mehka preproga; le tu pa tam kak iglavec ali skupina iglavcev uporno kaže svojo svežezeleno barvo. Kaže, da jih je narava obdarovala z večno mladostjo, ki se bo sesula kdo ve kdaj, morda pod udarcem silnih vetrov ali ostre sekire čvrstega drvarja.

Po blatni poti smo prispeli v vas, da bi zvedeli kaj več podrobnosti o umoru Djure Djakovića in sekretarja Rdeče pomoči Hečimovića. In res živ je spomin na leto 1929. Hudo leto za delavsko gibanje Jugoslavije. Takrat je padel v roke krvnikov vodja delavskega gibanja, sekretar Komunistične partije Jugoslavije, Djuro Djaković. Strašno so ga mučili, pa ni ničesar izdal. Med drugim so ga dolžili, da ve za velike količine skritega propagandnega gradiva po vaseh ob meji, zato so ga večkrat zvezanega in pretepenega gonili ob meji, da bi morda kaj izdal.

Ivan Krapelj se dobro spominja, ko so ju gnali skozi Sveti Duh. Bila sta pretepena in raztrgana. Vkljenjena sta hodila malone bosa. Spominja se njegovega ponosnega in blagega nasmeha.

Ni kmeta v tej dolini, ki ne bi vedel resnice o njegovi smrti. To resnico širijo prebivalci Svetega Duha že 23 let.

Hoteli smo še enkrat videti kraj, kjer je bil ubit. Poiskali smo človeka, ki menda o tem največ ve. Takoj smo se obrnili na 70-letnega Karla Hariha. Hipoma mu je šinilo v glavo sto misli. Ozrl se je

z onemoglim toplim pogledom po meji. Bilo je, kot da utripi naših src štejejo zadnje sekunde življenja dveh junakov, ki ju bo kmalu zagrnila zemlja. Harih je bil videti, ko da se mu je kamen odvalil od srca. Obraz, ki je bil še malo prej brez kaplje krvi, je oživel, pogled njegovih oči se je radostno ustavil na nas. Odšli smo po blatni poti. Harih hodi dokaj hitro, da ne zaostaja za nami. O njem pravijo, da še rad hodi na lov. Njegov obraz je še dokaj mladosten. Človek ne bi verjel, da je že star. Sli smo čez več manjših sadovnjakov, kjer so ljudje obirali jabolka. Potem nas je pot vodila čez sveže razorane njive, dokler nismo naposled po pobočju griča prispeli na manjšo livado, kjer se na robu tik ob meji visoko dviga zelena jelka. Takoj pod njo izvira potoček in teče malone neslišno skoz grmičje ostrega grebena. »Tu smo,« pravi Harih. Brž smo obstali in se radovedno ozrli po okoličnici. Zdelo se nam je, da bomo takoj zagledali tisto, kar je zob časa že zdavnaj zabrisal — sledove krvi, poteptano zemljo, morda tudi razmesarjena telesa.

Starec je pomežiknil in se vprašujoče ozrl na nas. Bilo je, ko da je prebral naše misli. Hitro je odgovoril: »Ne, ni bilo tu! Sem sem vas privedel, ker vam od tod najlaže pokažem kraj, kjer sta bila oba ubita.«

»Očka, zakaj pa prav tu?« je vprašal nejevoljno eden izmed nas, »zakaj nas ne odvedete na kraj? Saj ste vendar malo prej rekli, da

ste bili pred dvajsetimi in več leti na kraju, kjer je bil storjen zločin.«

»Ah, dol je vražje težko sestopiti,« pravi Karlo, »nisem vas hotel utrujati, čeprav vem, da vas sleherni podrobnost zanima.«

Odšli smo naprej. Dolgo smo sestopali po globoki potočni strugi. Po pobočju so s križem krazem ležale strohnjene jelke in debela plast odpadlega listja. Spodaj šumi potok; noga se zdaj udere globoko v vodo, zdaj koleno zadene ob skalo. Spodtikamo se. Tako se plazimo tja do večjega potoka. V njegovem šumenju smo prispeli tja do novega pritoka, do obmejnega potoka, od njegovega izliva pa drži meja naprej po globoki strugi. Gledali smo okrog sebe nastop dveh vodá in vse, kar smo videli, je bil košček neba in malone objeti strani dveh dežel, pokriti z gostim jelovim drevjem. Od onodod so prignali na mesto Djuro Djakoviča in Nikolo Hačimoviča.

Harih je snel kapo, poln spoštovanja in ljubezni do človeka, ki ga je nekoč videl, zdaj pa ga nosi nepozabljenega v srcu in v mislih.

Voda je bobnela, misli pa so delovale. Samo morilec lahko izbere takšno pot skozi goščo v prepad in tam ubije svojo žrtev! Izbrali so takšen kraj, da ljudje v vasi ne bi slišali strellov. Toda strele so slišali in sleherni vaščan je vedel, da so padle žrtve.

Pomislimo na leto 1949, ko so roke naših graničarjev dostojno počaščene ostanke telesa velikega delavskega borca Djure Djakoviča odkopale in prepeljale v Beograd.

Ali pa pomislimo na leta, bogata z dogodki. Na leta vojne in zmag! Na zmago, za katero je Djaković dal svoje življenje. Ali na l. 1929, ko je tu prenehalo utripati veliko, plemenito srce.

»Pred 20. aprilom,« pripoveduje Karlo Harih, »je Djuro Djaković prišel iz Avstrije z mnogo partijskega gradiva. Tri dijake je pustil pri Francu Vedeniku — zanesljivem značajnem kmetu, žoltih brkov, z ostalimi pa je prispel v Zagreb. Že 24. aprila je Djuro Djaković znova prispel v ta kraj; zdaj pa ga pretepenega, raztrganega in vklenjenega ženó žandarji. Oba so vlekli od hiše do hiše in iskali Vedenika, ker so imeli opis njega in njegove hiše. »Tistega večera,« je nadaljeval Harih svoje

pripovedovanje, »so prišli v mojo hišo na večerjo. Vzlic prepovedi žandarjev, je moja žena Barbara odrezala Djuri in Hačimoviću vsakemu kos kruha in ga jima pomolila v usta, ker sta bila vklenjena. To je bilo vse, kar sta jedla do naslednjega dne, ko so ju ustrelili. Tiste noči so se zločinci vrnili na žandarmerijsko postajo v Selnici z vozovi gradiva in vklenjenimi ljudmi. Drugi dan so po isti poti prišli na mejo. Djaković je med potjo prosil kmeta Ivana Juršo, naj mu dá malo vode, toda žandar mu je prepovedal. Med 16. in 17. uro pa sta po dolini odjeknila dva strela.

Dva junaka sta zadnjikrat videla košček mračnega neba in vdihnili z jelovim duhom prepričen zrak. V obmejni potok se je poredila sveža kri.

Kmalu potem so našli dvojce trupel. Blizu njih so našli pokrite z gozdnim humusom mlake krvi, kjer sta bili žrtvi ubiti. Malo dalje so ležale verige, v katere sta bila vklenjena. Iz Djakovičevega žepa je molel kos nepojedenega kruha.«

Minilo je mnogo z dogodki bogatih let. Stvar, za katero je padel Djuro Djaković, je zmaga. Ljudstvo in Partija s Titom na čelu sta izbojevala zmago. Na kraju smrti dveh junakov so graničarji postavili dva spomenika. V vasi Sv. Duh so postavili tri metre visok granitni spomenik, na katerem je vklesan mejni kamen, nad kamnom je vklesano ime Djure Djakoviča ter letnica njegovega rojstva in smrti. Na obeh straneh mejnega kamna je napisano posvetilo graničarjev v slovenskem in srbskem jeziku. Spomenik so postavili graničarji, novi borci za Djakovičevo stvar. Postavili so ga tudi vaščani, znanci in soborci Djure Djakoviča. Brž ko je kmet Jernej Rupič zvedel, da postavljajo spomenik, je nekega jutra pohitel in tudi sam pripeljal cement. Edi Tacer, Milek in mnogi drugi so več dni vozili kamen. Roka mojstra Jožeta Okretiča je uresničila zamisel graničarjev, simbol, dostojen sile Djakovičevega duha in čuvarjev meja.

Še bolj kakor znoj, napor in zbrani denar, izražata ljubezen in ponos vaščanov simpatije do junškega sekretarja, ker bo njihov kraj odslej še bolj, še vidnejše obeleževal minulo pot slavnega revolucionarja. Djaković je namreč po-

Ive Šubic: Srečanje

STARI PARTIZANI PRIPOVEDUJEJO

Prvi stik slovenskih partizanov z maršalom Titom in Vrhovnim štabom v Solakovi Kuli

(Slovenska patrolja julija 1942 v Vrhovnem štabu)

Med skalami nad Tisovcem so bile barake Izvršnega odbora in Glavnega štaba NOV Slovenije. Del Suhe krajine, Dolenjske, Notranske in Kočevske je bil takrat osvobojen, ko sem junija 1942 prišel iz II. grupe odredov v Glavni štab za komisarja zaščitne čete. Ta četa je bila ustanovljena prav tedaj; njen komandir pa je bil Albin. Ivan Maček, ki je bil tedaj komandant Glavnega štaba, je večkrat prišel k meni in se zanimal zdaj za eno, zdaj za drugo stvar. 5. junija pa mi je naročil, naj pri intendantu nabavim novo obleko in naj ugotovim, če imamo v četi pet dobro ohranjenih mauzeric. Zbral sem puške in mu sporočil, da sem njegova naročila izvršil. Dne 7. junija me je Matija spet poklical v barako, kjer so bili že zbrani:

stal njihov že tiste dni, ko je s temi ljudmi vedrega čela in drznega duha kljuboval policijskim zverem in utiral pot sedanosti, že v tistih aprilskih dneh 1929. leta, ko so stari in mladi skrušeno stali pred razpadenim Djakovičevim truplom, na katerem je Harih spoznal košček svojega kruha.

V navzočnosti nad tisoč kmetov, graničarjev, oficirjev in generala Save Bukovića, je spomenik 1. novembra letos odkril član Politbiroja CK KPJ tov. Franc Leškoček, ki je pri tem obudil spomine nanj.

Za slovesnost je Harih oblekel novo obleko, nataknil na glavo novo kapo in pazljivo poslušal sleherno besedo.

Pomenek se je zavlekel še pozno v noč. Graničarji so pripovedovali o svojih doživetjih in stari Karlo je razpredel misli o tem, kako je bil kot fant »gavnar« in kako je prehodil »mnogo svetla«.

Krdjič-Ivanc

Damjan, Ture, Jaka in Werner Breznik-List. Tam je bil tedaj tudi tovariš Kidrič.

Tovariš Matija nam je na kratko razložil, da bomo odšli na dolgo pot k tovarišu Titu v Vrhovni štab. Na mizi, napravljeni iz grobih desk, je bil zemljevid Jugoslavije. Matija je naredil z roko krog po zemljevidu, ki je zajel pol Bosne in Hercegovine ter dejal z nasmeškom: »Tu nekje je Vrhovni štab«. Nasmejali smo se njegovi »konkretnosti« v določevanju kraja, kamor naj bi šli in poiskali Vrhovni štab. Zanimali smo se, če nam ne bi vseeno bolj točno povedal, kje naj poiščemo Vrhovni štab. Dejal nam je, naj se držimo partizanskih odredov v smeri Foče, kjer je bil Vrhovni štab ob zadnji radio-oddajni zvezi. Povedal nam je, da bomo tam verjetno naleteli na sovražnikov ofenzivo, kar pa naj nas ne moti. Vrhovni štab moramo najti za vsako ceno! Tovariš Kidrič, ki je do tedaj molčal, nam je začel sedaj pripovedovati, da naj tovarišu Titu povemo, kako se je pri nas začela in razvijala borba. Skoraj vsi, ki smo bili pripravljeni za pot, smo bili borci iz 1941. leta in Kidrič je poudarjal, naj Titu povemo, kako smo prišli k partizanom, kakšne akcije smo doživeli, kako smo organizirali vaške odbore in kako smo si priborili osvobodeno ozemlje. Posebej je poudaril, naj govorimo o tem, kar smo sami doživeli.

Zvečer pred odhodom smo sedeli pri ognju vsi, ki smo bili namenjeni na pot. V naših srcih je naraščala želja, da bi čimprej odšli, da bi čimprej videli tovariša Tita, pozdravili Vrhovni štab, stisnili roko vsem partizanom na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini. Kljub vsej tej radosti pa so bili naši pogledi nekoliko zaskrbljeni. Ne zaradi dolge in napor-

ne poti, ki je bila še pred nami, temveč, kako najti tovariša Tita. Končno smo ob ognju le zaspali. Drugo jutro smo veselo stiskali roko članom Izvršnega odbora in Glavnega štaba. V očeh vseh sem videl, da bi nas najraje vsak posebej objel, z željo, da bi to ljubezen ponesli našemu ljubljenemu Titu. Matija pa nam je dal ob odhodu pisma in posebne dovolilnice, na katerih je bilo napisano, da naproša naš Glavni štab vse partizanske enote Jugoslavije, naj nam gredo na roko.

Vseh nas pet je bilo enako oblečenih. Imeli smo mauzerice in pištole in vsak še nekaj bomb. Še enkrat smo 8. junija pozdravili in odšli. Nismo pa bili še daleč, ko je priletelo italijansko letalo in bombardiralo Tisovec. Toda to nas ni motilo! Šli smo mimo Poljan, Ortneka, mimo Sodražice na Travno goro in preko Jelenovega žleba, čez Glazuto in Podpreško v Srednjo vas. Tu smo se srečali s komandantom tedaj ustanovljenega Kočevskega odreda, s tovarišem Jožetom Klanjškom-Vasjo. Peljal nas je v štab, kjer smo en

Ljubo Jovan-Saša, spomladi 1942. leta na Krimu

dan čakali na kurirje z Gorskega Kotara. Ko so le-ti prišli, smo v njihovem spremstvu blizu Čabra prebredli Cabranko in šli mimo Gornjih Laz, Livi drage, Šigine, kjer smo prispeli v štab V. operativne cone. Tu so nam dali kurirje, ki so nas odpeljali čez Risnjak in preko Bjelasice ob levi strani Velebita, mimo Plitvičkih jezer v Lapac. Mogočno je vplival na nas prizor, ko smo v Dol. Lapcu srečali okoli 1500 mladine, ki je s petjem korakali na delo. Obdelovali so namreč polja, ki so jih zapustili ustaši. Mladina pa je pridelke darovala partizanom in vaščanom. Tako organizirano mladino smo srečavali na osvobojenem ozemlju tudi po ostali Liki in v Bosni.

Medtem so se kurirji že dvakrat izmenjali. Vsa Lika je bila takrat osvobodjena in naša pot je šla hitro, ker smo lahko hodili vse dni in večkrat tudi vse noči. V vaseh v Liki, kjer smo počivali, so se zbirali iz več vasi ljudje in nas prosili, naj jim zapojemo slovenske partizanske pesmi. Pripovedovali smo jim, da imamo tudi v Sloveniji osvobodjeno ozemlje, in da tudi pri nas, po vsej Sloveniji pokajo partizanske puške. Z zanimanjem so nas poslušali in vprašani ni bilo ne konca ne kraja. Povsod

so nas pogostili, čeprav je bilo njihovo življenje zelo bedno. V Škarsjah smo se udeležili mladinskega zborovanja. V našem imenu je pozdravil navzoče List in jim pripovedoval o grozodejstvih, ki jih počenjajo fašistični zločinci v Sloveniji. Slabo vreme in vsak dan bolj nevarni prehodi — vse to nas ni prav nič zadrževalo. Misel nas vseh je bila — naprej! Čim hitreje, čimprej najti tovariša Tita, Vrhovni štab in izpolniti nalogo.

Hodili smo po peščenih tleh Like in prišli do Maglaja, ki smo ga prekoračili in se zopet vzpenjali na Vjenac blizu Drvara, od tam pa na Šator. Z njega smo se spustili na Glamočko polje; ravnina se je vlekla v nedogled. Kot gladina morja se je nam zdel pogled na to polje, dokler nismo končno zagledali Lunjevačo, dolg prerashčen gorski greben, ki nas je zapeljal na Veliki Vitorog. Obšli smo Slavinji in Radušo ter nad Prozorom prekoračili cesto, ki veže Banjo Luko z Mostarom.

Hodili smo od odreda do odreda in kurirji so izbirali najbolj varno in obenem najkrajšo pot. Borb in stikov s sovražnikom nismo iskali; nevarne prehode in poti smo prešli ponoči. Kljub vsej tej naši previdnosti pa naša pot le ni bila brez borb. Mi jih seveda

nismo sprejemali, ampak smo se vedno taktično, brez lastnih izgub umaknili. Takih manjših prask je bilo več. Naleteli smo na sovražne zasede in patrolje, ki so nas včasih zasledovale, a smo se jim z lahko izognili, ker smo imeli pri sebi kurirje iz odredov, ki so teren dobro poznali.

Opazili smo, da je prišla v Bosni zelo do izraza organizacija Antifašistične fronte žena. Bili smo priče dogodka, ko smo srečali na poti 300 ženâ, ki so — oborožene z vilami in motikami — hotele v borbo proti okupatorjem in ustašem.

Na tej dolgi poti smo bili v sto in sto hišah in v vaseh, kjer smo pripovedovali o rojstvu naše revolucije, o enotnosti naših narodov in ljudi, o naši poti k tovarišu Titu, o borbah in o vsem drugem. Povsod smo z našo pesmijo krepili to veliko pot naših narodov. Ljudje so nas sprejemali kot lastne brate, čutili so z nami in mi smo brali njihove misli, polne revolucionarnega duha. To je bil izraz večine. Med temi pa so bili tudi nekateri taki, katerim je sovražnik zmešal glave in so videli v četništvu svoje ideale. Čeprav je bilo teh zelo malo, smo jih vendar čutili že ob prvih besedah in jih obšli kot garjave pse . . .

Nedaleč od Prozora bi morali prekoračiti majhno reko Ramo. Toda ko smo prišli pred most, smo videli, kako se ognjeni zublji dvigajo in razsvetljujejo malo, razvlečeno sotesko. Kurirji, ki so nas vodili, bi tedaj skoraj ubrali pot nazaj, če jih ne bi mi s svojo odločno voljo, ki nam je narekovala pot samo naprej, zadržali. Zato smo se oprezno približali gorečemu mostu. Naš kurir je tedaj zapazil partizana in vrvenje ter slišal znane glasove. Spoznal je brigado, ki nas je prisrčno sprejela in smo vso noč prebili pri njej. Prvič sem videl brigado partizanov, prvič partizanske topove in bacače. Ko smo se z borci razgovarjali o akcijah, sem zvedel, da je njihova akcija — požig mostu — samo en del njihove velike diverzije. Da, o tej akciji je kasneje pisal Dedijer, da je bila to do tedaj največja akcija. Zvedel sem, da so partizani zavzeli vse postojanke in postaje od Hadžića pri Sarajevu do Konjica.

Drugi dan so nas kurirji iz brigade odpeljali na Solakovo Kulo, majhno vasico visoko v planini

Skupina partizanov iz leta 1942 na Krimu. Spredaj (od leve proti desni): Vinko Cimerman-Cenko, Ljubo Jovan-Saša; zadaj: Prebil-Abi, Lojze Komelj in Milan Apib.

zraven Konjica, kjer smo se polni pričakovanj srečali s tovarišem Titom. Z upognjeno laktjo leve roke in s pestjo na prsih ter s puško na desni rami, smo 10. julija 1942. leta strumno in složno pozdravili tovariša Tita. Tovariš Damjan, ki je bil naš vodja, je raportiral tovarišu Titu. Tito je takoj spoznal tudi Wernerja Breznika-Lista, se z njim objel, nato pa je nam ostalim trem krepko in prisrčno stisnil roko, nas vsakega posebej objel in nas navdušeno pozdravljal. Prsi so se nam širile od sreče in zadovoljstva. Videli smo Tita in srečali smo se z njim.

Še preden nas je povabil tovariš Tito v sobo, smo se vsi skupaj: tovariš Tito in nas pet Slovencev fotografirali. V sobi smo ob turški kavi, s katero nas je pogostil tovariš Tito, hlastno pripovedovali vsak svoje dogodke iz borb, o pritoku novih borcev k slovenskim partizanom itd. Tovariša Tita je zanimalo, kako je s tovarišem Kardeljem, Ivanom Mačkom, Francom Leskoškom ter z ostalimi, s katerimi je bil že pred vojno v ilegalnih zvezah. Da, vse je zanimalo tovariša Tita. Povpraševal nas je, kako je z reakcionarnimi elementi in z izdajalci naših narodov v Slovenji. Kar največ oz. do podrobnosti mu o vsem tem nismo mogli povedati, vendar pa smo mu pripovedovali o enotnosti naših ljudi in o tem, da pri nas reakcija do takrat še ni postavila svojih oboroženih enot. Nadalje smo mu govorili o poizkusih četništva pri nas, ki pa pri naših ljudeh ni dobilo opore in simpatij. Mnogo se je tovariš Tito zanimal tudi za vaške odbore Osvobodilne fronte in sploh o organizacijah na vasi. Skratka, govorili smo o vsem tem, kar smo doživeli. Tovariš Tito pa nas je spraševal in nas je pazljivo poslušal. Še bi nadaljevali razgovore, če prav tedaj ne bi prišli iz Bosanske Krajine kurirji, dalje Svetožar Vukmanović-Tempo iz Vzhodne Bosne, zvečer pa sta prišla še Vladimir Dedijer in Crni. Dedijer nas je spraševal, kako smo hodili. Pripovedovali smo mu, da se moramo za varnost in za smer poti zahvaliti predvsem odredom in njihovim kurirjem, ki so popolnoma spoznali pomembnost naše poti in so nam ves čas šli na roko.

V Vrhovni štab smo prišli 10. julija in smo ostali pri tovarišu Titu in v Vrhovnem štabu do 3. avgusta 1942. leta.

III. sovražna ofenziva se še ni popolnoma razplamtela in tamkajšnje partizanske enote so prodirale v Bosno ter uničevale sovražne postojanke in širile osvobojevano ozemlje. 13. julija so brigade zavzele Prozor. Spominjam se, kako je tovariš Tito pohvalil neko skojevko, ki je na trdnjavski stolp obesila rdečo zastavo. Ta skojevka je bila prva, ki je z bombo v roki osvojila najtežji bunker v Prozoru. Spominjam se tudi, kako smo tretji dan po osvoboditvi Prozora morali teči iz hiše, ker so tri letala bombardirala Prozor. Iz Prozora smo odšli čez Maklen in prišli v vas Pidriš. Bili smo lačni in žejni. V tej vasi pa je razsajala pegavica. Tu nam je Dedijer omenil, da se je v Sloveniji začela velika sovražna ofenziva proti osvobojenemu ozemlju. Tito nam je dejal, da se je organizirala bela garda in da že nastopa proti partizanom v oboroženih oddelkih.

Ko smo v tistih dneh hodili z Vrhovnim štabom, smo bili skoraj vsak dan bombardirani. Šli smo ob Kupreškem polju v vas Donji Malovan, od tu pa pod Cincar planino, kjer smo ostali. Zvedeli smo, da so ustaši izvršili velike koncentracije, da bo večja ofenziva. Res so začeli ofenzivo s Kupresa. Ustaši so požgali Gornji Malovan, zavzeli Šujico, njihovi tanki pa so presenetili naše v Duvnem. Dedijer, ki je tudi hodil z nami, nam je omenil strašni pokolj v vasi Urij. Sovražnik je pritisnil tudi iz Sinja proti Livnu. V dnevnih vesteh sem bral, da je Kozara vzdržala veliko sovražno ofenzivo (Kozarska ofenziva). Na planino se je zateklo 70.000 ljudi in 200.000 glav živine. 30.000 Nemcev, Italijanov, Madžarov, ustašev in četnikov je vršilo ofenzivo, toda junaški partizani so obranili ljudstvo pred fašističnimi krvoloki. Padlo je okoli 3000

Drago Vidmar: Čez reko

Borec I. proletarske

zločincev, zajetih jih je bilo 1500, partizani pa so zaplenili 15 težkih minometalcev min, 20 lahkih in 25 težkih mitraljezov, 2 tanka, 2 topa, okoli tisoč pušk in precej streliva. Naše enote so začele napadati Kupres in tako prisilile ustaše, da so se umaknili z Duvna. Naša protiofenziva je spremenila sovražnikovo ofenzivo v našo zmago in sovražnik se je moral umakniti.

Dne 4. avgusta je tovariš Tito sklical vse Slovence, ki so bili sprva v I. slovenski četi »Ivana Cankarja«, ustanovljeni v Titovem Užicu, sedaj pa v zaščitni četi oz. bataljonu Vrhovnega štaba. Tovariš Tito nam je izročil sveženj pisma, nam stisnil roke in nam želel srečno pot. Naročil pa nam je, da naj pozdravimo vse Slovence, še posebno pa tovariše iz Glavnega štaba in Izvršnega odbora. Slovenecem, ki so bili pri njem in so zdaj odšli z nami, pa je naročil, naj izkušnje, ki so jih dobili tukaj, prenese v Slovenijo in naj tudi tam svojo predanost, borbenost in požrtvovalnost pokažejo v taki meri, kot so jo tu. Še enkrat smo se pozdravili s tovarišem Titom in — odšli.

Pot v Slovenijo je bila zdaj počasnejša in težja. Bilo nas je namreč več. Vsi smo bili dobri za hojo, vendar pa je bilo zdaj treba iskati hrane za več ljudi. Tako dolga kolona pa tudi ni tako okretna kakor pet mož. Šli smo čez Veliki Vitorog, Lunjevačo, pri Drvaru čez Unac in pri Maglaju čez Unac, nato čez Donji Lapac mimo Plitvičkih jezer, blizu Mo-

druša na Klek, od tam pa med Delnicami in Vrbovskem čez Kolpo na Rog. Med potjo smo priredili po vaseh več mitingov. V Hrvatski smo videli prvo partizansko letalo in prvo šolo za komandirje, v kateri je bilo okrog 90 tovarišev. Večjih borb nismo imeli. Rog, ki je bil ob našem odhodu v Vrhovni štab središče osvobojenega ozemlja, je bil sedaj prazen. Okoli 22. avgusta smo prišli na Travno goro nad Ribnico, kjer smo našli nekaj čet, ki so se združile v odred. Tu se je naša petorica razšla: Damjan in Ture sta ostala v odredu, da čuvata pisma, jaz sem šel proti Ljubljani, Werner je odšel na Kočevsko, Jaka pa na Dolenjsko, da bi našli Glavni štab, ki se je po roški ofenzivi razdelil v dve skupini in še ni imel stalnega bivališča.

Preden sem dospel do brigade, sem se srečal s tovarišem Beblerjem, ki je bil prav tako namenjen v Glavni štab. Skupaj sva odšla na ustanovitev Gubčeve brigade, kjer sem govoril o borbah v Bosni, o Titu in o ljudeh na Hrvatskem, Bosni in Hercegovini. Nato sva z Beblerjem nadaljevala pot preko Gorjancev na Travno goro, kjer smo se srečali s tovarišem Mačkom. Povedal mi je, da ga je List že našel na Kočevskem, in da sta mu Damjan in Ture že izročila pisma za tovariša Tita.

Naj navedem iz pisma, ki smo jih tedaj prinesli iz Vrhovnega štaba (pisma so sedaj v arhivu CK KPS), le uvodne besede iz pisma tovariša Tita, ki ga je pisal tovarišu Bevcu — Edvardu Kardelju:

»Kao što je već 'Slobodna Jugoslavija' saopštila 10. jula, stigli su vaši kuriri u naš štab. Njihov dolazak nas je sve vrlo obradovao, jer je to prvi kontakt slovenačkih partizana sa nama. Oni su doneli dva tvoja pisma, izveštaj štaba slovenačkih partizana, pozdravno pismo Izvršnog Odbora Ljudske

Fronte i sve ostale materiale koje ste vi poslali. Mi smo zaista vrlo zadovoljni sa vašim publikacijama, kako sa tehničke tako i sa političke strane. Naši agitpropovci vam prosto zavide na tehničkoj izradi vaših publikacija.

Još više su nas obradovali vaši uspehi koje ste postigli kako u vašoj partizanskoj borbi, tako i na ukupljanju najširih slojeva slovenskog naroda u Osvobodilnoj fronti. Mora se zaista priznati, da ste vi na tom pitanju postigli najviše, naročito što se tiče širine okupljanja svih slojeva u narodnoosvobodilačkoj borbi...«

Vladimir Dedijer pa je v svojem »Dnevniku« napisal o našem prihodu tole:

Petek, 10. juli.

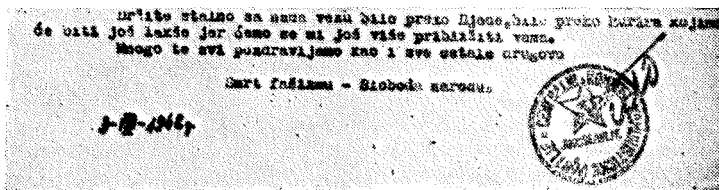
»... V Kuli je prava Jugoslavija. Iz Vzhodne Bosne je prispel Tempo, prišli so kurirji iz Slovenije, prišli so kurirji iz Bosanske Krajine. Prinesli so mnogo novic. Partizanska puška poka povsod. Kako smo zrasli po tistem strelu v Beli Crkvi! Kljub vsem ofenzivam se je vstaja razširila na vse dežele Jugoslavije. Stari mi da kup gradiva. Vse to moram urediti do jutri, da bom lahko šel na položaje pri Prozoru.

Slovenci se dobro drže. Vstaja se razvija. Povezali so se s Hrvati. Kurirji iz Slovenije so prišli peš do Neretve, skozi naše odrede. Bevc je lepo uniformiral svoje kurirje — volnene hlače, zelene bluže, gojzerje. Slovenci imajo veliko osvobojeno ozemlje...«

☆

Pet nas je bilo tedaj, ko smo pod vodstvom Damjana odšli na pot v Vrhovni štab in k tovarišu Titu. Narodnoosvobodilno vojno sta od vseh preživela le dva: Jaka in jaz. Ostali trije pa so skupaj s tisoči in tisoči drugih partizanov dali življenje za svobodo...

Ljubo Jovan-Saša

Konec pisma, ki ga je pisal 3. avgusta 1942. leta tovariš Tito tovarišu Bevcu — Edvardu Kardelju. Pismo (objavljamo posnetek originala) so prinesli tovarišu Kardelju iz Vrhovnega štaba slovenski kurirji

„Napočil je veliki dan“

Ob deseti obletnici I. zasedanja AVNOJ (zasedanje je bilo 26. novembra 1942 v Bihaću) objavljamo nekaj odlomkov iz »Dnevnika« Vladimira Dedijera.

Bihač. — Prišel je tudi ta veliki dan. V tem starem bosenskem mestu se bo začelo nocoj prvo, zgodovinsko zasedanje Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije. Tisoči mož in žena iz Krajine in Like v narodnih nošah so prehodili peš po 30 do 40 kilometrov, da bi mogli prisostvovati temu velikemu dogodku. Ljudstvo je prepevalo po ulicah, se zbiralo pred poslopjem, v katerem je zasedal Svet v veliki dvorani ženskega samostana; prepevalo je in vzklikalo Vrhovnemu štabu, tovarišu Titu, naši hrabri vojski, ki je prav na tem kraju, v največji bitki naše osvobodilne vojne — v naskoku na Bihač, bila najsrdečjša borbo. V zadnji uri dvodnevne bitke so skušali ustaši s protinapadom potisniti naše borce iz središča mesta, iz tega poslopja. V razdalji sto metrov so krvoloki s havbico dvakrat zadeli to poslopje, toda naši mitraljezi niso prenehali streljati. Te razvaline na zunanjih stenah poslopja so še enkrat pokazale ljudstvu in članom Sveta, da se moramo za praznovanje tega zgodovinskega dneva zahvaliti samo uspehom naše vojske, da slone temelji AVNOJ na krvi in kosteh naših najboljših borcev.

V nekaj dneh je bila dvorana urejena. Zaradi ofenzive niso mogli priti delegati iz Slovenije; tudi Makedonci niso mogli priti. Izmed 71 članov Sveta iz drugih dežel je bilo navzočih 54.

Prvo zasedanje Sveta je svetu še enkrat na čudovit način pokazalo vso veličino naše borbe. Do tega sklepa so prišli vsi tovariši. Vedeli smo, da smo dosegli nekaj velikega, toda na tem zboru je dobilo to svoj polni pomen.

Uvodno besedo je govoril Stari. Tudi on je bil ginjen. Točno pred letom dni je bila ofenziva Nemcev proti nam, v težkih pogojih smo se umikali iz Srbije. Točno pred letom dni je bil Stari na zlatiborski cesti nad Užicem 150 metrov od nemškega

stroja. Nemci so streljali nanj z mašincami, bil je povsem obkrožen, nocoj pa začenja v svobodnem Bihaću Antifašistični svet. Slavno pot smo prehodili od takrat. Takole je govoril:

»Tovariši in tovarišice, bratje in sestre, delegati Antifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije! Pozdravljam vas v imenu Vrhovnega štaba, v imenu borcev, komandirjev, komandantov in političnih komisarjev naše hrabre narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije.

Imam za veliko čast, da vas lahko pozdravim danes tu, na tem zgodovinskem zboru, po veliki, hudi in krvavi borbi, ki so jo morali biti naši narodi v teh osemnajstih mesecih.

Začenjam ta zgodovinski zbor Antifašističnega sveta narodne osvoboditve in pri tej priložnosti bi vam rad povedal nekaj besed.

Rezultat dolgotrajne, hude in krvave borbe — neenake borbe, ker smo jo začeli skoraj s praznimi rokami — rezultat te borbe je tudi to, da smo se lahko danes zbrali tu, da ustvarimo organ, telo, ki bo skupaj z Vrhovnim štabom narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije, skupaj z narodnoosvobodilnimi odbori podpiralo našo bor-

bo, organiziralo zaledje, organiziralo našo razdejano deželo politično in ekonomsko — kolikor je to v takih razmerah mogoče, da bomo lahko to hudo borbo zmagovito zaključili.

Tovariši in tovarišice! Ni v naših močeh, da bi ustanovili legalno vlado, ker nam mednarodni odnosi in razmere tega še ne dovoljujejo. Imamo pa pravico do nečesa — in sicer: da ustvarimo v teh težkih okoliščinah politično telo, politični organ, ki bo zbral vse ljudske množice, ki bo zbral naše ljudstvo in ga popeljal skupaj z našo hrabro vojsko v nadaljnje borbe, ki nas čakajo in ki bodo zelo hude. Na našem ozemlju nimamo nobene oblasti, razen naših narodnoosvobodilnih odborov, ki jih je postavilo ljudstvo samo. Ne priznamo raznih fašističnih marionetnih vlad in prav zato moramo na tej zemlji, na tej svoji zemlji, prepojeni s krvjo najboljših sinov naših narodov, ustvariti takšne razmere, v katerih bo naše ljudstvo — tudi v takih okoliščinah — prispevalo k osvobodilni borbi svoj maksimum. Dokler smo bili majhna partizanska vojska in dokler smo imeli samo majhne partizanske odrede, tudi zahteve niso bile tako velike. Zdaj so se spremenili ti majhni partizanski odredi v močno narodnoosvobodilno vojsko, ki po svoji vzdržljivosti in morali kljub njegovi tehnični pre-

Izvršni odbor, ki je bil izvoljen na I. zasedanju AVNOJ novembra 1942 v Bihaću. Od leve proti desni (sede): Nurija Pozderac, dr. Ivan Ribar in dr. Pavle Savić. Stojе: Mladen Iveković, Veselin Masleša, Vlada Zečević, Ivan Milutinović, dr. Sima Milošević in Mile Peruničić.

moči sovražniku ni samo enakovredna, temveč je tudi močnejša od njega. V zvezi s tem se postavljajo mnogo večje zahteve, kakor prej, ko je lahko vsaka vas, okraj ali občina sama hranila svoje borce. Potrebno je, da organiziramo oblast; politično oblast, ki bo lahko mobilizirala; ki bo vse tiste latentne sile, ki so v našem ljudstvu, izkoristila v skupni smeri, in sicer: za borbo proti zločinskim, fašističnim okupatorjem, za borbo proti njihovim zaveznikom, našim izdajalcem, četnikom, ustašem in drugim.

Srečen sem, da lahko vidim danes tu najboljše sinove naših narodov: rodoljube, resnične zastopnike naših narodov, ki so se prekalili v tej hudi in krvavi borbi. To niso več, kakor nekdaj, zastopniki, ki jih volijo volilni agitatorji, temveč so ljudje, ki so v tej nadčloveški borbi zrastle iz vrst ljudstva, ljudje, ki so šli v borbo pripravljeni, da žrtvujejo svoje življenje. Srečen sem, da lahko vidim danes tu tisto, kar je v našem ljudstvu res najboljšega.

V govoru so bila tudi čudovita literarna, globoka človeška mesta:

»Na naš Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije pada težko breme; pada velika odgovornost. Mi nimamo tako rekoč ničesar. Imamo samo orožje, ki smo si ga osvojili s krvjo naših najboljših borcev. Naša dežela je razdejana, naše ljudstvo trpi strašno trpljenje in muke, lačno, golo in boso, izpostavljeno zverinskemu četniškemu, ustaškemu in okupatorskemu terorju. Imamo pa eno — neomajno čvrstost in vero izmučenega ljudstva, da bo zmaga njegova. Imamo visoko moralo ne samo v naši vojski — moralo, ki jo občuduje ves svet — temveč tudi v našem ljudstvu. Poglejte te požgane vasi. Kraj njih, v mrazu, po barakah ali pod milim nebom, v gozdu ob ognju, kmetje in kmetice ne tarnajo nad svojo usodo, temveč pravijo: „Dragi bratje, borite se, mi pa bomo dali tudi zadnji grizljaj, ki ga imamo, da boste premagali našega skupnega sovražnika.“ To je morala, kakršno bi redko in težko našli, to je ponos narodov Jugoslavije.«

Te besede tovariša Tita so postale še bolj slovesne, še bolj prepričljive, ker se je v dvorano slišala pesem krajskih deklet. To je bil vitek teh velikih besed...

Droben spomin . . .

Ničesar posebnega ne boste izvedeli, ko boste prečitali naslednji sestavek. V njem niso opisana junaška dejanja, ne strahote zaporov in mučenja. Le droben spomin na Dan republike je opisan. Mogoče se boste kljub temu odločili in sestavek prečitali. Mogoče je tudi, da boste še vi brskali po spominu in izluščili to, kar ste sami doživeli. Usedli se boste k mizi, to napisali, in zgodovina naše junaške borbe, bojov in ilegalnega dela, bo spet bogatejša za nekaj vrstic. Še tako majhen drobec, neznaten spomin, škoda je, da bi zbledel in utonil v pozabi.

Dneva se ne spominjam več. Vem le, da je bilo na prelomu zime in pomladi. Svež pomladanski zrak mi je vel v obraz, ko sem odhajal z dela. Mudilo se mi je domov, še bolj pa z doma. Kaj malo mi je bilo mar, da sem med potjo srečeval golazen v zelenih ali črnih uniformah. Imel sem v mislih važnejše stvari, kakor pa se ozirati na to nikdar nasitno zverjad, ki je hlepela po človeški krvi. Prišel sem k prijatelju Vinku. Pozdravu je sledila navadna »pridiga«, da naj to, kar dobim, dobro varujem, prečitam in oddam naprej. V roke mi je stisnil brošuro, zavito v papir. Vtaknil sem jo za nogavico in odšel.

Ko sem šel proti domu, mi je bilo kar nekako tesno pri srcu. Stražó so podvojili. »Pa menda vendar ne zaradi mene,« mi je šinilo v glavo. Vendar sem srečno prešel blok. Le legitimacijo je zahteval črni ustaš in nič več. Tudi doma nisem bil brez nevarnosti. V našem hlevu so imeli domobranci svojo konjušnico. Na gričku poleg hiše pa so nas »varovali« esesovci. Kam z dragocešno literaturo? V barako! Pristavil sem lestvo in se spustil v tri metre globoko kad, v kateri je prejšnji gospodar namakal češplje. Oddahnil sem se in razvil papir. Z debelimi masnimi črkami je bilo napisano: »Drugo zasedanje AVNOJ«. Debelo uro sem prebiral to brošurico. Ne morem vam opisati čustev, ki so me prevevala... Čital sem in čital o sklepih AVNOJ. V mislih sem gledal samega sebe, kako korakam v skupini borcev tja

proti daljnji domovini, ki je že štiri leta nisem videl. Bil sem namreč izseljen daleč v centralno Bosno. Zvečer pa, ko smo zatemnili vsa okna in skrbno zaprli vrata, sem vse to bogato gradivo z II. zasedanja AVNOJ šepetajoč prebiral očetu, ki je z dreto vlekel skupaj raztrgane škarpete.

Kmalu zatem sem res odšel k partizanom. Oče je bil že toliko zdrav, da je lahko odšel na delo in je razbremenil moja ramena. In prišel je 15. april 1945. leta. Skupno z našo enoto sem se po dolgem času usedel v vlak. Odpeljali smo se in zvečer izstopili — v Jajcu. Bosensko mesto, kakor so raztresena po vsej bosenski zemlji! Značilne muslimanske hiše, visoki in vitki minareti! In vendar mi je bilo dražje, kakor vsa mesta in vasi, ki sem jih videl dotlej. Prvi prost korak, ki sem ga imel, je bil ta, da sem odšel na zgodovinsko mesto, kjer je zasedalo AVNOJ, kjer so bili naši predstavniki Slovenije in kjer je bil Tito proglašen za maršala. O občutkih, ki so me prevevali, vam zopet ne bi mogel zapisati. Leto so pretela in to bi z vso iskrenostjo in prisrčnostjo zapisal le takrat. Vem le to, da mi bo Jajce s svojim značilnim slapom in z vso svojo okolico ostalo v lepem spominu. Po dvodnevem počitku sem res krenil proti Sloveniji...

Nič posebnega niste prečitali, toda mogoče ste tudi vi doživeli kaj podobnega. Napišite, in spomin na tiste težke, a junaške dni bo ostal ne samo v naših srcih, temveč tudi na papirju.

Peter D.

Kun: Mrtvi borec

Ilegalec pripoveduje . . .

Kot organizatorji Osvobodilne fronte v Ljubljani smo prirejali tudi razne akcije. Zlasti aktivni so bili ob raznih dnevih (praznikih), ki jih je postavila OF, zelo aktivni pri listkovnih akcijah. Tako se je skupina članov OF razdelila na več podskupin in prevzela nekaj hiš v središču mesta, katerih stene je bilo treba popisati s parolami, narisati nanje srp in kladivo, OF, »Živela OF«, itd. Tudi listkovne akcije so bile v tem času zelo številne. Aktivnejši člani OF pa so ob uri, ki jo je določilo vodstvo OF v znak počastitve narodnega praznika ali javnega protesta proti okupatorjem, prižgali na raznih krajih Ljubljane »kresove«. V takih dnevih so morali člani in simpatizerji OF ostati ob določeni uri doma. Če pa je koga zatekla tista ura na cesti, je moral takoj oditi k svojemu znancu ali pa v zaprt lokal, tako, da so bile ulice skoraj popolnoma prazne in je bilo videti, kot da je Ljubljana izumrla. Ob določeni uri pa so odšli ljudje zopet na ulice. Prav to je izzvalo pri okupatorju izreden bes, še zlasti zato, ker so bile ulice do tiste ure, ki jo je OF določila za izpraznitev oziroma za odhod domov, potresene z listki, stene hiš pa popisane s parolami in našimi oznakami. Ko pa so bili prebivalci doma, so okupatorjevi vojaki in policisti pobirali po ulicah listke, s hiš oziroma

zidov pa brisali napise, parole in oznake. Številni člani pa so v svojih skupinah izdelovali razna razstreliva in jih postavili na določene kraje, da so v določenem času eksplodirala. Neka naša tovarišica je n. pr. položila razstrelivo pod tromostovjem. Le-to ni moglo razmajati temeljev mostu, pač pa je močan pok, ki se je razlegel daleč naokoli, naznanil ljudem, da se je nekaj zgodilo. Italijane pa je ta pok tako prestrašil, da so kot brez uma tekali po mestu in streljali slepo z zrak, misleč, da je partizanska vojska že vkorakala v Ljubljano.

Naša skupina je za tak praznik, določen od OF, prišla na originalno zamisel. V mizarski delavnici tovariša Cankarja smo sodelovanjem Staneta Majcna izdelali »lično« leseno barako, ki je bila za las podobna barakam, kakršne je imelo tedaj Mestno podjetje za električna popravila. To barako smo napolnili z lesenimi odpadki in žagovino. Sredi barake na žagovini je bila postavljena sveča. Čim bi sveča zagorela, bi ogenj prišel v stik z žaganjem, prepojenim z bencinom in nafto. Med žaganjem in lesenimi odpadki pa je bilo položeno razno razstrelivo, skratka, baraka bi zagorela z visokim plamenom, da bi bilo ta »kres« videti daleč naokoli, s pomočjo razstreliva, ki bi se užgal, pa bi bilo čuti tudi eksplozijo. Po našem načrtu je bilo namreč določeno, da bomo »postavili« barako na Ljubljanski grad. In res! Izdelano in opremljeno barako smo s parom konj prepeljali na Ljubljanski grad mi sami, za tisti čas imenovani »mestni uslužbenci«. Na glavi smo imeli namreč kape mestnih uslužbencev. Barako smo kljub italijanski straži postavili na pravo mesto. Tudi svečo smo v baraki prižgali in se takoj razšli. Baraka bi začela goriti med sedmo in osmo uro zvečer. Vendar — na naše veliko začudenje — ni bilo ne »kresa«, ne detonacije. Kaj se je zgodilo? Zato sem takoj po osmi uri zvečer odšel k Stanetu Pogčarju, da sva skupaj odšla na Grad pogledat zakaj se baraka ni užgala. Na Grad sva šla s Florijanske strani. Že na prvih ovinkih sva videla, da so bili pod Osojami

skriti v grmih italijanski vojaki, oziroma patrolje. Do vrha Gradu sva našla šest patrolj. Midva sva se naredila, kot da se naju ne tičejo. Vseeno pa nama je postalo tesno pri srcu, ker nisva vedela, kako se bo stvar končala. Če bi se obrnila med eno in drugo patroljo in se vrnili, bi vzbudila sum. Zato sva nadaljevala pot proti vrhu z mislijo — kar bo, pač bo. Čim sva prešla zadnji ovinek pred vrhom Gradu in s tem zadnjo skrito patroljo, je iznenada planilo na naju dvajset Italijanov z naperjenimi puškami in nasajenimi bajonetami. Obstala sva kot ukopana. Ker nihče od naju ni razumel italijansko, so naju Italijani s puškami kopiti prisilili, da sva dvignila roke. Vsi so vpili na naju. S silo so nama pobrali iz žepov legitimacije, jih nekaj časa pregledovali, nato pa jih vrnili. Se vedno so tulili v naju. Tedaj sem zastlutil, da hočejo od naju izvedeti, kaj ob tej uri iščeva na Gradu. Da so oni odkrili barako, nisva niti najmanj slutila, kajti, če bi jo odkrili, bi takoj pričeli izvajati represalije, najmanj pa to, da bi naju aretirali. Meni je tedaj prišlo na misel, da je treba na njihovo vpitje nekaj odgovoriti. A kako, če ne znaš besedice italijansko? Vendar sem izdal iz svojih ust besedi: »Šinjinora akaza«, in pokazal z roko na Grad. Italijani so se še nekaj časa vrteli okoli naju, se med seboj pogovarjali, potem pa so naju, na najino veliko začudenje, nagnali z Grada.

Drugi dan so nama člani OF na Gradu povedali, kako je bilo z barako. Baraka je imela špranje, katerih mi nismo zamašili. Otroci, ki so se igrali poleg barake, so opazili sij sveče in to nehoti sporočili Italijanom v bližini. Le-ti so nasilno odprli barako in ugotovili, kakšen je bil načrt. Takoj so ugasnili svečo, razmetali žaganje, barako pa razbili. Pravzaprav sva s Stanetom drugi dan ugotovila, da sva na Gradu zelo poceni »odnesla kožo«. Tovarišica Marjeta se je takrat tudi upravičeno razburjala, zakaj tako lahkomišelnost . . .

Za kolportiranje »Slovenskega poročevalca« za nameščence v Ljubljani smo se posluževali številnih javk. Tovarišica, ki je sprejela na svoji javki ilegalno literaturo, je to razdelila in čakala na tovariše, da so jo dvignili. Ona

Milan Škerlavaj-Petrač

osebno tovarišev, ki so prihajali po literaturo, ni poznala. Pač pa so imeli dogovorjene znake. Na primer! V javko je prišel tovariš in vprašal: »Je prosim kaj za številk 6?« Ona je odgovorila: »Izvolite!« in mu izročila določeno število izvodov.

Večkrat pa se je zgodilo, da v javki vsi tovariši iz različnih vzrokov niso vzeli literature. Zato je tovarišica ob prvi priliki javila, da ta in ta zveza ne deluje. Nekdo drug pa je moral odnesti nedvignjeno literaturo na določeno mesto. Pazili pa smo tudi, da literatura ni ostala v javkah, zlasti v trafikah, čez noč, kajti Italijani so šestokrat vlamljali v trafike, s čemer bi potem propadla tudi naša javka. Posebno smo pazili, da ni ostala literatura v javkah – trafikah čez nedeljo.

Tako sem neko nedeljo vzel izvode »Poročevalca« za severni poljanski konec, za Hrdeckega in Štepanjo vas, jih zložil v aktovko in se odpeljal s kolesom proti Poljanam. Nekaj izvodov sem že oddal na določeno mesto, to je na bližnje naslove v Poljanah. Ko pa sem se pripeljal mimo Domobran-

ske kasarne, so se pripodili po ulici italijanski karabinjerji na kolesih. Vozili so tesno drug ob drugem, s čimer so zapirali cesto. Vse ljudi, ki so šli v smeri proti njim, so med potjo ustavljali, legitimirali in jih preiskovali, t. j. pregledovali so ženske torbice, aktovke, vsakega pretipali, pregledovali vse žepe, vse vozove so premetali, skratka vsakdo, ki je šel mimo, je bil v njihovih rokah. Taka letéča karabinjerska preiskovalna patrulja je bila še bolj nevarna zato, ker ji nisi mogel uteči. Karabinjerji so bili na kolesih in čim so opazili, da pri hoji »oklevaš«, so bili takoj pri tebi. Zagledal sem jih šele dobrih 25 metrov pred seboj? Kaj naj storim? Gledam levo, gledam desno. Res, tam je stranska ulica. Toda čim bi odšel tja, bi jo karabinjerji ucvrli za menoj. Da bi v hipu odvrnil aktovko s »Poročevalci« je bilo nemogoče. Še enkrat sem pogledal okoli. Aha, misel ni slaba! Pred policijsko stražnico sem zapazil nekdanjega mestnega policaja. Stopil sem k njemu in ga vprašal, če je ta in ta tovariš v službi (vprašal se za tistega tovariša, ki je bil povezan

z nami). Policaj mi je odgovoril, da tega sedaj ni v pisarni. Se vedno se nisem odločil, kaj naj storim z aktovko. Tedaj pa —. Tega policaja sem naprosil, naj izroči to aktovko tistemu tovarišu, o katerem sem prej govoril. Naglo sem zato odnesel aktovko v sobo in jo odložil na polici na manj vidnem kraju. Nato sva se spet vrnila pred stražnico in se ponovno razgovarjala o odsotnem tovarišu, za katerega sem pustil aktovko v stražnici. Karabinjerji so v tem času pregledali prvo skupino ljudi in se bližali drugi. Ko so prišli do mene, sem se napravil kot da se oni mene ne tičejo; mirno sem se naslonil na kolo, s policajem pa sva se še naprej pogovarjala. Karabinjerji so šli mimo naju, in ker so opazili, da sva s stražnikom v živahnem razgovoru, so naju lepo pozdravili, midva pa enako odzdravila. Čim pa so odšli proti mestu, sem rekel policaju, naj mi sedaj aktovko kar vrne.

On je to smatral kot samo po sebi umevno in ni niti malo slutil, kaj je v aktovki. Sedel sem na kolo in se odpeljal proti Štepanji vasi, kjer sem takoj oddal vse izvode »Poročevalca«.

Že 1941 so opravljali Italijani v Ljubljani blokade in racije. Zato smo se morali aktivisti OF, še zlasti pa ilegalci, redno premikati iz enega v drugi del Ljubljane. Nikoli nismo vedeli, kje bo ponoči blokada ali racija. Naše »preseljevanje« je bilo torej prepuščeno našim lastnim občutkom in orientaciji. Ob neki priliki sem se oglasil v javki »Preša«. To je bila trafika pred tedanjo Jugoslovansko tiskarno pri Zmajskem mostu, v kateri je bila zaposlena naša aktivistka, Zinka Kisovec. Govoril sem ji o nalogah, ki naj bi jih izvršila naslednjega dne. Tik preden bi morala zapreti Zinka trafiko, so pridrdrali italijanski vojaški kamioni. Vojaki so takoj blokirali vse ulice od Zmajskega mostu, del trga, del Poljanskega nasipa, stranske ulice od Poljanskega nasipa na Poljansko cesto in Kopitarjevo ulico, se razvrstili po ulicah, naglo postavili na važnejših mestih brede in strojnice in vdrli v takratno Jugoslovansko tiskarno. Kaj so iskali, ne vem. Ljudje pa so pripovedovali, da iščejo naše aktiviste, ki baje prinašajo ilegalno literaturo OF iz tiskarn, torej tudi iz Ju-

Eden izmed številnih uspehov napisnih akcij Osvobodilne fronte v Ljubljani v času okupacije: 15. maja 1942. leta so aktivisti OF narisali na steni transformatorske postaje v Trnovem (pred mostom) znak OF.

goslovanske tiskarne. Italijanom se je namreč zdelo čudno, kako more biti naša ilegalna literatura tako lepo tiskana in opremljena. Prepričani so bili, da se tiska v pravih tiskarnah. Italijanski vojaki so med tem časom že pripeljali iz tiskarne delavce in nameščence, jih strpali v kamione in jih odpeljali v Belgijsko kasarno. Prizanesli niso niti ljudem, ki so bili tedaj na blokiranih cestah. Skratka, če bi tedaj izstopil iz trafike, bi pograbili tudi mene in —. Tako se pa ujeti spet nisem dal! V trafiki, ki je bil okrogel kiosk, s premerom 1,5 m, sem sedel na tla, da me skozi okence ni bilo opaziti. Med tem je Zinka prodajala cigarete italijanskim vojakom, ki so se šalili z njo, in kot so bili vsiljivi, nenehno čepeli pri okencu. Čim je bila sama, sva ugotavljala, kaj naj storiva. Bližala se je že tudi osma ura, ko je morala zapreti trafiko. Slednjič sva osvojila moj načrt, ki je bil takle: Zinka naj zapre trafiko, kot običajno, a tako, da bo pustila mene v njej. Kajti prepričan sem bil, če bi se pojavil v Zinko pred trafiko, bi vojaki pustili njo domov, mene pa bi naložili na kamion in odpeljali v kasarno. Do tistega časa so me že večkrat iskali in srečanje z njimi v kasarni ali na policiji se gotovo ne bi steklo meni v prid. Zinka me je nato zaklenila v trafiko. Njo so Italijani brez težav izpustili skozi blokado . . .

Nato sem nekaj časa sedel v trafiki na stolu in kadil. Prepričan sem bil, da bo blokada, ki je začela okoli osme ure, končana do devetih in se bom vsaj potem lahko »svobodno« gibal v trafiki ali vsaj smel zakašljati, ne da bi bil v strahu, da me nekdo sliši.

Vendar se moje želje niso izpolnile. Italijanske patrulje namreč niso preiskovale samo tiskarne, temveč tudi bližnje hiše. Vse do pete ure zjutraj so lazile patrulje v neposredni bližini trafike. Ena pa je bila za »vsak primer« sploh poleg trafike. Slednjič mi ni kazalo drugega, kot da sem si uredil »prenočišče«. Sezul sem se, prižgal majhen električni kuhalnik, ob katerem sem se grel in se zleknil na plašč, ki sem ga imel s seboj. Da ne bi v taki priliki vzdržal do jutra, nisem bil v skrbeh. Resnično pa sem se bal, kaj bo, če bodo Italijani vlomili v trafiko, kajti ta nevarnost je bila možna. Še bolj

Eden izmed bunkerjev v Ljubljani, ki je bil zgrajen 1942. leta v Vošnjakovi ulici 22. Bil je nad straniščem, vhod pa je imel s podstrešja, kakor vidimo na sliki. V bunkerju je bil skrit material, v njem pa so se skrivali tudi: Rudi Janhuba, njegova žena in pesnik Kajuh.

neprijetno pa je bilo, ker me je čez nekaj časa pričelo tiščati na vodo; a ne toliko zaradi resnične potrebe, kot zaradi živčne napetosti. Kaj naj storim? Nalahno sem pritisnil na vrata — vrata so bila namreč zaklenjena samo z žabico — da je nastala majhna špranja. To mi je uspelo. Ni se mi posrečilo opraviti potrebe tako, kot sem si želel. Namesto, da bi se voda odtekla ven, je v glavnem ostala v trafiki . . . Skratka, spati nisem mogel nikjer . . . kajti potrebo

sem opravił ponoči še večkrat . . . Edino, kar mi je preostalo, so bile cigarete. Kadil sem veliko, saj sem kadil vse do jutra.

Ob peti uri zjutraj je nastalo okoli trafike vpitje. Povelja sem, povelja tja . . . Kaj je? Na vso srečo so Italijani zaključili s preiskavami in se odpeljali v kasarno. Kmalu po peti uri pa je prišla do trafike tudi Zinka, ker jo je skrbelo, kako sem prebil noč . . .

Milan Škerlavaj-Petrač

Napad na vlak

(Akcija borcev II. grupe odredov)

Konec leta 1941 je partijska organizacija na železnici v Ljubljani na svojih sestankih proučevala, kako bi razušila borovniški viadukt, s čimer bi za dalj časa pretrgali zvezo Ljubljana—Trst, preko katere so se oskrbovale italijanske enote na vzhodni fronti, Grčiji in Afriki. Nekateri člani Partije so predlagali, naj se minira eden ali dva stebra viadukta, predlog drugih pa je bil, naj bi nekaj železničarjev iz Ljubljane ustavilo pred Verdodom vlak, natovorjen s težkim materialom ter ga s polno paro in z vso brzi-

no spustili nazaj na borovniški viadukt, kjer bi teža in brzina razušili najvažnejši del viadukta v kolenu samem.

Akcijo za razrušitev borovniškega viadukta je vodil v tej partijski organizaciji tovariš Tomaž, član Rajonskega partijskega komiteja v Ljubljani, ki je bil povezan z Nandetom Kavčičem iz Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet. Vendar je prišlo do akcije šele čez nekaj mesecev . . .

Glavno poveljstvo je po neuspehu prehoda II. grupe odredov na Štajersko, ki se je zapletla v hude

borbe na Jančem meseca maja, izdelalo nov načrt za osvoboditev teritorija na Gorenjskem.

Tako je II. grupa odredov dobila nalogo, da krene s svojimi enotami s položajev na robu osvobojenega ozemlja od Grosupelj do Trébnjega proti Gorenjski, kjer mora skupno s I. grupo odredov uresničiti zamisel Glavnega poveljstva.

Ker je bilo Glavno poveljstvo preko Nandeta Kavčiča že poučeno o načrtih partijske organizacije na železnici za napad in razrušitev borovniškega viadukta, je izvršitev te akcije poverilo II. grupi odredov. Na podlagi te odredbe je izdalo Glavno poveljstvo 3. IV. 1942 navodila za takojšen odhod na sektor Borovnica—Rakek z nalogo, da se uniči proga pri Borovnici ali pri Rakeku. Proga Postojna—Rakek naj drži II.

grupa odredov toliko časa, dokler ne prevzame te položaje III. grupa odredov, ki operira na Dolenjskem in Notranjskem. Po tej akciji naj se izvrši prehod med utrd-bami Vrhnika—Borovnica—Verd. Da bi se prikril prehod glavnine II. grupe odredov na Gorenjsko, bodo vršile enote III. grupe odredov razne demonstrativne naloge, s čimer bodo odtegnile razpoložljive italijanske sile v Ljubljani čim dalj od kraja napada. Pohod naj bo po možnosti hkrati z napadom na vlak, ki naj ga ustavijo v italijanske uniforme preoblečeni partizani. Natovorjen vlak naj se nato požene z vso brzino proti borovniškemu viaduktu, kjer bo zaradi brzine iztiril. Vse operacije morajo biti izvršene tako, da bodo fašisti mislili, da so to napravile manjše enote, ki so se povlekle nazaj na Logaško planoto. Operaci-

je na progi naj bodo le kot rušenje na prehodu, kajti glavni cilj je prehod na Gorenjsko.

20. junija 1942 je 541 partizanov II. grupe odredov, oboroženih s 431 puškami, 25 puškami-traljezi, 2 težkima mitraljezoma, 49 pištolami, 88.000 komadi nabojev, 354 bombami, metalcem min in z ostalo vojaško opremo, odšlo z Muljave v štirih bataljonih (Jankov, Simonov, Zdravkov in Šiškov) v štirih vzporednih kolonah proti Notranjski. Ustavili so se pri vasi Sv. Vid na Notranjskem . . . Varetov bataljon, ki je bil ustanovljen tik pred odhodom na Muljavi, je ostal na dosedanjem teritoriju II. grupe odredov.

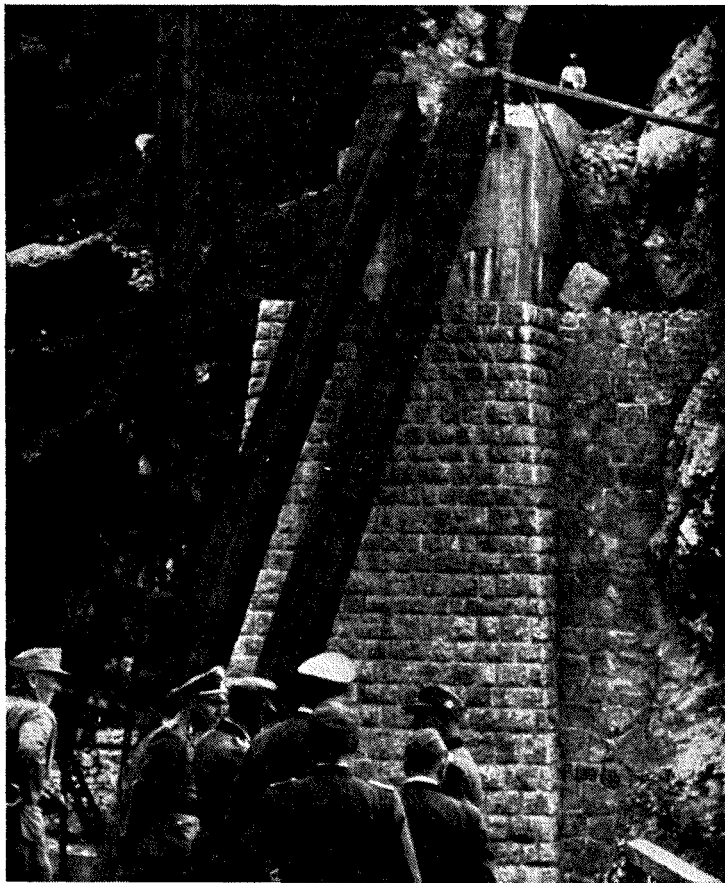
V tem času se je priključilo II. grupi odredov 13 borcev, ki so se zaradi slabo poznanega terena in stalnih napadov nemških patorol vrnili od Sv. Gore nad Litijo na Dolenjsko. Borci so bili razoroženi in zastraženi, ker so jih smatrali za ubežnike s Štajerske. Komandir voda, Zidar, in politdelegat, Viktor, sta skupaj z borci razmišljala, zakaj so jih postavili pod stražo. Toda jasnega odgovora na to niso dobili. Naslednji dan je teh 13 borcev zasliševal tovariš Mišel, ki je zahteval, naj mu opišejo potek pohoda vse od Police preko Zg. Kašlja do Sv. gore in njihov povratek.

Do tovariša Zidarja pa je prišel tudi komandant Stane sam in mu dejal: »Zidar, povedi po pravi-ci, kajti jaz imam pismo.«

»Tovariš komandant Stane, če imaš pismo, ga pokaži in takoj bo vse jasno.« Stane pa se je samo obrnil, vtaknil pismo v žep in odšel.

Borci so se spraševali, če jih imajo za dezerterje. Vendar pa so bili trdno prepričani, da bo vodstvo vso stvar pravično rešilo. 23. junija zvečer je prišel k Zidarju komandir čete Janko, ga poklical iz šotor in mu segel v roko, rekoč: »Zidar, jutri nasvidenje na Zagah!« Tako se je vsem zdelo, da ne bo nič hudega.

24. junija ob 20. uri zvečer so odšli vsi bataljoni v smeri proti Zagam. Ostali so samo komandant Stane, namestnik komandanta Skala, politkomisar Tomaž in komandant bataljona Simon. Vse razorožene borce so poklicali v zbor. Oči vseh borcev so se zapile v orožje, zloženo v piramide, kakih 30 metrov proč od šotorov. Pred zbor je stopil koman-

Gorenjski partizani so meseca junija 1942. leta porušili železniški most v Mostah pri Žirovnici.

dant Stane in razglasil kazen: »Obsojeni ste vsi na smrt!« Stane malo počaka in pravi: »In sicer: na smrt sta obsojena samo Zidar, komandir voda, in Viktor, politdelegat voda. Na svojo lastno pest pa pomilostim Zidarja in Viktorja, ker sta se doslej v vseh borbah dobro izkazala!« Nato pa je pristopil k Zidarju in mu rekel: »Razrešujem te dolžnosti komandirja voda in te postavljam za komandirja Kazenskega voda.« Nato se je obrnil k Viktorju in mu rekel: »Razrešujem te dolžnosti politdelegata voda in te postavljam za politdelegata Kazenskega voda.« Znova je stopil nekaj korakov nazaj, pogledal borce in dejal: »Od danes naprej niste več vod v enem izmed naših bataljonov, temveč ste samostojen Kazenski vod, ki se bo moral z akcijami in uspehi izkazati in oprati to kazen.« Vsi borci s komandirjem in politdelegatom na čelu so stopili k orožju in pobrali vsak svojo puško.

Kazenski vod je bil nato v II. grupi odredov ena najbolj udarnih diverzantskih enot, ki je s svojimi uspehi opral ime, ki mu ga je dal štab II. grupe odredov. Kazenski vod je bil tudi eden najboljših vodov pri akciji na vlak, ko je napadel italijanske barake ob progi Borovnica—Rakek.

Bataljoni so se 25. junija razmestili po dolini Starih Zag. Razpoloženje med borci ni bilo najboljše zaradi slabe hrane, neprestanega deževja in utrujenosti od dolgega pohoda. Najraje bi nadaljevali pohod, da bi prišli čimprej na teren, kjer bo več akcij.

Štab II. grupe odredov je sklical 26. junija vse komandante bataljonov, jim razložil načrt Glavnega poveljstva ter že predložil naloge za posamezne enote. Sestan-

ka sta se udeležila tudi tovariš Tomaž, ki je že leta 1941 na partijskem sestanku na železnici proučil iztirjenje tovornega vlaka na borovniškem viaduktu, in tovariš Luka, komandant Notranjskega bataljona.

Komandant Stane je nakazal, kako naj se v dolžini proge 600 do 800 metrov naredi močna zaseda, ki naj z bliskovitim napadom ustavi vlak. Še pred napadom pa mora Notranjski bataljon zbrati čim točnejše podatke, da bo akcija čim hitreje in bolje uspela. Ko se bo vlak približal in ustavil, je treba likvidirati spremstvo. Za samo akcijo je bil določen Zdravkov bataljon, Kazenski vod pa je moral istočasno z napadom na vlak napasti lesene barake na železniški progi, v kateri so italijanski stražarji.

Še isti dan so se sestali štabi bataljonov in proučili načrt. Vsi obveščevalci Notranjskega odreda so bili na delu. Razpoloženje v bataljonih je postajalo živahnije. Stane, Tomaž, Skala, Marok in Zdravko ter komandir III. čete Šercerjevega bataljona so vse popoldne na zemljevidu proučevali položaj.

»Prvo, kar je, moramo čim tiše priti na mesto, kjer bo zaseda. Ena četa mora minirati progo, da jo v primeru, če se vlak ne bi ustavil, spusti v zrak. Na progi naj se premakne signal na »stoj«. Ko se bo vlak ustavil, naj gredo borci, ki znajo upravljati z lokomotivo na vlak in mu dajo smer vožnje proti borovniškemu viaduktu.« Tako je govoril Stane.

28. junija se je razvrstil Zdravkov bataljon ob potoku v Starih Zagah. Vse borce je zanimalo, kaj se bo zgodilo, ker so vedeli, da je štab zasedal. Prepričani so bili, da

Narodni heroj Alojz Kolman-Marok, kateremu je bil poverjen neposreden napad na vlak

so sklepali o nadaljnjem pohodu preko železniške proge na Gorenjsko.

Tedaj je stopil pred bataljon komandant Zdravko; poleg njega je bil Marok, kateremu je bil poverjen napad na vlak. Komandant je vprašal pred bataljonom: »Kdo je bil kdaj strojevodja? Naj dvigne roko!« Nekaj borcev je dvignilo roko. Izmed njih so izbrali enega, ki je ostal pred bataljonom.

»Kdor je kurjač, naj dvigne roko!« Zopet je izstopilo nekaj borcev, od katerih so dva izbrali. Tako so izbrali še premikače in druge železničarje, ki bi prišli v poštev pri tehničnem delu akcije. Z njimi so imeli kratek posvet. Vsakemu so določili nalogo: kurjaču, da bo dobro zakuril, strojevodji, da bo odprl vse ventile, krenniku pa, da bo premaknil signal na »stoj«.

En vod je dobil nalogo, da minira progo v bližini barake, ki bo napadena, da v primeru, če se vlak ne bi ustavil, razruši progo.

Marok je poklical Zidarja in Viktorja iz Kazenskega voda in jima dal nalogo: »Vaš vod bo napadel postojanko, ki je med Borovnico in Verdom, v kateri je 30 Italijanov z dvema težkima bredama. Postojanko morate zavzeti in zapleniti orožje!« Na vprašanje komandirja voda, Zidarja, če so barake ograjene z žico, je odgo-

Pripravljalni odbor za zbor II. grupe odredov vabi

vse borce in aktiviste POS in NOV, kakor tudi vse ostale državljane za ZBOR II. GRUPE ODREDOV, ki bo dne 14. XII. 1952 ob 10. uri dopoldne v Litiji. Zbor bo istočasno združen s proglasitvijo ljudskega praznika mesta Litije — obletnice prvih budih partizanskih borb II. grupe odredov na Libergi. Partizanske patrulje II. grupe odredov bodo tadan prispele na slavnostni prostor zbora po slavnih poteh borb in zmag II. grupe odredov ter bodo prehodile nad 400 km. V Litiji bo ta dan otvoritev razstave o življenju, borbah in zmagah II. grupe odredov. Skupinske obiske zbora prijavite na Glavni odbor Zveze borcev Slovenije — pripravljalni odbor za zbor II. grupe odredov zaradi organizacije prevoza.

voril prisotni terenec, da je bil pred nekaj dnevi v bližini barak in da žice ni opazil.

Marok dodeli Kazenskemu vođu še enega puškomitraljeza s pomočnikom. Tako je imel Kazenski vođa dva puškomitraljeza — zbrojevki, dve težki bombi in 8 ročnih »kragujevačkih« bomb. Načrt je bil izdelan tako, da bo šel dodatni puškomitraljezec na progo in na dani znak streljal preko barake, da bodo fašisti obr-

nili vso pozornost na progo, vtem bosta šli dve skupini bombašev z nasprotni strani z ročnimi bombami nad barako. Politdelegat Viktor, ki je bil istočasno puškomitraljezec, pa bi s puškomitraljezom zapiral izhod Italijanom iz barake.

Borci so postajali vedno bolj nervozni. Vedeli niso, zakaj gre. Vlaka v partizanih še nimamo, to je bilo jasno. Najbrž bo akcija na kako železniško postajo. Toda

kam spraviti vlak, ko ni nikakega tira na osvobojeno ozemlje?

Bližale so se večerne ure. Po večerji so se posedle čete skupaj in čakale povelja za premik. Mračilo se je, ko so se vrnili s sestanka komandirji čet in razložili borce, kaj se pripravlja. Vsak vod so zadalžili za določeno nalogo. Vodiči iz Šerčerjevega bataljona so bili že razporejeni med posameznimi četami ter Kazenskim vodom.

Vse je bilo pripravljeno.

Ostali del Šerčerjevega bataljona pa je odšel s komandantom Lukom proti Borovnici in barakam ob železniški progi, ko bo treba istočasno z napadom na vlak napraviti še demonstrativni napad na te postojanke.

Noč je postajala temnejša. Vsak je mislil na to, kako se bo izteklo. Partizani, ki so bili pripravljeni za tehnično delo na vlaku, pa so obujali spomine, kako se odpirajo ventili...

Cete so se počasi pomikale proti položajem. Le-tam so se razporedili nekaj metrov drug od drugega, za drevjem in skalami nad progo.

Komandir Štefan je poslal na progo vod, da jo zaminira. Neslišno so se približevali progi. Tihot so jemali izpod železniških pragov kamen za kamnom, dokler ni bilo pripravljenih nekaj jamic, kamor so vnesli razstrelivo, pritrdili kapsel in potegnili vžigalno vrvico. V gosjem redu so se nato drug za drugim vračali na stare položaje, kjer so postavili zasedo. Zadnji je vlekel za seboj vrvico.

Med tem časom je partizan, ki je bil določen za premikača, postavil pri čuvajnici signal na »stoj«.

Mastek ogleduje svoj mitraljez, zaboj s strelivom in izboljšuje prostor za stojalo. Tedaj se začujejo v daljavi strelji, ki so se vedno bolj bližali zasedi.

»Kaj, vraga! Smo izdani?« sprašuje komandant Zdravko Maroka, ki je hladnokrvno hodil od voda do voda in pregledoval, če je zaseda pravilno razporejena.

Tudi Kazenski vod je že na svojem mestu.

Streljanje se vedno bolj bliža. Zopet tišina in nato zopet nekaj strellov. Vsak se sprašuje, kaj naj to pomeni. Marok zbija šale na račun Italijanov, ki za »šalo« in iz strahu streljajo iz bunkerjev,

Tovariš Tito med govorom na VI. kongresu Komunistične partije Jugoslavije v Zagrebu. V svojem govoru: »Borba komunistov Jugoslavije za socialistično demokracijo« je tovariš Tito med drugim govoril tudi o Zvezi borcev. Med drugim je omenil, da ima Zveza borcev danes 1.328.792 članov. Ožvitev spominov na borbe in žrtve osvobodilne vojne, ki predstavlja velik moralno-politični uspeh, je v glavnem delo Zveze borcev. Zveza borcev je posvetila veliko pozornost skrbi in pomoči otrokom padlih borcev, invalidninam itd. Pomembno delo Zveze borcev, izvenarmadna vzgoja, partizanski pohodi, skupne taktične vaje itd. — so ravno tako veliki uspehi te organizacije. Posebna naloga Zveze borcev, kateri je ta organizacija posvetila do sedaj veliko pažnje, pa je čuvanje pridobitev velike osvobodilne borbe. Premalo pa je borbe proti pojavi šovinizma, pete kolone, verske zaostalosti itd. Voditi borbo proti tem in podobnim pojavom, pomeni izvrševati prisego tistim, ki so padli za zmago današnje stvarnosti, za socializem.

da si preženejo strah iz kosti. Krogle italijanskih mitraljezov lete nekaj metrov nad glavami. Tu pa tam zadene krogla v kamen. Tema je kot v rogu. Dežuje. Zopet je padlo nekaj strelcev. Borci pričakujejo zaželenega vlaka . . . Končno!

Iz daljave se sliši ropotanje po železniških tračnicah. Vedno bližje je. Pokažejo se luči. Vlak je tu! Zapelje mimo prvih partizanov v zasedi. Zaškripljejo zavore vlaka. Pred signalom se vlak ustavi. . . Iz vseh železniških vagonov so zadržali italijanski mitraljezi, katere močno podpirata oklopna vagona tik za lokomotivo in na koncu kompozicije. Kot toča se vsujejo partizanske krogle na vlak. Partizani navdušeno tolčejo po Italijanih, spremljevalcih vlaka. Toda vlak stoji.

Bataljon se zažene na juriš. Italijanski vojaki in fašisti poskačejo iz vagonov, poležejo pod njimi in puškarijo proti partizanom. Toda to je trajalo le malo časa. Italijani se oglašajo le v oklopnjakih. Tedaj se začuje iz vseh vagonov vpitje in obupni glasovi: »Odprite, vaši smo, Slovenci smo!« Komandant Marok ustavi ogenj in dá novo povelje.

»Na juriš!« je zaorilo med partizani in že so bili prvi pri vagonih. V hipu se je spremenil načrt akcije v reševanje internirancev. Živinski vagoni, v katerih je bilo natrpanih v vsakem nad 50 Slovencev, so bili zaklenjeni z močnimi ključavnicami ter zavarovani in poviti z debelo žico. Komandir Gedžo in partizan Bobi se mučita, da bi čimprej odbila ključavnico. Toda ne gre.

»Cveto, daj mitraljez!« Gedžo prime mitraljez, spusti rafal v ključavnico, da je takoj odstopila. Zaropotalo je pri drugem živinskem vagonu, pri tretjem. Iz vagonov skačejo Ljubljanci ter prebivalci iz okolice Ljubljane, katere so peljali Italijani v internacijo v Bologno. Interniranci so začeli objemati partizane, jih poljubovati. Vse bi jim nudili v tem trenutku nepopisne sreče.

Tu pa tam je zaropotalo in švignile so krogle med vagoni. Toda partizani se teh strelcev niso ustrašili, temveč so še naprej reševali internirance. Zaradi nebudnosti komande pa je strojevodja skupno s kurjačem odklopil lokomotivo in blindiran vagon od ostale kompozicije ter odpeljal

naprej. Tudi vod, ki je bil določen za miniranje, je zaradi vznemirjenosti ostal pri vagonih. Zato je lokomotiva s sprednjim blindiranim vagonom odpeljala preko zaminiranega mostu proti Rakeku in pustila ostalo kompozicijo na progi.

Pri vagonih pa se je še vedno slišalo vpitje: »Živelci partizani!«, »Živela naša vojska!«

Pred tem časom pa se je Kazenski vod približal barakam, da jih napade in zavzame z južne strani. Mitraljezec Stane in Viktor sta zavzela svoje položaje. Komandir voda, Zidar, pa je organiziral dve trojki bombašev, da napade te barake z vzhodne strani. Počasi so se po trebuhu plazili bližali barakam. Ko so v temni noči opazili obris barak, so pripravili bombe. V tem trenutku so borci v Zidarjevi skupini zadeli v žico, ki je bila oddaljena od barake kakih 20 m, na kateri so visele prazne konzervne škatle. Začul se je močan ropot.

V tem času je bila borba za reševanje internirancev že skoraj zaključena . . .

Ko so čuli Italijani cingljanje konzervnih škate, so spustili raketo, ki je razsvetlila ves prostor. Mitraljezca Stane in Viktor pa sta tolkla na barako. Na osvetljenem prostoru so opazili Italijani partizane. Le-ti so se hoteli tedaj umakniti nekaj metrov nazaj, toda že so letele po zraku lahke italijanske bombe. Zidar ni napravil niti nekaj korakov, ko je dobil bom-

bo v hrbet. Zaradi močnega pritiska je letel nekaj metrov po zraku ter padel na tla za skalo. Tedaj se je vlił močan dež. Zidar ni vedel, če je ranjen ali ne, ker je bil ves premočen. Toda dobil ni niti ene praske. Italijani so vedno bolj tolkli na partizanske položaje Kazenskega voda in zavzeli položaje izven barake. Kazenski vod se je moral umakniti. Pri umiku pa je zdrvela mimo njih lokomotiva z blindiranim vagonom, katero so spustili po nepredvidnosti preko zaminirane proge borci Zdravkovega bataljona. Kazenski vod se je nato priključil Zdravkovemu bataljonu in vsi skupaj, z interniranci vred so krenili proti Starim Žagam.

Ker je lokomotiva ušla proti Rakeku, bataljon ni mogel izvršiti zadane naloge, ter jo pognati nazaj proti borovniškemu viaduktu. Zato popolnoma niso izvršili zadane naloge štaba II. grupe odredov.

Na vlaku je bilo nad 300 internirancev. Med potjo v Stare Žage je nek Ljubljane razlagal partizanom: »Vsi smo slutili, ko smo se nagneten kot sardine vozili v živinskih vagonih, da se bo nekaj zgodilo in da ne bomo videli 'obljubljene' Bologne. In res! Vlak se naenkrat ustavi med Borovnico in Verdrom. Nastalo je močno streljanje. 'Partizani!' je vzkripelo med nami in hip nato so nas obdali mučni trenutki: kaj pa če ne vedo, da smo Slovenci? Toda naša slutnja je bila napačna, 'Juriš!'

Pogled na delovno predsedstvo VI. kongresa KPJ v Zagrebu.

Bilo je na otoku

(Nadaljevanje)

Sredi meseca novembra se je krivulja umrljivosti povzpela že tako visoko, da je bilo že docela očitno, kakšno usodo je namenil fašizem taborišču: čez leto dni ali pa še prej naj bodo vsi šotori prazni; osem tisoč ljudi, Slovencev in Hrvatov, naj pomrje od gladu, osem tisoč življenj naj požre »rimska pravičnost«.

Deževje ni hotelo ponehati. Rjava ilovica se je razmočila, da si bil umazan do kolen, brž ko si stopil iz šotora. Nikjer ni bilo suhega prostorčka, tudi pod šotori ne. Plahete so se trgale, dež in mrzla burja sta neizprosno silila skozi luknje. Slama je bila razcefrana in gnila, po odejah so lazile trume nenasitnih uši . . .

Dolina je bila zavita v tisto prokletu, puščobno sivino, ki celo zdravega človeka tišči k tlom, kaj šele jetnika, ki zamaš čaka tolažilnega glasu iz daljnega domačega kraja. To je bila dolina smrti, trpljenja in ponižanja . . . Jetniki so bili podobni strahovom: suhe noge so se jim trudno zapletale, obrazi so jim rumeneli, ličnice so čedalje ostreje izstopale, oči so sijale medlo, topo . . . Upanje v vrnitev je usihalo. Tisti, ki ga niso še zgubili, so kakor blazni bežali pred smrtjo: podnevi so stikali po smetiščih in okrog kuhinj ter mo-

se je zaslíšalo zunaj in kmalu zatem so se odprla vrata. Bili smo svobodni. Kako sem prišel do sem, ne vem. Bilo je kakor v sanjah. Takoj pa sem spoznal odlično organizacijo partizanske vojske«.

Najboljši borci in komandirji v tej akciji so bili: komandir Milan, in vodniki Januš, Babšek in Pavle poleg glavne udarne čete II. grupe odredov pod vodstvom komandanta Zdravka in nadzorstvom komandanta Maroka. Med mitraljezci pa je bil najboljši Mastek. V borbi je padel težko ranjen Gorazd, laže ranjen pa je bil Koboj. Med rešenci je bilo 6 ranjenih.

Italijanskim in fašističnim okupatorjem so slovenski partizani v tej akciji ponovno pokazali svojo udarno silo in nezlomljivo voljo, ki je bila čedalje silnejša.

Jože Mekinda-Franci

ledovali za kosti, čebulo in ostanke svinjskih buč, ponoči pa so s široko odprtimi očmi strmeli v temo in se otepali spanca, da jih ne bi v blodnih sanjah zgrabila koščena roka. Kdor je stopil iz šotora, je bil zavrt čez glavo z odejo, da se je vsaj malo zavaroval pred dežjem in burjo. Včasih je kdo skrivaj odnesel izpred kuhinje nekaj polen, jih vtihotapil v šotor in zakuril ogenj. Bedna telesa so se grela ob žerjavi, dokler jih ni zalotil karabinjer in ukazal revno ognjišče politi z vodo.

V šotoru, kjer so »prebivali« štirje trpini iz Gorskega Kotarja, so nekoč vsi zaspali ob tlečih polenih. Zbudili so se šele tedaj, ko se jim je vnela obleka in slama. Šotor je zgorel. K pogorišču so pridrveli karabinjerji, zgrabili »krivce«, jih uklenili in odgnali na komando. Po zaslišanju so jih odpeljali na Reko, kjer naj bi jih sodišče obsodilo zaradi požiga. Ko so njihovi sosede v taborišču zvedeli, da sede kot »požigalci« v reških zaporih, so jih blagrovali, kakor da bi jih doletela kdove kakšna sreča. Nič čudnega, saj so se izpod raztrganih plahit presilili tja, kjer so imeli vsaj suho ležišče in streho nad glavo!

Šotori so se praznili, jetniki so ugašali, kakor sveče v vetru. Vsako dopoldne se je vila proti pokopališču tiha pogrebna procesija. Na obrazih pogrebnih nosačev niso videli solz, saj jim jih je izpilo trpljenje. Postali so topi, neobčutljivi, prežeti z eno samo željo: da ne bi bili jutri sami med mrliča. Razen nosačev ni nihče spremljal mrtvih tovarišev na njihovi zadnji poti.

Potem ko je pogrebni sprevod zapustil taborišče, so začeli vojaki zbirati delovne skupine. Če niso mogli zbrati toliko delavcev, kolikor je bil odredil komandant, je le-ta privihral v taborišče in velel sklicati rajo v zbor.

»Apello . . . apello!« se je razlegalo po dolini.

Vojaki so z naperjenimi puškami podili izmozgane postave na »trg lakote«, kričali in zmerjali, kakor znajo samo Lahi. Ko je bila raja postrojena, je prikorakal na trg Vincenzo Ciuiuli, premeril vrste s svojimi satanskimi očmi in

udaril s pasjim bičem po svetlem škornju.

»Oggi commando io!«

Kakor britev so rezale njegove sikajoče besede v tišino. »Oggi commando io!« (danes ukazujem jaz) — te besede je ponavljal vselej, kadar je tako razkoračen stal na »trgu lakote« pred množico internirancev, ki jo je fašizem izročil na milost in nemilost v njegove kremplje. Če se je kdo od slabosti zgrudil na tla, je velel vojakom, naj ga zgrabijo.

»Ne ljubi se mu delati, banditu! V železje z njim! Ai ferri! Vas bom že naučil pokorščine.«

Taka je bila »rimska pravičnost«. Njen načrt je bil prav tako peklenski, kakor načrt nemškega »novega reda«, le da je bil še bolj lisičji in potuhnen: ljudje, ki so bili napoti »dvatisočletni kulturi«, so bili obsojeni na umiranje od gladu.

V šotoru, kjer je domoval Tine, sta se v novembru izpraznili še dve ležišči: ležišče lesnega manipulanta in tistega pobožnega mladeniča, ki je bil nekoč ministrant. Prvi je odšel domov. Neka dne je bil dobil pismo, v katerem mu je sporočil prijatelj, ki je bil pri beli gardi, naj se pripravi na odhod in da se bo doma boril proti partizanom. Nekaj tednov potem je prišel karabinjerski oficir s seznamom internirancev, ki naj naslednji dan zapuste taborišče. Med njimi je bilo tudi manipulantovo ime. Razen njega jih je odšlo domov še pet. To so bili ljudje, o katerih so fašisti ugotovili, da so prišli v taborišče »po pomoti«. Odšli so in malokdo jim je rekel »zbogom«.

Ministrant pa se je preselil na pokopališče. Umrl je nekaj dni po manipulantom odhodu. Čeprav je bil vsako nedeljo pri maši, čeprav je lazil okrog svetohlinskega kurata s pobožnimi očmi in ponižno sklonjeno glavo, se ni mogel rešiti usode, kakršna je doletela že sto in sto drugih trpinov. Ko je nekega dne poskušal vstati, je klečnil nazaj na ležišče — noge ga niso več držale. »Sveta katoliška cerkev«, ki ji je bil toliko let pasje vdan, je pozabila nanj. Morda je le spoznal pred smrtjo, da je bil v zmoti, ko je gledal kurata kot »služabnika božjega«. Morda je le spoznal, da »božji služabniki« niso prihajali v taborišče iz ljubezni do bližnjega, ampak zato, da bi pripravili lačno ljudstvo na po-

korno umiranje. Ko je videl, da se mu bliža zadnja ura, ni več pobožno sklepal rok, ni več šepetal molitev. Umril je razočaran, s spačenim obrazom . . .

Tako so ostali v šotoru le še trije: Tine, študent, in fant z Gorskega Kotarja. Upanja v vrnitev niso še izgubili. Vsak dan je kdo izmed njih odšel na delo in se proti večeru vrnil s polnimi žepi »dobrot«: čebule, korenja in ostankov zelja, kar je mimogrede staknil ob poti.

Toda lakote ne moreš utešiti z glavico čebule, s korenjem in zeljnatim storžem! Lakota hoče kruha, pa naj bo še tako črn in trd. Kruha pa ni bilo. Hlebčki, ki jih je delila sektorska komanda, so bili čedalje bolj kilavi, podobni po obliki pustnim krofom. Zjutraj skodelica črne broze, opoldne porcija rjave vode z nekaj makaroni, popoldne hlebeček kruha in košček mesa, zvečer spet porcija rjave vode — to je bila vsa hrana, ki jo je dobil interniranec.

Kruha, kruha . . . Kako utešiti glad, če zaman hrepeniš po trdi skorji, kako ohraniti življenje, če vsak dan huje čutiš, kako ti usihajo moči?

Nekega dne zvečer se je Čabranec (tako so rekli fantu iz Gorskega Kotarja) zgrudil pred šotorom na tla. Bil je tako lačen in izčrpan od dela, da so ga zapustile moči in se je za hip onesvestil. Tine ga je pobral in odnesel na ležišče. Potem so dolgo časa vsi trije molče ležali in strmeli v temo, dokler se ni Čabranec izvil iz prsi bolesten vzdih:

»Ne vem, če bom vzdržal . . . Joj, ko bi še enkrat videl svojo mater . . . ko bi mi še enkrat odrežala kos kruha . . .«

Tišina. Po plahtah so šumele drobne deževne kaplje. Čabranec se je oprl na komolce in se obrnil k Tinetu. Nekaj mu je hotel povedati, pa ni mogel z besedo na dan. Glava mu je spet omahnila na trdo vzglavje.

»Tine, ali spiš?«

»Ne, ne morem spati. Ležim in premišljujem, kakor vsako noč.«

»Ali veš, kaj sem mislil, Tine? . . . Danes sem videl psa . . . Tistega črnega . . . Muri mu je ime, saj veš. Še vedno je živ. Zjutraj je stikal okrog našega šotora.«

Tine se je zdrznil, kakor da je legla nanj težka mora. Tudi on je vedel, da je pes že živ, tudi on je že mislil nanj. Zvabil bi ga v šotor

in . . . Pa se je ustrašil zločeste misli in jo odgnal kakor nadležno muho. Še nikoli ni jedel pasjega mesa. Pa saj Muri je vendar mršav, saj živi le od ostankov, ki jih ukrade v kuhinji in od kosti, ki jih stakne na smetišču. Muri, ki ga je pripeljala v taborišče Ivka . . . Kako bi ga mogel ubiti?

»Kaj nameravaš?« se je obrnil k Čabrancu.

»Pes tako in tako ne bi dolgo živel. Če ga ne bomo mi, ga bodo drugi.«

»Jaz bom prinesel drva v šotor«, se je oglasil študent. »Jutri zvečer bomo zakurili, skuhalo meso in bomo vsi siti.«

Tine je molčal. Vedel je, da imata tovariša prav, toda . . . kako bi ga mogel ubiti? Kako bi mogel jesti njegovo meso, ko bi se spomnil na tisti dan, ko je vojak v reškem pristanišču brcnil ubogo ščene v morje, pa je potem kdo ve kako priplaval na suho in se zateklo v Ivkino naročje?! Uboga deklica, ugasnila je kakor cvet v jutranji slani. Pes je cvilil, ko ji je lizal blede desnice. Hotela ga je pobožati, pa ji je roka trudno omahnila na ležišče . . .

»Tine, ali ga bomo?«

»Storita, kar hočeta . . . Jaz ga ne bom.«

Nato ni nihče več znil besede. Ležali so vznak, z rokami pod glavami in bdeli pozno v noč. Misel na nebogljeno ščene jih ni hotela zapustiti; postajala je čedalje bolj živa in neizprosna. Taka je

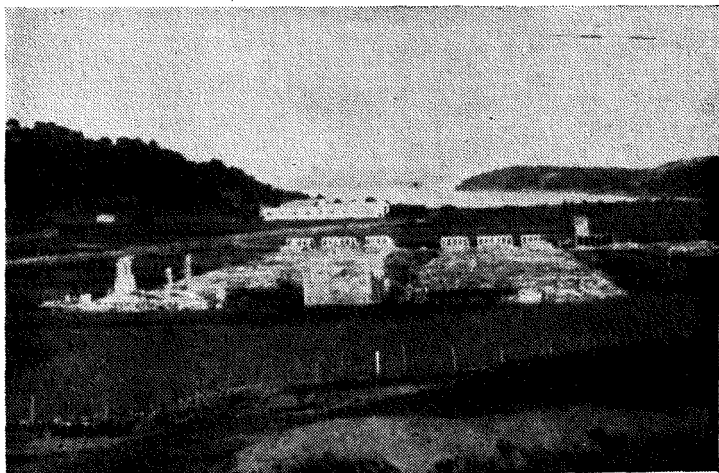
lahko le misel, ki jo rodi glad. Molčali so in zrl v temo, toda misel je bila to noč glasnejša od besede, neutrudno je plavala v črni temi, tako živa in zgovorna, da se vso dolgo noč ni poslovlila od njih . . .

Zjutraj je odšel Tine takoj po »zajtrku« na trg, kjer se je vtihtapil v delovno skupino, ki je odhajala v campo II (v to skupino se ni bilo lahko zrniti, saj je bilo nešteto jetnikov, ki so imeli v drugem taborišču žene, sestre in otroke, ki so jih lahko videli le tedaj, če so šli tja na delo. Dela pa tam ni bilo dosti, zato je bila delovna skupina majhna.) Odšel je na delo, ker je vedel, da bosta ta dan tovariša storila, česar on ni mogel storiti. Odšel je tudi za to, da bi našel plavalaso deklico, na katero je tolikokrat mislil, pa bi jo rad videl in z njo govoril, sam ni vedel zakaj.

Ko so vse delovne skupine izginile iz taborišča, se je Čabranec zavil čez glavo v odejo in se napotil med šotore. Dolgo je koloval od enega do drugega konca taborišča, od kuhinje do kuhinje, dokler ni naposled le zagledal psa za grmado drv ob žični ograji poleg kuhinje v prvem sektorju.

»Muri!«

Pes se je ozrl in ga nezaupljivo pogledal. Plašno je stisnil rep med noge in tožno zacvilil, kakor da bi se zbudila v njem huda slutnja. Toda Čabranec je potegnil izpod

Pogled v dolino na otoku Rabu, kjer so morali interniranci graditi jetnišnice. Dogradili jih niso, ker je Italijane v njihovih načrtih prehitela — kapitulacija.

Neuklonljiva Ljubljana

Deset let je poteklo 13. oktobra, ko so okupatorski zločinci in njihovi klerofašistični hlapci izvršili nov zločin nad poštenimi, borbenimi Ljubljanci: na ulici pred hišo justiciranega organizatorja izdajstva v Sloveniji, Natlačena, so ustrelili 24 talcev...

Na ta dan je bil letos odkrit spomenik »Ilegalcu« — odolžitev in priznanje vsega našega ljudstva vsem tistim tisočim in tisočim znanih in neznanih mrtvih in živih borcev in herojev, ki so skozi štiri leta neuklonljivo in nesebično vztrajali v Ljubljani, v revolucionarnem središču Slovenije, v borbi za svobodo.

Že dolga leta pred to vojno sta revolucionarni delavski razred in mladina vodila v Ljubljani hude boje z reakcionarnimi silami. Zato je bila Ljubljana sposobna, da je v najtežjem času svoje zgodovine, ko so vsi politični in vojaški voditelji izdali svojo domovino in klečeplazili pred okupatorjem, izvršila svojo osnovno in ljudsko narodno dolžnost: bila je nad dve leti središče in organizator vse-ljudskega upora proti trem okupatorjem, ki so ponovno razkosali Slovenijo in hoteli uničiti in razseliti naše ljudstvo.

Težko je kratko pisati o tej veličastni revolucionarni borbi, ki je bila vsestranska, tako globoka in tako vseljudska. Ljubljana je bila največje koncentracijsko taborišče Evrope, obdana z žicami, bunkerji, stražami, a vendar povezano z nešteti mitmi z vso Slovenijo, žarišče upora, iniciator upora, voditelj upora.

odeje kost in mu jo vabljuje pomolil. »Muri, pridi sem!«

Še vedno ga je gledal in stiskal rep med nogami. Šele ko je ležala kost pred njim na zemlji, se ji je približal. Tedaj pa jo je Čabranec urno pobral in naredil nekaj korakov proti šotorom.

»Muri, pojdi z menoj... Muri!«

Dolgo ga je moral klicati, da se je vdal. Še večkrat sta se ustavila, še večkrat je Čabranec vrgel na zemljo kost in jo spet pobral, ko se ji je pes približal — dokler ni sta prišla k šotoru kjer je čakal študent z nožem v roki.

(Se nadaljuje)

Okupator je hotel streti za vsako ceno hrbtnico upora — ponosno Ljubljano. 15.000 vojakov in 5000 policistov (ovrovci in gestapovci) pa ni moglo nikoli streti revolucionarnega srca Ljubljane. Tudi pomoč, ki so jo dajali okupatorju belogardistični in drugi hlapci, ni mogla razbiti enotnosti našega ljudstva. Kajti to enotnost je utelešala Osvobodilna fronta, ki je s tem odigrala svojo zgodovinsko vlogo — kot izrazito množična vseljudska organizacija. Zlasti njej, pa tudi drugim množičnim organizacijam, se lahko zahvalimo, da nikdar ni uspelo okupatorju izolirati Partije od množic.

Vloga in pomen revolucionarne borbe našega mesta so še dokaj nepoznani v naši državi, še manj pa je poznano v svetu.

Naj bo odkritje spomenika vzpodbuda nam vsem, da bomo v celoti izkopali iz pozabe ta najsvetlejši edinstveni primer heroizma, patriotizma in nedosežne revolucionarne morale, ki oplaja s svojim čistim ognjem naše mlajše generacije in ki nam tudi lahko pomaga danes v borbi za socializem, ko smo prešli v drugo fazo revolucije, kjer potrebujemo nič manjši elan, požrtvovalnost, moralno in revolucionarnost kot v času vojne. Kajti spet je padla na Jugoslavijo častna dolžnost krčiti nova pota socialističnega razvoja, po katerih še ni doslej hodil noben narod na svetu. Kljub težki mednarodni situaciji smo ustvarili najglobljo in najširšo demokracijo, ki jo vsak dan gradimo naprej, in to na vseh področjih gospodarskega, kulturno-prosvetnega ter političnega in društvenega življenja, v ponos naši domovini in za vzgled drugim narodom, ki se bore za socializem in demokracijo.

Prav je, da se spominjamo vseh naših soborcev in herojev, ki so dali vse in tudi življenje za obstoj in za svobodo svojega naroda. V Ljubljani so iz te borbe zrastle že pred vojno in med njo taki borci-heroji, kakršni so (omenjamo le padle): Tone Tomšič, Franc Ravbar, Lojze Kebe, Ivan Kavčič, Oskar Kovačič, Dušan Kraigher, Jože Moškrič; vsi so bili člani CK KPS ali člani OK Ljubljana in so vsi padli v času borbe. Imeno-

vani za narodne heroje so bili še: Rezka Dragar, Drago Marušič, Lado Miklavc, Miro Perc, Majda Vrhovnik, Ljubo Šercer, Danila Kumar, Jože Slak, Mirko Bračič in drugi.

Ljubljana je v tej borbi izgubila mnogo herojskih borcev, med njimi še dva člana Okrajnega komiteja Ljubljana, delavca Ovse-njaka iz Mosta in Ogrina iz Trnovega, ki sta umrla v internaciji, nadalje sekretarja rajonskih komitejev Milana Česnika in prof. Vido Janežičevo, ki sta oba herojsko vzdržala strašno mučenja. Tudi sekretar železniškega komiteja, Peter Romavh, ni dočakal svobode. Znana so imena herojev pred okupatorsko policijo: Malči Beličeve z Viča, Ernesta Eypera iz Trnovega, Marije Vajšel, kurirke poverjenstva CK za Ljubljano. Znana je herojska smrt Vide Pregarčeve iz »Saturnusa« in mnogih

Spomenik »Ilegalcu« v Ljubljani v parku pri Kidričevi ulici

drugih. Podgornik, Aleš Stanovnik, inž. Štebi, univ. profesor Šurm, Hinko Smrekar — to so le nekatera imena javnih in kulturnih delavcev, ki so postali žrtev nasilja.

Iz vrst VOS so padli v mestu: Branko Božič, Ernest Belak, Franjo Čopić, Bojan Hoenigman, Mirko Demšar, Srečko Potnik, Štefan Babnik, Dušan Turk, Kan-te, inž. Rihard Sever, Neda Gerzinič, Vital Oblak, Kranjc.

Iz vrst naše ilegalne tehnike in naših tiskarn so padli v mestu poleg drugih. Tonček Žerjal, Ajdišek, Janez Turk, brata Tuma, Vencel Gorišek in Rudi Babnik.

Vseh žrtev, ki jih je dala Ljubljana, ki so do danes imensko ugotovljena, je okrog 4000. Med njimi je največ delavcev, okrog 1500. Zelo veliko je tudi študentov in intelektualcev, okrog 1100. Od skupnega števila je nad 10 % žensk. Od skupnega števila žrtev jih je okrog 60 % padlo v mestu, internaciji ali zaporu in le 40 % pri partizanih. Članov KP in SKOJ je padlo okrog 1500.

Ob postavitvi spomenika v spomin slavnih ilegalnih borbi mesta Ljubljane, se moramo spomniti zlasti vseh neznanih herojev, ki so s svojim drobnim, a množičnim delom in pomočjo omogočali borbem to borbo. Spomin naj velja zlasti ženam, mladini in najsiriromašnejšemu delu prebivalstva, ki niso

niti v najtežjih časih preganjanj nikoli odrekli zatočišče ilegalnemu delavcu in ki so z nami vselej bratsko delili tudi svoj skromen kos kruha. Zlasti pa je potrebno, da se spomnimo vseh starejših mož in žena, ki danes ne morejo več aktivno sodelovati pri graditvi socializma, ki pa so v času borbe pokazali globoki patriotizem in brezmejno predanost OF in Partiji.

Ljubljana pa ni bila samo največje koncentracijsko taborišče. Bila je tudi država v državi. To se je jasno pokazalo že zgodaj 1941, ko je vsa Ljubljana na praznik 29. oktobra in 1. decembra popolnoma izpraznila ulice, poslušajoč odredbo Izvršnega odbora Osvobodilne fronte, pa vse do demonstracij 1. avgusta 1943, ko je kljub Gambarovi vojaški objavi, da bodo streljali v vsako skupino treh ljudi — kar je bilo plakatirano po vsem mestu —, demonstriralo po Miklošičevi cesti, Kongresnem trgu in pred sodnijo 10.000 ljudi, kar je, mislim, edini primer v okupirani Evropi.

Največje priznanje moramo dati kleni partijski organizaciji, ki je bila sicer maloštevilna (200—800 članov), toda kadrovska, elitna, a je bila oprta na blizu 10.000 organizatorjev Fronte, Antifašistične fronte žena, Delavske enotnosti, Narodne zaščite, Slovenske narodne pomoči, mladine

ske organizacije, pa tudi zlasti na tehniko in varnostno obveščevalno službo, ki sta bili v celoti vzor revolucionarnih delavcev.

Posebno mesto in priznanje za služita edinstveni organizaciji — ki najbolj obeležujeta vlogo države v državi — VOS in zlasti ilegalne tiskarne oz. tehnike (zveze, nabave, dokumenti, organizacija pošiljanja materiala k partizanom). Prav tako je značilen poseben finančno-gospodarski aparat, ki je zbiral narodni davek, ljudsko posojilo in prostovoljne prispevke. Dalje močno razvit tisk: Slovenski poročevalec, Ljudska pravica, Delavska enotnost, Narod v ječi, Mladina, Naša žena in drugi. Nadalje dejstvo, da sta železnica in pošta bili v celoti v rokah OF. Prav tako je pomenila »Slovenska narodna pomoč« edinstveno, množično in izgrajeno organizacijo za materialno, zdravstveno, pravno in moralno pomoč internirancem, zapornikom in ostalim žrtvam terorja. Ta organizacija je segala tudi v vsa taborišča Nemčije in Italije in je bila ogromnega moralno-političnega pomena.

Podčrtati moram še posebej delež, ki ga je imel *delavski razred* v tej borbi. Ni naključje, da je največ žrtev iz vrst delavcev. Prve partizanske čete so se ustanovile skoraj izključno iz delavcev. Prve oborožene akcije v mestu so izvajali delavci in mladina.

Prav tako je treba ugotoviti, da so žene v Ljubljani, zlasti v letih 1943—1945, nosile vso težo borbe in dokazale vso svojo revolucionarnost in politično zrelost. Skoraj vsa *mladina* je bila vključena v delo in izvajala najhitrejša in najodgovornejša akcije.

Vloga tiska je bila slej ko prej neprecenljive važnosti za razvoj gibanja, zlasti za borbo proti sovražnim parolam. Tisk je ogromno doprinal k dvigu politične zavesti. Tisk je bil tedaj naše najmočnejše orožje. Vsa Ljubljana je žrtvovala vse zanj in bila s krvjo vezana na njegov obstoj. Tiskarne so bile živce gibanja in okupator jih je hotel za vsako ceno uničiti — toda ni uspel.

Mirno lahko ugotovimo, da je sodelovalo — kakorkoli že — v tej veličastni borbi — vsak po svojih močeh — prav vse prebivalstvo; nekateri bolj, nekateri manj, od otrok do najstarejših in celo bolniki so pomagali.

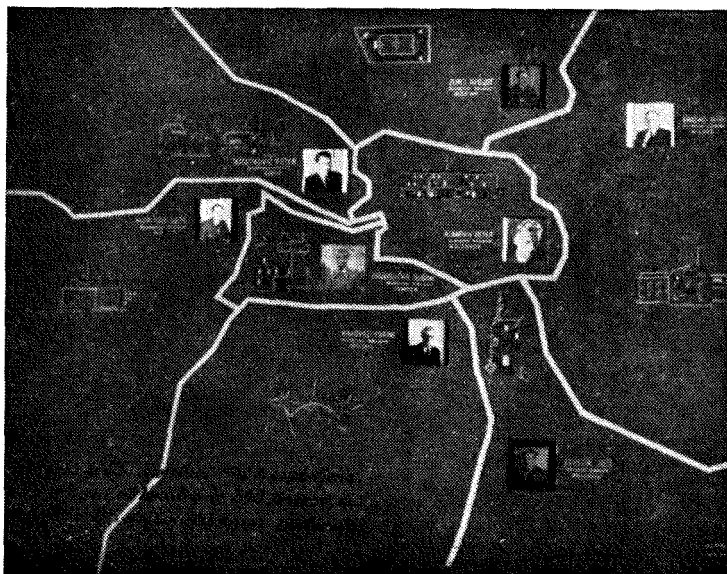
Nekaj izdelkov ilegalnih teknik in tiskarn v Ljubljani

Brez pretiravanja lahko rečemo, da se je upiralo okupatorju vse, razen predšolske dece in peščice izdajalcev. Vse to enotno prebivalstvo se je borilo proti cca. 15.000 vojakom in okrog 5000 članom policijskega aparata s takim uspehom, da tovariš Kardelj v enem svojih znanih pism tovarišu Titu, spomladi 1942, upravičeno pravi:

Strahovito se boje Ljubljane i Nemci i Italijani. In stvarno mislim, da ni takega primera, kakor je Ljubljana v odnosu do okupatorja. Italijanski karabinjerji govorijo, da je slabše kot v Abesiniji, kjer jim je bilo najhujše.

Tega herojskega odpora niso mogli streti niti z množičnimi odgoni moških v internacijo, niti s streljanjem talcev, nasilju v zaporih itd. Kolikšen je bil ta teror, kažejo najboljše številke; po nepopolnih podatkih je bilo s področja mesta Ljubljane krog 20.000 mož.

Vloga Osvobodilne fronte je bila, kakor je še danes, organizacija množic za pritegovanje, mobiliziranje v konkretno delo in akcije. Imela je okrog 400 odborov, ki so skupno z zelo važnimi organizacijami Delavske enotnosti po tovarnah (100 odborov), mladinsko in žensko organizacijo ter nič manj pomembno Slovensko narodno po-

Ljubljana je bila spomladi 1942. leta razdeljena na 8 rajonov, 65 kvartov in 390 terenov, ki so zajeli v OF skoraj slehernega prebivalca.

močjo (za internirane, zapornike in ranjene) — zajemali prav vso Ljubljano. Brez Osvobodilne fronte bi bila uspešna borba nemogoča.

O tej borbi v mestu moramo vsaj bežno omeniti najvažnejše iz tega dela. Kljub hermetični ogradi Ljubljane z žico, kljub ukinitvi vsakega civilnega prometa, kljub racijam, blokadam, mučenjem, streljanjem, kljub jezdecem in bunkerjem po mestu, je bilo na dnevnem redu uničevanje okupatorjevih avtomobilov, napadanje in razoroževanje italijanskih patrulj, vojakov in oficirjev, rezanje telefonskih žic, množično pisanje parol po vseh zidovih in hišah, množično raztresanje letakov in listkov, streljanje izdajalcev in denunciantov, sabotaže v tovarnah in na železnici, osvobajanje iz zaporov, odpošiljanje vagonov pošiljk materiala k partizanom, mobilizacija za partizansko vojsko, množične demonstracije na grobovih talcev, številne demonstracije za izpustitev internirancev in zapornikov, skrb za ranjene partizane, skrb za otroke partizanov in ilegalcev, skrb za internirance in zapornike za njih družine in drugo.

Ali imajo po vsem, kar smo navedli, moskovski izdajalci socializ-

ma kakršnokoli moralno pravico klevetati našo Partijo, da ni vodila borbe v zaledju? Res pa je, da je v ruskih in ukrajinskih, beloruskih mestih vladala panika in demoralizacija, beg pred okupatorjem, vdinjanje žena okupatorju. To so bili tam množični pojavi, posledica protiljudske in šovinistične politike Stalina do ukrajinskega in drugih narodov.

Ali imajo vatikanski in drugi reakcionarni zapadni ljudje kakršnokoli moralno pravico učiti nas patriotizma, morale in demokracije, ko je bilo in je vse njihovo medvojno in povojno delo en sam zasmeh morale, osnovnih človečanskih, demokratičnih in nacionalnih pravic, ki se kaže tudi pri vprašanju Trsta. Kljub temu so bili prav to tisti ljudje, ki so ves čas očitali Komunistični partiji Jugoslavije, da prodaja Trst.

Naj bo oživiljanje borbenih podvigov revolucionarne Ljubljane odgovor vsem sovražnikom naše domovine in maloštevilnim njihovim hlapčičem, našim delovnim ljudem pa vzpodbuda za nove podvige, vsem množičnim ilegalcem herojske Ljubljane, zlasti tistim neznanim, pa polno priznanje s strani vsega ljudstva.

Vladimir Krivic

Odliete vogalne kompozicije za spomenik žrtvam pri Sv. Urhu

Sestanek v bolniški sobi

(Nadaljevanje)

Marina je zdelovala vročica. Zdel je z zaprtimi očmi in govorjenje okoli njega se je stapljalo v enakomeren šum.

Bolnica je z dvema oknoma na hodniku, pred steno iz železnih palic, mejila na vrt. V oknu sta bili dve vrsti rešetk in čeznji še gosta mreža. Vendar je jetnik, če je stopil na prečno vez v steni iz železnih palic, videl skoznjjo čez lepo uravnane grede na obalo in v kostanjev drevored.

V tišini zvone glasovi. Čuje se, kako govorijo ljudje na cesti, koraki done in škrtajo po pesku.

Prav z vrha, s poslednje prečne vezi pod stropom, se pokaže med vejami kostanjev sivkasta lisa morja. Valovi pljuskajo po ozkem robu peščine. Visoko nad njo se ob cesti vleče nizki zid pred podolgasto hišo z zeleno pobarvanimi oknicami. Potemnela streha in žlebasto opeke zapira pogled čez zaliv h goram. Skrhano slame je tam v daljavi in sonce sije po skalovju.

Tam doli pod klečmi na rtu buči morje. Od tam prihaja veter, ki prinaša grmenje valovja in odmeve glasov.

Za hišo ves dan vrešče otroci, ki najbrž ne smejo na vrt in se igrajo na tesnem dvorišču.

Med drevjem je razpeta vrv, na kateri se suši perilo. Okna v hiši so odprta. Kdaj pa kdaj je videti žensko, ki se skloni na vrt in se naglo umakne, kot bi zaznala, s kakšnimi mislimi jo pogledujejo jetniki iz za zamreženih oken. Ure in ure bi prežali na tak hip in samo zaradi tega skušajo potem priti v bolnico, da bi videli to žensko, o kateri potem premišlujejo med zastajajočimi pogovori, ko ni moč spati. Razvnamajo se v nasladnih mislih, ki prihajajo druga za drugo v spominu na ujete trenutke, ko se je sklonila nad košaro s perilom in so se odkrila njena gola meča, ko si je ob oknu uravnavala lase in so se njene roke belile v somraku . . .

Dolgo v noč bdé, ko je že zdavnaj izzvenela njena ščebetava pesem.

Slednji večer zapoje s pritajenim glasom. Nihče ne ve, če poje prav ona, ki jo je morda kdaj videl in če je bila nemara tista, ki

jo je ugledal včeraj. Vse podobe se združujejo v eno. Gotovo ne poje jetnikom in morda poje pritajeno le zaradi tega, da bi je ne čuli ljudje med zidovi. Jetniki pa trepečejo, da ne bi izostala pesem, ki marsikomu noč za nočjo vzbuja tešečo muko.

Zdaj nosi vodo v hišo. Sklanja se nad vodnjakom in škripec škrtaja, ko spusti vedro; voda zapljuska in znova se oglasijo drobni koraki.

V sobi je tiho, vsi prisluškujejo.

»Che bellezza!« šepne Valli ko se Mitić vzbne za njim na prečno vez. Že se je umaknila bliže k zidu in je ni več videti.

»Nič posebnega,« se mora nasmehniti Mitić. »Za vas tu notri je pač vsaka ženska lepota. Toda glas ima!« pritrdi.

»Glas? Ne, saj ta ni tista, ki poje; ta je črna, ona pa je plavalasa . . .« zahiti Valli. »Neki teppec je iztihotal pismo zanjo in jo prosil za sliko. Seveda ni bilo odgovora in dolgo ni hotela peti. Ime ji je Ariella.«

»Ariella,« ponovi rdečelasi Benečan. »Poznal sem neko Ariello, blizu San Marca je prodajala cvetice.«

»Ti si bil pa gondoljer in si ji prepeval podoknice,« se mu poroga Valli.

»Pojdita k vragu ti in gondola!« se zjezi oni. Valli se ne zmeni zanj. Zaupno je bil segel Mitiću pod pazduho in stopa z njim po ulici med posteljami.

»Povedali so mi pazniki, stara je osemnajst let . . .« Mitić ga le na pol posluša. Benečan se je razgovoril.

»Ariella, to pravim . . .« pripoveduje ležé, z glavo na blazini, ker je ne more dvigniti, da bi ga stisnilo v lobanji. »Madonna, ko bi imel vsaj cigareto!« reče vmes. Pri njem stoji Francoz iz Aoste in skriva čik v dlani. Še enkrat potegne, pogleda proti vratom in mu pomoli ostanek med ožganimi prsti. No,« nadaljuje Benečan, ko okusi dim, »tam blizu je stanovala, vse je norelo za njo . . .«

To nemara ni bilo tisto, kar je hotel povedati, ko ga je zmotila zlobna Vallijeva opazka. Zdaj govori prav na glas, da bi ga Valli gotovo čul.

»V Mestre sem delal na rafineriji. Pridemo ti ponoči trije že dobro okajeni od dona Garcia, napili smo se na barki zastonj, pa stoji eden na oglu s kitaro v roki in brenka Arielli podoknico.«

»Buona sera, pravim ves trd od jeze. Komu pa velja ta koncert? Bil je sredi arije, zavijal je kakor maček na strehi in ni niti utegnil odgovoriti. Samo a m o r je še lahko zapel in že smo ga postavili na glavo v kanal. Vse skupaj mi ni nič koristilo, plačal sem

Prvoslav Karamatijević: Tovariši

petdeset lir kazni in tri dni sem bil zaprt. Ariella pa me odslej ni niti pogledala.»

»Ta Ariella nemara poje, ko jo kdo ujčka na kolenih in se potem ljubita kje za fiziolo, ti tepci pa sanjario in puščajo madeže na rjuhah!«

»Kaj ti ne ugaja petje?« reče Mitić in se ustavi pri njem, da bi se otresel Vallija, ki je vedel povedati tudi to, da je bila zaročena z letalcem, ki so ga Angleži zbili nad La Spezio in je pravkar hotel začeti z razpletanjem skrivnostne zgodbe o ljubezni med njim in Ariello, ko je bil še jetnik, pa so ga spustili, še preden je odsedel, ker je ona dosegla kraljevo milost.

Valli pozablja, da je vse to že neštetokrat pripovedoval. Vidi, da ga Mitić ne posluša in tako tudi on obstoji pri Benečanu.

»Petje mi je bilo vedno všeč,« odgovori Benečan nekoliko prizadet, ko opazi, da se Valli nekam zlobno smehlja. »Nikoli pa ne mislim na to, kdo poje... Sicer pa, kaj mi obešaš gondolo in podoknice,« revske proti Valliju. »Kako neki si predstavljate Venezio? Gondole so za tujce in bogataše, mi pa se vozimo z vaporettom. V nedeljo se pelješ na Lido, kar stane le pol lire, ali pa pijesh kje v boteghi. Prav mar mi je takrat, kdo krmi golobe na Piazzii San Marco in se v gondoli prevaža po kanalih! Kdo bi mislil na serenade! Pel sem pač, kadar sem bil pijan...«

Mitić se mora smejeti temu pripovedovanju in tudi Valli kar sede. Okrog postelje se je že nabalra grača.

»No, ženske so udarjene na petje,« nadaljuje Benečan. Ko je pri nas pel Gigli, so se kar tajale, da je bilo vse mokro pod njimi. Pošiljale so mu poljube in ključke od svojih stanovanj. Jaz sem gledal decda, ko je na San Marcu potresal koruzo. Vraga, prav tak je bil, kot tisti Beppo, ki je pobiral čike pod mizami, samo da je bil Gigli ves nov, Beppo pa razcapan in ga nobena ni pogledala, oni se jih je pa komaj otesal. Moja Ariella ni znala kaj prida peti, toda bila je, da bi človeku posesala mozeg iz telesa, to ti je pešem!«

»Barbar,« se zmrdne Valli. Rdečelasec pa se je že razvnel: »Kaj bi ji ti nemara rekel naj pi-je, ko bi vlekel cunje z nje? Sta-

vim, da bi takrat ne nehal, četudi bi ti sama Maria Caniglia zapela Ave Maria.

»Bravo, Razzi!« se oglasi okrog, ko vse lomi smeh in tudi Valli mora popustiti.

Spomnili so se tenorja, ki je pri mašah nedeljo za nedeljo pel na koro Ave Maria.

Peveci so nekoč ukradli v kuhinji kos mesa, in ko se je tenor napejal, da je vse teklo z njega, so si ga hoteli v miru razdeliti. Ko pa je ugledal meso, mu je zmanjkalo sape. Moral je požreti slino in kar je potem še zapel, ni bil več tenor in ne glas, da se je kaplan ozrl od oltarja in je komandant mignil sottocapu. Takoj s kora so ga dali za tri dni v celico.

Zgodbe, kakor so se je spomnili o tenorju, ustvarjajo kroniko jetnišnice. Dolga leta jih jetniki ponavljajo in spreminjajo. Tisti, ki ostanejo, jih pripovedujejo novincem in tako se ohranjajo, čeprav so se dogajale morda že pred dvajsetimi leti.

V ubijajoči enakomernosti je že veliko, če se kje ubije šipa ali spro kvartaci. Tu z oken v jetnišnici pa vidijo jetniki na cesto, vidijo ljudi in poslušajo njihove glasove. Kdor ni resnično in teže bolan, se počuti v bolnici kakor bi bil na letovišču. Hrana je za spoznanje boljša in dan na dan se menjavajo gostje.

Razzi se nadeja, da bo kdaj nalletel v bolnici na koga izmed svojih pajdašev, s katerima si je izposodil direktorjev osemcilindrski Alfa-Romeo in ga prodal v Genovi. Denar so si pošteno razdelili, pri Ventimigliji pa so onadva prijeli. Hotela sta kar po cesti čez mejo v Francijo in Razzi se je na vso moč čudil, da so ga tako naglo prijeli, še preden je utegnil poskusiti srečo v Monte Carlu ali kako drugače pognati denar. Staknil je tri leta in zdaj bi se nadvse rad sešel z osloma, ki sta se dala tako zlahka ujeti.

Postelja, na kateri je umrl Paolo, je ostala prazna. Zdaj pride gotovo kdo, ki mu je obljubljeno malo oddiha v bolnici.

»Ko bi mogli dobiti Gambarotto!« Valliju nakljub reče Razzi.

Ta Gambarotta je tič! Spravil se je v glavno pisarno. Tihotapil je zlato v Švico in zašili so ga na osem let. Prekanjenec je in ima jih za bregom, da bi ga noč in dan poslušali in pozabili na jed in spa-

nje. Prav zaradi tega je ta Gambarotta Valliju zoprni, ker sam ne govori preveč. Gambarotta pa ve vse. Čeprav se širokousti, vendar ne mlati prazne slame. Kar ve povedati, niso samo anekdote o Gobbu, Margheritti in Duceju, ko je bil še v Milanu in socialist.

V progasti jetniški obleki je Gambarotta kakor potepuh. Kakor neradi pa so verjeli, je bilo le res, da je bil tajnik bogate Angležinje, ker ji je moral delati družščino v postelji.

»Gambarotta ne pretirava, njegove novice so zanesljive. Fant zna izluščiti jedro iz lupine!«

»Pameten dečko je,« ga pohvali tudi Razzi in Valli čuti, da je ost obrnjena vanj.

Gambarotta prinaša novice o zadevah v jetnišnici in o porazih na fronti. Vsi so pripravljeni na spremembo, na kar koli naj pridejo Angleži ali Rusi; kdor hoče, samo čimprej.

Tudi Valli je že dvomil nad tistimi Vinceremo, ki se od povsod reže in jih je čedalje več, čimbolj se obrača na slabše. Na dopisnicah, na škatlicah za vžigalice, na globlinu in na koncu vsakega pisma in članka v časopisu.

Res so bili spočetka vsi skraja navdušeni. Zmaga se je grmadila nad zmago in komandant je imel vsako nedeljo govor s stražnega mostiča nad dvorišči. Ta zborovanja so se zaključevala s hrupnimi vzkliki in ploskanjem. Tri sto jetnikov, ki so skupaj imeli na vesti vse, kar vsebuje italijanski kazenski zakonik, je rado napravljalo veselje dobremu komandantu, ki so mu od ganotja in zanosa vrele solze v oči in je za to priliko izpusstil celo tiste, ki so bili v temnicah in celicah.

Nekaj mesecev je vse v jetnišnici strumno pozdravljalo z dvignjeno roko, in tudi tisti, ki niso znali brati, so si naročali časopise in jih narobe držali v rokah.

Konca pa ni hotelo biti.

Neko jutro je visel na dvorišču velik papir, na njem je bil spodaj natisnjen tisti »Vinceremo«, vmes pa je stalo z drobnejšimi črkami, da bo vsak jetnik, ki je obsojen nad osem let in se prostovoljno javi k vojakom, takoj izpuščen na svobodo.

Najmanj polovica jetnikov ni bila obsojena nad osem let in komandant je pričakoval, da se bodo vsi skraja prijavili.

Na hodniku je dal postaviti dolgo mizo in pisarji so morali načrtati pole z razpredelki. Takoj po zborovanju se je začelo.

»Kje si služil?«

»Pri letalstvu.«

»Prav imaš! Z letalom jo lahko pobrišeš k Angležem,« je dejal Gambarotta, ki je vpisoval.

»Sanitejec? — Ne bo ti hudega. Nosil boš grizave na latrino.«

»Alpinec! V gorah je dober zrak in švicarska meja je blizu.«

»Mornar si? Ladij tako nimamo več in se ti ni treba bati, da bi utonil.«

»Protiletalski topničar.«

»Sofer.«

»Kuhar.«

Gambarotta je bil umolknil in se je vneto sklanjal nad obrazce. Ob mizo se je postavil komandant, da bi s svojo pojavo v paradni uniformi dal tej patriotski svečanosti več poudarka.

»Še kdo?« je zaklical Gambarotta, ko so jetniki ropotaje s coklami hodili mimo njega.

»24—36!« se je zdrznil komandant, ko je prišel mimo slok mladenci in se posmehljivo ozrl na razglas, ki so ga za to priliko obesili Gambarotti nad glavo. »Medaglia d' oro!« Ta odlikovanec z zlato medaljo za hrabrost pa je brez zadrege udaril s petami in rekel:

»Čez sedem mesecev odsedim.«

»Prav vi bi morali dajati zgled!« Komandant ga je iz spoštovanja do njegovega odlikovanja vikal.

»Glejte!« Jetnik se je obrnil po hodniku, naglo odvihnil bluzo in pokazal nemarno zaraslo rano čez prsi. »Bil sem ranjen, odlikovan in dobil sem štiri leta ječe, ker sem ukradel vojaški kotliček.« Pokimal je, kakor bi pritrjeval, mislim, ki so se zbirale za zastrtimi pogledi jetnikov. »Badoglio pa je oplenil vso neguševo palačo in eno samo kitajsko vazo prodal za dvajset milijonov . . .«

Komandant je zaripnil, s srebrnimi našitki obložena kapa se mu je zatresla na glavi.

»Jutri na raport!« je zakričal.

Jetnik se je porogljivo zasmel in se obrnil k vrsti, ki se je tiho zmuzovala mimo. Po stopnicah so prihajali le še minorati, sami stari in za delo nesposobni jetniki.

Komandant je pogledal po ponižno sklonjenih glavah. Ogrnjeni progasti plašči s štrlečimi ovratniki, so napravljali iz sključenih lju-

di grbavce. Niso se prav upali mimo in so se drenjali na stopnicah kakor tropa ovce, ker so se bali komandantovega zadiranja. Komandant pa ni več zakričal. Lice mu je ohlapnilo in v njem se je oglasila skrb.

Od strani se je ozrl na seznam pred Gambarotto. Od dvestotih jetnikov, ki bi prišli v poštrev, se jih je priglasilo le osem.

Pazniki so modro strmeli predse in stregli na vsak njegov gib.

»Avanti!« so priganjali drenja-joče se minorate.

»Kaj se obiraš?« se je zdajci zadržal komandant nad starcem, ki je stopil iz vrste in se postavil pred Gambarotto.

»Kako?« se je potem začudil.

»Hoče se priglasiti,« je pojasnil Gambarotta.

»Koliko si star?« je nekoliko blaže vprašal komandant.

»Osem in štirideset. — Bojevnik s Piave!« »Dobro!«

Gambarotta je komaj zadrževal smeh. Pazniki so videli, da se mu zatezajo usta in tudi sami niso mogli ostati resni.

Bojevnik s Piave je bil droban možiček, že dodobra plešast in z ono svetlo, prosojno poltjo kakor jo imajo ljudje, ki so vedno v zaprtih prostorih.

»S tvojo pomočjo bomo vojno gotovo dobili,« je zinil Gambarotta, vendar tako, da ga komandant ni mogel razumeti.

»Prav, prav, — le pojdi!« se je obregnil komandant, ko se je možiček hotel porazgovoriti, kako so neko noč ujeli na tisoče Avstrijcev, — in ga rahlo porinil po hodniku.

Vse mu je na mah postalo zoprn in ni vedel, kako se bo zagovarjal pri direktorju.

»Vse, ki so se priglasili, v transportno sobo!« je zaključil in vzel seznam.

Priглаšeni, razen možička s Piave, so čez deset dni že tičali v vojaških oblekah in se pogoltno basali s komisom. Le možiček je ostal in namesto starega vzdevka Topo so mu jetniki dali češčeči naslov »Il eroe della Piave«.

(Se nadaljuje)

Ivo Šubic: Kurirja (linorez)

Nekaj izkušenj z razstave „Ljubljana v osvobodilnem boju“

Za začasno razstavo Muzeja narodne osvoboditve »Ljubljana v osvobodilnem boju« je bilo med prebivalstvom precejšnje zanimanje. To dokazuje obisk, ki je samo v prvih dneh po odprtju (odprta je bila 13. oktobra), dosegel že okrog 3.000 obiskovalcev. Isto govore vpisi v razstavno vpisno knjigo, kakor tudi številni razgovori s posamezniki najrazličnejših poklicev. Lahko trdimo, da se vsa ta mišljenja stekajo neka-ko v tole rezultanto. Razstava je lepa, nam ugaja, le škoda, da je premajhna in da na njej ni vsega, kar je Ljubljana dala v narodno-osvobodilnem boju.

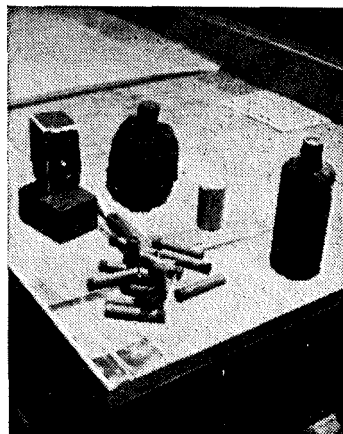
Oglejmo si pobliže začasno razstavo NOB z vsebinske in oblikovne strani, premotrimo, kaj je dobrega, koristnega in lepega na njej, pa tudi kaj je slabega oziroma nezadostnega, tako da bo naša skupna diskusija o tej zadevi pripomogla, da se bo razstava »Ljubljana v osvobodilnem boju«, — ki jo bodo muzejski delavci prenesli v adaptirane gornje prostore na povečano površino okrog 300 m² kot del svoje stalne razstave — izpopolnila in otesla pomanjkljivosti, ter tako čim verneje odražala mogočen polet osvobodilnega boja ljubljanskega prebivalstva v tem obdobju.

V razstavnem prostoru (okrog 150 m² površine) je razstava vsebinsko razdeljena v tri glavne dele: prvi, uvodni del, prikazuje in dokumentira obdobje, ko je konsolidirana Partija in takratno partijsko vodstvo Ljubljane že pred vojno pripravljala prebivalstvo na imperialistično nevarnost in njihovo vdiranje v našo državo. Komunistična Partija Jugoslavije, ki je bila od vseh starih strank edina voljna in sposobna organizirati borbo proti vdirajočim nacistom in fašistom, je nenehno razkrivala izdajstvo, nesposobnost in nepripravljenost jugoslovanskega državnega vodstva in vojaškega štaba, da bi ohranili Jugoslavijo. Na njeno pobudo je v začetku

aprila 1941 odšlo nad 2.000 ljubljanskih prostovoljcev branit domovino. Vendar je bil neizbežen žalosten konec jugoslovanske kraljevske vojske in države zaradi izdajstva vladajočih vrhov. Prav tako je bila le KP sposobna organizirati osvobodilno borbo proti italijanskemu okupatorju, ki je vdrl v Jugoslavijo in Ljubljano, vtem ko so se klerikalni in reakcionarni buržuazni vršički klanjali fašistu Grazioliu in hiteli v Rim zagotavljati Mussoliniju hlapčevsko lojalnost. Že na partijski seji v Trebnjem 12. aprila 1941, je KP sprejela važne sklepe, ki nakazujejo predstoječo borbo z okupatorjem in domačimi izdajalci. — Temu zgodovinskemu obdobju so prireditelji razstave posvetili eno četrtino razstavnega prostora ter ga predstavili in dokumentirali z dvema slikama (»Ustanovitev KPS v Čebinovem« od Gojmirja Kosa in »Ljubljanski prostovoljci 1941« od Staneta Kumarja) z dokumentarnimi fotografijami, tiskom, velikim zemljevidom Jugoslavije z razporeditvijo jugoslovanskih in sovražnih sil ob napadu na Jugoslavijo ter z muzejskimi predmeti (jugoslovanska vojaška čelada, oficirska kapa, plinska maska, kraljevski grb in sablja).

Težišče razstave je v drugem delu, ki obsega nad polovico razstavnega prostora. Obsega obdobje, v katerem je bila na pobudo Partije ustanovljena OF, ki je zbirala ljubljansko prebivalstvo za borbo proti okupatorju in domačim izdajalcem. 22. junija 1941 je bilo v Ljubljani ustanovljeno Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, štab za vodenje bližajočega se oboroženega boja z okupatorjem in izdajalci slovenskega ljudstva. Tu razstava prikazuje uspehe organiziranega upora in odpora ogromne večine Ljubljančanov proti močnemu sovražniku z različnih področij borbenosti. OF v Ljubljani raste in se krepi kljub neprestanim sovražnikovim akcijam, da bi uničil odpor

Ljubljančanov in kljub izredno visokemu številu okupatorskih vojakov in policistov. Osvobodilna fronta postaja v zamreženi, z bunkerji posuti in od italijanskih vojakov in policijsko skoraj hermetično zaprti Ljubljani prava država v državi. Ljubljana ne posluša okupatorjevih ukazov, temveč je zvesta odredbam njene Osvobodilne fronte. Ljubljansko prebivalstvo se bori v tej dobi proti sovražnikom na najrazličnejše načine: v ciklostilnih in dokumentnih tehnikah, v tiskarnah in cinkografijah, s propagando radijske oddajne postaje OF, v bataljonih in delavnicah Narodne zaščite, v vrstah Varnostne obveščevalne službe, v zunanjih množičnih akcijah po ljubljanskih ulicah in pred poslopji, kjer so se nastanili sovražni forumi z zbiranjem velikih količin različnih materialnih dobrin za ilegalce in partizansko vojsko, za ranjence, za pomoč zapornikom, internirancem itd. Vse to je ljubljansko prebivalstvo delalo kljub strahovitemu okupatorjevemu nasilju, ki je naše ljudi streljal kot talce, mučil in trpinčil ter jih pošiljal v internacijska taborišča. Dokumentarno in razstavno gradivo za to obdobje je

Nekaj eksplozivnih pripomočkov, ki so jih člani VOS o Ljubljani uporabljali pri svojih akcijah. Eksploziv so izdelovali člani VOS sami v Ljubljani

razpostavljeno okrog Smerdujevega kipa »Ilegalca«, ki na razstavi dominira in predstavlja nekak simbol borbe Ljubljancev. Za predstavo vsega tega raznovrstnega boja Ljubljane so se razstavljenci poslužili dokumentarnih muzejskih predmetov in fotografij, zgodovinskega, tiskovnega in arhivskega gradiva ter napisov, kakor tudi umetniških kipov, slik in skic ter primernih ponazoril: velikega reliefa Slovenije, rekonstrukcije radiooddajnika OF »kričač«, rekonstrukcija mine, kakršna je porušila železniško progo za Tobačno tovarno 24. julija 1941, rekonstrukcija ene izmed ladij z lampijončki in svečkami, kakršne so skozi Ljubljano plavale po Ljubljanici na predvečer 1. maja 1943 v počastitev delavskega praznika in v veliko jezo italijanskih nasilnikov, itd.

V tretjem delu razstave, ki so mu razstavljenci dodelili eno četrtino razstavnega prostora, je prikazano obdobje osvobodilnega boja Ljubljane ob kapitulaciji Italije in do 9. maja 1945. Na tem ozko odmerjenem delu razstavišča je ponazorjena kapitulacija Italije s pestrimi dokumentarnimi predmeti in ostanki italijanskega okupatorja v Ljubljani, odhod okrog 7.000 ljubljanskih prostovoljcev k partizanom septembra 1943 in iz Ljubljancev formirana X. SNO Ljubljanska brigada, strahovito nasilje nacističnega sovražnika in njegovih pomagačev, s katerim naj bi zatrli široko osvobodilno gibanje v Ljubljani, ki ga pa niso mogli zavreti ne Dachau, ne ostala taborišča smrti, ne grozodejstva izdajalskega domobranstva pri Sv. Urhu in švabobranske tajne policije — črne roke, blagoslovljene s krvavo in zločinsko Rožmanovo desnico, ne različna mučenja otrok, deklet in starcev. Žari s pepelom v krematoriju sežganih žrtev iz Rawensbrücka in Dachaua, strahotna fotografija s kupom izmorganih človeških okostnjakov iz Buchenwalda, originalni bič, kos žice in taboriščnikova številka iz Dachaua, brošura o grozodejstvih domobrancev pri Sv. Urhu ter mučenja in grožnje črne roke — odločno dokumentirajo strahotno nasilje nad ljubljanskim prebivalstvom. Vendar Ljubljana ni klonila niti za hip! Borila se je naprej, iščoč vedno nove, primernejše oblike borbe. Ljubljana je imela radijsko zvezo z Glavnim štabom

NOV Slovenije. Razstavljen je radiooddajnik za zvezo Ljubljane z Glavnim štabom in originalne prelete in oddane depеше. Sovražniki so našli to zvezo šele tik pred osvoboditvijo. Ljubljana je še naprej dajala najrazličnejšo materialno pomoč za partizanske borce. Razstavljen je arhivski material, iz katerega je razvidno, koliko so Ljubljanci v enem mesecu zbrali denarja za NOV. Ljubljana je obvarovala pred sovražnimi kremplji nad 100 »ilegalčkov« — otrok ilegalcev in partizanskih voditeljev, ki so jih sovražniki zaman iskali. Skoro vsa ljubljanska mladina je delala v osvobodilnem boju. Ljubljana v tej borbi ni odnehala, dokler ni zmagala in dokler niso njeni sinovi zmagovito vkorakali v slovensko prestolnico. Nekateri ohranjeni dokumenti govorijo o tej borbi. Še bolj zgovorno pa to izpričujejo slike 26 narodnih herojev, ki so zrasli in delali v Ljubljani.

To je vsebinska stran razstave »Ljubljana v osvobodilnem boju«, ki je predstavljena zaradi pičle razstavne površine le v bistvenih potezah, ponekod pa le simbolično, kar vzbuja pri nekaterih kritičnih deloma upravičene prigovore, češ da je razstava po vsebini pomanjkljiva in nezadovoljiva. Ven-

dar je treba iskati glavni vzrok za to v skopo odmerjenem razstavnem prostoru in kreditnih možnostih. Seveda je stvar diskusije iz zgodovinske analize osvobodilnega boja v Ljubljani, ali so podčrtane poteze na tej razstavi zares najbistvenejše ali niso. Pri tem je treba naglasiti, da so se razstavljenci izogibali hibe, ki je prišla do izraza skoraj pri vseh povojnih zgodovinskih razstavah NOB in ljudske revolucije, namreč — prenatrpanosti z razstavnim materialom, ki je utrujala obiskovalce in mu v marsikaterem oziru jemala izpred oči pogled na celotno razstavo. Prav tako so se prreditelji izogibali prikazovanja samih fotografij, tiska in tekstov ter se orientirali prvenstveno na razstavljanje zgodovinskih, muzejskih in rekonstruiranih predmetov, umetniških kipov, slik in skic, kakor tudi originalnih arhivskih in tiskovnih dokumentov in ponazoril, ki naj govorijo že sami po sebi o osvobodilnem boju naših ljudi.

Z oblikovnega in estetskega vidika razstava zadovoljuje povprečnega obiskovalca, pa tudi obiskovalca z ostrejšim estetskim okusom, o čemer pričajo razgovori z obiskovalci in vpisna knjiga. Razstavna oprema je na splošno v soglasju z vsebino NOB.

NAŠE TEKOČE NALOGE

Na zadnjem posvetovanju sekretarjev republiških Glavnih odborov Zveze borcev iz vse države, ki je bilo meseca oktobra pri Centralnem odboru Zveze borcev NOV Jugoslavije, so razpravljali o tekočih nalogah organizacij ZB v prihodnjih mesecih. Posvetovanja so se udeležili tudi zastopniki Združenja rezervnih oficirjev in Zveze vojnih invalidov.

Ene izmed tekočih nalog organizacij ZB je pomoč, ki jo morajo nuditi pri obveznih zdravstveno-prosvetnih tečajih Rdečega križa za vzgojo ženske kmečke mladine med 17. in 18. letom starosti. Ti tečaji, ki so obvezna za žensko kmečko mladino določene starosti, so se pričeli s 1. novembrom in bodo trajali pet mesecev.

Nujna naloga, ki jo morajo v prihodnjih petih mesecih uresničiti naše organizacije, je pomoč pri ureditvi kabinetov za izvenarmadno vzgojo ljudstva. Ti kabineti bodo urejeni namesto dosedanjih kabinetov za predvojaško vzgojo mladine. V kabinetih morajo biti zastopane s svojo dejavnostjo vse organizacije, katerih elementi so pri izvenarmadni vzgoji. Naši ljudje, ki odobravajo izvenarmadno vzgojo ljudstva, bodo v teh kabinetih lažje spoznali razne tehnične izpopolnitve, s čimer bodo razširili svoje vojaško znanje, ki je potrebno vsakemu našemu državljanu.

Razpravljali so nadalje tudi o skrbih za partizanske sirote, za invalidne in sploh za člane ZB. Ugotovljeno je, da so številne osnovne organizacije večkrat vodile to skrb preveč kampanjsko, zlasti okoli Novega leta in Dneva republike.

Prav tako je potrebno, da se naše organizacije vse bolj kot doslej zavzamejo za pobiranje članarine. Ob koncu posvetovanja so razpravljali še o zvezah, ki jih ima naša organizacija ZB s tujimi organizacijami bivših bojevnikov.

Talci v Dragi niso pozabljeni

1. novembra je bilo odprto preurejeno grobišče okrog 700 talcev v Dragi. Ob tej priložnosti je bila na tem zgodovinskem kraju lepa svečanost. Res da to eno izmed najbolj množičnih grobišč v Sloveniji še ni dokončno urejeno in zaenkrat očem še ne daje lepe, skladne slike, vendar je navzlic temu poslednje bivališče slovenskih talcev na ta dan bilo prizorišče tihih, ganljivih prizorov. Vsak občinski odbor v radovljiskem okraju je počastil spomin padlih borcev z lepim vencem. In ne sanio to: od ranega jutra pa do poznega večera so prihajali ljudje na vozovih, kolesih in v avtobusih v Drago, da se oddolže spominu svojih sorodnikov in znancev. Svečanost je naposled izzvenela v tiho manifestacijo narodnoosvobodilni borbi, pa čeprav je imela po visoki pieteti značaj komemoracije. Zakaj, ta dan je bilo videti v Dragi ne le svojce padlih gorenjskih ljudi, marveč tudi množico Ljubljancev in ljudi iz vseh krajev, ki so jim pri srcu pa-

dle žrtve in stvar, za katero so ti izmučeni rodoljubi žrtvovali svoje mučniške življenje.

Še zdaj mi je živo pred očmi Tomažonov oča, njegovi sivi brki, ki jih je nad usti porumenil tobakov dim, njegove zgovorne oči in gube, ki jih je zabrazdala v obraz visoka starost. Popravljaj je vozove, če so se kolesom sneli obroči in menjal ojesa, če so počila pod težo zvrhano naloženih voz. Te zdrave kmečke korenine leta niso mogla upogniti. Ko me je zagledal, si je nanaglo obrisal roke v modri, obrtniški predpasnik in zavpil tja proti hiši, iz katere je bilo slišati ropotanje loncev.

»Glej Tilka, kdo je prišel!«

Pomolil mi je trdo, žuljavo roko in me peljal v kamro.

»Jožeta ni več,« je spregovoril. Trudil se je, da bi mu glas zvenel moško in odločno. Pa je preveč poudaril tiste tri, štiri besede, ki so padle med naju kakor obsodba, kakor nekaj, čemur se ni moč zoperstavljati. Vedel sem, da so ga ubili Nemci. Bil je že od poletja sem v begunjskih zaporih in so ga Nemci zaposlili v mizarski delavnici. Pohvalil se je, da mu ni hudega, čeravno trpi zastran slabih živcev. »Streljajo,« je sporočil, »in nikdar ne vemo, kdo je prihodnjič na vrsti.« Po nekaj mesecih pa je prišla vest, da ni več med živimi...

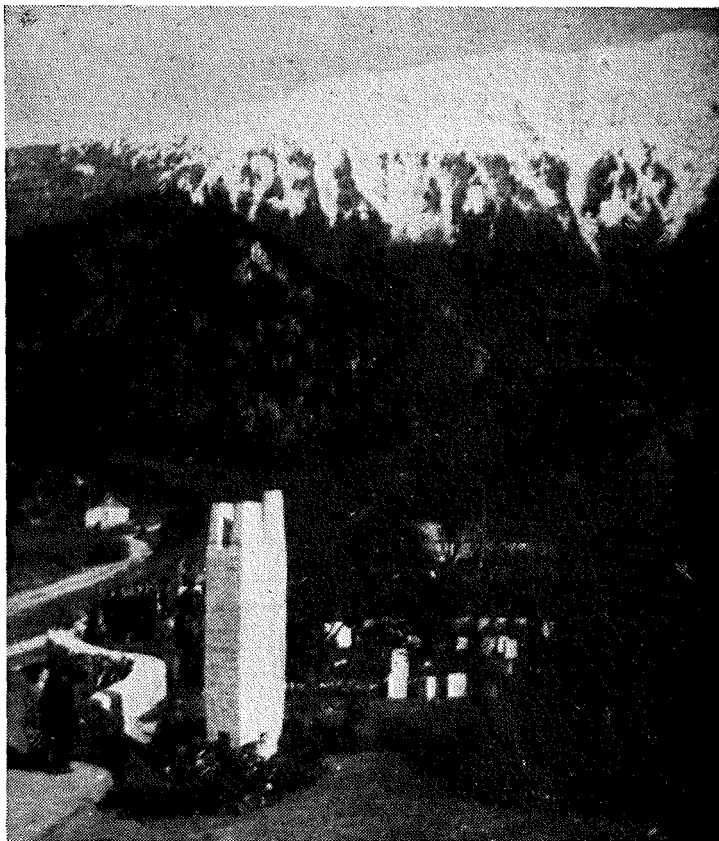
Bilo je namreč jeseni 1941, ko sem bil na obisku pri Tomažonovih.

Tako se je reklo hiši po domače, njihov priimek pa je bil Beguš. Takrat so ljudje še vedno upali, da so nasilne smrti, o katerih se je govorilo, laži in da je mučenje in streljanje namenjeno kveč-

Kakor vse dosedanje razstave o obdobju NOB, je pokazala tudi ta, da hranijo posamezni borci še vedno dragocene zgodovinske predmete in dokumente, da ti posestniki ob takih razstavah radi odstopijo priljubljene jim spominke za obogatitev razstavne zbirke, če le pravilno potrkamo na njihova srca.

Ena od izkušenj, ki se je še posebno izrazila ob tej razstavi, je tudi ta, da morajo imeti prireditelji razstav NOB najtesnejše zveze z organizacijo Zveze borcev, če hočejo čim verneje prikazati dobo narodnoosvobodilnega boja. Kajti njihova zgodovinska sekcija raziskuje in proučuje to obdobje že leta in leta. Če bi imeli prireditelji te razstave tesnejše povezave z Glavnim odborom ZB, bi prav gotovo prišli do statističnih podatkov, ki govore, da je v osvobodilnem gibanju Ljubljane sodelovalo največ Ljubljancev delavskega porekla, nato študentov itd. Tako se ne bi mogla pripetiti napaka, da vloga ljubljanskega delavstva na razstavi skoraj ni prikazana.

Milan Brezovar

Pogled na del množičnega grobišča v Dragi pri Begunjah v času komemoracije 1. novembra letos

jemu dvem, trem puntarjem, ki so se drznili upreti nemški moči. Stari Beguš je bil še pred kratkim istega mnenja.

Zdaj pa je prišel na vrsto Jože, ta mirni, tihi obrtnik, ki je delal smuči in se, tako je kazalo, ni menil za drugo kot za svojo obrt. In kako je umrl! Ko je bilo v begunjskih celicah le malo jetnikov več, so ga vzeli iz delavnice in mu namenili drug popravek: talcem je zavezoval oči. Dan na dan je potoval z njimi iz kaznilnice na morišče in jim zavezoval oči, da niso videli več žarkega sonca in domačih gora. Stoterim talcem je zastrl pogled. Nekega dne pa se mu je v glavi od samih grozot nekaj pretrgalo in pred oči mu je prišla rdeča megla. Ni več mogel razločiti zasnežene Begunjšice, ne kôpastega Stola. Svež sneg je pobelil holme pod Begunjščico, ko so mu Nemci sodili, kakor so sodili stoterim tovarišem pred njim. Zblaznel je in danes počiva v Dragi in obtožuje fašizem. Njegova smrt, tako grozljiva in nečloveška, je pretresla vso vas. Morebiti so prav Joževa mirnost, njegovo zgledno življenje in pretresljiva smrt odločili, da so Tomažonov oče in mnogi drugi prekleli Nemce in se uvrstili med njihove najbolj srdite sovražnike.

Za ureditev skupnega grobišča talcev v Dragi se je zavzel Glavni odbor Zveze borcev. Po načrtu arhitekta Ravniharja je dal ograditi ves prostor, kjer talci počivajo. Ob vhodu stoji spomenik iz kraskega marmorja trikotne oblike, v skladu z njim pa so tudi nagrobni kamni, ki so vanje vklesana po tri imena talcev. Vsaka skupina ima večji trikotni kamen, na katerem bo vklesano posvetilo. Seveda s tem še ni uresničena celotna zamisel, kajti grobišče ima za zdaj izgled nepopolnosti in je zlasti mesto, kjer so talce streljali, prazno in zato neskladno nasproti celoti. Tam bodo postavili po zamisli Glavnega odbora kak relief ali skupino kipov, ki bi predstavljali delavca, kmeta, ženo in mladince. Po drugi verziji pa naj bi na tem mestu stal en sam kip talca. Tudi estetski strani tega skupnega grobišča zaenkrat še ni zadoščeno: nagrobni kamni stoje osamelimi in prazni, ker ni zelenja, ki bi jih poživelo. To pomlad bodo zasadili mednje zelenje in grmiče,

ki hitro rastejo in bodo v skladu z gorsko naravo.

Grobišče v Dragi je bilo razmerno hitro urejeno in vse kaže, da bodo prihodnje pomlad ureditvena dela zaključena. Zaradi naglice pa so uredjalci zagrešili nekaj napak, ki bi jih Glavni odbor ob podpori svojcev, ki so pri tem prizadeti, rad čimprej odpravil. Ko so klesali v spomenike imena talcev, se je namreč dogodilo, da so iz nemškega seznama vnesli neslo-

venske nazive krajev in je bilo nekaj pomot tudi pri imenih talcev.

Zeleti bi bilo, da nam svojci sporoče, kaj je bilo nápak vklesano in naj javijo, kje so njihovi padli sorodniki nazadnje živeli. Upoštevali bomo po možnosti tudi druge nasvete in želje. Zavedamo se namreč, da bomo le ob tesnem sodelovanju uspeli lepo in v splošno zadovoljstvo urediti eno najbolj množičnih grobišč, kamor bodo prav gotovo romala še bodoča pokolenja.

Zdravstveno-prosvetni tečaji Rdečega križa

V mesecu novembru letos so pričeli po vsej državi z zdravstveno-prosvetnimi tečaji, ki jih prireja Rdeči križ za kmečko mladino med 17. in 18. letom starosti (rojstni letnik 1934 in 1935). Ti tečaji bodo trajali do konca meseca marca 1953. leta.

V Sloveniji (kakor tudi po drugih republikah) so pričeli s pripravami za te tečaje že pred dobrima dvema mesecema. Razumljivo je, da je bilo že takoj v začetku potrebno izdelati podroben načrt za vso organizacijo tečajev, za ureditev evidence o tečajnicah, a hkrati poskrbeti tudi za predavateljski kader. Ne bi tokrat naštevati razne težave, na katere so organizatorji tečajev v Sloveniji (Glavni odbor Rdečega križa in Okrajni odbori) naleteli. Razveseljivo pa je, da je v začetku meseca novembra bila organizacija teh tečajev izvedena. Omeniti je treba, da so pri tem pomagala ne samo organizacije Rdečega križa, temveč tudi druge. Res je, da so se tečaji začeli v Sloveniji verjetno nekoliko kasneje (saj so v večini okrajev pričeli s tečaji šele 9. novembra) kot v drugih republikah. Vendar je razveseljivo to, da se je prijavilo v te tečaje skoraj 16.000 ženske mladine med 17. in 18. letom starosti.

V okviru teh tečajev, ki so prirejani samo za tisto žensko mladino s podeželja, ki ni nikjer zaposlena v industriji, pa bodo v petih mesecih obravnavali sledečo snov: »Higiena in epidemiologija« ter »Borba proti nalezljivim boleznimi«, »Prva pomoč«, Higijena nosečnice ter nega in prehra-

na dojenčka« in »Protiletalska zaščita«. Vso snov bodo tečajnice obdelale v 70 urah, skoraj vsak teden bodo imele po tri ure predavanj. Predavatelji na tečajih so: zdravniki, medicinske sestre, bolničarji (zlasti za praktične vaje) in učitelji na vasi. Za učitelje so že predčasno priredili nekaj dnevnih seminarjev, na katerih so predelali snov, ki jo bodo le-ti obravnavali na zdravstveno-prosvetnih tečajih. Po potrebi bodo priredili za predavatelje še nove seminarje. Razumljivo je, da bodo tečajnice teorijo, pridobljeno na tečajih, povezovale tudi s prakso. Končno to tudi ne bo težko, saj je v vsaki vasi precej stvari z zdravstveno-prosvetnega področja, ki jih je treba urediti. Tečajnice pa bodo ob sodelovanju predavateljev lahko same predlagale, kaj bi bilo treba napraviti. To je seveda samo ena stran teh bodočih praktičnih vaj.

Kakšen je namen teh tečajev? Predvsem moramo vedeti, da je na našem podeželju kljub številnim tečajem v zadnjih letih še dokajšnja zdravstveno-prosvetna zaostalost. Ta pa izvira že iz preteklosti. Na tisoče in tisoče tečajev v zadnjih letih seveda vse te zaostalosti ni moglo čez noč odpraviti. Prav tako stanje, ki kaže zelo veliko razliko med mestom in podeželjem, pa je treba v našem skupnem interesu čimprej odpraviti. V tem primeru pa je treba zatorej zlasti zainteresirati žensko mladino, ki razen osnovnega znanja o zdravstvu, pridobljenega v šoli, kasneje drugega zdravstveno-prosvetnega znanja malo ali sko-

raj nič ne pridobi. Še težji je po-tem problem, ko dekleta postanejo matere in ne obvladajo niti osnovnega znanja o negi dojenčkov, itd. Skratka, številnim našim kmečkim dekletom manjka precej znanja, da bi se lahko smatrale kot dobre matere, gospodinje in končno tudi tiste državljanke, ki bi z vsem svojim znanjem res lahko popolnoma koristile svoji skupnosti. Pri vsem tem ne smemo namreč pozabiti tudi tega, da naša socialistična skupnost zahteva od vsakega državljanca, da vsaj v osnovi obvlada tiste stvari, ki krepijo obrambno moč in sposobnost naše države. K temu pa štejemo

ne samo prvo pomoč, marveč tudi znanje o protiletalski zaščiti.

Nedvomno ima pri organizaciji oz. pri izvedbi teh tečajev, katerih uspeh naj bi bil najboljši, besedo tudi organizacija Zveze borcev. Povedano preprosto: nedvomno bodo člani ZB in organizacije kot celote s svojim agitacijskim delom vplivali na mladinke, da se bodo prijavile v tečaje in v njih vztrajale. Ali ni pri tem resnično zainteresiran vsak naš človek, predvsem pa član ZB, da bodo njegovi otroci, znanci in mladina iz njegovega okoliša res dobro podkovani v zdravstveno-prosvetni dejavnosti? Res je! Saj je šla vsa

naša narodnoosvobodilna borba tudi tem ciljem nasproti, da bomo ne samo svobodni na svoji zemlji, temveč da bo tudi življenje nas samih in naših bodočih rodov lepše, srečnejše. Tovariši, pomagajmo zdaj, ko se naša oblast trudi, da bi nudila in posredovala znanje naši mladini, našim otrokom. Naj ne bo člana ZB, ki ne bi ob teh tečajih izrekel svojo besedo v prid tem tečajem. Še več! Pomagajmo, da bodo tečaji čim bolj uspešni.

Poznate objavljeno fotografijo?

V letošnji deveti številki na strani 301 smo na željo Muzeja narodne osvoboditve v Ljubljani objavili fotografijo, ki ni bila dokumentirana. Tovariš ing. Miloš Brelih iz Ljubljane nam je takoj po izidu devete številke poslal pismo, v katerem piše med drugim tudi to-le:

»Z ozirom na poziv, objavljen v deveti številki 'Borca' na strani 301, sporočam, da sem podpisani avtor priobčene slike. Fotografija je bila posneta 1944. leta v bližini taborišča Glavnega štaba NOV in POS v bližini Črnomlja in predstavlja napeljevanje telefonskega voda.

Imam tudi originalno kopijo tega negativa, ki mi jo je — če se točno spominjam — takrat izdelal propagandni oddelek Glavnega štaba. Ta kopija nosi na hrbtni strani označbo '79'. Posnetek je eden iz serije posnetkov o delu enot za zvezo.

Negativ te fotografije sem skupno s številnimi drugimi negativi, ki sem jih imel, po osvoboditvi izročil Muzeju narodne osvoboditve.«

Popravek

V članku »Trikrat brez uspeha« v št. 10, sta se vrinili dve napaki. V deveti vrsti se mora pravilno glasiti: ... je deloval Gorenjski odred višje na ... , in v 19 vrsti: ... ga je obklopile okoli 6000 Nemcev.

Obvestilo

Bralcem sporočamo, da so zaradi tehničnih ovir izpadle v tej številki tri rubrike. Nadoknadili jih bomo prihodnjič.

Koroški Slovenci so se oddolžili padlim borcem

V St. Jakobu v Rožu so v začetku novembra uredili grobišče osmih borcev-partizanov, ki so padli v borbi pod Arihovo pečjo na Graščinici (predgorja karavanške gore Rožice)) 10. februarja 1945. leta.

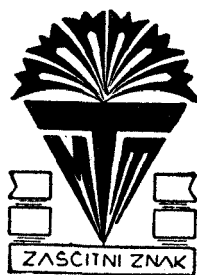
Takrat je partizansko središče za zahodni predel Koroške (okraj Beljak) obklopile nad 200 mož specialnega protipartizanskega oddelka SS-ovcev; z njimi so bili tudi lokalni nacistični funkcionarji. Ob umiku iz obklojenega bunkerja so izkervavili tistega dne aktivisti Osvobodilne fronte: Mila Kmet-Andreja, Franja Markelj-Breda, Franc Bogataj-Rok, Marija Živalič-Mira, Cirila Kržišnik-Tona ter vojaška obveščevalca Ivan Kordež-Ivan in Ivan Bohinj-Djon. Mrtve borce so nacisti naslednje dni februarja gole razstavili v leseni uti cestne uprave nedaleč od križišča St. Peter—Rožek. Po izpostavitvi so jih zagrebli neke ob Dravi.

V dneh po osvoboditvi Koroške so jih poiskali preživeli partizani, katerim so pokazali grobove bivši nacistični lokalni funkcionarji, ki pa še do danes niso prejeli nikake kazni za storjeni zločin.

K tej skupini so kasneje pcložili še tovariša Ludvika Primožiča-Milana, sekretarja okrajnega odbora OF Beljak, ki je padel 14 dni pred osvoboditvijo na karavanškem obronku: Kvadje.

S preureditvijo grobišča, kakor vidimo na sliki, ki je bila izvedena v novembrskih dneh se je tudi St. Jakob v Rožu oddolžil tistim, ki so dali vse v borbi proti fašizmu.

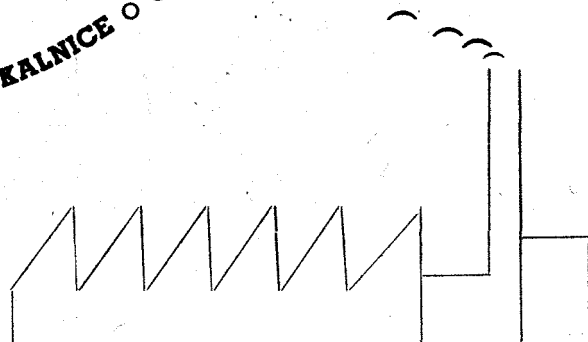
MARIBORSKA TEKSTILNA TOVARNA MARIBOR

Poštni predal: št. 9
Telefon štev.: 24-32,
24-15, 26-33 in 28-06
Brzgojavni naslov:
Tekstilivtor Maribor

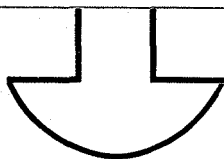
PREDILNICE ○ TKALNICE ○ OPLEMENILNICE ○ SUKANČARNA

PROIZVAJA:

bombažno prejo, sukance za šivanje in
vezenje, hlačevino, saglia, štruks, klote,
bombažne in svilene podloge, umetne
svilene tkanine za žensko perilo, tiska-
nine, flanele, barhente, popeline, cefirje,
kretone, gradl, jaquard tkanine, kord
žamet itd.

Vsi naši izdelki so znani po izredno dobri kvaliteti in
po vedno konkurenčnih cenah

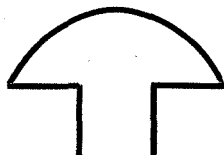

KNJIGOTISK
ROTOTISK
OFSETTISK
BAKROTISK
KLIŠARNA
KNJIGOVEZNICA

**TISKARNA
LJUDSKA
PRAVICA
LJUBLJANA
KOPITARJEVA ULICA 6**

KVALITETNA
IZDELAVA VSEH
GRAFIČNIH IZ-
DELKOV VENO-
ALI VEČBARVNI
IZVEDBI

TELEFONSKE ŠTEV.: 52-61 DO 52-65
TEKOČI RAČUN PRI NB 604-47321-1

**SOŠKE
ELEKTRARNE**

DIREKCIJA NOVA GORICA

s hidroelektrarnami Doblar, Plave, Hubelj, Gradišče, Podmelec, Plužna, Moznica in Log pod Mangartom proizvajajo in dajejo svojo električno energijo za potrebe industrije in široke potrošnje omrežju Slovenskega Primorja, Istre in v povezavi z elektrarnami na Savi in Dravi tudi vsem krajem v Sloveniji

TOVARNA CELULOZE IN PINOTANA GORIČANE — MEDVODE

*Izdelujemo vse vrste nebeljenih
celuloz ter pomožnega strojila za
usnje pinotan in kemotan*

TEKSTILNA TOVARNA

Telefon 251 tudi po uradnih urah
257 med uradnimi urami

»Inteks« KRANJ

IZDELUJE:

FIN ŽAMET V RAZNIH MODNIH BARVAH ZA MOŠKE
OBLEKE, ŽENSKÉ KOSTIME IN PLAŠČE • ŽENSKI
ŽAMET ZA OBLEKE IN DOMAČE HALJE V RAZLIČNIH
BARVNIH TONIH • BLAGO ZA DEŽNE PLAŠČE V RAZ-
NIH KVALITETAH IN BARVAH • TKANINE ZA ŽENSKÉ
OBLEKE IZ STANIČNE VOLNE, APRETIRANE PROTI
VITJU, V RAZNIH IMITACIJAH VOLNENIH IZDELKOV
IN IZDELKOV UMETNE SVILE • TKANINE ZA MOŠKO
PERILO V RAZLIČNIH KVALITETAH, DESENIH IN BAR-
VAH • GARNITURE JACQUARD PRTOV IN PRTIČEV V
BARVAH • PRTE LISTNE BELJENE IN BARVANE TER
PRTE KARO • FLANELE V NAJRAZLIČNEJSIH KVALI-
TETAH IN DESENIH • ŽEPNE ROBCE MOŠKE IN ŽEN-
SKE V RAZNIH KVALITETAH IN VZORCIH

Svila

(PREJ ZDRUŽENE TOVARNE SVILE - MARIBOR)

MARIBOR

TELEFONSKA CENTRALA: 21-76

DIREKTOR: 27-85

BRZOJAVI: SVILA MARIBOR

ŠTEV. TEK. RAČUNA: 640-431-05-5

Preusmerili smo naš sortiment
na izdelavo kvalitetnih umetno-
svilenih modnih tkanin, podlog
in tkanin za perilo vseh vrst

V barvah in okusnih deseni smo konkurenčni na trgu

Lesno **industrijsko podjetje** **Maribor**

ULICA TALCEV 7

TELEFON: 21-56, 22-56, 23-56

Priporoča svoje izdelke iz gozdne in lesno-industrijske
stroke. — Sprejema naročila za tuzemstvo in za izvoz

Bombažna predilnica in tkalnica Tržič

TRŽIČ-SLOVENIJA

Brzjavi: Predilnica Tržič — Tel. (interurb.): Tržič 26-75
Račun pri Narodni banki FLRJ — podružnica
Tržič št. 6112-43105-0

PREDILNICA
SUKANČARNA
TKALNICA
BELILNICA
BARVARNA
APRETURA

*Tovarna proizvaja kvalitetne bombažne
tkanine — surove od 76 cm—155 cm
ter beljene od 70 cm—200 cm*

*Nadalje proizvaja poleg industrijske preje
do številke Nm 50 tudi prejo za domačo
obrt, in sicer:*

Mule Nm 16
Knitting Nm 16/3 in Nm 20/3
Hardwatter Nm 20/80 in Nm 28/80

DELOVNI KOLEKTIV

Tovarne volnenih izdelkov Majšperk

TELEFONSKA ŠTEVILKA 4

AVTOBUSNE ZVEZE IZ PTUJA IN
POLJČAN

PRIPOROČA NAŠIM DE-
LOVNIM LJUDEM SVOJE
KAKOVOSTNE IZDELKE

GROSISTIČNO TRGOVSKO PODJETJE

GORICA

SEDEŽ: ŠEMPETER PRI GORICI
ŽELEZNIŠKA POSTAJA: VRTOJBA

Telefoni: uprava 14
komerciala 14a
embalaža, fakturni 37
skladišče 4

Brzjav: Grosist Gorica
Tekoči račun: NB 656-70200-1,
filiala: Sempeter pri Gorici

Kolonialno blago, tekstil, obutev, tobačni izdelki, vžigalice, spodnje in zgornje usnje, čevlarske potrebščine, usnjena galanterija, železnina, emajlirana in keramična posoda, papir in izdelki, električni material, ravno in votlo steklo, alkoholne pijače v steklenicah, pohištvo, kemijski proizvodi.

Specialitete: izvozna mortadela »Juhor«, svinjski suhomesnati proizvodi iz najboljših tovarn Srbije, Hrvatske in Slovenije, tolminski polnomastni sir in čajno maslo.
Blago dostavljamo v goriškem okraju franko skladišče kupca, v druge okraje po dogovoru.

Kolektiv rudnika

ZAGORJE

*čestita ob prazniku
dneva Republike 29. novembra
vsem kolektivom širom
po naši domovini*

Predilnica in tkalnica

Maribor, Poštni predal 25

ŽELEZNIŠKA POSTAJA: MARIBOR-STUDENCI

TELEFON: 22-71, 29-45

PRIPOROČA NAŠIM DELOVNIM LJUDEM
SVOJE KAKOVOSTNE IZDELKE

„Slovenija - Živinopromet“

**PODJETJE ZA IZVOZ
ŽIVINE
IN ŽIVALSKIH
PROIZVODOV**

LJUBLJANA

PARMOVA UL. 33

Telefon 42-12, 29-05
Brzajavni naslov: Slovpromet
Ljubljana

Kupujemo od državnih
posestev, kmetijskih za-
drug in kmečkih delov-
nih zadrug govejo živino,
delovne in klavne konje,
prašiče ter jih izvažamo
po najugodnejših pogo-
jih

TRGOVSKO PODJETJE

Koloniale

LJUBLJANA, CELOVSKA 81

v svojih poslovalnicah:

**GOSPOSVETSKA 2
PRESERNOVA 15
NAZORJEVA 10
TITOVA 38
MEDVEDOVA 36
MEDVEDOVA 38
CERNETOVA 26
CELOVSKA 62
CELOVSKA 144
CELOVSKA 248
VODNIKOVA 181
VODNIKOVA 277
PODGORA 19
ST. VID 3
ST. VID 20
GUNCLJE
VIZMARJE 81
BROD 14**

nudi potrošnikom špecerijsko blago po
ugodnih cenah. Postrežemo hitro in so-
lidno. Dostavljamo na dom.

INDUSTRIJA NARAVNEGA IN UMETNEGA KAMNA

Ljubljana, Titova cesta 48

Tel. 29-30, poštni predal 213

Tek. račun pri NB Ljubljana 602-40108-6

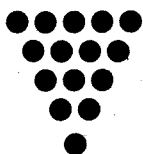
**VSEM ORGANIZACIJAM ZVEZE BORCEV SE PRIPO-
ROČAMO ZA NAROČILA SPOMENIKOV IN SPOMIN-
SKIH PLOŠČ.**

**IMAMO NA ZALOGI VSE VRSTE JAVNIH SPOMENI-
KOV IN SPOMINSKE PLOŠČE IZ SIVEGA, ČRNEGA
IN RDEČEGA MARMORA IZ LASTNIH KAMNOLOMOV
IN ŠE VRSTO INOZEMSKIH MARMOROV V BLOKIH
IN PLOŠČAH, DELAVNICE OPREMLJENE Z VSEMI
KAMNOSEŠKIMI STROJI ZA PREDELAVO MARMORA
V LJUBLJANI IN KRANJU TER LASTNE KAMNOLOME
NA PRIMORSKEM IN GORENJSKEM**

TRGOVSKO
PODJETJE

VINO-SADJE

MARIBOR
MELJSKA CESTA 10

dobavlja delovnim ljudem letno:

3 milijone litrov vina in

3 milijone kg štajerskega sadja

K 29. novembru čestitamo vsem
delovnim ljudem naše domovine!

Delovni kolektiv podjetja

Industrija pletenin

Kranj,

pozdravlja ob 29. novembru,
dnevu ustanovitve Federativne
ljudske republike Jugoslavije,
vse delovne kolektive
širo po naši državi

Vino - Kočevje

Svojim cenlenim odjemalcem nudimo dobra sortna vina, žganje in brezalkoholne pijače; izdelujemo sodavico in pokalico. Vedno smo založeni z dobrim pivom pivovarne „Union“.

Se priporočamo!

*Z raznim kvalitetnim blagom Vam postrežejo v poslovalnicah
trgovskega podjetja*

IZBIRA

ROKAVIČAR, *Titova 2*

M O D A, *Nasorjeva 5*

PRIBOR, *Prešernov trg 3*

OKRAS, *Čopova 54* / PERILO, *pasaja Nebotičnika* / VRVARNA, *Trubarjeva 31*

Tovarna pletenin in nogavic Lesce

IZDELUJE VSE VRSTE VRH-
NJIH PLETENIN IN NOGAVIC

Cene zmerni!
Priznana kvaliteta!

Čestitke, k 29. novembru!

7

INVALIDSKO PODJETJE

7 VEZDA

**TKALNICA, BARVARNA,
KEMIČNA ČISTILNICA,
PRALNICA IN TISKARNA
KRANJ – ČIRČE 3**

ŽELEZNIŠKA POSTAJA KRANJ — TELEFON ŠTEVILKA 131
TEKOČI RAČUN NB 611-43312-0

Izdelujema:

PESTRE BOMBAŽNE TKANINE

Uslužna dela:

BARVANJE BOMBAŽA, VOLNE IN SVILE, BELJENJE
BOMBAŽA IN SVILE, BARVANJE OBLEK, KEMIČNO
ČIŠČENJE OBLEK, FILMSKO TISKANJE VSEH VRST
TKANIN

VSA DELA IZVRŠUJEMO V DOLOČENIH ROKIH!
UPOŠTEVAMO ŽELJE NAROČNIKOV!

Poslovalnice:

LJUBLJANA, MIKLOŠIČEVA 4
KRANJ, SAVSKI BREG 7

Za naše poslovalnice sprejemajo še:

„MODA“, JESENICE — MESTNO ŠIVILJSTVO, VRH-
NIKA — MESTNO KROJAŠTVO, ŠKOFJA LOKA

TRGOVINA
KOČEVSKIH
DRŽAVNIH
POSESTEV

LJUBLJANA, Titova 29

s svojimi šestimi poslovalnicami v Ljubljani in poslovalnico v Idriji, Postojni, na Bledu, v Ribnici in v Kočevju

SE PRIPOROČA
POTROŠNIKOM!

DRŽAVNO TRGOVSKO
PODJETJE

MESTNI
MAGAZIN
ZAGORJE

nudi potrošnikom v svojih poslovalnicah v ZAGORJU in
LOKAH-KISOVCU,
raznovidno manufakturno, galanterijsko, špecerijsko in kolonialno
blago v bogati izbiri.

Postrežba hitra in solidna

IBI

Industrija bombažnih izdelkov
K R A N J

Izdelujemo tkanine za moške srajce, za ženske obleke, gradl za žimnice (gehart gradl), flanelo za pižame in flalinet

Ugodne cene, solidna postrežba! Zahtevajte naše proizvode!

Čestitamo vsem kolektivom k 29. novembru!

Vsem delovnim kolektivom naše socialistične domovine
čestitamo k

29. novembra

SINDIKALNA PODRUŽNICA

Celulare
GORIČANE

**INVALIDSKO
PODJETJE**

**se priporoča
cenjenim odjemalcem**

Tovarna gumbov
KAMNIK, TELEFON 45

*Izdelujemo: vse vrste in številke bisernih, ko-
ščenih in galalitnih gumbov. Izdelujemo tudi lov-
ske gumbke in druge galanterijske predmete, kakor:
lasne sponke, lasne obroče, senčnike za kape in
podobno.*

Se priporočamo za naročila!

DONIT
TOVARNA TESNIL,
MEDVODE

proizvaja in vam nudi
po konkurenčnih cenah:

donit, navadni in specialni za parovode,
amirani donit za tesnjenje motornih glav,
tekstolit in pertinax za elektro in radio
industrijo
metaloplastična avtotesnila vseh vrst, po-
sebno tesnila za kamione „Pionir“ domače
proizvodnje

Svilanit

*tovarna kravat, šalov,
modnih in kmečkih rut
ter frotirja*

KAMNIK

priporoča svoje kvalitetne izdelke!

Tovarna gumijevih izdelkov

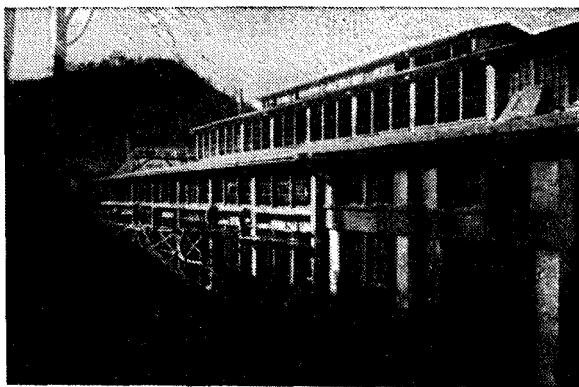
SAVA

K ★ R ★ A ★ N ★ J

*čestita vsem graditeljem socializma
k IX. obletnici rojstva Federativne
ljudske republike Jugoslavije, ka-
kor tudi k ogromnim zmagam na
političnem in gospodarskem polju
v poglobljanju socialistične demo-
kracije in borbi za ohranjanje sve-
tovnega miru*

V prizadevanju za dvig kvalitete naših izdelkov smo v tekmovanju dosegli izredne uspehe, posebno pri izdelavi pnevmatik, katero smo dvignili na ino-
zemsko stopnjo

Izvišujemo solidno in
kvalitetno vsa v grad-
beno stroko spadajoča
dela na visokih in niz-
kih gradnjah

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE

BETON

CELJE, LJUBLJANSKA 16

*Vsem delovnim kolektivom širom po naši
domovini čestitamo k Dnevu republike,
hkrati pa jim želimo tudi srečno in us-
pehov polno novo leto*

Našim naročnikom!

Mesec november gre že h koncu, a v kartoteki naših naročnikov, kamor vpisujemo vplačila naročnine za revijo »Borec« za leto 1952, je še vedno precej neizpolnjenih mest. Podoba je, da naši številni naročniki še vedno odlašajo s plačilom naročnine, ali pa čakajo, da jih bomo opomnili. Vsem tem bodi povedano, da s tem svojim odlašanjem škodujejo naši upravi, ker ji povzročajo nepotrebno delo in stroške, sebi pa večajo dolg, ker bodo morali poleg redne naročnine plačati tudi stroške terjatve.

Položnic za plačilo naročnine ne dobe tisti, ki dolgujejo naročnino še za prejšnje leto. Tem bomo poslali opomin, ki bo že tretji, in hkrati tudi zaračunali stroške za terjatve. Če se dolžniki tudi na ta opomin ne bodo odzvali, jim bomo pošiljanje revije z novim letom ustavili, njihove dolgove pa bomo prisilno izterjali po pristojnih sodnih organih. Prepričani pa smo, da se bo vsak član Zveze borcev, ki je naročen na revijo »Borec«, ob tretjem opominu za poravnavo naročnine pokazal toliko zavednega, da bo svojo obveznost poravnal prej, preden dobi poziv od sodnega organa. Mnogi tudi mislijo, da jim bomo dolg črtali. Toda to je pri tako visokih proizvodnih stroških nemogoče. Saj nam naročniki z naročnino poravnajo komaj polovico vseh stroškov, ki jih ima uprava z revijo. Prepričani pa smo, da končno tudi 30 dinarjev za en izvod revije, le ni tako velika vsota.

Mnogi naročniki, za katere je revijo naročila pristojna organizacija ZB (krajevna, mestna), se kaj radi izgovarjajo, naj plača revijo, kdor jo je naročil. To se nam zdi popolnoma neumesten in neutemeljen izgovor. Revijo naj plača tisti, ki jo je in jo prejema. Kdor pa je ni želel prejemati, jo je pravočasno zavrnil, in s tem dokazal, da ne bo naročen nanjo. Takih izgovorov ne bomo upoštevali.

Vse tiste naročnike, ki iz kakršnihkoli razlogov ne bi mogli biti v bodoče več naročeni na revijo »Borec«, pa naprošamo, naj za revijo, ki so jo doslej prejimali na svoj naslov, poiščejo drugega naročnika, spremembo pa nam sporoče. Ako jo bodo odpovedali, pa naj to store do 20. decembra 1952, ker poznejših odpovedi ne bomo upoštevali, predvsem zato, ker moramo že do 20. decembra t. l. vedeti za število naročnikov za leto 1953. Uverjeni pa smo, da naročniki ne bodo svoje revije odpovedali, ker so z njo — kar sklepamo po številu stalnih naročnikov in po pismih, v katerih se naročniki in bralci pohvalno izražajo o njej — zadovoljni. Naprošamo pa, naj naročniki vsako spremembo svojega naslova, takoj sporoče.

Prihodnje leto bo revija »Borec« še lepša in pestrejša. Cena bo ista, le v tem bo razlika, da bodo naročniki, ki bodo plačevali revijo v dveh ali celo več obrokih, plačali nekaj več, kar mislimo, da bo vsem razumljivo. Z večkratnim nakazovanjem povzročajo namreč naši upravi več dela in več stroškov. Tako bo odslej letna naročnina, ako bo skupaj vplačana, 360, polletna 190 in četrtletna 100 din.

Da bo našim naročnikom revija čim bolj všeč, naj nam sami pošljejo, glede vsebine in oblike svoje predloge vsaj do 15. decembra t. l. Poleg tega naprošamo vse naročnike, naj nam še v večji meri kot doslej, pošiljajo svoje prispevke — po možnosti dokumentirane s fotografijami — v objavo. Vsakdo, ki se je vključil v našo narodnoosvobodilno borbo, je — bodisi kot bорец, funkcionar, terenec, aktivist, zapornik, interniranec — prav gotovo doživel kaj takega, da bi bilo vredno napisati in da bi njegove spomine brali tudi drugi. Vse prispevke honoriramo.

Ker je še vedno veliko zanimanje za vezani letnik revije »Borec« l. 1950, v katerem so objavljeni spomini narodnega heroja Dakija, sporočamo, da imamo v zalogi še nekaj teh letnikov. Prav tako lahko pošljemo interesentom tudi knjigo Matevža Haceta »Partizanske slike«. Cena za vezani letnik in »Partizanske slike« je enaka: 200 dinarjev.

Organizacije Zveze borcev! Člani Zveze borcev! Naši naročniki! Utrjujmo tradicije naše narodnoosvobodilne borbe! S tem, da ste naročeni na revijo »Borec«, da v njej objavljate svoje spomine iz narodnoosvobodilne borbe, precej pomagajte, da bodo te tradicije naše najslavnejše preteklosti, ohranjene.

Uprava in uredništvo revije »Borec«

BOREC

1952 * 12

BOREC

VSEBINA 12. ŠTEVILKE

Ne bojimo se jutrišnjega dne! . . .	369
Vloga in pomen naših proletarskih brigad	372
Agresivni značaj armad sovjet- skega bloka	374
Naši heroji — junaki ljudske re- volucije	376
Stari partizani pripovedujejo: Krvavec	378
Samoten partizanski grob	380
Naročilo	381
Bilo je na otoku. (Nadaljevanje in konec)	382
Požig žirovniške postaje	385
Sestanek v bolniški sobi (Nada- ljevanje in konec)	387
France Kosmač: Hej, tovariši! . .	388
Za res je šlo!	389
Knjige, ki nas zanimajo: Z raz- stave partizanske grafike . . .	391
»Svatba«	392
Zivljenje in delo naših organiza- cij: Ali je bila skrb za otroke padlih borcev zadostna? . . .	393
Pripravljalna šola za otroke pad- lih borcev v Kranju	395
Škofjeloški Dom Zveze borcev . .	396
Nepravilno dodeljena invalidnina	397
Partizanska dobra volja	398
Tehnika in njene novosti	400

Naslovni klišee: Ostrostrelec (slikano
na manevrih Jugoslovanske ljudske
armade).

Ob novem letu 1953

*iskreno čestitamo vsem članom Zveze
borcev narodnoosvobodilne vojne Slove-
nije ter naročnikom in bralcem revije
»Borec«.*

*Glavni odbor
Zveze borcev NOV Slovenije,
uredništvo
in uprava revije »Borec«*

»Borec« izhaja mesečno. Urejuje uredniški odbor, odgovorni urednik Bojan Ajdič. Rokopise pošiljajte uredništvu revije »Borec«, Ljubljana, Erjavčeva 16, poštni predal 195. Posamezna številka 30 din, celoletna naročnina 360 din. Naročnino pošiljajte upravi revije »Borec«, Ljubljana, Erjavčeva 16, poštni predal 195 ali na ček, račun NB 601-90321-3 — Tiskarna »Slovenskega poročevalca« v Ljubljani.

Srečno in uspehov polno novo leto 1953

ŽELIJO VSI NAROČNIKI OGLASOV V TEJ ŠTEVILKI

Našim naročnikom, bralcem in sodelavcem!

Z 12. številko zaključujemo četrti letnik revije »Borec«. Že v novembrski številki smo omenili, da bo »Borec« v prihodnjem letu pestrejši. Naj povemo nekoliko več! Revija, ki bo izhajala kot doslej na 32 straneh (poleg vsebinskega dela bodo tudi oglasi), bo tiskana na boljšem papirju. Naslovna stran bo v večbarvnem tisku, vsebina pa bogatejša in izpolnjena z dokumentarnimi prispevki, spomini, literarnimi odlomki, fotografijami, ilustracijami itd. Sicer pa — prva številka V. letnika bo izšla v začetku januarja.

Tudi v bodoče želi naše uredništvo čimveč prispevkov od naših sodelavcev, in sicer: spomine iz partizanskega življenja, iz akcij, borb, partizanske šale, spomine iz taborišč, zaporov, internacij itd. Vse objavljene prispevke honoriramo.

Naj ob tej priliki povemo naročnikom še tole. V prihodnjem letu bo naročnina za revijo enaka letošnji, in sicer: celoletna 360, polletna pa 190 in četrtletna 100 din. Naročnike naprošamo, da nam novo naročnino nakažejo čimprej, a tudi, da plačajo eventualne zaostanke.

Našim naročnikom in članom Zveze borcev priporočamo knjigo Matevža Haceta: »Partizanske slike« in vezani letnik revije »Borec 1950«. Vsaka knjiga stane 200 din.

Organizacije Zveze borcev! Člani Zveze borcev! Naši naročniki, bralci in sodelavci! Utrujmo tradicije naše narodnoosvobodilne borbe! S tem, da ste naročeni na revijo »Borec«, da v njej objavljate spomine iz narodnoosvobodilne borbe, pomagajte, da bodo tradicije naše najslavnejše preteklosti ohranjene.

Naročajte in širite revijo »Borec«! Pridobivajte nove naročnike!

UREDNIŠTVO IN UPRAVA REVIJE »BOREC«.

Kolektiva

TOVARNE KOS IN SRPOV TRŽIČ

želi vsem delovnim ljudem in vsem svojim cenjenim
odjemalcem srečno in uspehov polno novo leto 1953

MESTNO

KLEPARSKO IN INSTALACIJSKO PODJETJE

LJUBLJANA, Slomškova ulica šte. 4,
telefon šte. 29-33

izvršuje vsa stavbna kleparska dela, pločevinaste kanale za toplozračne kurjave in prezračevalne naprave, strel vodne naprave, instalacije mrzle in tople vode ter stavbne kanalizacije, toplotodne nizkotlačne ter toplozračne centralne kurjave, visokotlačne parne instalacije, sušilne naprave in slično.

Vsa naročila izvršujemo hitro in solidno!

Trgovsko podjetje

PRESKRBA

Tržič

S SVOJIMI POSLOVALNICAMI, SE PRIPOROČA ZA NAKUP:
špecerijskega blaga, tekstila, pohištva, železnine, kuriva in cementa

VEDNO SVEŽE BLAGO! - CENE KONKURENČNE!

SLOVENSKI POROČEVALEC

GRAFIČNO PODJETJE

LJUBLJANA, TOMŠIČEVA ULICA 5

Telefon: 55-22 DO 55-26 | Tekoči rač. NB 601-47321-1

IZDELUJE KVALITETNE TISKOVINE V ENO-
ALI VEČBARVNEM TISKU, PISMA, RAČUNE,
KATALOGE, PROSPEKTE, KNJIGE ITD.

NA ŽELJO PRESKRIBIMO TUDI OSNUTKE

KNJIGOTISK — ROTOTISK — KNJIGOVEZNICA — KLIŠARNA

TRGOVSKO PODJETJE
NA VELIKO IN MALO

Jesenice

NUDI SVOJIM ODJEMALCEM
PRVOVRSTNO BLAGO PO
NAJNIŽJIH CENAH

PREPRIČAJTE SE SAMI!

Tekstilna tovarna
NOVO MESTO

PROIZVAJA KVALITETNO BLAGO
ZA MOŠKE IN ŽENSKO OBLEKE,
TER ZA MOŠKE IN ŽENSKO PLAŠČE

NAKUPOVALCI IN POTROŠNIKI!
KUPUJTE NAŠE KVALITETNO BLAGO!
NAŠA POSTREŽBA JE SOLIDNA!

*Naš delovni kolektiv pozdravlja ob novem letu 1953
vse delovne ljudi naše države!*

Tekstilna tovarna

PREBOLD

Telefon: Prebold št. 1 ali Celje št. 319

Železniška postaja ŠEMPETER v Savinjski dolini

Brzjav: Tekstilna Prebold

IZDELUJE IN NUDI PO NAJUGODNEJŠIH DNEVNIH
CENAH TRGOVINI NA MALO IN VELIKO,

**TISKANO BLAGO
ZA ŽENSKO OBLEKE,
ZA ŽENSKO IN MOŠKO PERILO
RUTE IN POSTELJNO PLATNO**

Okrajno podjetje

**Mlekopromet
Ljutomer (Slovenija)**

Vam nudi po najugodnejših cenah svoje kakovostne
in priznane izdelke:

čajno maslo Vitamin — sir Trapist, pol-
masten — sir Trapist, polnomasten — sir
Grojer, polnomasten — sir Grojer, polma-
sten — sir ementalški — sir Eidamer

Vsa naročila izvršujemo takoj in solidno

INDUSTRIJA METALNIH POLIZDELKOV

Slovenska Bistrica

TELEFON: MARIBOR 29-13

BRZOJAV: IMPOL SLOVENSKA BISTRICA

*želi vsem delavnim kolektivom in svojim
adjemalcem srečno in uspehov polno
novo leto 1953*

Izdelujemo

bakrene:

VALJANE IN VLEČENE ŽICE, VRVI, PROFILE IN
CEVI, PLOČEVINE IN TRAKOVE, LOKOMOTIVSKA
KURIŠČA

aluminijaste:

ŽICE, ALUMINIJASTO-JEKLENE VRVI, PROFILE
IN CEVI, PLOČEVINE IN TRAKOVE

medeninaste:

ŽICE IN PROFILE, CEVI, PLOČEVINO IN
TRAKOVE TER

VSE OSTALE LEGURE BARVASTIH KOVIN

Priporočamo se za nadaljnja naročila!

*Zadovoljni ste bili z našim džemom, marmelado, ma-
linovcem, žganji in likerji. Danes Vam nudimo
novo izbiro kvalitetnih izvoznih likerjev in sadnih
izdelkov, narejenih iz plemenitega goriškega sadja.*

Zahtevajte ponudbe in vzorce, prepričali se boste sami
TOVARNA LIKERJEV IN SADNIH IZDELKOV
AJDOVŠČINA

*Kot da bi jih Vi sami izdelali, so dobri naši novi
izdelki Corps a corps, Cherry Brandy, Mount
Flower in Cacao liker kakor tudi sadni izdelki,
konfiture in razne plemenite marmelade.*

Zahtevajte ponudbe in vzorce, prepričali se boste sami
TOVARNA LIKERJEV IN SADNIH IZDELKOV
AJDOVŠČINA

Dežavna trgovska podjetje

NANOS

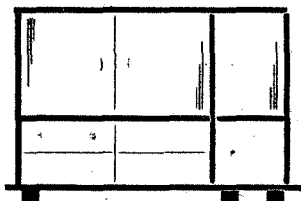
POSTOJNA

*podjetje na veliko in malo,
s sedežem v Prestranku*

NUDI

po najnižjih cenah vsem KZ in drugim detajlističnim pod-
jetjem vse industrijske, prehrabene, tekstilne, lesne in
druge artikle. — Podjetje ima svoja skladišča v Prestranku
in na Rakeku. — Postrežba hitra, točna in solidna.

**OGLEJTE SI NAŠE ZALOGE IN CENE IN PREPRIČANI
BOSTE, DA SMO NAJCENEJŠE PODJETJE NA VELIKO
IN MALO.**

*Razno pohištvo, lesno galanterijo
vseh vrst (obešalnike, zabojčke za
jedilni pribor itd.) embalažo (za-
boje, gajbice) ter mehki rezan les
dobite po konkurenčnih cenah pri*

OKRAJNI LESNI INDUSTRIJI PODPEČ

DONIT TOVARNA TESNIL, MEDVODE

proizvaja in vam nudi
po konkurenčnih cenah:

donit, navadni in specialni za parovode,
armirani donit za tesnjenje motornih glav,
tekstolit in pertinax za elektro in radio
industrijo
metaloplastična avtotesnila vseh vrst, po-
sebno tesnila za kamione „Pionir“ domače
proizvodnje

TOVARNA USNJA

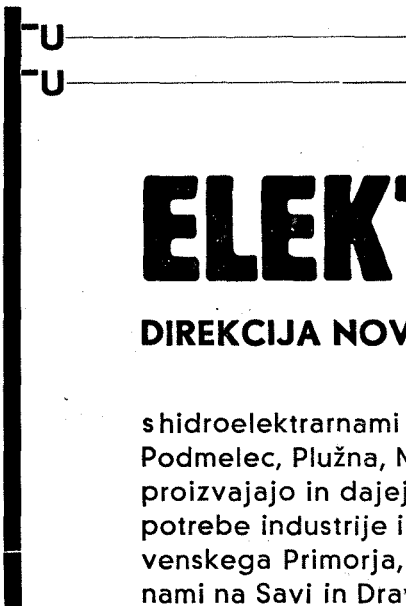
RUNO

TRŽIČ, SLOVENIJA

TELEFON 73

IZDELUJEMO: TELEČJE, GOVEJE, JUNEČJE IN
KONJSKE BOKSE VSEH BARV, OVČJE OBLAČIL-
NO USNJE, ŠEVRETE, ZNOJNICE, BARVASTE
PODLOGE, PODLOGE KROM, PREŠANO USNJE

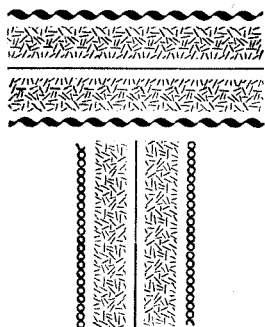
CENE NIZKE — POSTREŽBA SOLIDNA, TOČNA IN HITRA!

SOŠKE ELEKTRARNE

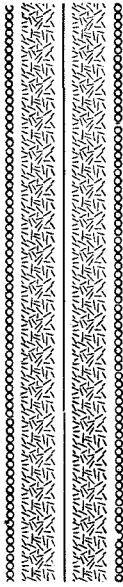
DIREKCIJA NOVA GORICA

s hidroelektrarnami Dobljar, Plave, Hubelj, Gradišče,
Podmelec, Plužna, Možnica in Log pod Mangartom
proizvajajo in dajejo svojo električno energijo za
potrebe industrije in široke potrošnje omrežju Slo-
venskega Primorja, Istre in v povezavi z elektrarnami
na Savi in Dravi tudi vsem krajem v Sloveniji

*Tovarna
tiskanega
blaga*

TISKANINA

Kranj

TELEFON: 173

BRZOKAV: TISKANINA - KRANJ

**IZDELUJEMO
IN NUDIMO**

*svoje prvovrstne in priznane
bombažne izdelke: flanele,
barhente za delovne obleke,
delene in tkanine iz
umetnih vlaken
po zelo ugodnih cenah*

„Rog“

TRGOVSKO PODJETJE
engro in detail
NOVO MESTO

*nudi svojim odjemalcem
po znižanih cenah o veliki izbiri
vse vrste blaga:*

Okusni vzorci
Dobra kvaliteta
Nizke cene
Solidna postrežba

Se priporoča
„ROG“ trgovsko podjetje
Novo mesto

TOVARNA LESOVINSKIH PLOŠČ

Brzojavni naslov: LESONIT,
Ilirska Bistrica — Tel. št. 30

IZDELUJE PO NAROČILU
LESOVINSKE PLOŠČE: iz-
redno trde, trde, poltrde v
običajnih standardnih dimen-
zijah $5200 \times 1700 \times 4$ mm, a
po želji tudi porozne v debe-
linah od 8 do 12 mm.

Z doseženo kvaliteto krijemo
domači trg, potrebe mizarstva
za izdelavo pohištva, opreme
lokalov, oblaganje sten, po-
dov, streh itd. — Po želji do-
bavljamo tudi izredne dimen-
zije.

Lip Nazarje

pošta Nazarje, telefon Nazarje 2, brzojav LIP Nazarje.
Gozdne manipulacije: Ljubno, Luče, Gornjigrad; Lesno in-
dustrijski obrati Nazarje I in II in Gornjigrad; zbirno ekspe-
dijsko skladišče Šmartno ob Paki.

Proizvaja — nudi

hlodovino listavcev in iglavcev, rudniški in celulozni les,
tesan les, drva za kurjavo, žagan les vseh dimenzij, emba-
lažo vseh vrst, pohištvene dele, izdelke za gospodinjstvo
in industrijo, lesene orodne dele kakor tudi druge mizarske
in strgarske izdelke.

Proizvode prodaja v tu- in inozemstvo.

Sprejema naročila za svoje proizvode na veliko in malo, ter
sklepa pogodbe za dobave tudi za leto 1953.

GROSISTIČNO TRGOVSKO PODJETJE

GORICA

SEDEŽ: ŠEMPETER PRI GORICI
ŽELEZNIŠKA POSTAJA: VRTOJBA

Telefoni: uprava 14
komerciala 14a
embalaža, fakturni 37
skladišče 4

Brzjav: Grosist Gorica
Tekoči račun: NB 656-70200-1,
filiala: Sempeter pri Gorici

Kolonialno blago, tekstil, obutev, tobačni izdelki, vžigalice, spodnje in zgornje usnje, čevlarske potrebščine, usnjena galanterija, železnina, emajlirana in keramična posoda, papir in izdelki, električni material, ravno in votlo steklo, alkoholne pijače v steklenicah, pohištvo, kemijski proizvodi.

Specialitete: izvozna mortadela »Juhora«, svinjski anhomesnati proizvodi iz najboljših tovarn Srbije, Hrvatske in Slovenije, tolminski polnomastni sir in čajno maslo.
Blago dostavljamo v goriškem okraju franko skladišče kupca, v druge okraje po dogovoru.

TEKSTILNA TOVARNA

Telefon 251 tudi po uradnih urah
257 med uradnimi urami

»Inteks« KРАНJ

IZDELUJE:

FIN ZAMET V RAZNIH MODNIH BARVAH ZA MOŠKE OBLEKE, ŽENSKÉ KOSTIME IN PLAŠČE • ŽENSKI ZAMET ZA OBLEKE IN DOMAČE HALJE V RAZLIČNIH BARVNIH TONIH • BLAGO ZA DEŽNE PLAŠČE V RAZNIH KVALITETAH IN BARVAH • TKANINE ZA ŽENSKÉ OBLEKE IZ STANIČNE VOLNE, APRETIRANE PROTI VITJU, V RAZNIH IMITACIJAH VOLNENIH IZDELKOV IN IZDELKOV UMETNE SVILE • TKANINE ZA MOŠKO PERILO V RAZLIČNIH KVALITETAH, DESENIH IN BARVAH • GARNITURE JACQUARD PRTOV IN PRTICEV V BARVAH • PRTE LISTNE BELJENE IN BARVANE TER PRTE KARO • FLANELE V NAJRAZLIČNEJŠIH KVALITETAH IN DESENIH • ŽEPNE ROBCE MOŠKE IN ŽENSKÉ V RAZNIH KVALITETAH IN VZORCIH

Svila

(PREJ ZDRUŽENE TOVARNE SVILE - MARIBOR)

MARIBOR

TELEFONSKA CENTRALA: 21-76

DIREKTOR: 27-35

PRZOJAVI: SVILA MARIBOR

ŠTEV. TEK. RAČUNA: 640-431-05-5

Preusmerili smo naš sortiment
na izdelavo kvalitetnih umetno-
svilenih modnih tkanin, podlog
in tkanin za perilo vseh vrst

V barvah in okusnih desenh smo konkurenčni na trgu

Vsakovrstno železnino, štedilnike,
peči, stavbno in pohištveno okovje,
kolesa in kolesne dele, ves gradbeni,
sanitarni, instalacijski in električni
material na debelo in drobno nudi
potrošnikom v svojih poslovalnicah

TRGOVSKO PODJETJE

KOVINA

LJUBLJANA, STRITARJEVA 7

TELEFON 53-74, 21-38

Prodaja in dovoljuje potrošniški
kredit za kuhinjsko posodo, jedilni
pribor, štedilnike, peči, električne
kuhalnike, lestence, otroške vozičke

Ugodne cene!

Kulturna postrežba!

POSLOVALNICE:

- „ŽELEZO“, Stritarjeva 7
- „OPREMA“, Gosposvetska 4
- „KLADIVAR“, Zaloška 21
- „PRI KOSI“, Miklošičeva 15
- „VERIGA“, Celovška 59
- „OKOVJE“, Št. Vid 91
- „KOLESAR“, Karlovška 4
- „ELEKTROPREMA“,
Mestni trg 2
- „SVETLA“, Gosposvetska 10
- „ELEKTRA“, Cesta 29. ok-
tobra 19
- „CEMENT-OPEKA“, Šmar-
tinska 21
- „SLOVENIJA-FURNIR“,
Gosposvetska 13

Bombažna predilnica in tkalnica Tržič

TRŽIČ-SLOVENIJA

Brzjavi: Predilnica Tržič — Tel. (interurb.): Tržič 26-75
Račun pri Narodni banki FLRJ — podružnica
Tržič št. 6112-43105-0

PREDILNICA
SUKANČARNA
TKALNICA
BELILNICA
BARVARNA
APRETURA

*Tovarna proizvaja kvalitetne bombažne
tkanine — surove od 76 cm—155 cm
ter beljene od 70 cm—200 cm*

*Nadalje proizvaja poleg industrijske preje
do številk Nm 50 tudi prejo za domačo
obrt, in sicer:*

Mule Nm 16
Knitting Nm 16/3 in Nm 20/3
Hardwatter Nm 20/80 in Nm 28/80

Grosistično trgovsko
podjetje

"TOLMIN"

Sedež: Most na Soči

Vam nudi
vsakovrstno blago
po želji in okusu

Postrežba točna, hitra in solidna
Za obisk se priporočamo!

Dobro blago je najcenejše!

TO JE GESLO KOLEKTIVA
TOVARNE ČEVLJEV

Alpina
ŽIRI

TELEFON: Št. 6 - BRZOJAVI: ALPINA
ŽELEZNIŠKA POSTAJA ŠKOFJA LOKA

Nudimo Vam kvalitetne

TERENSKÉ ČEVLJE za rudarje, gozdne delavce, gradbince,
železničarje i. dr.

ŠPORTNE ČEVLJE za smučarje, planince, lovce, izletnike i. dr.

ZIMSKE ČEVLJE za vse delovne ljudi, da bi si v slabih
vremenskih prilikah ohranili zdravje

ROČNO DELO!

ZAHTEVAJTE PONUDBE!

BOREC

GLASILO ZVEZE BORCEV NARODNOOSVOBODILNE VOJNE SLOVENIJE

ŠTEV. 12. — DEC. 1952

Ne bojimo se jutrišnjega dne!

Povojni položaj, zlasti od leta 1948, ko se je začela odkrita agresivna politika vlade Sovjetske zveze in njej podrejenih dežel proti naši svobodi in neodvisnosti, je postavil naše narode in našo armado pred nove naloge, probleme in težave. Moskovski imperialisti so hoteli uničiti naše veličastne pridobitve osvobodilne borbe in naše ljudske revolucije, nas podjarmiti in popolnoma zavreti naš nadaljnji socialistični razvoj. Nad našo svobodno domovino so se bili znova nakopičili črni oblaki. Grozila je še strašnejša katastrofa, še hujše in mnogo neznosnejše suženjstvo, kakor je bilo katero koli doslej v zgodovini naših narodov. Toda prav tedaj sta prišli do popolne veljave sila in večina naših osvobojenih narodov. Bolj enotno kakor kdajkoli so naši narodi odgovorili na to zahrbtno in zločinsko politiko Sovjetske zveze in Informbiroja.

Pa ne samo to! Mi smo v tem obdobju kljub največjim težavam in nevarnostim našli lastno pot, ki zanesljivo in zmagovito vodi v socializem. Pri tem imamo nekaj, kar našim sovražnikom manjka, česar naši sovražniki glede na svojo politiko nikoli ne bodo imeli. Mi imamo enotno in monolitno državo in armado, čvrsto povezano ter pripravljeno na vse težave, trpljenje in nove žrtve, kadar gre za svobodo, neodvisnost in lasten socialistični razvoj, kadar gre za veličastne pridobitve naše osvobodilne borbe. Ta nepremagljiva moralna sila, ki je živela in ki živi v naših narodih in njihovi oborožitveni sili, je nedvoumno najvažnejši činitelj naše varnosti.

Mi pa nismo krepili samo moralne in politične enotnosti armade in ljudstva. Prav tako smo okrepili našo materialno bazo in sredstva za učinkovito obrambo naše neodvisnosti. Naši Zvezi ko-

munistov in tovarišu Titu se moramo zahvaliti, da smo pravočasno spoznali, da lahko svobodo in neodvisnost naše domovine obvarujemo samo, če skupimo iz oborožene sile moderno in tehnično opremljeno armado, če ji damo v roke sodobna sredstva in tehniko. Naši narodi so zlasti v zadnji vojni na lastni koži čutili, kaj pomeni boriti se golih rok z do zob oboroženim sovražnikom, kaj pomeni, če moraš orožje in strelivo sovražniku sproti iztrgati. Zato je povsem razumljivo, da so naši narodi ne oziraje se na velike težave, tegobe in žrtve nedvoumno, zavestno in požrtvovalno sprejeli graditev naše vojne industrije in ladjedelništva. Naši narodi so, ceneč svetle žrtve, ki so padle, da bi lahko nemoteno delali ter gradili za nas in za naša pokolenja boljše in lepše življenje, v razumevanju vloge svoje oborožene sile storili vse, da bi svoji armadi dali vsa za njeno uspešno delo in razvoj gmotna in tehnična sredstva.

Vojno smo končali z orožjem, ki smo ga iztrgali sovražniku ali ob koncu vojne dobili od zaveznikov. Prvo in drugo je bilo obarbljeno, večidel poškodovano ali povsem uničeno. Orožje, ki smo ga po vojni dobivali iz Sovjetske zveze kot »pomoč«, v resnici drago plačano, ni bilo mnogo boljše od trofejnega. Od bivše Jugoslavije nismo podedovali skoraj nobene vojne industrije in ladjedelnic, da bi z njimi preskrbeli armado s sodobnimi sredstvi oborožitve in tehnike. Tako smo v glavnem, tja do leta 1948, imeli orožje, ki je bilo po kakovosti dokaž slabo in ki ni več moglo ustrezati sodobnim pogojem in potrebam vojskovanja. To so prav dobro vedeli tudi moskovski imperialisti. To je bila voda na njihov mlin,

Top domače proizvodnje

ker so računali, da nas bodo spričo takšnih naših možnosti laže podjarmili in zaslužnili. Do leta 1948, to je do odkritega napada na našo deželo, so napenjali vse sile, da bi bili mi še nadalje odvisni od njih in da bi podaljšali našo zaostalost. Povsem razumljivo je, da so nam često »prijateljsko« svetovali, naj ne gradimo lastne industrije, zlasti pa ne vojne in ladjedelnic, češ da nam to ni nujno potrebno, saj je tu Sovjetska zveza, »velika socialistična dežela« in »trdnjava miru na svetu«, in da nas bo, če bo potrebno, Sovjetska zveza tudi oborožila in branila. Hoteli so, da bi mi ostali pri trofejnem orožju, ki bi baje zadostovalo za vežbanje naših borcev in komandirjev, v primeru potrebe pa bi »dobili« vse orožje; lahko in težko. In res bi ga dobili! Toda zelo težko in najtežje v zgodovini naših narodov — suženjstvo, ki bi hkrati pomenilo tudi največjo katastrofo za naš nadaljnji nacionalni in socialni razvoj.

Z drago plačano svobodo se nismo smeli igrati. Njihovih nasvetov nismo mogli sprejeti, zlasti pa nismo mogli ostati pri tem, kar smo imeli, ko nam je postalo povsem očitno, kaj so pomenili ti njihovi nasveti, ko so začeli odkrito, agresivno politiko proti nam. Prav to spoznanje o njihovih

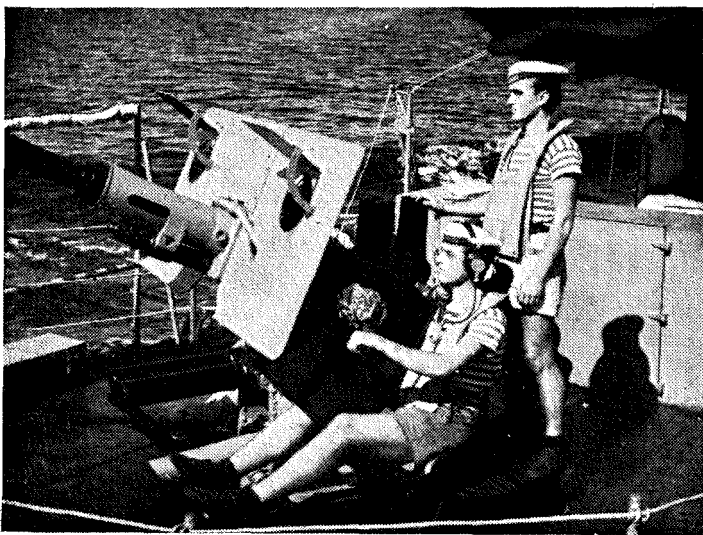
Na sliki: pred poletom je treba temeljito pregledati in preizkusiti delovanje motorjev. Na sliki: lovci pred poletom

vih zločinskih naklepih nas je še bolj utrdilo na poti, ki smo jo bili ubrali.

Ko je VI. kongres Zveze komunistov Jugoslavije povzel uspehe in sadove našega boja v graditvi socializma ter obrambe naše svobode in neodvisnosti, je ugotovil velikanske uspehe, ki so jih dosegli naši delovni ljudje in armada v graditvi svoje lastne vojne industrije in ladjedelništva. Zdaj nismo samo moralno in politično močna, enotna in monolitna armada in država, marveč smo tudi tehnično in gmotno opremljeni v

sodobnem smislu. Našim delovnim ljudem, Zvezi komunistov in tovarišu Titu se moramo zahvaliti, da imamo lastno orožje, ki bo učinkovitejše od vsakega drugega, ker je v rokah ljudi z najčistnejšo nalogo v sodobni zgodovini, da brani neodvisnost in svobodo svoje socialistične domovine. Namesto trofejnega obrabljene orožja so naše enote zdaj preskrbljene z modernim orožjem in tehniko. Nič več se nam ni treba tresti in pričakovati, ali nam bo od te ali od one strani prišla pomoč v orožju, ali bomo za razne vrste orožja imeli dovolj streliva. Ne, takšne nevarnosti ni več! Naša vojna industrija in ladjedelništvo že zdaj močno proizvajata lahko in srednje orožje, puške, avtomate, minometalce in topove raznih kalibrov, reaktivno orožje in strelivo za vse te vrste orožja. Proizvajata tudi več vrst eksplozivov, šolska in prehodna letala, lovska letala z motorji na reaktivni pogon in reaktivne letalske motorje manjše zmogljivosti. Naša vojska ima zdaj večino svojega orožja iz naših lastnih tovarn, ki so jih zgradili naši inženirji, tehniki in delavci. Te tovarne bodo lahko s svojo sedanjo in bodočo proizvodnjo v celoti krile potrebe naše oborožene sile, lahko bodo tudi proizvajale težko orožje, tanke in letala, ki smo jih doslej dobivali od zunaj.

Ta pomoč, ki smo jo dobivali in ki jo še zmeraj dobivamo za oborožitev, je mnogo pripomogla

Na sliki: Z manevrov jugoslovanske vojne mornarice

Tudi juriš ima svoje vojaško pravilo. Zato se naši vojaki na raznih vajah in manevrih vadijo tudi v tem, da bi bili v primeru vojne, ko bi bilo treba braniti našo domovino, čim bolj izvežbani

k zboljšanju naše pripravljenosti in varnosti naše dežele ter miru v tem delu sveta. To pomoč smo zaslužili, saj s svojim bojem za neodvisnost in mir prispevamo k miru na svetu. Če sateliti Sovjetske zveze v nasprotju z mirovnimi pogodbami v duhu imperialistične agresivne politike oborožujejo svojo vojsko z modernim orožjem, tedaj je ne le naša pravica, marveč tudi dolžnost, da storimo vse, kar je potrebno, da to agresijo preprečimo tako v interesu lastne svobode, kakor tudi v interesu miru sploh. Oboroževali se bomo še nadalje, toda ne zato, da bi tekmovali z drugimi, marveč zaradi varnosti naše države in njenega socialističnega razvoja.

Ni daleč dan, ko bo 58 že obratujočih tovarn preskrbovalo našo armado z vsem, kar je potrebno za obrambo naše svobode in neodvisnosti. Tedaj bo odpadla potreba po sleherni pomoči v tem oziru, hkrati pa bo to pomenilo še popolnejšo zmago naše neodvisnosti in samostojnosti. Razen tega bo razvoj naše vojne industrije koristil splošni proizvodnji naše države. Dejstvo, da je naša vojna industrija od leta 1947 dala naši proizvodnji za dobrih deset milijard din raznih proizvodov od kmetijskega orodja do rudniških eksplozivov, zgovorno priča, kako velik bo v prihodnje prispevek

naše vojne industrije k splošnemu gospodarskemu razvoju dežele. Vsi naši narodi so sodelovali pri graditvi naše vojne industrije in ladjedelnic, zavestno in požrtvovalno so dajali za svojo vojsko sredstva in kader.

Takšne uspehe smo lahko dosegli samo s pravilno politiko našega državnega in partijskega vodstva, s požrtvovalnim delom in patriotizmom naših delovnih ljudi.

»Dober tek!« si mislita ta dva vojaka naše gorske (alpinistične) enote, ki sta si visoko v planinah po naporni službi pripravila okrepčilo

Zavedajoč se svoje težavne in važne vloge so pripadniki naše armade sprejeli orožje, ki so jim ga dali delovni ljudje; negujejo ga in čuvajo, ker poznajo njegovo vrednost in namembnost. Noč in dan se uče uporabljati ga, izpopolnjujejo svoje strokovno in tehnično znanje ter s tem krepe našo splošno varnost. Dosedanji uspehi naše armade so takšni, da lahko naši narodi mirno in brez skrbi delajo in grade svojo socialistično domovino, ne da bi se bali za svojo varnost in jutrišnji dan. Naj besne sovražniki nove Jugoslavije, naj se zatekajo še k raznim drugim ukrepom, vsi bodo po vrsti doživeli popoln neuspeh, kakor so se jim popolnoma izjalovili vsi dosedanja poskusi in provokacije od pisem in resolucije do najbolj grobih obmejnih incidentov.

Ljudska armada Jugoslavije, je rekel tovariš Tito na VI. kongresu, »je zdaj pripravljena in sposobna braniti našo državo pred slehernim sovražnikom, ki bi segel po naši neodvisnosti in svobodi, po pridobitvah naše revolucije.« Zato gredo naša armada in vsi naši narodi enajstletnici rojstva svoje oborožene sile naproti še bolj varni in brez skrbi za svojo svobodo in socialistično graditev.

Generalmajor
Nikola Gazević

Vloga in pomen naših proletarskih brigad

»Proletarske brigade so častno izpolnile vlogo jedra, iz katerega je naše ljudstvo kovalo svojo vojsko, da bi z njo doseglo pravo svobodo in srečnejšo bodočnost« — Tito.

Da bi se mogla osvobodilna vstaja razvijati in zmagati, je bilo treba vzporedno s partizanskimi odredi organizirati redno vojsko, vojsko novega tipa, čvrsto vojaško organizacijo, sposobno, da bi v težavnih in popolnoma svojevrstnih pogojih uresni-

čila zamisel vrhovnega komandanta: razviti vstajo v splošno ljudsko vstajo in jo privedi do zmage. Sami partizanski odredi te naloge niso mogli izpolniti, čeprav so že pred ustanovitvijo prvih brigad s svojo požrtvovalnostjo in junaštvom popisali slavne strani v razvoju naše osvobodilne borbe. Njihova naloga je bila zagotoviti gmotno bazo za ustanovitev brigad. Pridobiti so si morali izkušnje v vojskovanju, odkriti pri sovražniku občutljiva mesta in kar

najbolj razviti nacionalne lastnosti našega borca.

Za vse to pa je bil potreben čas. Zato je razumljivo, da je začel tovariš Tito ustanavljati proletarske brigade šele pol leta po začetku vstaje. Mnogi so hoteli to prikazati tako, da gre izključno za rezultat vojaškega in političnega položaja na svetu in pri nas. Ta položaj se je res zrcalil v izbiri trenutka. Da pa je bila perspektiva razvoja našemu vodstvu in tovarišu Titu popolnoma jasna, vidimo iz znanega direktivnega članka »Naloga narodnoosvobodilnih partizanskih odredov«, ki ga je napisal tovariš Tito za prvo številko »Biltena Glavnega štaba NOP in POJ«. V njem je med drugim rečeno: »V primeru ugodnih strateških in drugih okoliščin za velike operacije bomo po potrebi formirali iz več partizanskih odredov velike vojaške enote.« Ali na drugem mestu, v pismu tovarišu Brku-Radi Končarju, kjer govori o nekaterih težnjah po prezgodnjem formiranju večjih vojaških enot na Hrvaškem, je tovariš Tito 4. septembra 1941 med drugim pisal:

»Zdaj je treba najprej formirati čete, bataljone, odrede, potem šele pridejo na vrsto brigade. Čez 14 dni bomo imeli posvetovanje Vrhovnega štaba in takrat bomo obravnavali vsa ta vprašanja in proučili možnost, da bi tam, kjer bo to potrebno in možno, formirali večje vojaške enote.«

Razna maličenja zgodovinskih dejstev ali poskusi preslepiti javnost, češ da naše vodstvo ni imelo pred seboj natanko začrtane poti, da je prišlo vse samo po sebi, itd., se razprše ob citatu iz pisma tovariša Tita z dne 12. septembra 1941, v katerem pravi: »Naši partizanski odredi so pod centralnim vodstvom štaba in CK KPJ, ki vse raztresene partizanske odrede polagoma spreminjata v osvobodilno vojsko, ki bo samo pod našim vodstvom in vplivom.«

Prva proletarska brigada je bila ustanovljena konec leta 1941 in začela je slavno pot naših proletarskih brigad, naše vojske. Formiranje prve proletarske brigade in takoj potem ostalih proletarskih brigad ni stvar naključja, niti izključno novega položaja, marveč predvsem jasno določene stališča CK KPJ in tovariša Tita v vprašanju razvoja partizanskega vojskovanja in oborože-

Tovariš Tito med govorom borcem I. proletarske brigade v Bosanskem Petrovcu 1942. leta

ne vstaje ter vnaprej določene smeri razvoja naše vojske. Ni dvoma, da so novi vojaški in politični pojgi vplivali na formiranje brigad; prvič zato, ker so v praksi potrdili pravilnost že prej sprejete sklepa, in drugič, ker so v oceni momentov imeli odločilno vlogo. Prav s formiranjem proletarskih enot je bil storjen kvalitativni skok naše vojske. O tem piše Tito v svojem delu »Formiranje in razvoj jugoslovanske armade«: »Zdaj smo formirali prvo proletarsko brigado, nameravamo pa jih formirati še več v raznih pokrajinah, in te brigade bodo sposobne izpolniti vse naloge, ki nas čakajo zdaj in v prihodnje.«

Glavna naloga teh enot novega tipa je bila spremeniti položaj, zagotoviti nadaljnji razvoj vstaje in omogočiti izgraditev vojske. Prva proletarska brigada je takoj po formiranju razbila okupatorske in četniške sile, ki so napadle Rudno. Partizanskim silam, ki so bile takrat v kritičnem položaju, je nudila znatno pomoč. Okrog sebe je zbrala partizanske odrede in četniške enote, ki so bile v težkem položaju. Tako je formirala prostovoljske odrede za odpor proti okupatorju. Druga proletarska brigada je ostala na področju Nove Varoši. Razen tega je bila njena naloga vzdrževati stike s preostalimi silami v Srbiji in se povezati s partizanskimi silami v Sandžaku.

Ker se je vstaja krepila, je začel sovražnik drugo ofenzivo. Prva proletarska brigada je prodrla od Vareša prek Rajlovca, Igmana in Bjelašnice v Trnovo. Tako so se partizanske enote konec leta 1941 in v začetku leta 1942 po dveh ofenzivah okrepile in postale gospodar na področju med Črno goro, Hercegovino in Bosno. Odločilno vlogo sta imeli pri tem dve proletarski brigadi. Njuno junaštvo in požrtvovalnost sta prinesla nov polet v narodno-osvobodilno borbo. Proletarske brigade so se borile in zmagovale. Bile so zelo gibčne. Operirale so povsod, kjer je bilo potrebno. Že njihovo ime je pomenilo zmago. Med ljudstvom so bile zelo priljubljene. Do konca leta 1942 so bile formirane štiri proletarske in tri udarne brigade. Narodno-osvobodilne sile so bile torej reorganizirane po sistemu proletarskih že pred začetkom sovražne ofenzive. Lahko torej trdimo, da so

bile proletarske brigade dejanski začetek, osnovno jedro naše redne vojske, ki je bilo v boju čvrsto prekaljeno.

Ko je tovariš Tito upostavil udarno skupino proletarskih brigad, je z njo podprl in razgibal ljudsko vstajo v zahodnih krajih. V ugodnem trenutku je med tretjo sovražno ofenzivo na meji med Črno goro, Hercegovino in Bosno odredil zmagoviti strateški pohod proletarskih brigad na zahodu. »Od tu odrinemo v novo smer«, je rekel. »Zastavo narodnoosvobodilne borbe, zastavo bratstva in enotnosti naših narodov ponese mo v nove kraje Jugoslavije. Med našimi narodi bomo čedalje močnejši. S svojim vedenjem in

prepričevanjem boste pokazali, da se vojska novega kova.«

Ta pohod se je končal z osvoboditvijo velikega ozemlja v zahodnem delu naše države, kjer so se proletarske brigade združile s krajiškimi in hrvatskimi partizanskimi silami. Ta pohod je bil eden najpomembnejših v zgodovini našega vojskovanja. Proletarske enote so bile monolitne, njihova moč je bila v popolni moralni in politični enotnosti. Njena vsebina je bila visoko razvita politična zavest borcev in voditeljev, izražena v njihovi brezmejni vdanosti ljudstvu, Partiji in Titu, v globokem sovraštvu do okupatorja in njegovih hlapcev, v pripravljenosti žrtvovati vse za zmago.

Budno oko našega obmejnega stražarja pri obmejnem kamnu

Agresivni značaj armad sovjetskega bloka

Armade satelitskih dežel so organizirane v duhu in na ukaz ruskih mogotcev. Zato se vse njihove fraze o miroljubnosti, ki jih slišimo zadnje čase čedalje več, razblinijo sprčo agresivnega pritiska na našo državo. Ta pritisk je hkrati resna nevarnost za mir. Kaže se na različne načine. Ena najnevarnejših oblik je kršitev mirovnih pogodb glede števila in sestave oboroženih sil. Od leta 1948 so oborožene sile satelitskih dežel nenehoma naraščale, letos pa je naraščanje doseglo višek. Številčno so zdaj dvainpol do triinpolkrat večje, kakor določajo mirovne pogodbe.

Po mirovni pogodbi bi lahko imele Madžarska, Romunija in Bolgarija pod orožjem največ 263.000 mož. Madžarska je imela leta 1948 samo dve diviziji s 65.000 mož. Mirovna pogodba ji dovoljuje imeti pod orožjem do 70.000 mož. Letos pa ima že 15 do 17 pehotnih divizij ter dve do tri letalske. Pod orožjem ima 230.000 mož. Romunija je imela leta 1948 devet pehotnih in dve letalski diviziji, skupaj 190.000 mož. Mirovna pogodba pa ji dovoljuje imeti pod orožjem največ 138.000 mož. Letos ima v 19 do 20 pehotnih divizijah in v petih letalskih divizijah pod orožjem že

480.000 mož. Bolgarija je imela leta 1948 10 pehotnih in 2 letalski diviziji, skupaj 72.000 mož. Mirovna pogodba ji dovoljuje imeti pod orožjem največ 65.000 mož. Letos pa jih ima v 15 pehotnih in 3 letalskih divizijah 210.000. Albanija je imela pred štirimi leti 3 pehotne divizije s 35.000 vojaki. Letos ima sicer še zmeraj 3 pehotne divizije, toda število vojakov se je povečalo na 52.000 mož.

Število vojakov v satelitskih državah nenehoma narašča. V Albaniji se je zlasti povečalo število graničarjev, zadnje čase pa tudi redne vojske. Na Madžarskem so formirali še eno divizijo. Po navodilih iz Kremļa so v obmejnih krajih dali orožje »zanesljivim« ljudem, da bi se z njim pretihotapili v našo državo.

Naraščanje števila vojakov in razni ukrepi v zvezi s tem imajo seveda svoj cilj. Na Madžarskem so že v marcu vpoklicali na orožne vaje obveznike letnikov 1920 do 1928, in sicer vseh rodov vojske. Vpoklicali so tudi take, ki so bili lani na orožnih vajah. Posebno mnogo so vpoklicali rezervnih oficirjev in podoficirjev. Enote, ki so taborile poleti na prostem, so bile obrnjene proti jugoslovanski meji. Bolgarske enote so šle taborit že v marcu in aprilu, mnogo prej kakor prejšnja leta. Tudi rezerviste so vpoklicali prej. Isto velja za ostale kominformovske

To so bile homogene enote, v katerih sta bila poosebljena bratstvo in enotnost. To so bile enote vseh naših narodov, vseh pokrajin. Ofenzivni duh v vsakem položaju je bil v vseh enotah dosledno upostavljen. Proletarske brigade so prenašale svoje izkušnje na ostale vojaške enote. Sovražnik nikoli ni dosegel zmage nad njimi, niti v tretji fazi sedme ofenzive, ko je z vsemi razpoložljivimi silami in tehniko udaril na Prvo proletarsko brigado misleč, da je pri njej Vrhovni štab.

V kritičnih položajih umika pred številčno močnejšim sovražnimi silami in tehniko so proletarske brigade ne glede na izgube zmeraj zmagovale. Njihova čvrsta organizacija je slonela na disciplini, izvirajoči iz visoko razvite zavesti vsakega posameznega borca. Vojni polet proletarskih enot, te bogate zakladnice vsestranskih izkušenj, ni nastajal elementarno ali slučajno. Razvijal se je v borbi in napornem delu kot sad pravičnega vodstva ter požrtvovalnosti in vneme borcev in voditeljev. Na četnih in bataljonskih posvetovanjih po akcijah in večjih bitkah, so se borci učili, kako se je treba vojskovati. S skupnimi naporji ter izmenjavo misli in izkušenj so se kovali borci, da so bili teoretično in praktično kos svojim nalogam. Klasičen primer tovarištva in ljubezni proletarcev bo ostal v zgodovini za bodoča pokolenja boj za reši-

tev ranjencev med četrto sovražno ofenzivo.

Proletarske enote so dale naši narodnoosvobodilni vojski zelo dosti preizkušenega kadra. Proletarske enote so bile vir naših mladih oficirjev, ki so na bojišču napravili izpit neomajne vere in ljubezni do Tita in ljudstva. In ta kader je skupaj s svojo vojsko in njenim vrhovnim komandantom, tovarišem Titom, najboljši porok naše svobode in neodvisnosti.

Pod zaščito težkih, vendar okretnih tankov, pešadija laže in varneje napreduje (slika z manevrov JLA)

države. Ob naši meji grade utrdbe, strelske järke, nove ceste in železnice.

Da utrjevanje obmejnega pasu nima obrambnega pomena, dokazujejo prehodi čez minska polja in skozi pregraje iz bodeče žice. Vse to je pripravljeno, da bi po potrebi hitro poslali vojaške enote v napad ter vohune in diverzante v našo državo. V satelitskih deželah grade tudi nova in modernizirajo stara letališča, železnice, ceste, itd. Madžarska vlada je imela pred drugo svetovno vojno 48 letališč, ki so bila med vojno delno porušena. Po vojni so jih popravili le nekaj, pač pa od druge polovice leta 1948 stara letališča hitro popravljajo in grade nova. Tako bo imela Madžarska 57 letališč, od teh osem za reaktivna letala.

Bolgarija ima 20 letališč, sedem jih pa še gradi. Namenjena so večinoma letalom na reaktivni pogon. Romunija ima 86 letališč, od teh 56 že uporabljivih, devet pa jih še grade. Čeprav zmogljivost njenih letališč že presega potrebe romunskega letalstva, grade še nova letališča. V Albaniji so začeli Italijani po okupaciji leta 1939 graditi stalne utrdbe proti Jugoslaviji. Po drugi svetovni vojni so Albanci uredili obmejni pas proti Grčiji. Po letu 1948 pa so zelo utrdili pas ob naši meji.

Če vse to povežemo s propagando ter sovražnim stališčem Sovjet-

Naša Jugoslovanska ljudska armada stoji čvrsto in neomajno na mejah naše socialistične države, s čimer varuje pridobitve naše ljudske revolucije in narodnoosvobodilne vojne, hkrati pa s svojo obrambno sposobnostjo zagotavlja miren in nemoten razvoj naše socialistične skupnosti, varuje pa tudi mir v tem delu sveta

ske zveze in satelitskih držav proti Jugoslaviji, dobimo pravo sliko obširnih in načrtnih priprav na morebitne ofenzivne akcije proti naši državi. Cestno omrežje so satelitske dežele popravile, razširile

in modernizirale skoraj izključno na področju v bližini naše meje. To dokazuje, da se pripravljajo na agresijo. Če prištejemo tem pripravam še vse druge oblike pritiska, ki je čedalje hujši, nam postane očitno, da moramo imeti v Jugoslaviji močno in dobro oboroženo vojsko. Če primerjamo pritisk sovjetskega bloka na Jugoslavijo v prvem polletju 1951, s pritiskom v prvem polletju 1952, vidimo, da nenehoma narašča. Lani od januarja do junija so kominformovski obmejni organi povzročili na naših mejah 694 provokacij. Letos pa je bilo samo od januarja do maja 807 obmejnih incidentov in pravokacij.

Na naših mejah dan za dnem pokajo puške kominformovskih graničarjev, ki streljajo na naše stražarje in patrulje, mečejo rakete na naše ozemlje in na najrazličnejše načine demonstrirajo proti naši državi. V Jugoslavijo pošiljajo diverzante in vohune.

Naša Armada pa se dobro zaveda, da je močna, moderno oborožena, moralno in politično strnjena in prekaljena najboljše poročstvo za varnost, svobodo in neodvisnost naše socialistične domovine.

Vojaškemu znanju in veščini, med katere spada tudi čim spretnejše plazenje, se je treba privaditi. Obvladati vojaško tehniko pa je eden osnovnih pogojev borbene sposobnosti naše Armade

NAŠI HEROJI — JUNAKI LJUDSKE REVOLUCIJE

Alojz Popek

Rodil se je leta 1920 v Bezuljaku pri Čerknici, okraj Postojna. Kot mlad kmečki sin je bil med prvimi organizatorji narodnoosvobodilne borbe v svojem okolišu. Med mladino je organiziral prve prostovoljce za partizanske enote, zbiral orožje in vršil razne sabotažne akcije. Novembra 1941 je pripravil napad na Bezuljak, kjer je partizanska enota pobila 16 Italijanov in zažgala veliko skladišče streliva. Kmalu zatem je postal komandir Koželjske čete v Serčerjevem bataljonu. S svojo četo je sodeloval v mnogih akcijah. V noči od 1. na 2. februar 1942 je napadel železniško postajo Verd pri Borovnici na progi Ljubljana—Trst, ki je bila za okupatorja najvažnejša prometna zveza in jo je čuval z močnimi postojankami. Vandek je s četo na postaji razbil barake, pobil 30 Italijanov in zaplenil mnogo orožja. Marca 1942 je vodil srdite borbe z Italijani na sektorju Goło—Mokerc ter s svojo četo preprečil sovražniku, da bi prodrli.

Od aprila 1942 je bil namestnik komandanta Krimskega bataljona, ki ga je vodil narodni heroj Tone Vidmar-Luka. Pozneje je kot komandant samostojnega bataljona maja 1942 vodil sedemdnevne borbe z Italijani neposredno pred Ljubljano ter z juriši prodrli po Izanski cesti do samega Ljubljana.

skega bloka, kar je povzročilo med sovražnimi enotami v Ljubljani velik preplah. Teren pred Ljubljano je ostal osvobojen do velike italijanske ofenzive julija 1942. Ob ustanovitvi Serčerjeve brigade pa je postal komandant III. bataljona. Z njim je vodil uspešne borbe za likvidacijo belogardističnih postojank Škocjan pri Turjaku, Topol na Blokah in drugih ter boje pri Ustju, Boštici, Bonetih, Lužarjih, Osolniku, Robu itd.

Pozneje, ko so ostale tri brigade pritiskale proti Zagrebu in so Italijani za vsako ceno hoteli uničiti Serčerjevo brigado, ki je sama ostala na vsem ozemlju Notranjske, je zelo uspešno vodil svoj bataljon v hudih obrambnih bojih, pogosto jurišal na čelu bataljona in prizadejal sovražniku mnogo izgub. Sredi januarja 1943 je bil poklican v Cankarjevo brigado za namestnika komandanta brigade, prav takrat, ko je brigada v času IV. sovražne ofenzive vodila borbe v Žumberku na Hrvaškem. Ko so Italijani z močnimi silami napadali XIII. Proletarsko divizijo, ji je Cankarjeva brigada hitela na pomoč ter v tridnevni krvavi bojih vzdržala napade številne italijanske Lodijske kolone in izredno težkemu položaju uspela sovražnika odbiti. Takrat je — 1. februarja 1943 — v vasi Sv. Križ nad Dvorištem v Žumberku Vandek med jurišem padel. Njegova smrt je izredno pretresla vse borbe in komandni kader Cankarjeve brigade, ker so ga zaradi njegove hrabrosti vsi izredno ljubili in bili nanj zelo navezani.

Anton Dežman

Rojen je bil 12. junija 1920 v Lescah pri Bledu. Pred vojno je bil tovarniški delavec na Jesenicah in sicer zidar šamotnih pečij v železarni. Vsa njegova družina je bila že v času stare Jugoslavije napredno usmerjena, zato je tudi takoj našla pravo po v boju proti fašističnemu okupatorju.

Kot član SKOJ je Dežman takoj prve dni julija 1941 s svojim bratom stopil v partizansko skupino na Jelovici, ter pripeljal s seboj večjo skupino tovaršev.

Skupina je kmalu prešla v sestav Jelovške čete. Med tem so Nemci njegove starše zaprli in odpeljali v Begunje. V mnogih manjših akcijah se je kmalu pokazal zelo borbenega, obenem pa je razvijal tudi propagandno delovanje, predvsem na področju Lesc, Rēbnega in Koritnega, kamor je z ostalimi tovariši pogosto zahajal in ljudi navduševal za narodnoosvobodilno gibanje.

Že v prvih dneh avgusta 1941 je sodeloval v akcijah Cankarjevega bataljona. 8. avgusta 1941 je bataljon vodil večje boje na Partizanskem vrhu in se je tu zelo dobro izkazal. Od tega časa je bil med borci znan kot izredno hraber. Ko se je oktobra 1941 Cankarjev bataljon ponovno zbral, je postal Tonček mitraljezec. Sodeloval je v akciji na Lancovem, kjer so požgali žago in preprečili nadaljnji izvoz lesa v Nemčijo, dalje na Lescah in Prapretnem, kjer so uničili most in tovarne avtomobile. Decembra je na Sv. Mohorju vodil boje z Nemci in napadel nemško postojanko Češnjica 7 Selški dolini. Zatem je večkrat napadel manjše nemške skupine ter pogosto s strojnico jurišal na sovražnika. Pri zadnji težki akciji je padlo 46 Nemcev, zaplenili so 3 strojnice, mnogo brzostrelk, pušk in pištol ter več tisoč nabojev.

Dežman je uspešno sodeloval pri mobilizaciji v Poljanski do-

lini, kjer je v nekaj dneh oborožil 200 partizanov. Sodeloval je pri napadu na Črni vrh, na Poljane in v velikem boju v Poljanski dolini decembra 1941. V boju na Bukovem vrhu je sam pobil mnogo Nemcev in zaplenil 2 strojnici ter več brzostrelk in pušk. Najbolj junaško pa se je izkazal v večdnevem boju pri Dražgošah januarja 1942. V tem boju je po vsej Gorenjski zaslovel kot najboljši mitraljezec in najhrabrejši borec. Nemcev je padlo v teh bojih preko tisoč in je bil to do tedaj največji in najuspešnejši boj z Nemci na Gorenjskem.

Pri ustanovitvi I. grupe odredov spomladi 1942 je postal Dežman komandir voda v Ješovskem bataljonu, jeseni pa je bil imenovan za komandirja čete v istem bataljonu. Marca 1943 je bil imenovan za komandanta Kranjskega bataljona. Kot komandant je s svojim bataljonom uspešno napadal nemške postojanke, rušil komunikacije in zadajal sovražniku težke udarce. Po ustanovitvi Prešernove brigade in njenem odhodu na Dolenjsko je ostal s svojim bataljonom na Gorenjskem, kjer je najbolj poznal teren.

V začetku novembra 1943 je bil imenovan za komandirja grupe VOS za jeseniško okrožje. Po reorganizaciji VOS je bil leta 1944 imenovan za komandanta VDV za Gorenjsko in je bil na tem položaju do osvoboditve.

Sedaj je podpolkovnik JLA in komandant enote v gardi maršala Tita.

Tovariš Dežman se je razvil iz tovarniškega delavca v izredno hrabrega in drznega borca ter komandanta partizanskih enot, s katerimi je vso dobo okupacije operiral na Gorenjskem. Ker je bil ta predel okupiran od Nemcev in smatran za del nemške države, so borbene akcije Dežmanovih enot povzročale tem mnogo skrbi in izgub, obenem pa krepile narodni odpor vseh Slovencev na Gorenjskem in imele vpliv tudi preko Karavank na Koroško. Dežman je bil tudi pri Nemcih poznan kot izredno hraber in nevaren borec ter dober komandant, vse ljudstvo Gorenjske pa se ga še danes spominja kot najhrabrejšega in najboljšega borca.

Franc Hočevnar

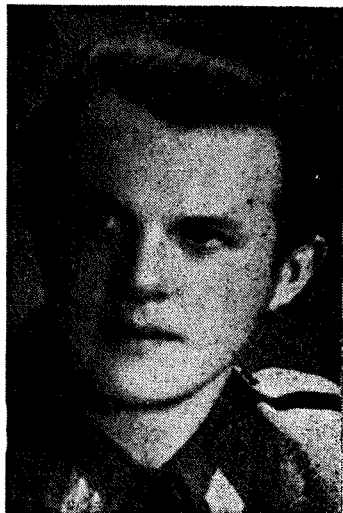
Rojen je bil 16. septembra 1912 v Metliki pri Črnomlju. V narodnoosvobodilno gibanje se je aktivno vključil takoj leta 1941, 9. maja 1942 pa je vstopil v partizane. Naravno zelo inteligenten se je dvignil iz mlinarskega pomočnika brez vsakih vojaških izkušenj v enega najsposobnejših partizanskih poveljnikov v Sloveniji. Zaradi predanosti, borbenosti in izrednih sposobnosti, je v vojski zelo naglo napredoval.

Bil je vodnik, komandir čete, komandant brigade in komandant XV. divizije, in to od jeseni 1943 do jeseni 1944, ko je bil težko ranjen. Kot komandir čete je pokazal izredne vojaške sposobnosti in veliko hrabrost ter je bil zato izjemoma povišan s položaja komandirja na položaj namestnika komandanta brigade, kjer se je takoj odlično izkazal. Kot komandirju čete in pozneje namestniku komandanta brigade je štab brigade odredil vedno najtežje naloge, čvrsto verujoč v njegove uspehe. Tovariš Hočevnar v vseh teh akcijah ni razočaral štaba brigade. To posebno potrjujejo akcije: napad na fašistično postojanko Hrast, napad na Suhor in na ustaško postojanko Kalje na Hrvaškem, napad na Pieterje, likvidacija belogardiistične postojanke Sv. Križ pri Kostanjevici, napad na Stojdrago in Metliko, borba pri Ješenovem žlebu, zavzetje Stične in Grosuplje, vse pred kapitulacijo Italije.

Po kapitulaciji Italije pa je kot komandant XV. divizije vodil ofenzivne operacije proti nemškim postojankam v Zasavju. Njegova neposredna zasluga je bila, da so padle sovražne postojanke Stična, Grosuplje, Trebnje, Zdenska vas, Ig, Dobrava pri Žužemberku. V boju je vedno znal povezovati svojo veliko osebno hrabrost s poveljevanjem komandanta divizije. Posebno se je odlikoval pri popolnem uničenju ustaške postojanke Bosiljevo ter v mnogih drugih bojih.

Tovariš Hočevnar je bil skromen, osebno izredno hraber, že po naravi spretan v vodenju manjših in večjih vojaških enot ter vse divizije in gotovo eden najbolj priljubljenih komandantov Dolenjske in Bele Krajine. Njegovi borci so imeli vanj po-

polno zaupanje. Če je bil navzoč pri akciji, je bila v partizanskih srcih brezmejna vera v zmago. V bojih je bil tudi večkrat hudo ranjen, jeseni 1944 pa

je bil težko ranjen v bojih pri Polšniku nad Litijo. Rana je bila tako težka, da se je moral nad štiri leta zdraviti in prestat vrsto operacij.

Sedaj je aktivni polkovnik JLA, komandant odreda JLA na Svobodnem tržaškem ozemlju in zvezni poslanec.

Franc Hočevnar-Ciril še danes živi v spominu borcev svoje brigade in divizije ter v spominu ljudstva Bele Krajine, Dolenjske in Notranjske, kjer se je največ bojeval, kot svetel primer junaštva, požrtvovalnosti in skromnosti. V bojih s sovražnikom je bil lik komandanta, ki je junaško vodil borce in bi na najnevarnejših mestih vedno na čelu svoje brigade. Imel je izreden smisel za hitro ocenitev najtežjega položaja, z izredno prodornostjo je predvidel najšibkejše točke sovražnih postojank, znal je sile svojih enot pravilno razporediti in usmeriti. Izvedbo svojega načrta je vedno osebno vodil. Stopil je na čelo in vodil partizane kot jurišač, bombaš in mitraljezec. Čeprav je po vsakem boju prejemal pohvale nadrejenih štabov, čeprav je izredno hitro napredoval na višje poveljniške položaje, je vedno ostal preprost partizan in borec, kot je bil pri vstopu v partizane.

STARI PARTIZANI PRIPOVEDUJEJO

Krvavec

(Akcija borcev II. grupe odredov)

Sredi avgusta 1942. leta je bilo. Dež je počasi rosil. V zgodnjih jutranjih urah se je počasi pomikala skozi hosto kolona partizanov. Bilo jih je kakih sto. Če bi jih kdo vprašal, kdo so in kam gredo, bi mu odgovorili: »Stanetovi partizani smo!« Sinoči smo odšli iz Uden boršta, da bi danes čez Krvavec prišli bliže cilju — Stajerski.

Izmučeni smo in tudi v želodcih nam nekaj »ropoček«. Saj že tri dni nismo okusili dobrot partizanskega kotla! Vse pogostejše postavljamo vprašanje dvema kokrškima partizanoma, ki sta nas vodila: »Bomo kaj kmašu pri Sv. Ambrožu?«

»Še uro ali dve, pa smo tam, tam, kjer bo tudi belih zabeljnih žgancev za vsakega na pretek!« Naš Stane — vedno dobre volje, počasi premikajoč cigareto v ustih — je pripomnil: »Da ne bi ti polni magazini in zabeljeni beli žganci bili Nemci?«

»Ti na Krvavec sploh ne pridejo in smo popolnoma brez skrbi. Celo gamse lahko streljamo za zabavo.«

Zbijajoč šale na račun žgancev in gamsov smo šli naprej. Malo pred osmo uro smo imeli počitek. »Še malo, še kakšne pol ure, pa smo na današnjem cilju,« so trdili Kokrčani.

Radio-telegrafist Frante, je kot navadno tudi tokrat pripravil radio-sprejemnik in ob osmi uri smo poslušali radijska poročila. Komisar Tomaž pa nam je dajal pomenljivega.

Stane je poslal naprej predhodnico: oba Kokrčana in našega mitraljeza s pomočnikom. »Da boste pripravili dober sprejem pri Kokrški četi! A ne pozabite na žgance!« jim je še naročil ob odhodu.

Nenadoma — kratek rafal in nekaj strelcev v smeri, kamor je odšla patrola. V trenutku smo bili pripravljeni na borbo. Napeto smo poslušali. A nič več se ni oglasilo... Ni več...

»To je gotovo naša patrola streljala na gamse, da bi imeli tudi kos divjačine za priboljšek,« je uganil vedno nasmejani Tomaž. Tudi Stanetu se je lice razjasnilo. In poslušali smo naprej poročila. Dež je vse bolj padal.

»Odhodi!« smo zaslišali Stanetov glas in že smo krenili, zlit v kolono po eden zaviti v šotorska krila. Srečali smo pastirja, ki je gnal živino. Začudeno nas je opazoval. Veselo smo ga pozdravljali, a Tomaž ga je celo malo »politično obdelal.«

»Da nas ne bo izdal!« je rekel Tomaž, ki je dohitel kolono.

Nekaj sto metrov od tega srečanja smo prišli na malo planoto. Pot se je v obliki črke S vila navkreber na drugi rob planote. Levo od nas je bila vzpetina, posejana z gostimi skalami do roba hoste, a desno velika zelena strmina v grapo.

»Mislim, da smo že skoraj tam,« mi reče šef OC Mišelj.

»Upam, da,« sem mu odgovoril.

Šli smo počasi in precej tesno skupaj. Zdeli smo se varne, saj je patrola pred nami, ki je celo gamse streljala.

Prednji del kolone je bil še kakih 20 metrov oddaljen od roba hoste, vsi skupaj smo bili na po-

ti po sredini planote. Marok, ki je šel pred menoj, se je naenkrat malo ustavil, pogledal proti gostemu robu hoste in rekel: »Poglej, zdi se mi, da nekdo leži za skaljo!« in s prstom pokazal v tisto smer. A je takoj pripomnil: »To je Kokrčan, saj je v civilu.« Toda glas mu je postal malce nervozen.

Ozrl sem se v pokazano smer in napel oči. Kakih 30 metrov od nas je res ležal nekdo — Kokrčan? Že sem odprl usta, da potrdim njegove besede, čeprav je v meni vstajala čudna slutnja. Zakaj naj bi se Kokrčani skrivali pred nami? Ali že nisem imel več časa.

V tem trenutku se je vsula na nas od vseh strani prava toča svinčenk, pomešana z eksplozijami bomb. Nemci so zahrbtno udarili v živo. Iskali smo zaklona na tej čistini, toda ga nismo mogli najti. Nemci so dobro skriti za skalami sipali svinčeni ogenj na nas.

»Nazaj!« je zaklical Stane. V dolgih skokih smo se premetavali nazaj na spodnji rob poti, ali po poti, od koder smo prišli. Obležal sem na robu poti ob Maroku skupaj z nekaterimi ostalimi tovariši.

»Zločinci so se preoblekli, da bi nas laže prevarili! Toda to nam bodo drago plačali!« je dejal Marok in v tem trenutku »podrl« Nemca, ki je izza skale pomolil svoj obraz.

F. Slana: Pohod

Tudi drugi smo iskali cilje, čeprav so bili tisti na drugi strani dobro zakriti. Pred nami na poti je nekaj metrov vstran obležal tovariš, zadet v noge, a že je skočil Marok naprej ter ga spravil za rob, spremljan s točo svinčenk.

»Krijmo umik ostalim«, je mirno rekel Marok. Pred nami na zgornjem delu poti so ležali ranjeni tovariši. Čeprav je toča svinčenk in bomb naše vrste razredčila, vendar nismo mogli verjeti, da bi vsi ti, ki ležijo 20 do 30 metrov pred nami, bili mrtvi. Toda bila je to resnica. Obležalo je 31 tovarišev...

Skupina kakih 15 borcev se je kmalu za Marokom morala umakniti po strmini z dvema ranjenecema. Največji del naših, skupaj s Stanetom, se je umaknil po poti, od koder smo prišli. Bili smo razbiti v dve, tri skupine. Sovražnik je triumfiral: »Štajerce smo uničili in jih razbili, da nikdar več ne bodo videli Štajerske!«

Zmotili so se! Za Stanetove partizane ni bilo poti nazaj, ampak samo naprej, naprej na Štajersko, katero je okupator proglašil za zemljo nemškega Rajha.

Bilo je težko. Zvez in vodičev nismo imeli, pa tudi terena nismo poznali. »V tej smeri bo neke Sv. Ambrož in pa tudi kokrška četa mora biti tu nekje,« smo ugibali. »Tam se bomo gotovo sešli tudi s Stanetom in ostalimi,« je rekel Marok in pokazal na vzhod.

In šli smo. Bolje bi bilo reči: plazili smo po skalah in čez kakih dve uri smo prišli na greben. Pred seboj smo zagledali cerkev in nekaj osamljenih hiš.

»Grem poiskat zvezo,« sem dejal Maroku, moleč mu puško. Pokimal je in jaz sem šel, trdo stiskajoč pištolo v roki. Na robu hoste sem si ogledoval teren. O Nemcih nikjer sledu. Spustil sem se do prve hiše ob robu hoste. Tam sem našel staro ženo, ki me je začudeno in s stra-

hom pogledala. »Dober dan, mama,« sem jo pozdravil. »Nič se ne bojte, partizan sem!«

»Daj, da bi bil!« je dejala in me ogledovala od vseh strani. No, ko je videla moje, od strellov preluknjane hlače, se ji je lice razjasnilo.

»Si bil tudi ti tam, kjer je tako pokalo? Ali se je vas kaj rešilo?« je vprašala. Povedal sem ji, kako smo padli v zasedo. Solze so ji pritekale in s stisnjenimi zobmi je dejala: »Zločinci, nikoli nimajo dovolj krvi.« Ponudila mi je kislega mleka in kruha in mi obljubila, da bo takoj skuhala tudi za ostale, da se bodo najedli, čeprav nima dosti. Za ranjenec me je dala steklenico žganja.

Vprašal sem jo, če kaj ve kje je Kokrška četa. Pokazala mi je na eno izmed hiš, ki so bile v dolini. »Tam jih boš gotovo našel!«

Počasi in previdno sem se vračal v gozd, da vse sporočim Maroku. Takrat vidim, da se med grmovjem proti isti hiši nekdo pomika. Pripravil sem pištolo in bombe. Toda obojega nisem rabil. Bil je Bob, Stanetov kurir. V trenutku sva bila skupaj. Povedal mi je, da se Stane z enim delom naših nahaja na grebenu nad nami ter da so tudi Tomaža videli, da prihaja s svojimi v tej smeri.

Ves vesel, da sem dobil zvezo z ostalima skupinama, sem ga

napotil do Maroka, a sam takoj odhitel v dolino. Prišel sem do pokazane hiše. Pred hišo sta bili dve tovarišici. Z nezaupanjem sta me gledali, ko sem vpraševal za Kokrčane. Pokazale so mi hrib, na katerem naj bi bili.

Naenkrat je v štorglju nekaj zašumelo. »Stoj, kdo je tam?« sem zaslišal odločen glas in skozi okno se je prikazala puškina cev.

Skočil sem za vogal hiše in pripravljal pištolo in bombe.

»Občeščevalec Luka — a kdo je tam?« sem vprašal.

»Janko — Hura — Štajersko!« in že sva se objela, stara znanca. Bil je skupaj s Kokrčani, kjer se je nahajal kot naš oficir za zveze.

Vsi skupaj smo takoj odhiteli nad Sv. Ambroža. Spotoma sem mu pripovedoval o zasedi s preoblečenimi Nemci. Patrole, ki smo jo mi poslali naprej, ni bilo do njih. Bilo nam je jasno, da je nekdo sprejel Judeževe denarje od Nemcev. Brez izdajalcev bi bili Nemci proti nam brez moči.

Ko smo se v gozdu zbrali, smo se prešteli; bilo nas je skoraj za tretjino manj. Težko nas je zadela smrt tovarišev. Toda od cilja nismo odstopili! Še istega dne smo nadaljevali pot proti Štajerski.

Ivan Tlaker-Luka

Samoten partizanski grob

Tam v gozdu, med kartuzijanskim samostanom Pleterje in vasjo Apnenikom, blizu stezice, ki vodi v Apnenik, leži samotni grob, zaznamovan s križem in zavarovan z leseno ograjo. Nekaj praproti in drugega zelenja raste na njem...

Grob molči. Ne vem, če še kdo, razen domačinov, ve za ta osamljeni grob, v katerem so pokopane tri žrtve belogardističnega klanja. Pogosto zahajam semkaj in takrat se mi porajajo misli na tiste dni belogardističnega zločinstva. Najbolj pa me boli, da so mnogi duhovniki šli v to izdajalsko belogardistično klanje in bili sami zločinci.

Ta tihi grob pokriva dva partizana in eno partizanko, ki so že leta 1942 dali življenje za svobodo svojega naroda.

III. bataljon Cankarjeve brigade se je mudil zaradi mobilizacije v Mihovem. Komandant Cankarjeve brigade, Urban Velikonja, je bil tedaj v Suhadolu; komandant III. bataljona je bil Slavko Pezdirc iz Trnovca pri Metliki. Za zavarovanje tega bataljona je bila poslana v Vrhpolje patrolja, ki je padla v zasedo belih. Gotovo je nekdo v Vrhpolju izdal to patroljo. Mnogi so namreč tisti čas, ko se je pojavila »Legija smrti« v službi Italijanov, mislili, da je partizanstva — konec. Takrat sta belčka Janez Pavlin iz Vrhpolja in Anton Goríšek z Gor. Brezovice zajela dva partizana in ju gnala v Pleterje, kjer so se v tistem času nasilno vgnezdili belogardisti. Le-ti so tam ujeta partizana zaslíševali, ju mučili in silili, naj pokažeta položaje III. bataljona Cankarjeve. Popoldne so ju belogardisti Bavdaševe čete vodili proti Mihovem. Ko so izvahali partizanske položaje, so: prva četa Kranjčevega bataljona pod poveljstvom Kare, druga pod poveljstvom Bavdaša, komandni vod z Brezovice, kjer je bilo poveljstvo Kranjčevega bataljona. obkolili Cankarjev III. bataljon in ga iznenadili v gozdu nad Doljnim Vrhpoljem in Mihovim. Napadli so z Gorjancev in od Prežeka, Italijani pa so bili v zasedi pri Vrhpolju. Partizani

so se bili zanašali na svojo patroljo v Vrhpolju, a so, ker jim ni ničesar javila, ostali mirni in se pravkar pripravljali k obedu. Bili so napadli. III. bataljonu Cankarjeve se je posrečilo prebiti in se umakniti vse do Suhadola.

20. decembra 1942 je »Slovenec« poročal o tem belogardističnem napadu na III. Cankarjev bataljon ter »ugotovil«, da je tedaj »poginilo« sedemnajst partizanov, več da jih je bilo hudo ranjenih, trije pa zajeti. V resnici pa partizani niso imeli niti ranjenih niti mrtvih, ujeta je bila le neka partizanka v Mihovem.

Ta partizanka je bila intendantka v drugi četi III. bataljona Cankarjeve brigade, pri četrtem komandirju Miroslavu Počkaju. Ime ji je bilo Mara Marinič, rojena pa je bila v New Yorku in ameriška državljanka. Kakih petnajst let je bila kuharica pri trgovcu Šterku na Vinici v Beli krajini. Doma je bila baje od

Vrhnike, ali s same Vrhnike, od koder so bili njeni starši, s katerimi se je vrnila iz Amerike. Med borbo pri Mihovem se je umaknila v neko hišo, kjer se je preoblekla in začela pometati po hiši. Prav to pa je vzbudilo pozornost belih, češ kako ta ženska pometata hišo, ko divja zunaj bitka. Zato so jo kot sumljivo prijeli. Bila je stara okoli štirideset let. K partizanom je odšla junija meseca, če ne že v maju 1942, in to v I. bataljon Belokranjskega odreda. Ko so jo belogardisti ujeli, so zvezano vodili v Pleterje ter jo po poti suvali z nogami. Prav tako so peljali nazaj oba partizana iz III. bataljona Cankarjeve brigade, ki so ju zjutraj ujeli v Vrhpolju. Vse to se je zgodilo 12. decembra 1942.

Eden od ujetnikov je bil Albert Božič, doma s Kostanjevice na Krki št. 79, rojen 17. marca 1921, po poklicu pek, ki je odšel k partizanom 7. maja 1942. Kasneje ga najdemo v Cankarjevi brigadi.

Kdo je bil drugi partizan, ki so ga beli ta dan ujeli v Vrhpo-

V fototeke Muzeja narodne osvoboditve v Ljubljani (Čekinov grad) hranijo na tisoče fotografij, posnetih v narodnoosvobodilni borbi. Med njimi so številne, o katerih se točno ne ve, kje in kdaj so bile posnete. Tudi zgoraj objavljena fotografija je ena izmed takih.

lju, ni bilo mogoče ugotoviti. Ba-
je je bil Hrvat, medtem ko trdi-
jo drugi, da je bil Slovenec, z
Dobrnica pri Novem mestu, Star
je bil okoli 18 let.

Tudi ta dva partizana so beli
vodili zvezana. Ko so ju pripe-
ljali v Pleterje, so ju mučili in s
silo trgali z njiju partizansko
obleko. Pred obsodbo sta morala
oba belim sekati in žagati drva.

Smrtno obsodbo so izrekli nad
njima poleg sobe, v kateri se je
skrival major Novak pred Itali-
jani, zastopnik Draže Mihailovi-
ća za Slovenijo. Izdajal se je za
pisarja v pisarni štaba v Pleter-
jah. Poleg te je bila večja soba,
ki je služila belim za konference,
razgovore, zabave itd. V tej sobi
so belogardisti: komandant bata-
ljona z Brezovice Milan Kranjc,
komandir Svarun v Pleterjah, ne-
ki Kafol s Primorskega, kaplan
Kupljenik ter baje kaplan Šinkar,
intimni prijatelj in pomočnik Mi-
lana Kranjca, obsodili oba parti-
zana na smrt. Oba so ustrelili 18.
decembra 1942 zjutraj v gozdu
za Pleterskim samostanom, kjer
sta tudi pokopana. Po zatrjevan-
ju matere Alberta Božiča, ji je
belogardist Jože Božič iz Suha-
dola rekel, da je videl, kako je
Janez Luzar z Grobelj ustrelil
njenega sina Alberta.

Ko so beli pripeljali partizanko
Maro Marinič v Pleterje, so jo za-
prli v malo drvarnico pod stopni-
cami poleg vratarjeve sobe. Bila
je zvezana in močno zastražena.
Mučili so jo, sramotili in jo žalili.
Beli so baje dražili, Maro da je v
drugem stanju, ker je bila debela,

Naročilo*

*Jutri se bo spet grom topov
razlegel prek ravni...
V boj zvihrali bomo nov
— zemljo bo pojila kri.*

*Morda tudi mene vihar pokonča...
Morda, a kaj pač to dé!
Saj mnogo še borcev naš Tito ima,
ki hrabro jim bije srce.*

*Tovariš, če jutri se dogodi,
da v boju objame me smrt,
naj solza očesa ti ne kali,
ne kelone ti duh potrti!*

*Izpolni mi eno, poslednjo željo,
ko vrneš v domačo se vas,
ko plavalo bo v radosti srce,
v radosti žarel ti obraz:*

*mamico mojo pozdravi lepo,
ki pustil sem samo doma.
Povej ji, da vedno sem mislil na njo
in ljubil jo iz vsega srca.*

*Da jaz ji pošiljam to prošnjo toplo —
naj za menoj ne joče nikar!
Pomogna na sina naj svojega bo,
ki padel za bogato je stvar.*

* Pesem je napisala v času narodnoosvobodilne borbe mati
treh padlih partizanov iz Spodnje Trbuše.

da pa jo bodo vendar ustrelili, da
pogine tudi to partizansko seme!
To je pripovedoval takratni ple-
terski vratar Jože Črtalič.

Tudi njo so obsodili na smrt.
Peljala sta jo, zvezano, dva belo-
gardista, oborožena s puškami.
Šla sta pred njo, za njo pa je šel
še tretji, ki je nosil kramp in lopa-
to. Verjetno si je morala sama iz-
kopati grob. Ustreljena je bila dan
pred onima dvema, to je 17. de-
cembra 1942 popoldne.

Ker je bil grob izkopen plitvo
in je bila nevarnost, da ga lisice
izkopljejo, je nekaj Apneničanov,
med njimi Henrik Hribar, ki je
pozneje, 12. januarja 1945 padež
kot partizan v Beli krajini, nasuli
na grob zemljo, da niso mogle li-
sice več do trupel.

Vsi trije imajo skupen grob.

Ta samotni partizanski grob v
tihem gozdu naj ostane tam, kjer
je sedaj, da bo spominjal mimoido-
če na žalostno dobo belogardistič-
nega klanja in na to trojico, ki je
dala življenje za svobodo svojega
naroda.

I. E.

Bilo je na otoku

(Nadaljevanje in konec)

Pes je stal tik pred vhodom v šotor, mahal z repom in gledal zdaj na levo, zdaj na desno, povohal plahto, pa spet uprl žalostne oči v Cabranca, ki je bil počepnil na slamnato ležišče in mu vablivo molil kost. Zacvilil je in pomolil smrček v šotor, pa spet stopil nazaj — morda je zagledal konico nožve ostrine, ki je kakor vroč žarek silila iz študentove roke.

»Muri, na, na! Muri, pridi k meni!«

Cabranec ga je pobožal po beli lisi na glavi in ga zvalil tako blizu k sebi, da je s prednjima tacama že stal na slami. Nato je vrgel kost na tla, zgrabil psa za glavo in ga porinil v kot. Plahta se je zagnila, študent jo je krepko privezal.

Nekaj časa je bilo vse tiho. Potem je pes besno zarenčal in bolestno zalajal, toda glas se mu je kmalu spremenil v grgrajoče blejanje in tožno, zamolklo cviljenje.

Kmalu je še to utihnilo, izza plahote je bilo slišati le zasoplo dihanje in nekaj sikajočih kletvic, o katerih ne bi mogel reči, ali so bile izraz veselja ali grenke bolesti. Izpod šotora je prilezla v obrobno kotanjo luža temnordeče krvi in se pomešala z umazano deževnico.

Nekam pred poldnem je bilo delo končano: pes je bil odrt in razrezan na kose. Meso sta zložila v skodeli, kar pa ga je ostalo, sta ga zavila v papir in spravila v nahrbtnik. Krvave roke sta si obrišala ob odeje.

Šele zdaj sta, čepeč vsak na svojem ležišču pogledala drug drugemu v oči. Nobenemu ni šla beseda iz grla, drug drugemu sta iskala v očeh odgovor na vprašanje: Mar nisva storila nekaj hudega? Če bi bilo še kaj potrebno, ali bi spet storila kaj podobnega? Prekleto, kako je pes renčal in cvilil, kako je prosil in se boril za življenje! ... Z vsemi močmi sta ga pri-

tiskala k tlom, komaj sta ga ukrotila. Cabranec ga je tolkel s polemom po glavi, pa je bil tako trdoživ, da je še potem, ko mu je privrela kri iz gobca, grabil s krempiji po tleh in se upiral ...

Cabranec se je počohal po glavi, se ozrl v skodeli in dejal: »Joj, koliko mesa!«

»Saj ga ne bova mogla vsega skuhati v šotoru,« je zamrmral študent.

»Kaj ko bi šla po kosilu v kuhinjo? Na žerjavi bi bilo kmalu kuhano. Čakaj, se bom zmenil z kuharjem.«

»In če naju zasačijo?«

»Kar je, je. Sicer pa bom pazil. Skodelo bom pokrili s kosom rjave pločevine. Če me bo kdo vprašal, kaj delam, bom rekel, da kuham ušivo srajco.«

In tako sta si po kosilu res skuhalo v kuhinji polovico mesa. Po dolgih mesecih stradanja sta reveža prvič lahko rekla, da sta sita. Ko se je zvečer vrnil Tine, sta mu takoj ponudila nekaj mesa, ki ji je bilo ostalo. Zmajal je z glavo in ju grdo pogledal. Nato se je zleknil na slamo, zvil roke pod glavo in se molče zazrl v temo.

»Zakaj ne ješ, Tine?«

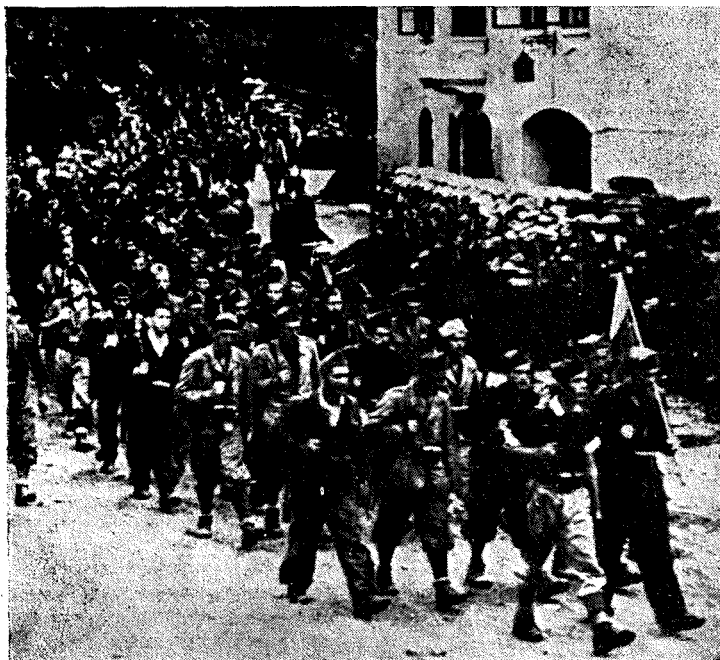
»Kako bi mogel jesti? ... Ali res ni druge pomoči, kakor da ubiješ psa in poješ njegovo meso? ... Morda si boš s tem podaljšal življenje, morda se boš rešil. Toda kaj naj podaljša življenje drugim?«

Molk. Iz sosedskega šotora se je čulo bolestno ječanje. Nekdo je umiral. Nihče se ni ob tem zdrznil, bili so že navajeni gledati smrti v oči. Tine je dejal:

»Kamor greš, povsod lakota, rumenobledi okostnjaki, smrt. Danes sem videl v ženskem taborišču tisto dekle, ki mi je dalo nekoč zeljnato glavo. Spoznala me je, jaz pa je nisem takoj spoznal ... Lica so ji splahnela, oči so se udrele kam globoko pod obrvi, da sijejo kakor dve revni pogrebni lučki ... Jaz pa sem takrat mislil, da bo kmalu konec teh grozot in da jo bom srečal, ko ne bo več teh prekletih fašistov.«

Tovariša sta tiho poslušala, dokler se ni Cabranec dvignil, rekoč: »Treba bo zakuriti.«

Čez kakšne pol ure je že gorel v šotoru majhen ogenj, zavarovan s kamni in opekami, nad njim pa se je v skodeli kuhalo pasje meso. Ko je bilo kuhano, sta se Cabranec in študent usedla po turško na slamo in začela grizti, ne da bi se

Ko je Italija kapitulirala, so interniranci na Rabu razorožili italijansko vojsko na otoku in ustanovili »Rabsko brigado«. Sredi septembra 1943 je odšla brigada v Slovenijo, kjer se je začela takoj boriti proti Nemcem. Na sliki: del »Rabske brigade« na otoku Rabu pred odhodom

zmenila za Tineta, ki je še vedno ležal in strmel v temo.

Naposled se je tudi Tine dvignil. Spogledali so se — Čabranec in študent sta se drug drugemu zagonetno nasmehnila. Tine je še nekaj časa molčal in grebel z roko po glavi, kakor da se bori s težko mislijo. In ko sta bila v skodeli le še dva kosa, je stegnil roko po mesu:

»Pustita . . . To je moje.«

Ugriznil je v kitasto meso in ga odtrgal. Zvečil je, da so ga bolele čeljusti, grizljaji so se mu ustavljali v grlu, želodec se mu je dvigal. Ko je pojedel oba kosa, se je utrujen zleknil na slamnato ležišče.

Potem je ležal, z rokami pod glavo, in mislil dolgo v noč. Mislil je na plavalaslo deklico v ženskem taborišču, ki ji bo jutri, ko ne bo čutil lakote, nesel svoj hlebeček kruha. Pogledala ga bo z globokimi, hvaležnimi očmi, nasmehnila se mu bo in mu ljubeznivo pomahala ob slovesu. . .

Tako tople so bile te misli, da ni slišal stražarja, ki je nedaleč oddod, onstran boedeče ograje, z zoprno grulečim glasom pel otožno pesem o daljnem, sončnem mestu Napoliju.

Bilo je 31. decembra — zadnji dan leta 1942.

Mrzla burja je neprestano pihala, pa vendar ni mogla razgnati oblakov, ki so prepregzali nebo kakor siva ponjava. Bilo je tako mrzlo, da nisi videl žive duše v taborišču; vse se je tiščalo pod šotori. Šele ko je prišlo nekaj vojakov z mrtvaškimi nosili, so začeli lezti živi okostnjaki na plan: treba je bilo spraviti mrliča iz šotorov.

Vojaka sta klela, zakaj čakalo ju je precej dela: mrličev je bilo toliko, da jih niti šteti nista utegnila. Kdo jih bo nosil na pokopališče? Najti v taborišču ljudi, ki so bili še toliko pri moči, da jim noge niso klecale, je bilo zelo težavno. Vojak je najprej prijel mrliča za noge in ga potegnil iz šotoru, potem pa je z vlekel na plan še njegovega živega soseda in mu ukazal, naj prime za nosila. Ko pa je videl, da komaj stoji in se mu noge tresejo ko suhe veje v jesenskem vetru, ga je zapodil nazaj. Šele po dolgem iskanju in kričanju, ki je bilo polno mastnih laških klevtic, se je vojakom posrečilo zbrati nekaj pogrebcev, ki so se vsaj za silo še držali pokonci. In ta pesem se je ponavljala vsako jutro.

Tako je taborišče na otoku Rabu pričakalo leto 1943.

Večer je bil tak kakor vsi drugi večeri: taborišče se je pogreznilo v mrtvaško tišino, v katero je od časa do časa posijala bela luč reflektorja na hribečku; za žično ograjo so se z običajnim »sentinella allerta« oglašale straže; iz nekaterih šotorov se je kadilo, ker so v njih gorela polena, ki so jih bili trpini nakradli v kuhinji.

Ko pa je prišla polnoč, je v šotorih zašumelo, kakor da se je izmozganim obrazom odprlo okno v jutro, v življenje, ki so ga izgubili, pa jim bo spet kmalu zasijalo. Nekdo je stopal s počasnimi koraki med šotori in vzklikal z močnim, visokim glasom:

»Srečno novo leto!«

In kamor je stopil, kjer so zaslišali njegov glas, so se začele koščene postave dvigati z ležišč.

»Srečno novo leto!«

»Da bi šel letos fašizem k vragu!«

»Da bi se vrnili domov!«

»Prav gotovo se bomo vrnili. Srečno!«

Nenadoma se je nekje v sredi taborišča oglasila harmonika. Dolej je že več ko dva meseca počivala na slami v šotoru, zdaj pa jo je godec — neki fant iz Notranjskega — raztegnil in ubral melodijo, ki je šla po taborišču, kakor žarek svetlega sonca:

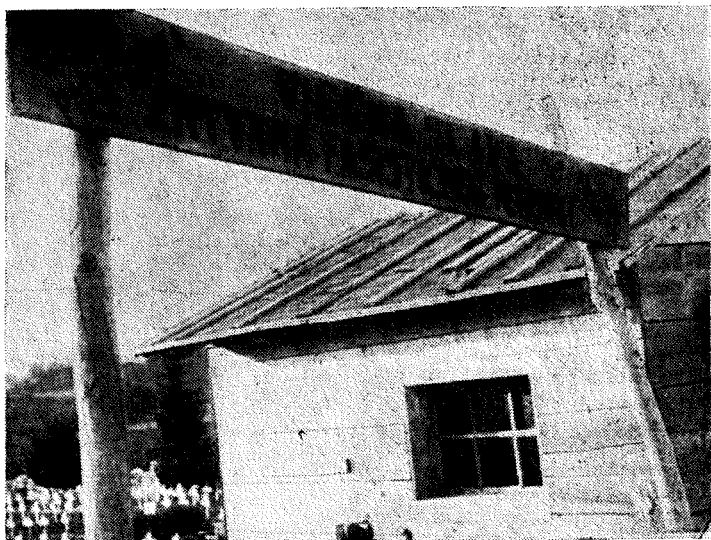
Bratje, le k soncu, svobodi,
bratje, le k luči na plan,
noč je boleсна za nami,
pred nami svobode je dan.

»Da bilo bi res tako!« je vzklikal nekdo, ko je pesem utihnila. »Dovolj smo že pretrpeli.«

»Še toliko, pa ne bi bilo nikogar več tukaj. Vsi bi ležali v rjavi ilovici na pokopališču.«

Marsikdo se je zdaj spomnil strašnih dni v novembru in decembru, ko ni bilo šotoru brez mrliča, ko so ljudje drug za drugim rumeneli in ugašali, ko je oče nesel na pokopališče sina, drugi dan pa se je še sam preselil tja. . .

Lakota je mačeha vseh mačeh. Hujša je od okovanega biča, hujša od jetniške verige. Človeka pripelje tako daleč, da je neobčutljiv ko kamen, pripravljen žrtvovati tudi življenje za kos kruha. Nekeč je neki sirotnik zagledal v boedeči ograji kos svinjske pese. Čeprav je vedel, da je prepovedano, približati se žici, čeprav je stražar vpil in mu grozil s puško, se je splazil do nje in zgrabil za peso, kakor da je našel zaklad. V istem hipu pa je stražar pomeril in sprožil — zadel ga je, toda ne smrtno. Ranjenca so odpeljali v bolnišnico, in sotrpini so mu zaradi tega zavidali. . . V nekem šotoru so v sredi decembra tri dni prikrivali mrliča, samo da so v tem času dobili njegov kruh in

Tako izgleda danes (fotografija iz leta 1951) prostor pred vhodom v nekdanje taborišče smrti na otoku Rabu

porcijo borne mineštre . . . Čebulo in česen so ljudje jedli kakor slaščico, kosti so glodali kakor sestradani psi. . .

V to proketo življenje pa so proti koncu decembra vendarle začele prihajati vesti s sveta: na italijanska mesta padajo bombe; fašistična armada je tepena; partizanov je čedalje več in čedalje močnejši so. — Te vesti so prinašali vešidel sami italijanski vojaki, zakaj med njimi jih je bilo nesteto, ki so bili vojne do grla siti.

»Andiamo male — slabo nam gre,« so govorili.

Take novice so bile prazaprav edino, kar je pomagalo mnogim internirancem, da niso obupali. Če bi bili namreč prepričani, da bo vojna še dolgo trajala, potem bi se vdali usodi — obležali bi pod šotori, ne da bi se jim ljubilo boriti za vsakdanji hlebeček kruha in borno mineštvo.

Nekaj dni po novem letu se je nenadoma pojavila v taborišču skupina oficirjev s colonellom Vincenzom Ciuiulijem na čelu. Hodili so po »trgu lakote«, se živahno pogovarjali in mahali ter kazali po taborišču z rokami, kakor da razpravljajo o nekem važnem načrtu. Potem so šli od šotora do šotora in s kislimi izrazi na licih ogledovali posledice lakote, uši in vlage, ki so spremenili ljudi v žive okostnjake. Tako dolgo niso še nikoli ostali skupaj v taborišču, zato so jetniki živahno ugibali, kaj neki pomeni ta nenavadni obisk.

Kmalu po njihovem odhodu se je raznesla po taborišču novica: barake bodo postavili. Povedal jo je neki vojak, ki je skrbel za red v kuhinjah. Še isti dan je presenčila taborišče druga novica: hrano nam bodo izboljšali, kantino bomo imeli in pakete bomo redno dobivali. Še nekaj: zvedeli so, da pojdejo vsi tisti, ki so bolni in hudo oslabei v bolnišnice in v druga taborišča.

Interniranci so gledali, kakor da se jim sanja. Niso mogli verjeti.

Po treznem premisleku pa je nekaterim posvetilo: Fašistična volkulja se že zaveda, da bo premagana, zato postaja ponižna. Glas o grozotah v taborišču se je bržkone razširil daleč po svetu. Mar niste opazili, da kurat v nedeljo nič več ne pridiga o grehu, pokorščini in »rimski pravičnosti«, ampak le o milosti božji, ki je potrebna vsemu človeštvu?!

Čez nekaj dni so se začele napovedi uresničevati: hlebečki kruha so se povečali, mineštra je postala gostejša, dobili so celo nekaj vina in marmelade. Potem so prišle zdravniške komisije, začelo se je pregledovanje in preštevanje. Najbolj bolne in oslabele so odpeljali na Rab (v mesto) in jih nastanili v praznih hotelih, ki so se tako spremenili v bolnišnice.

Posledic strašne izčrpanosti seveda ne moreš odpraviti v enem dnevu. Zato so kljub boljši hrani interniranci še nekaj tednov množično umirali. Le počasi so začeli dobivati okostnjaki bolj človeško podobo, le počasi se je zbuvalo življenje v taborišču.

V tistih dneh, ko so odhajali bolniki in onemogli v bolnišnice, je bil Tine med pogrebci. Bil je še toliko pri moči, da se tega posla ni mogel ubraniti, ko ga je vojak zbežal iz šotora in mu dal nosila v roke. Mrličev pa je bilo toliko, da so se pogrebci vsak dan pošteno utrudili, preden so jih pokopali.

In tako se je zgodilo, da je Tine prišel neko noč kot pogravec v žensko taborišče. Ni si mogel kaj, da ne bi stopil k šotoru, kjer je imela ležišče plavolasa deklica, na katero je tolikokrat mislil. Toda šotor je bil prazen. Je odšla v bolnišnico?

Srce mu je stisnila temna slutnja. Prvo žensko, ki jo je srečal, je vprašal, kje je njegova znanka. Osuplo ga je pogledala:

»Ste njen sorodnik?«

»Ne. Toda . . . poznam jo, rad bi z njo govoril.«

»Ni je več v taborišču, zaman jo iščete.«

»So jo že odpeljali?«

Ženska ga je pomerila od nog do glave in se žalostno nasmehnila:

»Poglejte tam,« mu je pokazala proti vhodu. Tam so stale v vrsti krste z mrlči. . .

Oči so se mu zasvetile v onemoglem gnevu, noge so se mu zašibile, kakor da mu je nevidna sila vzela še tisto življenjsko moč, ki mu je bila ostala. Ne da bi še kaj vprašal, je stekel proti vhodu. Krste, ki so stale v vrsti, so bile odprte, v vsaki je ležalo mrtvo truplo. Tam, na sredi je ležala ona. Plavi lasje so se ji usipali čez ramena, na licih ji je ležal bolesten smehljaj — kakor takrat, ko jo je prvič srečal in se mu je njena podoba vtisnila v srce, da

je ni mogel več pozabiti. . .

»Čas je, da začnemo,« je dejal nekdo izmed pogrbecev.

Tine je stopil k njeni krsti. Položil jo je na nosila, in na licih se mu je zasvetila solza — ena, dve . . . cel potok . . . Dekle je umrlo od izčrpanosti, toda Tine ni še nikoli nosil tako nežnega bremena, še nobena pot mu ni bila tako grenka, še nobeno slovo tako bridko. . .

V taborišču pa so tisti dan začeli podirati šotore. Ušivo slamo so znosili na kup in zažgali. Nato je prišel inženir, ki je začel meriti prostor, kjer naj bi postavili barake.

In kamor si stopil, si lahko slisal, kako so se interniranci pogovarjali:

»Fašizmu se majo temelji, kmalu se bo zrušil. Vse, kar se je zgodilo te dni, je znak, da si hočejo fašistični rablji oprati vest, ker se jim bliža konec. Zdaj vemo, da pojdemo kmalu domov.«

☆

OPOMBE

Med letom so se v tisk vrinile nekatere napake, in sicer:

V 1. številki na 19. strani v sredi: Odstavak — Spet . . . Rab — spada k prvemu poglavju. Zvezdica (razdelitev poglavij) bi morala torej stati za besedo Rab.

V 2. številki na str. 54 bi morala stati med zadnjim in predzadnjim odstavkom zvezdica (razdelitev poglavij).

Opomba k 9. odstavku na str. 55: Okrog 1000 ljudi se je pririvalo le v eni vrsti, bilo pa je več takih vrst. Sicer pa je v mesecu avgustu število internirancev vsak dan naraščalo, ker so stalno prihajali novi.

V 3. številki na str. 88 v 9. poglavju se pravilno glasi prvi stavek: Arčon pa je takrat stal ob morju onstran hriba in se oziral po obrežju.

V 5. številki na str. 146 v 1. stolpcu: Zadnji stavek predzadnjega odstavka se pravilno glasi: obiskal jih bo krški škof, ki je po rodu Slovenec (Opomba: to je bil škof dr. Srebrnič.)

V 7. številki na 230 strani: Med 2. odstavkom (bede —) in 3. odst. (— Dnevi) bi morala stati zvezdica (razdelitev poglavij).

Kar se tiče ostalih napak, ki jih je naredil tiskarski škrt, upam, da so jih bralci opazili in sami popravili.

Pisec

Požig žirovniške postaje

Dan je še bil 13. septembra 1942, ko je predhodnica dospela na rob Rebri. V Zabreznici in Selu je bilo vse tiho. Zgodnja policijska ura je prisilila tudi žirovniške fante, da so hodili spat prej, kakor je bila to njihova navada. Nič več ni bilo vriskanja in popevk pod okni deklet! Tišina je neprijazno vplivala na vsakega. Toliko bolj pa so to občutili fantje-domačini, ki so pred nekaj meseci odšli v hribe in so se večer za večerom vračali v dolino...

Tudi dekleta so se navadila na te skrivnostne večerne obiske. Že nekaj dni prej je vsaka vedela, kje naj koga čaka, kaj naj mu pripravi in kakšen signal naj da, da bo vedel, kdaj je okrog hiše varno. Fantje, ki so ostali doma, skoraj niso upali zvečer pod okna. Saj so lahko naleteli na nemško patroljo ali pa na svojega znanca, ki je s puško v roki čakal za vogalom hiše. Sicer pa je bila že večina fantov pod Stolom. Dekleta so se preostalih vasovalcev skoraj branila, ali pa so jim celo očitala, zakaj so doma, ko so se ostali uprli Nemcem.

Predhodnica se je na Rebri že

kar predolgo zadržala, da je dobro pregledala okolico pod seboj. Nič sumljivega ni opazila. Medtem se je proti robu pomaknil že skoro ves bataljon. Planinc se je zadovoljno vgnezdil zraven predhodnice in zadovoljno zrl proti domači hiši.

Ko so prvi zaropotali po stezi navzdol, je enakomerno tišino pretrgalo pasje bevskanje po Selu. Na Rebri so nekateri že domnevali, da v vasi verjetno patroljira nemška patrolja. Zaskrbelo jih je, kako bo potekla današnja noč.

Ves bataljon je bil že obveščen o načrtu današnje akcije. Štepsel, Živan in Iztok so se pogovorili s svojimi, kako bo vsak najbolje opravil zadano nalogo.

Albin in Moto sta že nekaj dni sestavljala načrte, kje bosta postavila zasede, kje bosta pripeljala bataljon do Žirovnice. Misliti pa sta morala tudi na umik bataljona po akciji. Zavedala sta se, da bo ta akcija zdražila Nemce kot sršene.

Tema je pokrivala dolino, ko se je dolga kolona pomikala proti dolini. Že prej so se razdelili v dve skupini: prva je odšla proti Dvojmoču, ki je imel trgovino

sredi Žirovnice, druga pa proti postaji.

Štab bataljona, ki sta ga tedaj sestavljala Albin Zemva in Matija Verdnik-Tomaž, je že dolgo ugotavljal, da bi bilo leseno postajno poslopje v Žirovnici prav primerno za »kres«, ki bo zdražil gestapovce na Bledu, Jesenicah in Radvljici. Da bi pa akcija ne bila samo vojaško-političnega značaja, so predvidevali še rekvizicijo v trgovini Dvojmoč.

Prvi so bili že iz goščave, ki se vleče ob vnožju Rebri od Sela in zakriva zadnje ostanke starodavne cenke sv. Lovrenca, pa do sv. Petra nad Begunjami. Previdno so se premikali ob robu grmičevja, da bi ostali čim bolj prikriti očem nemške zasede, ki bi se lahko pritihtapila za vas. Sicer je poročilo, ki ga je predhodnica dobila iz vasi, govorilo, da ni nobene nevarnosti, vendar pa budnost ni bila odveč, ker so gestapovci že dolgo časa ugotavljali simpatije Žirovničanov in so prenekateri večer posamezniki naleteli na zasede, čeprav ni bilo Nemcev nikjer videti.

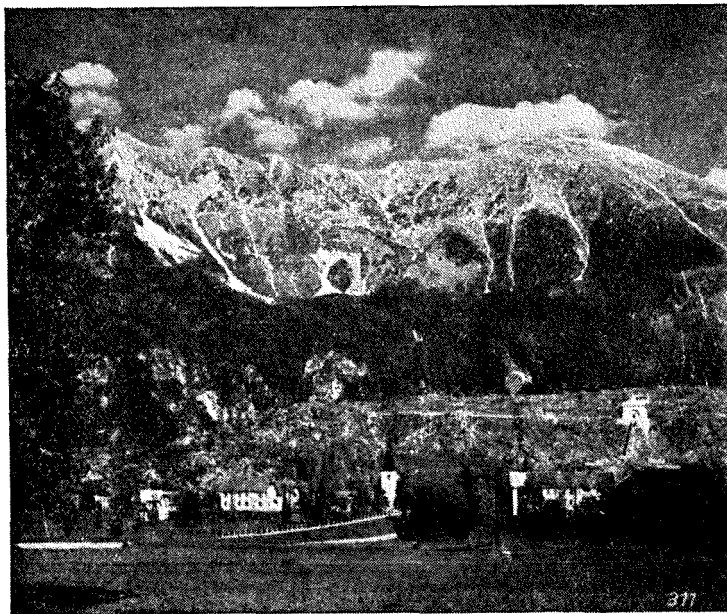
Skupini, ki je šla v trgovino, se je pridružil komandant Gorenjskega odreda Andrej Živan-Boris. Štab odreda se je zavedal važnosti akcij v teh dneh. Že dalj časa so Nemci poskušali na vse načine uničiti partizane pod Stolom in na Poključski strani, kajti le-ti so jim delali v zadnjem času preveč »preglavica«.

Le nekaj dni prej so jim partizani v Žirovnici umeritno zagodili. Patrolja, približno deset moških, je z Albinom in Kukijem razbila žirovniško občino.

Obe skupini sta bili že na svojih mestih; prvi so čakali na postaji, drugi s praznimi nahrbtniki pred trgovino. Tudi Lipe s Tigrim in Gamsom je že zavzel svoje mesto. Imel je nalogo preprečiti dohod žandarjem, če bi prišli iz zgornje strani.

Vse je bilo pripravljeno. Tudi Edvard, odredni zdravnik, je v Rebri izbral prostor za svojo ambulanto. Opremljen z noži, škarijami, povoji in podobnimi rekviziti je čakal na ranjence. No, to noč je ostal brez dela, kljub pokanju, ki ga je skoro pregnalo z Rebri.

Določena ura je minila. Trgovca Dvojmoča je prebudilo močno trkanje. Nekoliko preplašen je skočil s postelje. Sprva ni niti ve-

Pogled na Žirovnico pod Stolom, pod katerim se je 1942. leta največ zadrževal bataljon Gorenjskega odreda

del, kdo ga kliče, a kaj kmalu je po glasovih spoznal nekatere domačine. Boris mu je v nekaj besedah razložil, da bodo partizani nabrali stvari v njegovi trgovini. Najprej je široko pogledal, toda hitro se je odločil in odprl vrata trgovine.

Omenil pa je, da so imeli to noč srečo, kajti že ves teden so Nemci držali zasedo v njegovi trgovini, kot bi pričakovali to akcijo. To noč pa so odšli proti Kramlju.

Kakor so bili pozneje v štabu obveščeni, so Nemci izvedli tiste dni veliko akcijo na bataljion Kokrškega odreda, ki se je začel v Uden boršt, kjer so bili izdani. Zato so jih Nemci obkolili in je večina borcev tega bataljona takrat padla.

Bataljion je tako lahko to noč svobodno gospodaril po Žirovnici in Dvojmočevi trgovini. Intendant je zadovoljno računal, za koliko tednov bo hrane. Boris pa je vse priganjal, naj pohitijo, kajti intervencijo Gestapa je bilo lahko pričakovati vsak čas.

Tedaj se je že tudi zasvetilo s postaje: Matija, ki se je priključil skupini pri postaji, ter Živan in

Ive Šubic: Pogorišče

Kuki, so s svojimi nalogo dobro opravili. Zmotilo jih ni miti streljanje gestapovca iz sosednje vile. Zaropotalo je iz partizanskih pušk proti oknu, odkoder se je oglasil gestapovec. In kaj hitro je utihnil, ko je videl, da gre zares. To je pa le še bolj podžgalo borce, da so hitro našli potreben material, s katerim so podkurili stole in mize v postajnem poslopju. Zasvetilo se je po vsej Žirovnici. Visok plamen je razsvetlil vrtove po vasi. Tudi Reber je rdeče zažarela.

Gestapovci na Bledu so sedaj že lahko videli, da so jim »banditi« spet zagodli, čeprav so jih tolikokrat »uničili«.

Boris je v trgovini pohitel. Vedel je, da po vsem tem le ne bo moglo ostati mirno. Vseeno tudi ni moglo biti žirovniškimi žandarjem, ki so stanovali le nekaj sto metrov stran od postaje. To je potrdilo tudi streljanje z gornjega konca vasi. Lipe jih je »lepo« pričakal. Iz zasede, v kateri je bil, je užgal po njih, ko so hiteli na pomoč postajnemu osebju. Ucvreti so jo morali nazaj v postojanko in začeli streljati iz bunkerja v smer, kjer so slutili, da bi morala biti zaseda.

Streljanje pa je vse opozorilo, da bo treba pohiteti. Kajti Bled in Jesenice sta bila le preblizu in namen današnje akcije ni bil sprejeti borbo z njimi, pač pa je bila glavna naloga preskrbeti se s hrano za naprej, da bi bataljion lažje izvrševal akcije. Hkrati pa bi s tem nekoliko razbremenili domačine, ki so večer za večerom prinašali hrano in so si nekateri celo od ust pritrgovali, da so lahko pomagali.

Postaja je gorela z vedno večjim plamenom. Železne naprave so se krivile, telefoni in brzojav so jemali slovo. Od Dvojmoča pa so hitelo sklonjene postave preko vrtov in videlo se jim je, da težko nosijo.

Tudi skupina, ki je bila na postaji, je prišla v trgovino. Založila se je s predmeti, kolikor jih je še ostalo. Boris pa je naročil Dvojmoču, da ne sme do jutra nikamor. Kakor se je pozneje izkazalo, se je tega tudi držal.

Bataljion je zapuščal Žirovnico. Pot je bila razsvetljena, tako da ni bilo treba tipati, kam bi stopil. Zaseda, ki je šla na koncu bataljona kot zaščitnica, je skrbela, da ne bi kdo presenetil kolone. Prvi so se že ustavili ob znamenju vrh sedla, ki je samevalo na prehodu v dolino Završnice. Zaščitnica je zadnja prišla do znamenja. Bataljion je že skoro zadremal. Albin je dal po krajšem času povelje za odhod proti taborišču. Z intendantom se je še pogovoril, kam naj shrani hrano in dal navodila patrulji-zaščitnici, da dobro pazi na sledi, ki jih je puščala kolona za seboj.

Skoro danilo se je že, ko je bataljion prišel v taborišče pod Begunjsko. Vsi so zaspali, ker so že bili močno utrujeni od dolge poti in od težkih nahrbtnikov. Vsi so počivali, le intendant je hitel sortirati, prešteti in računati. Tudi kuhar ni počival. Straža je odšla na svoje mesto. Danes je dobila posebno stroge naloge. Boris, Albin in Matija so računali na intervencijo Nemcev, kar se je nekaj dni pozneje tudi uresničilo.

Franč Konobelj-Slovenko

Valvazorjev dom pod Stolom, ki ga je v začetku okupacije oskerbovala Kristina Pečar — partizanska mama. Nemci so jo zaradi sodelovanja s partizani internirali. Dom so kasneje zažgali partizani, da se ne bi v njem utrdili Nemci

Sestanek v bolniški sobi

(Nadaljevanje in konec.)

Vojna se je razmahnila in za zmagami so se začeli vrstiti porazi. Razglas je visel še več mesecev. S hodnika so ga prenesli nazaj na dvorišče, nazadnje pa so ga obesili v sobi. Priglasil pa se ni nihče več. Komandant se je trudil z domoljubnimi govori, klical posameznike k sebi in jih pregovarjal. Kaplan je v kape-li navdušujoče pridigoval in prišla je celo posebna komisija, ki je z direktorjem na čelu hodila po sobah.

Razglas je visel; posrale so ga muhe in pokril ga je prah. »Cela glava je več vredna kot deset zmag!« je nekoč skoraj vprico komandanta zinil Gambarotta in nihče ga ni zavrnil.

Vojno navdušenje se je razkadi-lo že dosti prej, preden so privedli prve jetnike izza meje. Nekateri so še verovali v zmago, z vsem pa je bilo konec, ko so morale italijanske divizije v Rusijo.

»Rusija?« Pobirali so po spominu. Le redki so kdaj slišali o tej deželi.

»Tam je večer mrz in boljše-vi-ki streljajo ljudi!«

»Dve sto milijonov prebivalcev,« je čemerno povedal Valli. »Sov-jetska vojska pa je zanič. Koliko časa so se mučili z malo Finsko! Nemci bodo zdaj v šestih tednih v Moskvi.« To je bilo tolažljivo slišati. Mitič je bil takrat z Vallijem na dvorišču in se je zasmejal.

»Niti v šestih mesecih, pa če bi vojna trajala šest let, ne bodo Nemci v Moskvi.«

Valli je pobledel od jeze. »Staviva!«

Mitič je sprejel. Stava je bila visoka. Vsi, ki so ju poslušali, so bili prepričani, da bo dobil Valli. Čez šest tednov pa so spoštljivo pogledovali Mitiča.

Z Vallijem sta se večkrat sešla v bolnici. Mitič je imel gnojno rano na kolk, Valli pa se je od časa do časa znašel na postelji in je šele potem vedel, da ga je spet zgrabila mrzlica in je pobesnel.

Prinesli so ga v bolnico prav takrat, ko je bilo gotovo, da je stavo izgubil.

Kmalu je dognal, kaj vse po-čenja Mitič. Sam ni vedel, zakaj se ni upiral, medtem ko se je ob vsaki priložnosti sprl z Gambarot-

to, če je prišel s kakšno slabo no-vico.

Mitič je trdil, da bo Italija voj-no izgubila.

Šele od novih jetnikov, ki so neprestano prihajali s transporti izza meje, so italijanski kaznjenci zvedeli o bojih, kjer padajo voja-ki, ki so prišli prepričani, da vla-da v vseh zasedenih deželah mir in da so ljudje vsi srečni, ko jih je vzela italijanska vojska v svo-je okrilje.

»Partizani se zbirajo v gozdovih, napadajo posadke, podirajo želez-nice in mostove . . .!«

»V tistih gorah je neprestano vojna kakor kje v Libiji, le da se tam ne bore Senusi, ki imajo puške na kremen. Ribelli imajo do-bro orožje . . . Vsak otrok lahko razbere iz seznama izgub, ki ga izdaja vrhovno poveljstvo, da sam-o to področje terja več žrtev kakor vsa fronta v Grčiji.«

»Le zakaj se tako upirate?«

»Kaj, če bi bilo drugače in bi mi zasedli kakšen del Italije, — pa bi hoteli, da morate govoriti po naše in bi vam jemali še to, kar bi si ohranil pred razdejanjem. Kaj?«

Na kaj takega ni nikdar nihče pomislil. Mitič pa je bil neizpros-en:

»In ko bi se kje pripetilo, da bi bil kdo ubit in podrt kakšen most, pa bi mi zaradi tega pobrali s ce-ste in ustrelili kar po deset ali dvajset nič hudega slutečih ljudi!«

Valli se predobro spominja ta-kih streljanj še iz Libije in mu je zoprno pomisliti. Vedno ugleda pred seboj blede obraze na klop privezanih Senusov, ki jih je ko-mandant ukazal postreljati. Spom-inja se krvi, ki je škropila po njegovem burnusu in se ni dala več izprati . . .

»Nazadnje boste morali le po-pustiti,« reče Mitiču. »Dvajset let so se Senusi upirali v Kufri pa so klub francoskemu denarju in an-gleškemu orožju podlegli.«

Vsi vidijo, da se ta prekleto Mi-tič na vse take besede samo smeje.

Komandant je natančno prebral ministrsko okrožnico z navodili, da je treba tuje jetnike povsem lo-čiti od domačih, in paziti, da ne bi na ta ali oni način širili propa-

gande. Če pa bi se kaj takega pri-petilo, je treba takoj najti krivce in brzojavno obvestiti ministrstvo.

Vendar komandant ni iskal kriv-cev, ko so jetniki, ki so prišli z enim izmed številnih transportov, peli »Bandiera rossa«. Odpravil je sottocapa, ki mu je poročal in zju-traj zamižal na obe očesi, ko je pod velikim »Vinceremo« na dvo-rišču, ogledal načrskano s kosom opeke — »Chi spera ancora?«

Rjovel je in grozil, a ni se mu dalo, da bi kaj preiskoval. S po-ročilom na ministrstvo bi si nako-pal na glavo kvečjemu kakšno ko-misijo, ki bi mu utegnila očitati premajhno vnemo v službi, ker se je tako malo jetnikov prijavilo za vojso.

»Je že kdo, ki preži na mojo službo!« Pa bodi fašist kolikor ho-češ, bolje vozi tisti, ki ima kaj stri-cev na vplivnih mestih,« je doma povedal ženi.

»In navsezadnje kaj zato, če so peli »Bandiera rossa?« Včasih jo je znal vsak paglavec, dokler mu niso v šoli vtepli »Giovinezze!«

Prepričan je bil, da bo Os zma-gala. Nemcev sicer ni mogel, a Du-ce bo že vedel, zakaj je potegnil z njimi. Duce! Na vsakem količ-kaj pripravnem mestu, kjer so bile nekdaj reklame za zobno pasto in Martinijeve likerje, se je zdaj ble-stelo to ime. Na tovarniških dim-nikih, na vsakem oglu . . .

»Duce!« S tem vzklikom se je marsikdo ognil premišljevanju, po katerem bi ga utegnila boleti gla-va. Toda: »Chi spera ancora?«

»Ti prekleto ribelli se posmehu-jejo in vrag vedi, če so vsi pazni-ki zanesljivi.«

Komandant seveda ni vedel, da je dobival Mitič ilegalni »L'Avan-ti« in da je bila že zdavnaj po vsej jetnišnici razpletena mreža. Kljub vsem zidovom, stražam in rešetkam so prihajale novice, še preden je zanje zvedel on sam, ki

France Kosmač:

HEJ, TOVARIŠI!

Hej, tovariši, pod orožje vsi!
Tujec mora iz naše zemlje!
Čaka Štajerska, čaka Korotan,
čaka sinje Jadransko morje!

Zdaj v roke puške,
zdaj naj zapoje mitraljez,
sovrag bo čutil,
kako gorak je z nami ples!
Hej, tovariši,
ni nam žal krvi
za svobodno Slovenijo.

Hej, tovariši, zdaj na delo vsi!
Nov svet dvignemo iz ruševin!
Čaka polje nas, čaka dom požgan,
čaka delo nas od korenin!

Brnjenje strojev,
napete mišice kot lok,
rastoče zgradbe,
življenja neutrudni tok!
Vse to čaka nas,
ko napoči čas
bratske sprave in svobode!

je vse večere presedel pri radiu in vztrepetal ob sami izkušajoči misli, da bi poslušal London ali Moskvo.

Valli se je smejal, ko mu je Mitič povedal, da je padel Bengazi. Z jezo pa je čez dva dni vrgel časopis od sebe, ko je bral v vojnem poročilu, da so se italijanske enote pomaknile na nove, boljše položaje. Res je bilo!

»Če se Angleži prebijejo do Sirte, je Libija izgubljena!«

☆

Marin je dvignil glavo in se oprl na komolec. Skozi ubito šipo v oknu je zavel sveži zrak, zadah v prostoru pa ga je počasi prevladoval.

Zavedel se je, da leži v bolnici. Pred njim so se v lenem motanju zvrščale stvari, ki so se mu zdele že tako oddaljene. Kako je moral zaužiti tobak, da bi dobil vročino. Spomnil se je Korenove nerodnosti, ko je dopovedoval pazniku. Bolničarja s toplomerom, ki ga je nadrgnil kar na 39,8, ker je kazal samo malo čez 38 in je z nohtom na črtici pomolil številko sottocapu pod nos.

»Zdaj ti je bolje, kaj?« je zaslišal med italijanskim pogovorom.

Mirne, sive oči so ga prebadale. Mitič je bil sedel k njemu na posteljo.

Po porjavelih strehah je sijalo sonce, na gorah v daljavi se je belil sneg.

S straznega mostiča na dvorišču se je oglasil paznik, ki je ponovil klic s hodnika pred upravnim poslopjem.

»Gambarotta! Kje vendar spet tiči ta Gambarotta!«

Gambarotta je sedel za pečjo v pekariji in bral Ogettijev roman. Niti na misel mu ni prišlo, da bi se odzval in šel prepisovat kakšne seznane.

»Zapomni si to ime!« je rekel Mitič Marinu.

»Pisar je, ne?«

»Dela v glavni pisarni in lahko pride do vseh spisov. V zvezi je s pazniki in črnoborzijski na debelo, zato je docela varen, ker je celo komandant v nekaterih stvarih odvisen od njega. On je »forza«, razumeš?«

»Geslo?«

»To besedo imajo Italijani ne prestando na jeziku in se nihče ne zmeni, če jo sliši. Zaključiš lahko na dvorišču ali na hodniku, z okna. Gambarotta tako ve, da ga potrebujemo. Dela sicer za nagrado, a tudi iz naklonjenosti in je vsak hip pripravljen ustreči, čeprav bi mu ne mogli ničesar dati. Drugi je paznik Bertarelli. Pridobil sem ga, ker me ima malo rad. Nosi mi ure, da jih popravljam, ker sta v mestu le dva urarja. S temi urami menda prav dobro zasluži in mi prinaša ilegalni tisk. On tudi odpravlja našo pošto mimo cenzure...«

»Je zveza z ilegalo v mestu?« je hlastno vprašal Marin. Mitič je odmajal z glavo.

»Bertarelli se je trudil in bi rad ustregel. Najbrž pa mu ne zaupajo, ker je paznik in pobožnjakar, zato nimamo stikov. Kakor vse kaže in tudi ni prave organizacije. Tisk prihaja od drugod. Edino v rafineriji utegne biti celica. Bertarelli dobiva tisk od svojega nečaka Nicoloja, ki stanuje v tretjem stanovanjskem bloku rafinerije.« Marin ve, da si je treba zapomniti te podatke.

»Tretji blok, vrsta 68,« počasi narekuje Mitič. Nekdo izmed nas bo moral v najkrajšem času ven, da dobimo zvezo.«

»Je mogoče?«

»Da! Seveda ne pri vratih. Samo iz izolirnice, ki je tu na hodniku, je mogoče priti na streho. Za ta izhod ve menda devet ljudi. Paolo je povedal, da so vijaki

na omrežju odvit, kar so napravili kleparji, ko so popravljali streho. Pod opeko je tudi skrit svitek žice, ki bi razvita segla do tal, na ta vrt. Zdaj, ko se nadejajo, da bo v kratkem amnestija, noče nihče tvegati in zato moramo to edino pot čimprej uporabiti zase, preden bi kdo drug pobegnil po njej in jo tako izdal. Vsi naši zanesljivi ljudje morajo vedeti zanjo in kam se je treba obrniti.

»Kako priti v izolirnico?« skrbri Marina.

»Vanjo zapirajo tiste, ki zblaznijo, dokler jih ne odpeljejo.«

»Simulirati torej...«

»Zdravnik je navaden praktik, ki zapisuje dristilo in aspirine in če bodo znaki le približno taki, kakor se je učil, ni treba nobenih pomislekov.«

»Težko bo dobiti ljudi za to!«

»Na 14, 21, 47 in 85 so pripravljene. Kakšni tovariši so v vašem kolektivu?«

»Malo nas je...« je rekel Marin in misel mu je ušla na potuhnjenice, ki so živeli povsem zase.

»Čudno se mi vidi,« je spet spregovoril Mitič, »da je prav med vami toliko takih... kako bi rekel...« Marin je čutil, da Mitič noče spregovoriti prave besede.

»To so sadovi vzgoje,« ga je trpko prekinil Marin. »Naše ljudstvo je duhovščina vse predolgo držala v ponižnosti in klečeplazenju. Kaj veste vi v Dalmaciji, kakšen vpliv ima pri nas že vsak kaplan. Vse je bilo dobro, dokler se duhovščina ni vdinjala okupatorju in začela iz izdajalskih zločinov delati mučenike.«

»O tem nam zdaj ne kaže razpravljati. O vseh ljudeh moramo vedeti, kako je z njimi. So izdajalci, ki izdajajo iz prepričanja, zlobe, neumnosti ali maščevanja. Treba je prav ravnati z njimi in za količjak tehtne stvari smejo vedeti le najvrednejši med nami. Kadar je treba koga zaščiti, ni treba izbirati nobenih sredstev...«

Marina je iznenada prešinilo spoznanje, kako majhna je njegova lastna odločnost ob železni volji tega moža.

Spustil se je na blazino, pogovor ga je izmučil. Ni bila le slabost, čutil je, kako ga zjeda vročica.

»Odpočij se zdaj,« je slišal Mitičev glas iz meglice, ki ga je začela ovijati. Zdravnik je ukazal, da moraš mirovati. Vsi bomo skrbeli zate, da se opomoreš...«

Za res je šlo!

Bil je lep spomladanski dan meseca marca 1943. Grmičevje je že nekoliko ozelelo. Le prepleteno srobotje je še kazalo gole vrvi. Pod srobotjem v Pajkovi dolini pod Kalom so siterenci izkopali bunker za približno 10 oseb, meneč, da bodo imeli popolnoma skrito in varno zatočišče, ko srobotje ozeleni in se košato razplete po strehi iz desak. Toda to preklicano, počasno srobotje...

Tistega dne meseca marca 1943, sta se utrujena priplazila v bunker terenca Dušan Poženel-Džuro in Maks Jakopič-Jur. Samo malo sta pokramljala s partizanko Miro Poprask-Janjo, ki je bila nekaj bolna in so jo zato pustili v bunkerju. Velela sta ji, naj straži nekaj ur, da se nekoliko prespita in odpočijeta, ker ju na večer čaka zopet dolga pot. Janja je odšla na stražarsko mesto, ki je bilo sredi zelenega grmičevja in se je raz njega videlo daleč. Džuro si je sezul čevlje in nogavice, da se mu noge tako bolj spočijejo. Jur pa je bil bolj previden in je raje potrpel, čeprav so ga noge neznansko pekile. Zleknil se je in položil puško poleg sebe. Oba sta zaspala kot ubita.

»Kaj tako brni?« je pomislila Janja sama pri sebi: in se previdno ozirala proti nebu v smer, od koder je prihajalo brnjenje. Komaj je utegnila razmisliti kaj bi to moglo biti, je priletel nemški »Tiefflieger« tako nizko, da je Janja mislila, da si bo razbil krila ob Jugovih pečinah. Nato je počasi, komaj premikajoče krožil nizko nad gozdičem. Janja se je prihuljeno zleknila. Ta preteča pošast je tedaj ovohunila tudi to sumljivo točko, ogledala ves teren v hribovitih legah v Gornji Rečici ter nato izginila.

Janja ni polagala važnosti temu dogodku. Hitro je smuknila v bunker, si ugasila žego s svežim mlekom, ki ga je zgodaj zjutraj dobila pri Gračnerju. Nato je zopet neslišno odšla na stražarsko mesto. Kdo bi si mogel misliti, kako presneto bodo morali teči zaradi tega brnečega vohuna... Kdo bi si mislil, kako jih bodo gonili zverinski nacisti po strmih, poraščeni s samim bodečim grmičevjem, robidovjem, malinov-

jem in prepreženim s srobotjem. Pa še tako kmalu!

Sredi popoldneva zasliši Janja čudno pošumevanje listja. Najprej je mislila, da se morda klati lisica. Toda še preden je mogla misliti na kaj drugega, zagleda nekaj metrov pred seboj pomigavati zelen grmiček, v katerem sta šepetala dva Nemca. Tiho je stekla v bunker, z vso silo dregnila speča tovariša in kriknila: »Nemci so tu!« Janja je takoj planila iz bunkerja in jo ubrala med gostim grmičevjem počez po hribu.

Če bi Janja ne bila polna norčavih muh in da ne bi že večkrat tako dvignila spečih tovarišev, bi bila ta dva zdrvela za njo. Tako pa nista verjela, ker se jima je zaradi tega že dostikrat smejala. Bila je navihano dekle, vendar hrabro; tako so vsi partizani pravili o njej. Obenem je bila odlična organizatorka in priljubljena pri ljudeh. Tudi njena mati in sestra sta bili pri partizanih, pa sta umrli tragične smrti v Pohorskem bataljonu.

No, to pot pa je šlo za res. Ko je Janja že zdrvela iz sovražnikovih klešč, ki bi se skoraj že popolnoma stisnile, so jo Nemci zasačili in užgali po njej. Spretna in bistroumna Janja je padala, se

kotalila, za trenutek obstala, toliko da je divje regljanje ponehalo, nato se je pa spet pognala v skokih, da je že komaj sopla. Pretekla je najnevarnejši teren v Pajkovi dolini ter se onstran hriba izmučena sesedla. Natanko je prisluhnila, če morda ne drvi kdo za njo. Toda ni bilo nikogar. Bila je vsa opraskana od trnja, krilo in bluzo je imela preluknjano od krogel, vendar roke in noge so bile še zdrave, samo izmučene.

Vseskozi je držala v roki majhno pištolo, pripravljeno, da se ustrelil, če bi bila slučajno ranjena v noge in ne bi mogla več teči.

Kako pa je z Džurom in Jurrom? Zapeklo jo je v prsih, kot bi ji žerjavica padla na srce. Obljubljala si je, da takih šal ne bo nikoli več uganjala. Kaj, če jih dobe, kaj če padeta? Če bi se to zgodilo, bi se samo po njeni krivdi. Talko si je očitala Janja in ji je bilo huje kot malo prej, ko ji je pretila smrtna nevarnost.

Ko sta Džuro in Jur zaslišala prve strele, sta vedela, da gre za res. Pograbila sta vsak svojo puško ter previdno prilezla iz bunkerja. Pogledala sta nekoliko naokrog. Razmišljati ni bilo časa. Živa jim ne smeta v roke, za nobeno ceno ne! Zdaj pa kakor bo, bo! Skočila sta iz bunkerja in jo ucvrla, prvi v Janjino smer, drugi pa nekoliko više. Kar zašume-

Ive Šubic: Pohod (linorez)

lo je, tako so se vsule svinčence za njima. Bil je že skrajni čas, da sta odšla iz bunkerja. Poslala sta nekaj strelav nazaj in jo popihala vsak v svojo stran. Nemci so sekalj za njima kot razkačeni modراس. A tudi ta dva sta jim pokazala izza nasprotnega grebena velike »fige« in srečno odnesla pete, čeprav se je Džuro potem dolgo zamudil, preden si je izpulil vse trnje iz podplatov.

Sešli so se v nasprotnem hribu v Kalskem brdu, kjer so našli Lojzeta Ribiča-Toneta in Jerneja Koširja-Johana. Vsi so se smejali. Obenem so kovali načrt, kako bodo Nemce naklestili, ko se bodo vračali v dolino.

Po kratkem posvetu je Tone odločil, da Janja ostane, Johan, Džuro in Jur pa se priplazijo v bližino ceste ter po prvem strelu, ki ga bo oddal Tone, vžgejo hkrati. »Za nobeno ceno ne smemo pustiti naših pušk in streliva!« je trdovratno povzel Tone in vsi so odobravali. Tone je vzel brzostrelko, ostali pa puške. Neopazno so se vtihotapili v bližino ceste ter se razporedili v strelce. Tone je zlezal pod most, čez katerega bi morali priti Nemci, Jur nekoliko višje ob travniku, Džuro in Johan pa v isti višini, samo da so bili v precejšnji razdalji drug od drugega. Zdaj so nestrpno čakali. Že so mislili, da so si morda izbrali Nemci drugo pot, kar Tone zasliši ropotanje voza po kamnitem kolovozu. Nemci so vlekli voz, ki so ga vzeli pri Jožetu Marinku in nanj naložili partizanske puške, strelivo in hrano, lonce in druge drobnarije iz bunkerja.

Preden so se Nemci vrnili proti cesti, kjer so jih pričakovali partizanski »pozdravi«, so si dali veliko opravka pri najbližjih hišah: pri Marinku, Jakopiču in Gračnerju. Najprej so navalili seveda na bunker, ga popolnoma izropali in nato zažgali. Našli so v njem sveže mleko, lepe deske, vrček za zelje, itd. Ko so vse znosili do Jožeta Marinka, se je začela precej »žaltava«. Od Jožeta so hoteli izvleči, kdo je dal banditom mleko, kdo deske in podobno. Jože pa je tak, če se napravi resen, bi mu verjel vsakdo. Tako je tudi Nemce »nasmukal«. Dejal je, da on ne ve, kdo bi dal mleko, on da ga niti za sebe nima, kakor tudi desk ne. Tako se jih je kar kmalu znebil. Dati pa jim je moral, čeprav zelo ne-

rad, voz. Nato sa navalili k Jakopiču. S strogim nastopom so hoteli prisiliti gospodinj in gospodarja, da so banditi tu dobili mleko in morda tudi deske.

Tudi pri tej hiši ni bilo nič mleka, ker krava nič ne molze, ker bo kmalu kotila. Desk pa pa sploh pri hiši ni in tudi niso vedeli, kje naj bi jih v bližini dobili. Tako se je izgovorila Jakopičeva mama, čeprav je vse deske zvozil njen mož ali Jurjev oče z Gračnerjevimi konji od Zabovška, ko je hodil po mrvo.

Nemci so odšli proti Gračnerjevi hiši. Tudi tu so se domačini zaradi desk hitro in dobro izgovorili, le zaradi mleka je bila zadeva resnejša. Miciko, domačo hčerko, so hoteli prisiliti, da je ona dala banditom mleko. Ker je vedela, da se bo težko izmotala iz zadrege, se je obregnila, da hlev nikoli ni zaklenjen in krave lahko molze kdor hoče. Tako je v resnici prepričala Nemce, da so si partizani sami namolzli mleko, pa čeprav je krave molzla le Micika in dajala mleko vsako jutro partizanom. Nemci so nato odšli.

Drdranje čez most! Zdaj, zdaj bodo na cesti. Tone je že hotel ustreliti. Toda brzostrelka ne vžge! »Že spet sabotira!« zagodrnja Tone in jo nervozno stresa

in poskuša vžgati. Toda ne more jo pripraviti do tega. Nemci se že približujejo Šerganovemu mlinu. Kmalu bo prepozno in bo zamujen dober teren za napad. Vsi so bili nervozni, ker ni bilo dogovorjenega strela. Tedaj zaropota izpod mostu in vsi vžgejo za njim. Fantje so dobro merili! Na prvi mah so se Nemci zmedli in so brez cilja tekali sem in tja. Štirje so bili ranjeni. Ko so se znašli, so zdravi potegnili ranjene s seboj in se spustili v potok. Tam jih partizanske puške niso mogle več doseči. Tudi streliva niso imeli, ker so le nekaj nabojev imeli s seboj, vse ostalo pa so Nemci pripekljali na vozu iz izropanega bunkerja

Fantje so bili zadovoljni, da so osvobodili voz. Nemci pa so kot zajci tekli po potoku proti Hudi jami.

Naši fantje so se pojavili poleg voza, pobrali z njega vse puške in strelivo ter zapeli od veselja in navdušenja partizanske pesmi. Nato so se vriskajoč vrnili po poti proti Kalskemu brdu. Ponoči in zgodaj naslednje jutro so bližnji prebivalci vse stvari z voza spravili do Gračnerjeve Micke in so tako partizani dobili svoje stvari nazaj.

Marica Jakopič

Tomšičevci na Štajerskem

Z razstave partizanske grafike

Na Dan republike je bila v ljubljanski Moderni galeriji odprta razstava partizanske grafike. O odprtju te razstave je prineslo časopisje nekaj kratkih vesti, to pa je bilo tudi edino opozorilo na to edinstveno prireditev, kajti pred vhom razstavišča človek zaman išče napisa o razstavi partizanske grafike. Tam je programirana le razstava Mihe Maleša z njegovimi deli iz tujine. Pri blagajni šele

nam pojasnijo, da ne gre za pomoto, pač pa da napisa o razstavi, ki jo želimo videti, iz nerazumljivih vzrokov sploh nikdar ni bilo.

V veliki sobani desno ob vhodu, kjer so razstavljena dela partizanskih grafikov, obiskovalca najprej priklenejo »končni grafični izdelki«, z neverjetno skrbjo in iznajdljivostjo izdelane naslovne strani brošur, letakov in časopis-

ja iz partizanskih tehnik. Tu so visoke jedkanice Božidarja Jakca, med njimi podoba Simona Gregorčiča, pripravljena za tisk letaka in brošure, ki je za časa borbe izšla v 50000 izvodih. Med temi razstavnimi predmeti najdemo mojstrovino Franceta Miheliča, originalno ploščo linoreza s partizansko motiviko. Partizanski grafiki so opremili tudi »Kajuhove pesmi«, brošuro »Naša borba« in marsikatero številko »Poročevalca« v ciklostilu in tisku.

Da bi mogel tudi nepoučen obiskovalec dobiti resnične predstave o pogojih, v katerih so partizanski grafiki ustvarjali, je v tem delu razstavišča priloženih tudi nekaj preprostih predmetov za izdelavo gravur: dleto, ki ga je napravila partizanska delavnica iz protitankovskega projektila in nekaj drugega graverskega orodja, ki ga je uporabljal Božidar Jakac. Največ pozornosti pa vzbuja zanosni letak Nikolaja Pirnata: »Narod! Matija Gubec te kliče iz davnine...«

Stopimo naprej po razstavnih dvorani, v bogastvo jedkanic, lesorezov, risb s svinčnikom in kreda. Vabijo nas pretresljive umetnine Doreta Klemenčiča iz cikla »V imenu Kristusovih ran«, linorezi z belogardističnimi zvermi, ki vzbujajo gnus in zaničevanja. Vrste se prepričljive obtožbe sadiščnih zločinov, umetniško upodobljena zverstva z naslovi: »Roparji«, »Črna duša«, »Mrtva mamica«, itd. Korak naprej nas navdajo z občudovanjem Draga Vidmarja lesorezi in risbe s kreda in tušem: »Porušeni most«, »Juriš«, »Partizansko taborišče« itd.

Na tej razstavi srečamo znane in neznane stvaritve iz narodnoosvobodilne borbe. Redki so ljudje na Slovenskem, ki ne bi poznali pokojnega Vita Globočnika linoreze iz cikla »Herrenvolk«, zlasti pa priznane umetnine tega prezgodaj umrlega partizanskega ustvarjalca: »Žive bakle«. Kakor zli demon se reži v siju pri živem telesu gorečih žrtev cinični Nemec — poosebljena zver.

Človek bi potreboval najmanj dva dneva, če bi si hotel to raz-

Vladimir Lakovič: Stari mitraljezec Ivan (iz knjige M. Haceta: »Partizanske slike«)

stavo natanko ogledati. Vrh tega pa te globoka in raznolika vsebina razstavljenih umetnin tako zaposli in razvname, da bi se najraje ustavil pri posameznih motivih, užival nad njihovo dognanostjo in dinamiko, vse ostalo pa pustil za prihodnji dan. Mojster visokih jedkanic, Božidar Jakac, katerega portreti partizanov in državnikov so znani slehernemu Jugoslovancu, terja poseben študij. Prav tako tudi sloviti linorezi Nika Pirnata iz cikla »Domovi, je-

če, gozdovi«, ki krasijo prenekatero našo literarno revijo.

Poleg partizanske grafike pa so na tej razstavi zastopani tudi številni umetniki z deli iz taborišč, iz zloglasnega Dahaua in Raba. Najvidnejša predstavnika ustvarjalnosti iz taborišč sta Janez Lajovec in Vladimir Lamut.

Večino razstavljenih umetnin bodo po zaključeni razstavi uvrstili med predmete, ki bodo odslej tvorili stalno razstavo v ljubljanski Moderni galeriji.

„Svatba“

Ze dalj časa je na slovenskem knjižnem trgu v prodaji knjiga Mihaila Laliča: »Svatba«, delo, ki obravnava izsek iz narodnoosvobodilne vojne v Črni gori. Dejanje se dogaja med zaporniki v četniških ječah Kolašina med 1942. in 1943. letom. Konča se z okupacijo Nemcev, ki likvidirajo večino zapornikov, ki so jih četniki že prej obsodili na smrt.

Kljub navidez skopim dogodkom je knjiga izredno bogata, predvsem v prikazovanju in opisovanju ujetih partizanov, ilegalcev in slučajnih sopotnikov narodnoosvobodilnega gibanja, v risanju črnogorskih četnikov, Italijanov in Nemcev. Osebe, ki nastopajo, bodisi da imajo večjo vlogo, kakor na pr. Tadija Čemerkič, ali pa so epizodnega značaja (primer kovača Džogasa), so umetni-

ško izdelane, individualno portretirane, izredno plastične v svoji resničnosti in neizkonstruirane. Lalič pozna ljudi, ki jih opisuje, do največjih podrobnosti in dobro pozna vse značilnosti, ki jih le-ti imajo. Laličeve junake odlikuje hrabrost in naravna upornost, pri čemer pisatelj ne heroizira apriorno ali pretirano. S svojim preprostim obnašanjem nas ljudje popolnoma prepričajo.

Tudi nasprotniki so prikazani realno: taki, kakršni so v resnici bili. Pretrese nas grozovitost njihovih zločinov. V skladu z osebam, ki jih Lalič riše, je tudi jezik, s katerim jih opisuje. Lep je in preprost, iz njega polno diha okolje, kjer se dejanje odvija.

Ce bi šlo za literarno oznako dela, bi »Svatbo« lahko imenovali kolektivni roman. Junak romana je množica, ki se vztrajno bori

Ive Šubic: Ilustracija

proti okupatorju, kljub temu, da v njem nastopajo tudi individualizirani junaki. V romanu je naslikanih polno dramatičnih prizorov, kar velja zlasti za zadnjega: pobeg in pokol ujetih partizanov, ki jih vodijo Nemci k ustrelitvi.

In še to: zakaj nosi knjiga naslov »Svatba«? Pisatelj sam preko Tadija Čemerkiča razlaga to takole: narodnoosvobodilna borba se mu zdi nekaka svatba, boj kakor ples. Ko poslušajo rešeni zaporniki borbo na planini Bioču, Čemerkič vzklikne: »To pomeni svatbo, o kateri sem govoril, svatbo s človeškim mesom!« (stran 182). In še bolj določneje na strani 184 v slavnostnem Čemerkičevem govoru: »Vidite, zato pravim, da je rdeča proletarska zastava v nekem pomenu svatovska zastava: šli so ljudje v boj, da osvojijo in oženijo narod z najlepšo lepotico na zemlji, ki se pravi pravica in svoboda, skratka s srečo.«

Laličeva »Svatba« je nedvomno eno izmed najboljših del, kar jih imamo v naši literaturi v narodnoosvobodilni borbi. Prav gotovo pa je resnica tudi to, da takega literarnega dela iz narodnoosvobodilne borbe, ki bi se dalo primerjati z Laličevim »Svatbo« zaenkrat Slovenci še nimamo. »Svatbo«, ki jo je letos izdala Založba »Obzorja« v Mariboru, toplo priporočamo vsem članom Zveze borcev NOV.

Franc Štrimpf

ZIVLJENJE IN DELO NAŠIH ORGANIZACIJ

Ali je bila skrb za otroke padlih borcev zadostna?

Če se o tem vprašamo sedaj, sedem let po končani vojni, je to vprašanje popolnoma na mestu. Kajti otroci v narodno-osvobodilni vojni padlih borcev in žrtev fašizma, ki so s krujo povezani z našo revolucijo in njenimi pridobitvami, so že nekoliko dorastli. Kako pa se bodo v bodočnosti ti otroci preživljali, kako bodo vzgojeni, kakšni člani naše socialistične skupnosti bodo, da, to pa je skrb nas vseh, naše družbe kot celote, to je naša moralna dolžnost. Spomin in pieteta do njihovih padlih staršev, pa zahtevata od nas, da te otroke vzgojimo v take ljudi, kateršne želi in potrebuje naša socialistična domovina, najmanj pa, da bodo ti otroci posnemalci in vzor junaških vzgledov svojih staršev. Jasno je: kdor ima sam otroke, se tega sam popolnoma zaveda. Pomislimo: ali ne bi bilo strašno misliti o tem, če bi vedeli, da bi bili naši lastni otroci po naši smrti prepuščeni sami sebi, slabi družini, cesti, da bi bili slabo oblečeni in lačni, zaradi slabe vzgoje pa brez perspektive o boljši bodočnosti? Ali niso bili naši soborci, ki so se z rama ob rami borili z nami in v boju tudi junaško padli, prepričani, da bodo njihovi otroci po končani vojni lahko uživali sado-ve te borbe? Da, o tem so bili prepričani in jim ni bilo težko umreti. In kako bi smeli in mogli sedaj zagovarjati našo nepazljivost, morda malomarnost, če smo mnogo manj skrbeli za otroke teh padlih borcev, kakor pa za lastne?

Toda otroci padlih borcev rastejo in doraščajo. Leta jim teko tako, kakor otrokom tistih borcev, ki so ostali pri življenju, tako kakor vsem ostalim otrokom. Seveda, to je le zunanji videz njihovega doraščajočega življenja. Kako pa je z njihovo sedanjo vzgojo in z njihovo bodočnostjo? Na to bi se morali mi vse večkrat spomniti in o tem bi morali mnogo bolj razmišljati.

V Sloveniji je okrog 8700 otrok padlih borcev, ki živijo pri svojih materah-vdovah, pri rednikih ali kje drugje. Če rečemo, da jih je 8700, mislimo le na njihovo približno število. Kajti še sedaj mnogokje ne vedo, koliko živi na njihovem območju otrok padlih borcev. Če so se posamezne organizacije ali oblastveni organi (skrbniški sveti, ZB, ZVVI, itd.) zanimali za njihovo število — in v zvezi s tem tudi za njihovo življenje — je bilo zbiranje teh podatkov največkrat nesistematično, evidenca pa nepopolna. Še več! Mnogokrat je tudi pri tem ostalo. Iz te pomanjkljivosti, ki ni tako majhna — saj je šlo za žive ljudi in ne za številko — so izvirale druge.

Krivični bi seveda bili, če bi zatrjevali, da se za otroke padlih borcev ni ničesar storilo. Ne! Toda mnogi in številni primeri kažejo, da je bilo kljub nekaterim uspehom napravljeno za te otro-

ke še premalo. Bodimo odkriti: praksa prikazuje, da smo na te otroke mislili večkrat le ob raznih prilikah. Dobivali so razne podpore, za novoletno jelko so bili obdarovani, pripovedovali smo jim partizanske spomine in podobno. Vprašajmo se: ali smo s temi začasnimi ukrepi že tudi storili vse za te otroke? Ali je res to že vse, če smo uspeli, da otroci niso bosi in lačni? Ne! To je samo en del skrbi za te otroke, ni pa to že popolna skrb! Kajti naša osnovna naloga mora biti: skrbeti moramo za vzgojo, za bodočnost in za poklice teh otrok. Ne sme nam biti vseeno, kako, kje in kdo vzgajajo otroke naših padlih borcev. Ne samo moralno pravico, temveč tudi popolno moralno dolžnost imamo, da nas to zanima! Patriotizem in junaštvo, ki so ga pokazali v narodnoosvobodilni borbi starši teh otrok, naj bo vzgled tem otrokom in naj temu vzoru sledijo. Ne bomo in ne smemo tudi dopustiti, da bi nam vzgajali te otroke v mračnem duhu preteklosti, na osnovi raznih verskih zgodbic in povestic, in morda še nam sovražni ljudje! Če so se nji-

Pogled v dvorano ene izmed naših tovarn, kjer izdelujejo potrebne predmete za Jugoslovansko ljudsko armado

bovi starši borili proti mračnjaštvu — ne smemo dopustiti, da bi njihove otroke spet kdo učil mračnjaštva. In dalje! Če so starši teh otrok padli v borbi za sedanje družbeno ureditev, je družba kot celota tudi dolžna, da te otroke vzgaja in jih dvigne.

Vzgoja! Koliko vsebine združuje ta beseda! A ne gre samo, da bi tem otrokom oskerbeli veselo in polno sedanjost! Za njihovo bodočnost gre, za njihove poklice, za njihovo izobrazbo. Številni so primeri, da otroci padlih borcev zaradi vojnih razmer nimajo dovolj izobrazbe in so jim zaradi tega zaprta vrata v uk. Najsi bo to uk za industrijo, obrt ali v višje šole. Dolžni smo, da tem otrokom oskerbimo razne tečaje, predavanja, internate ali kaj podobnega, kjer bodo pridobili potrebno znanje, s čemer jim bo pot za bodoči poklic olajšana in odprta. Številni so tudi primeri, da že bolj odrasli otroci hočejo v razna podjetja, le-ta pa jih odklanjajo. Ne samo najbližja okolica, mi vsi bi se morali zgražati nad takimi primeri! In končno, ali ni tudi to del skrbni za te otroke, če se zanimamo za njihove druge življenjske pogoje, za njihovo zdravje, stanovanjske in higienske prilike, za njihovo premoženje, podedovano od star-

šev, za njihove razmere pri rednikih, kako le-ti z njimi ravnaajo, ali jih puščajo v šole, kako razpolagajo z podporami, dokladami, invalidninami, namenjenimi tem otrokom?

Ko govorimo o skrbni za otroke padlih borcev, se prepogostokrat zadovoljimo z mislijo, da je za te otroke poskerbela že država z različnimi zakonskimi odredbami, socialnimi ukrepi, invalidninami, podporami in dokladami. Res, država je resnično z različnimi obiaštvenimi predpisi tem otrokom zagotovila obstoj. To velja načelno in za vse. Vendar pa so primeri, da se ponekod ti predpisi obračajo za posameznike v njihovo škodo. Tako nekaterim otrokom, čeprav so jim zajamčene po predpisih, niso rešene invalidnine. Drugje spet premalo poznajo te predpise sami redniki in se dogaja, da zaradi tega ne dobivajo za te otroke tisto, kar bi morali. Številni pa so primeri, ko so se birokratski ljudje strogo vrgli na razne davčne osnove, po katerih matere vdove teh otrok morda zaradi enega ara zemlje, ki jo imajo več, ne prejemaajo doklad. Skratka, prav pri davčnih osnovah za imovino (zemljo) mater vdov, ki imajo otroke, se greši. Ne gre za nekaakšne privilegije pri takih pri-

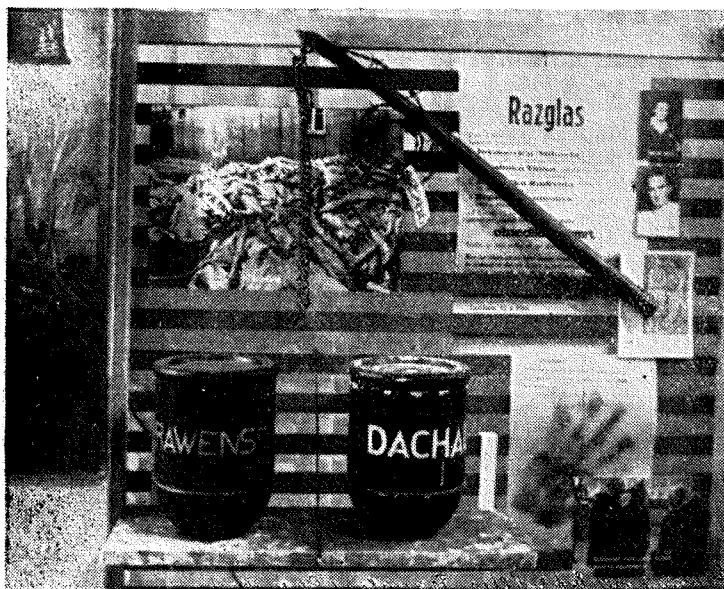

Slika prikazuje povečano značko Združenja rezervnih oficirjev Jugoslavije

merih, temveč za golo resničnost pri ocenjevanju davčnih osnov.

Nedvomno je še veliko težav in problemov pri skrbni za otroke padlih borcev. Med temi pa so tudi take težave, ki le navidezno izgledajo, v resnici pa niso. Z dobrimi načini in zavestjo, da je skrb za te otroke naša moralna dolžnost, dolžnost naše socialistične skupnosti, da bodo iz teh otrok postali takšni ljudje, kakršne naša socialistična država ceni in potrebuje, bomo vsekakor uspeli v tej težki in odgovorni nalogi. In ko bodo čez nekaj let ti otroci, mladeniči in mladinke, v svojih strokah in v poklicih samostojni, bomo ponosno lahko dejali: otroci padlih borcev, čeprav brez enega ali obeh roditeljev, so po svoji vzgoji, izobrazbi, poklicu in patriotizmu enaki tistim otrokom, katerih starši so živi. Da, in za te otroke je poskerbela naša socialistična skupnost, smo poskerbeli mi vsi, so skerbele naše množične organizacije in člani Zveze komunistov. In ta zavest bo tedaj tako prijetna, kakor je sedaj, ko skrbimo za otroke padlih borcev.

V tem mesecu so po vsej državi posebne komisije (zvezna in republiške) široko razpravljale o skrbni za otroke padlih borcev. Nedvomno so na terenu samem ugotovile pravilne primere skrbni za te otroke, a tudi razne pomanjkljivosti. Vsekakor pa bodo komisije na podlagi zbranega gradiva skušale doseči nove zakonske predpise o skrbni za otroke padlih borcev, s čemer bo vzgoja in bodočnost teh otrok še bolj zagotovljena.

Na razstavi »Ljubljana v osvobodilni borbi«, ki je bila meseca novembra v Muzeju narodne osvoboditve, sta bili razstavljeni tudi dve žari s pepelom slovenskih žrtev iz Rawensbrücka in Dachaua

Pripravljalna šola za otroke padlih borcev v Kranju

V kranjskem okraju imajo 150 otrok, ki so v narodnoosvobodilni borbi izgubili oba roditelja ali pa enega od njih. Šolska vzgoja teh otrok je bila v večini primerov zanemarjena, bodisi da so jih starši oziroma redniki zadrževali doma pri delu, namesto da bi jih redno pošiljali v šolo, bodisi da otroci niso imeli primerne nadzorstva in so se pouku izmikali. Ko so napol odrasli, so ostali doma na posestvih. Mnogokje v takih družinah živi zdaj kopica napol ali slabo preskrbljenih otrok, ki jih majhna posest ali, postavimo, skopa zemlja vseh ne bo mogla preživljati. Ti otroci, ki bodo slej ko prej v breme domu in skupnosti, morajo iti v šole. Toda, ker so to povečini štirinajst ali petnajstletni otroci in so osnovno šolo že zdavnaj končali, jim manjka predizobrazbe, ki jo vsaka obrtna ali industrijska šola nujno zahteva. Kaj storiti z njimi? Ali naj dovolimo, da se bo naša malomarnost do njih nekdanje kasneje maščevala v gospodarstvu?

V Kranju so se s tem perečim vprašanjem začeli baviti okrajni odborniki ZB. Po dogovoru s kranjskimi industrijskimi šolami so sporočili Glavnemu odboru ZB v Ljubljani, naj dobi podatke o otrokih padlih borcev, ki bi se radi šolali v tamošnjih obrtnih oziroma industrijskih šolah. Še prej pa so na kranjskem okraju hoteli poskrbeti za otroke padlih borcev v svojem območju in so v ta namen pozvali pododbore po vaseh, naj jim dajo točno število in podatke otrok, ki bi se radi izučili kakršne koli stroke. Odzvalo se je le Naklo, vsi drugi podobori za to niso pokazali zanimanja. Glavni odbor ZB je kranjsko pobudo z veseljem pozdravil in v tamkajšnje šole poslal 35 partizanskih otrok iz vseh slovenskih okrajev. Sprejemne izpite je položilo 19 kandidatov, ostalih 16 pa so učitelji zavrnili. Ti otroci, ki niso sami krivi slabega znanja, bi morali nazaj na domove, v breme staršev in rednikov, kjer bi životarili še nekaj let, dokler jih ne bi občina zapisala v seznam sirot.

Toda kranjski odborniki ZB niso vrgli puške v koruzo; poskrbeli so tudi za tiste otroke padlih borcev, ki so imeli pri sprejemnih izpiti nesrečo. Problem partizanske mladine s prešibkim znanjem je sprožil idejo o pripravnih šolah, ki bi dala tem otrokom potrebno izobrazbo za bodoči uk. Ideja je dozorela, čakala je le uresničitve. Posvet s prosvetnimi odborniki na okraju je pokazal, da tudi te prepreke niso nepremostljive.

Letošnjo jesen so v Kranju ustanovili kar dva pripravljala razreda. V njih poučujejo učitelji vaje niške šole. Predmeti so približno taki kot v prvem razredu gimnazije: matematika, slovenščina, kemija, zgodovina itd. Resda gre učenje nekaterim le težko od rok, toda vse težave se dajo premagati, zlasti pa z medsebojno pomočjo, s krožki in podobnim. Težko se uče predvsem tisti otroci, ki hodijo od daleč v šolo, tisti, ki zanje doma ne morejo plačevati oskrbine za internat. Mladina v vaje niškem domu pa ima močno oporo pri učenju v vzgojiteljih, ki bdijo nad njenimi uspehi in neuspehi.

V domu med drugimi tudi živita dva brata Jerala, ki zanju mati plačuje po 3000 dinarjev. Mati denar zelo težko utrpi, ker imajo doma majhno kmetijo. Davčna osnova je pri njih ravno za toliko previsoka, da ne dobijo doklad za šolanje. Človeku se nehote vsili vprašanje: ali ne bi bilo na mestu pri partizanskih vdovah, ki imajo davčno osnovo za kakih bore 100 ali 200 dinarjev previsoko, pa kopicjo šoloobveznih otrok, napraviti izjemo? Saj je v vsaki vasi veliko močnejših davkoplačevalcev, ki svoje dohodke radi tajijo, pa pri njih nismo tako natančni!

Z novim letom pripravljajo za otroke padlih borcev v Kranju novo olajšavo: skrb za partizanske otroke v pripravljalnem razredu in internatu bo prihodnje leto prešla v proračun Mestnega občinskega odbora. To je lepa, plemenita gesta kranjskih odbornikov,

Detajl velikega spomenika 868 padlim partizanskim borcem in žrtvam fašističnega nasilja v Ljubljani. Spomenik stoji ob Litostrojski cesti v Šiški

ki so s tem pokazali, da se v svoji socialni politiki niso omejili, temveč da je njihova zavest premagala ozka, sebična gledanja. Pri srcu so jim namreč tako gorenski otroci padlih borcev, kakor tudi otroci iz drugih okrajev. Tako je na primer v Vajeniškem domu petnajstletna Anica Šušteršič s Semiča na Dolenjskem, ki so ji očeta ubili belogardisti. Med njo in ostalimi otroci, zlasti pa domačini, vlada tiho razumevanje, kajti vzgojitelji se za vsakega zavzamejo enako, z isto ljubeznijo.

Kranjski pripravniki razred je eden od načinov, ki kaže, kako lahko okraji s podobnimi socialnimi ustanovami vsaj delno rešijo svoje težave, ne da bi pričakovali pomoči od drugod. Tudi zgled kranjskih podjetij »Iskra« in »Sava«, ki sta sprejeli v svoje šole in internate 20 partizanskih otrok, je posnemanja vreden. Izkazala se je tudi Obrtna zbornica v Kranju, ki je v ta namen prispevala 150.000 dinarjev.

Škofjeloški Dom Zveze borcev

Človeka, ki potuje skozi Škofjo Loko, bo prav gotovo priklenil pogled na lepo, novo stavbo, ki se ponosno razgleduje ob cesti onstran starega gradu. To je škofjeloški Dom Zveze borcev, nova stavba, ki še ni popolnoma dograjena. Zgradbo bo treba še omestiti, položiti stopnice in vzidati nekaj vmesnih sten, opremiti prostore — in Dom bo gotov. Veliko so napravili člani ZB v Škofji Loki. V načrtu je bilo sicer, da bo Dom še letos ne samo pod streho, temveč tudi popolnoma dokončan. Vmes pa so nastopile težave, ki so gradnjo zavlekle, in tako so člani ZB slavili letos »likof«.

Ob tisti priliki je bila pred novozgrajenim Domom skromna slovesnost, katere se je udeležilo precej prebivalcev in članov ZB. Ljudje pa so tedaj vedeli tudi povedati, da se te skromne svečanosti ni udeležilo večina odbornikov škofjeloškega odbora ZB; ba je so odšli nekateri tisti dan na lov. To je sicer njihova stvar in se nihče ne misli vtikati v njihove privatne stvari. Vendar, ni pa bilo na mestu, da so za to izbrali prav tak dan. Dograditev tretje-

Po kranjskem primeru naj se zgledujejo zlasti tisti okraji, v katerih je vzgoja otrok padlih borcev mnogo bolj zanemarjena kot v kranjskem okraju. Sem moramo prišteti tudi črnomeljski okraj, ki ima precej sirot brez staršev, ki jih redniki nesramno izkoriščajo. Zvedeli smo namreč, da v Škemljevcu in Jugorju žive štirje Bosanci, ki so jih redniki dali špekulantskim kmetom za hlapce, nek kmet, ki se je odselil v Zagreb, pa je enega celo »podaril« svoji hčeri v Metliko za zastojnskega hlapca.

Ali tovariši, člani ZB v Škemljevcu in Jugorju, vedo za te krivice do padlih bosanskih staršev? Ali se mar starši teh otrok niso borili in padli za lepšo bodočnost svojih in naših otrok? Naj se ta zločin do padlih bosanskih rodoljubov čimprej odpravi in kaznuje! Tovariši na črnomeljskem okraju naj za te otroke čimprej prekrbe, da bodo imeli pošteno vzgojo in da bodo mogli nekdanj kasneje reči, da se je slovenska skupnost pošteno zavzela zanje.

muzej NOB, vrhu tega pa bo arhitektonsko lepa stavba olepšala vnanji izgled škofjeloškega mesta.

Bežen pogled v zapisnike škofjeloškega odbora ZB odkriva kaj čudna protislovja: Dom ZB je pokrit in napol dograjen, večmesečna kronika pa kaže, da odbor ZB ni niti najmanj čutil potrebe, da bi se sestel. Resnica, ki je ni zanikati, je, da so s prostovoljnim delom na stavbi pomagali mnogi člani in odborniki ZB, med njimi tudi Ivo Puhar, ki vodi gradbeno dela. Podoba pa je, da je vsa teža pri gradbenih delih slonela le na posameznih članih, ki so se zavzeli za zgraditev Doma iz lastnih pobud v korist skupnosti, toda brez podpore in vodstva odbora ZB. Skratka: med aktivnostjo pri graditvi Doma in med odborom ZB v Škofji Loki so neka protislovja. Preprosto povedano: člani so delali, odbor pa ne! Kdo bo odgovoril na vprašanje: zakaj ne? Lahko je tu vmes udobnost nekaterih odbornikov (lahko tudi odbora kot celote), lahko razno drobnjakarstvo, ki »tare« nekatere ljudi, lahko nedelavnost. Nekaj je tu vmes! A kaj? No, saj tudi trije člani Okrajnega plenuma ZB, ki stanujejo v Škofji Loki, govorijo in ugotavljajo, da je odbor nedelaven. Le-ti samo ugotavljajo, namesto da bi sklicali odbor in mu, če odbor sam tega ne zna, nakazali naloge. Da, to bi bilo najmanj.

Prvi premog v premogovniku v Kanižarici pri Črnomlju so nakopali jeseni 1944 rudarji iz Trbovelj

Spomenik „Revolucije“ v Trbovljah

V Trbovljah imajo staro revolucionarno tradicijo. Zato tudi po pravici zaslužijo spomenik, kakršen je bil odkrit letos na Dan republike sredi mesta pred rudniško restavracijo. To je prav gotovo najbolj veličasten spomenik padlim žrtvam v Sloveniji. Samo podstavek se dviga 4 metre v višino, na njem pa skupina kipov simbolično prikazuje boj zasavskega proletariata za svobodo. Celorni spomenik je visok 7 metrov. Eden od kipov predstavlja rudarsko ženo, ki se je kot enakopraven človek z moškimi borila za pravičnejši družbeni red.

Redko kateri Trboveljčan je na Dan republike ostal doma, kajti na trgu pred rudniško restavracijo je 29. novembra valovila več tisočglava množica, da bi videla odkritje spomenika, ki je delo trboveljskega rojaka, kiparja Bačiča. K odkritju spomenika pa je

Trboveljčane privabil tudi govor predsednika vlade LRS tovariša Mihe Marinka. Ta je med drugim tudi dejal, da je trboveljski spomenik posvečen razredni borbi trboveljskega proletariata, v kateri so dali svoja življenja tisoči

in tisoči borcev. Tako ima trboveljski spomenik »Revolucije« dvojni pomen: postavljen je v spomin padlim borcem za svobodo, obenem pa upodablja revolucionarne težnje proletarskih Trbovelj.

Nepravilno dodeljena invalidnina

Res je, da urejujejo invalidnine za padle borce iz narodnoosvobodilne vojne in za žrtve fašističnega terorja, invalidske komisije, končno besedo pa ima Zveza vojaških vojnih invalidov. Ni pa s tem rečeno, da pri zbiranju podatkov, ki se nanašajo na tega ali onega padlega borca, po katerem imajo starši, svojci ali ožji sorodniki pravico do invalidnine, ne bi smele dati svojih pripomb organizacije Zveze borcev. Ne! Kajti Zveza borcev s takim sodelovanjem ne samo da pomaga, temveč preko svojih organizacij daje lahko točne podatke, s katerimi si

invalidske komisije pri določenem primeru za dodelitev invalidnine še bolj pomagajo in se nanje opirajo. Ne bi tokerat razpravljali, kako in v koliki meri je bilo tako sodelovanje. Spregovorili bi le o enem primeru, za katerega so bili podatki za dodelitev invalidnine netočni in lažni.

Družina Železnikar, stanujoča v Št. Vidu 96 nad Ljubljano, prejema po svojem sinu Stanetu invalidnino. Zakaj? Železnikar Stane je bil zaprt v Begunjah in so ga Nemci tamkaj ustrelili. Ker je Stane Železnikar do aretacije resnično sodeloval z OF oz. narodnoosvobodilno vojsko in ker so ga Nemci ustrelili, je upravičenost družine Železnikar do invalidnine kakor na dlani. Vendar temu ni tako!

Organizacija Zveze borcev v Št. Vidu je namreč ugotovila, da je bil Stane Železnikar kot zapornik v Begunjah — provokator in izdajalec. Še živčice priče iz begunjske kaznilnice povedo, da je Stane Železnikar izdal kar precej naših ljudi, za katerih sodelovanje s Fronto Nemci niso vedeli. Zlasti pa se je Železnikar znašal nad starejšimi ženskami in materami. Nedvomno zato, da bi si ohranil na račun drugih življenje, ki pa — razumljivo — bi bilo izdajalsko!

Prvi ukrep Zveze borcev v Št. Vidu, ko je bila o vsem tem obveščena, je bil, da družini Železnikar ni 1950. leta izdala spomenico o žrtvi fašističnega terorja. Ta pravilni ukrep je bil na mestu. Toda več takratna organizacija Zveze borcev ni storila, čeprav so o tem primeru govorili ljudje. Skratka, tedaj odbor ZB ni bil toliko močan niti sposoben, da bi to zadevo dokončno uredil. Komaj novi občinski odbor ZB v Št. Vidu je letos začel to stvar preverjati in ugotovil, da je bil Stane Železnikar provokator, njegovi svojci pa zato neupravičeno prejema invalidnino.

France Postudenšek

Z izvenarmadno vzgojo ljudstva naši delovni ljudje s pomočjo manevrov, vaj, pohodov itd. pridobivajo tisto znanje, ki je potrebno vsakemu našemu državljanu za obrambno sposobnost naše socialistične domovine

Občinskemu odboru Zveze borcev v Tolminu je bilo sporočeno, da je dal mladinski aktiv Avto-prevoznškega podjetja v Tolminu izdelati na svoje stroške lepo spominsko ploščo dvema borcem, in sicer: Antonu Skočirju in Ivanu Rutarju. Spominsko ploščo bodo postavili na mestu, kjer sta padla ta dva partizanska borca.

Nedvomno je ta vzgled posnemanja vreden! Hkrati pa nam odločno zanika vse tiste sovražne govorice, češ da se naša mladina ne zanima največ za preteklost in delo naših partizanskih borcev. Obratno! Če našo mladino pravilno vzgajamo in jo tudi učimo na vzgledih junakov naše narodno-osvobodilne borbe, bo tudi mladina vse bolj z zanimanjem in resnostjo začela razpravljati o naši junaški preteklosti, pri čemer bo znala pravilno ceniti svetle tradicije narodnoosvobodilne borbe.

V Mariboru so odkrili spomenik 673 talcem

29. novembra, na Dan republike, so v Mariboru na pobudo Zveze borcev svečano odkrili spomenik številnim žrtvam nacističnega nasilja v letih 1941 — 1945. V Ulici talcev in v sosednjih ulicah se je ta dan zbrala več tisočglava množica. Član CK ZKS tovariš Martin Greif je imel ob tej priložnosti slavnostni govor, v katerem je očrtal junaško pot žrtev, ki so se jim Mariborčani oddolžili s tem spomenikom. Spomenik je v resnici veličasten in je zanj izdelal načrte arhitekt Jaroslav Černigoj. Stoji ob zunanem zidu sodne palače, katere dvorišče je bilo priča krvavih prizorov iz vojnih let. Na njem so vklesana imena 673 talcev, ki so jih pozverinjili Nemci pobili na sodnijskem dvorišču. Na notranji strani zidu so isti dan odkrili manjšo ploščo in to na mestu, kjer so nacisti streljali talce. Ves dan in še zvečer so Mariborčani podlagali vence pod spomenik, pa tudi sodnijsko dvorišče je bilo polno tihih obiskovalcev, ki so počastili spomin talcev, svojih rojakov in sorodnikov. Naj bo svetel spomin nanje!

PARTIZANSKA DOBRA VOLJA

Nočno srečanje

Tisti čas so po koroških hribih ponoči krožile patrulje »Landwache«. Sestavljali so jih kmetje domačini. Ta nočna služba je bila zanje obvezna.

Z mnogimi landvahočci smo se partizani dobro razumeli. Ni bilo redko, da smo včasih zvečer sedeli v kaki kmečki hiši, pili sadjevec in se pogovarjali z domačini, ko je gospodar pogledal na uro in se spomnil, da mora na landvaho.

Preden je odšel, nam je ponavadi še povedal, kje bo patroljiral tisto noč. Saj veste, fantje, bolje je če se ne srečamo. Če se namreč srečamo, moramo streljati. V patrulji je vedno zraven kak »naci«, ki pazi na to. Res je, da bomo mi streljali v zrak, toda on bo sigurno vas. Pa utegne priti do nesreče za vas ali za nas.

Zato smo se navadno teh »nasvetov« držali in se drug drugemu smo izognili, da ne bi prišli do »nesreče za vas ali za nas«.

Neke noči se je vračala naša patrulja s kurirske javke ob Dravi čez hribovje pred Grebinjem proti Svinški planini nazaj. Noč je bila temna, da sem komaj razpoznal obrise Franceljna, ki je hodil pred menoj.

Ko smo se približevali neki hiši, je nastal na čelu kolone direndaj.

»Kaj pa je spredaj?« vprašam Franceljna.

»Ne vem! Stopiva hitreje, da bova videla.«

Stekla sva naprej in se znašla v tihi zmešnjavi. Zaradi temne noči se ni dalo takoj razločiti, kaj je pravzaprav. Kmalu pa sva spoznala, da so tu landvahočci, med katere so se pomešali naši, ko so prispeli do hiše.

Francelj mi namigne in stečeva brez besed naprej po naši poti.

Ko sva bila nedaleč od hiše, zagledava nekoga, ki jo briše pred nama.

Misleč, da je kdo od naših, se Francelj požene za njim. Ujame ga za rokav in pocuka:

»Tovariš, kam tako tečeš, hudiča! Ustavi se no, saj so le landvahočci!«

Tedaj pa se oni obrne in vpraša: »Was?«

Francelj zazija od presenečenja, »tovariš« pa to izkoristi in jo pobriše na drugo stran v temo.

Kmalu nato smo se vsi zbrali, posedli in zvilji cigarete. Francelj začne pripovedovati ostalim, kako je landvahočca vlekel za rokav, misleč, da je partizan. Med našim krohotanjem pa se oglasijo z drugega brega puške landvahočcev. No, tedaj smo se pa še bolj smejali! Kajti oni so streljali zaradi — streljanja.

Uničena pošta

Jutro je bilo krasno in pomladanska sapica je pihljala ter svežila obraz, ko sem po dolgih letih prestopila prag rojstne hiše. Istočasno je vstopila moja nečakinja, držeč pod roko mladega partizana. Bil je to šestnajstleten fant, ki mu je z obraza sijala silna žalost. Na prvih mah sem opala, da se mu je nekaj zgodilo.

»No, teta, sedaj si pa oglej tvojega partizana! Veš, danes se malo klavirno drži, ker je imel smolo, toda vedno ni tak. To je Boris, kurir!« mi ga je predstavila. Postregli smo mu z domačo klobaso, toda Boris se je ni dotaknil.

Radovedna sem bila, kaj se mu je zgodilo, da je tako žalosten in da mu niti klobasa ne tekne. Ko sem ga stresla za rame in ga prosila naj pove, se je obrnil in se turbošno nasmehnil:

»Saj me je sram. In na raport bom klican. Odgovarjam za pošto!«

Ko sem ga potolažila, da morada ne bo tako hudo in da ne sme obupati, je odgovoril jecljaje: »Kako bom povedal resnico, da . . . da . . . oh, . . . sram me je povedati.« In zopet se je zagledal v steno.

»No, le povej!« sem silila vanj. »Kaj se je zgodilo s tisto pošto? Ti jo je kdo ukradel?«

Prijel se je za čelo, kakor da hoče priklicati v spomin nočni dogodek ter začel pripovedovati: »Ko sem se sinoči vračal z javke s pošto, sem se po dolgi poti tru-

den zavlekel na svoje ležišče v listju nad hlevom. Vedno sem prihajal tja v temi in v temi tudi odhajal. Nikoli si nisem dobro ogledal, kakšno je to moje ležišče. Rahlo se je zasmejal in nadaljeval: »Ko sem se sinoči prebudil, da nadaljujem svojo kurirsko pot, in tipal za torbo, v kateri je bila pošta in drugi spisi, je nisem našel. Iščem in tipljem še dolgo po temnem prostoru, mešam po listju, toda nič. Nazadnje sem bil prepričan, da mi jo je nekdo ukradel. Kar pot me je obliil. Kaj, če pride pošta sovražniku v roke? Že mi je bilo žal, da sem tako trdno spal in zato nisem čul, kdaj so mi jo ukradli. Vlegel sem se nazaj, toda zaspal nisem več. Misli so mi vse preveč uhajale k torbiči. Kako se bom zagovarjal? Streslo me je, če ne bom zaradi izginule pošte koga spravil v nesrečo. Obžaloval sem, da je nisem privezal za pas, saj bi prav gotovo čutil, če bi mi jo kdo hotel odvezati. Vse mogoče načrte sem koval, seveda potem, ko je bilo prepozno. Ta noč je bila tako dolga, da je ne bom nikoli pozabil. Počakal sem, da se se je zdanilo, nato pa sem znova brskal po listju. Listje je letelo na vse strani in se mi izgubljalo pod nogami. Kar naenkrat pa je zazijala pod menoj odprtina. Pogledam skozi špranjo . . . in kaj vidim! Mojo kurirsko torbo so spodaj v svinjaku vlekli prašiči na vse strani in jo grizli. Kar srce mi je zastalo, ko sem škilil v hlev. A kje je pošta iz torbe, me je zaskrbelo. Razmaknem deske, ki so bile narahlo položene in skočim med prašiče v nadi, da bom vsaj pošto še našel celo. Toda od nje sem dobil samo še nekaj razjednih in umazanih lističev. Ne morete si misliti, kakšna žalost me je obšla. Najraje bi se bil razjokal. Kaj naj rečem predstojnikom? Saj me je sram povedati, da so mi prašiči požrli pošto, pa tudi verjeli mi tega ne bodo. Kaznovan bom in še vsi se mi bodo smejali!«

Ko je končal, je postal njegov obraz še bolj žalosten. Opozorila sem ga na klobaso, ki se je ta čas že shladila, pa je zamahnil z roko.

»Nikar se tako ne drži!« sem ga tolažila.

»Boš že drugo torbo dobil, za pošto pa je bolje, da so jo snedli prašiči, kot pa da bi prišla v roke sovražnikom.«

»Saj res,« je potolažen vzklíknil Boris in se lotil klobase.

Bombe namesto čokolade

Prve čase borbe, ko partizani še nismo razpolagali z različnimi signalnimi lučmi, smo zavezniške pilote, ki so nam donašali hrano in strelivo z letali, orientirali s kresovi. Te kresove smo prižigali na Lokvah, kjer je bil najprimernejši prostor za spuščanje padal. To so zvedeli nekoč tudi belogardisti iz postojanke v Gorenji vasi, pa so ob nekem obletavanju angleških transportnih letal meni nič tebi nič tudi oni zažgali nekaj kresov. Ta neljuba šala jim je malce res uspela, kajti nek angleški pilot jim je nasedel ter jim odvrget nekaj zabojev s hrano.

Partizanom je to prišlo na nos,

pa so to stvar nemudoma sporočili zavezniški bazi v Italiji. Takoj naslednjo noč so se zopet pojavila angleška letala. Belogardisti, misleč, da jih bodo znova »okrog prinesli«, so se hipoma zakadili na bližnji travnik ter z največjo naglico začeli prižigati kresove. Veliko transportno letalo v spremstvu dveh lovcev se je v ostrem zavoju spustilo tik nad postojanko. Belogardistična drhal je kar rezgetala od veselja, češ zdaj pa zdaj jim bo izpod neba priletel »nazarenski« pribolišek. To pot pa so Angleži namesto zabojev s hrano spustili nekaj padal z bombami, ki so se gromozansko raztreščile sredi belogardistične tolpe.

Hinko Smrekar: »Angel miru« (lavirana perorisba).

TEHNIKA IN NJENE NOVOSTI

Najtežja kovina za letala

Vest, da iščejo konstruktorji letal najtežjo kovino, je svet presepetila. Nekateri konstruktorji gredo celo tako daleč, da zahtevajo od kemikov, naj bi našli zlitino, težjo od katerekoli kovine. To čudno zahtevo si je treba razlagati tako, da uporabljajo konstruktorji za nekatere dele letal najtežjo, ali znanstveno rečeno, najgostejšo kovino, ker je znano, da takšna kovina pravzaprav teže vsega letala zmanjša. Težka kovina je potrebna za ohranitev ravnotežja kril in površine repa. Navadno jo porabijo za krila in rep, ker ti deli nimajo natančnega ravnotežja in ker med poletom izgubljajo stabilnost.

Prostor, kamor pride težka kovina, je zelo omejen. Večkrat pride v kljun kontrolne površine in

čim manjši je, tem večja je stabilnost letala. Razen tega, da prihranijo na prostoru, s težko kovino zmanjšajo tudi težo letala, kajti lahke kovine bi morali porabiti mnogo več, središče njenega učinka pa bi se moralo pomakniti bolj proti robu in s tem bi se stabilnost zmanjšala. Zato bi morali porabiti še večjo količino kovine za izdelavo kril in repa in tako bi se tudi teža povečala. To pomeni, da bi morali ogrodje kril in repa izdelati iz večje količine kovine in teža bi bila torej večja.

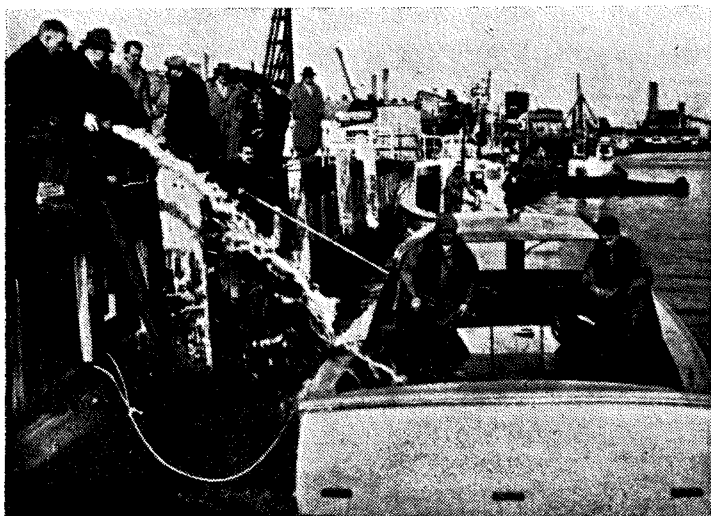
Podjetje »General Electric Co« je izdelalo posebno težko zlitino 90% tungsten. To je zlitina iz tungstena, niklja, bakra in voska. Zmes teh kovin z voskom stisnejo pod pritiskom 5 do 10 ton na 2.50 cm. Ko zmes vzamejo iz stis-

kalnice, ima gostoto cigaretne pepela — komaj toliko, da ne razpade. Zmes potem segrejejo v vodikovi atmosferi do 10000° C, da potegnejo iz nje vosek in da se strdi, ne da bi se njen obseg zmanjšal. Potem jo 15 minut segrevajo v peči in v tem času se skrči za 20%. Nova zlitina je za 60% gostejša od svinca in dvakrat težja od jekla, trda pa enako kakor jeklo.

Zaščita proti izstrelkom

Ameriška vojska je nabavila za svoje čete, ki se borijo na Koreji, 25.000 prsnih zaščitnikov proti projektilom. Ti zaščitniki predstavljajo zelo uspešno obrambno sredstvo proti projektilom iz minometalcev, ročnih bomb in vsem ostalim projektilom, ki se gibljejo z malo hitrostjo. Izkustvo je pokazalo, da prav ti projekti povzročajo na bojišču največ poškodb. Ameriška vojska je izdelala podobne zaščitnike tudi za celo telo, toda doslej jih še niso praktično uporabili, ker jih šele preizkušajo.

Čoln, ki ne more potoniti

V tujini so za obalno patrolno službo zgradili nov tip patrolnega čolna, ki ne more potoniti, četudi priteka vanj voda. V čolnu se lahko nabere do višine 36 cm vode. Pri tej višini začne voda odtekati skozi posebne odtočne odprtine, ki so v ta namen narejene na zadnjem delu čolna. Tajnost te

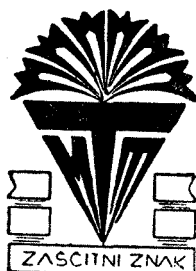
konstrukcije patrolnega čolna je v dveh jeklenih zračnih rezervoarjih, ki sta vgrajena pod dnom kabine. Motor, ki čoln poganja, je zavarovan s posebnim jeklenim oklepom, v katerega voda ne more prodrati, tako da se čoln lahko premika tudi če je napolnjen z vodo.

Novost v steklarstvu

Znano je, da so steklo izumili feničanski mornarji povsem slučajno, ko so na egiptovski obali prižgali ogenj. Mnogo stoletij je bilo treba čakati, da so ljudje izumili prozorno steklo. Pozneje so si strokovnjaki na vse načine prizadevali, da bi z dodajanjem raznih mineralnih soli in barv ter s posebnim rezanjem in brušenjem dobili poltemno steklo za okraske in stekleno posodo. V neki steklarni pa so pred nedavnim odkrili nov način pozlačevanja stekla. Pozlačeno steklo ne le zadržuje svetlobo, marveč je tudi odporno proti vročini. Pozlačeno steklenino delavci spretno obrusijo, da spominjajo posamezni izdelki na filigranske.

Ko so novinarji vprašali ravnatelja tovarne, ali je prišlo do tega odkritja po naključju, je odgovoril, da je bilo potrebno dolgo eksperimentiranje. Steklenine ni mogoče pokriti z zlatimi lističi, ker bi odpadli. Zlato najprej spremene v zlate soli. Njihova fabrikacija je skrivnost. Zlate soli segrejejo ter se spremene v tekoče zlato, ki se potem spoji s steklom.

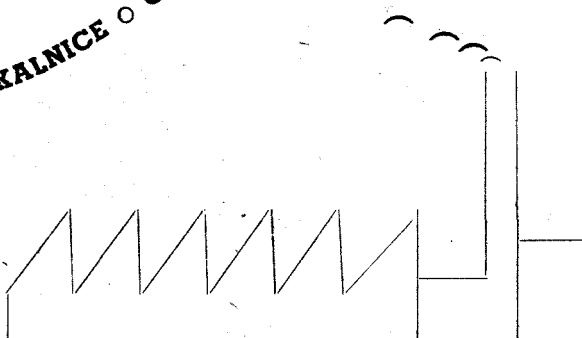
MARIBORSKA TEKSTILNA TOVARNA MARIBOR

Poštni predal: št. 9
Telefon števil: 24-32,
24-15, 26-33 in 28-06
Brzljavni naslov:
Tekstilni Maribor

PREDILNICE ○ TKALNICE ○ OPLEMENILNICE ○ SUKANČARNA

PROIZVAJA:

bombažno prejo, sukance za šivanje in
vezenje, hlačevino, saglia, štruks, klote,
bombažne in svilene podloge, umetne
svilene tkanine za žensko perilo, tiska-
nine, flanele, barhente, popeline, cefirje,
kretone, gradl, jaquard tkanine, kord
žamet itd.

Vsi naši izdelki so znani po izredno dobri kakovosti in
po vedno konkurenčnih cenah

TOVARNA BONBONOV
IN DESERTOV, LJUBLJANA

*Pri nakupu bonbonov zahtevajte vedno in povsod
priznane „ŠUMI“ bonbone:*

DROPS
FOURRES
DRAŽE
FONDANT
ŽELE
VALDA PASTILE
MELISNICE
MARCIPAN

**Velika izbira
v vrstah in okusih!**

LESNA INDUSTRIJA DOMŽALE

NUDI SVOJIM ODJEMALCEM PO UGODNIH CENAH:

- kuhinje
- postelje
- ležalnike
- hrastov parket
- bukov parket

»Ljubelj«

tovarna čevljev, Tržič

telefon številka 78 in 85

PRIPOROČA SVOJE IZDELKE ROČNE IZDELAVE:

ose vrste športnih čevljev šivanih in zbitih, moških, ženskih, fantovskih, deških, otroških, kakor tudi razne vrste copat v vseh velikostih

Izdelki so priznane kvalitete v modernih vzorcih, po konkurenčni ceni

Preizkusite čevlje znamke »Ljubelj« in zadovoljni boste

Tovarna obutve

 Triglav TRŽIČ

PRINAŠA ZA MRZLEJŠE DNEVE BOGATO
KOLEKCIJO KVALITETNE ŠTRAPACNE
IN MODNE OBUTVE. POTROŠNIKE
OPOZARJA POSEBNO NA VELIKO IZBI-
RO TOPLIH ZIMSKIH COPAT

Trgovsko podjetje z živil

TITOVA (doslej Tyrševa) 21
Poštni predal 200

NUDI VSEM TRGOVSKIM PODJETJEM DRŽAVNEGA IN
ZADRUŽNEGA SEKTORJA TER GOSTINSKIM OBRATOM
VSE ŠPECERIJSKO IN KOLONIALNO BLAGO PO NAJ-
NIŽJIH CENAH

VELEZALOGA SOLI I

POSTREŽBA TOČNA IN SOLIDNA I

**Nakupovalci!
Potrošniki!**

TOVARNA
SUKNA

TEKSTILANA
Kočevje

izdeluje po solidnih cenah blago za mo-
ške in ženske obleke, moške in ženske
plašče, ter volnene odeje

*Naša postrežba je solidna in točna!
Zahtevajte naše izdelke!*

7
INVALIDSKO PODJETJE

VEZDA

**TKALNICA, BARVARNA,
KEMIČNA ČISTILNICA,
PRALNICA IN TISKARNA
KRANJ – ČIRČE 3**

ZELEZNIŠKA POSTAJA KRANJ — TELEFON ŠTEVILKA 131
TEKOČI RAČUN NB 611-43312-0

Izdelujemo:

PESTRE BOMBAŽNE TKANINE

Uslužna dela:

BARVANJE BOMBAŽA, VOLNE IN SVILE, BELJENJE
BOMBAŽA IN SVILE, BARVANJE OBLEK, KEMIČNO
ČIŠČENJE OBLEK, FILMSKO TISKANJE VSEH VRST
TKANIN

VSA DELA IZVRŠUJEMO V DOLOČENIH ROKIH!
UPOŠTEVAMO ŽELJE NAROČNIKOV!

Poslovalnice:

LJUBLJANA, MIKLOŠIČEVA 4
KRANJ, SAVSKI BREG 7

Za naše poslovalnice sprejemajo še:

„MODA“, JESENICE — MESTNO ŠIVILJSTVO, VRH-
NIKA — MESTNO KROJAŠTVO, ŠKOFJA LOKA

Vino - Kočevje

Svojim cenjenim odjemalcem nudimo dobra sortna vina, žganje in brezalkoholne pijače; izdelujemo sodavico in pokalico. Vedno smo založeni z dobrim pivom pivovarne „Union“.

Se priporočamo!

COLOR, tovarna barv in lakov, Medvode

Železniška postaja Medvode, telefon Medvode 32.
Brzjavljivi: »Color« — Medvode, Pogon II, Domžale

proizvaja: firneže, oljnate barve, oljnate lake, kite, nitrolake in emajle, spirtni lake in emajle, kazeinske barve za kožo, razredčevalce, kazeinsko hladno lepilo, umetne smole, vložke za obutev, »Drevosan« — sredstvo za zaščito rastlin proti amerišskemu kaparju.

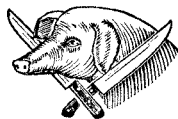
Specialitete: »Distemper« oljnate barve in »Tessarol« oljnati emajli.

Zahtevajte naše strokovne ponudbe!

POTROŠNIKI!

*Izvršujemo vsa v mesarsko stroko
spadajoča dela!*

*Priporočamo vam svoje prvovrstne
in vsak dan sveže izdelke!*

KOLEKTIV

**MIESTNE
KLAVNICE**
Maribor

Železniška postaja — Črnuče
Telefon — Ljubljana 42-05

TOVARNA ELEKTROMATERIALA ČRNUČE

Serijsko izdelujemo:

INŠTALACIJSKI MATERIAL: nadometna in podometna stikala, vodotesna stikala, vtične puše, vtikače, odcepne vtikače, natikala, lestence in wecco-sponke, okove E 27 in E 40, varovalne elemente, oklopne varovalke, številne plošče, Bergman doze, Pešel material in likalnice za gospodinjstvo.

IZOLACIJSKI MATERIAL: oljno platno, bougir cevi, oljni papir, oljne trakove 15 in 20 mm širine.

TRANSFORMATORJE: preizkusne transformatorje 220/500 — 3000 V, zaščitne transformatorje: prenosne in stabilne 220/24 V in 380/24 V; 80 VA, aparate za točkasto varjenje: za varjenje pločevine do debeline 6 mm, aparate za obločno varjenje: do 200 A varilnega toka.

Po naročilu izdelujemo:

specialne suhe transformatorje do učinka 100 kVA in napetost 10.000 V.

Suhe transformatorje za regulacijo razsvetljave v gledališčih.

Neonske transformatorje 220/2 × 3000 V; 120 VA.

V popravilo in previjanje:

prevzemamo vse vrste generatorjev in motorjev.

POTROŠNIKI!

**Z IZDELKI
IN PRIDELKI**

KMETIJSKEGA GOSPODARSTVA PEKRE

BOSTE IZREDNO ZADOVOLJNI

**ZATO: KUPUJTE VEDNO
IZDELKE IN PRIDEL-
KE KMET. GOSPO-
DARSTVA PEKRE!**

SE PRIPOROČA:

DELOVNI KOLEKTIV KMETIJSKEGA GOSPODARSTVA PEKRE

Poznate svetovno znano Postojnsko jamo
Ste že kdaj obiskali priznano „Jamsko restavracijo“

OBIŠČITE JU!

VABITA VAS:

*Uprava Kraških jam Slovenije
in Gostinsko podjetje
»Jamska restavracija«*

V POSTOJNI

Delavni kolektiv

K RUDNIK RJAVEGA PREMOGA **KOČEVJE**

nudi

vsem industrijskim obratom s termo-kurišči in trgovskim podjetjem za široko potrošnjo večje količine rjavega premoga

OREHOVCA

zlasti priljubljenega v gospodinjstvu. Gospodinja, zahtevajte pri Vaših trgovskih podjetjih še pred nastopom zime cenen in kalorično bogat rjavi premog orehovec iz rudnika Kočevje. Izkoristite ugodno priliko za nakup še pred nastopom zimskih mesecev, ko bodo s preskrbo kurjave nastopile težave.

Informacije dobite pri upravi rudnika rjavega premoga Kočevje, kjer se sprejemajo tudi vagonška naročila.

**RUDNIK
RJAVEGA PREMOGA
KOČEVJE**
TEL. ŠT. 9 KOČEVJE

TRGOVSKO

„LOKA“

PODJETJE

ŠKOFJA LOKA, KOLODVORSKA CESTA 7

PRODAJA

GOSPODINJSKE POTREBŠČINE, TEKSTILNO BLAGO, RAZNO GALANTERIJO,
ŽELEZNINO, STEKLO, USNJE, LESNE IN GLINASTE IZDELKE ITD.

Kmetijska zadruga

BEGUNJE PRI CERKNICI

ima v zalogi vsakovrstni rezani les

Vsako količino nudi po najnižjih dnevnih cenah

VRHNIŠKE OPEKARNE

nudijo vsem interesentom nakup
vseh vrst zidne in strešne opeke
po dnevnih cenah

Priporočamo predvsem priznano dimniško in
fasadno opeko — Po naročilu izdelujemo tudi
radialno opeko za tovarniške dimnike

SPLOŠNO
GRADBENO
PODJETJE

PIONIR

DIREKCIJA

**NOVO
MESTO**

**IZVRŠUJE VSA
GRADBENA DELA**

DELOVNI KOLEKTIV
ŽELI NAŠIM
DELOVNIM LJUDEM
V NOvem LETU

1 9 5 3
NOVIH DELOVNIH
USPEHOV

SREČNO NOVO LETO!

JAVOR

TOVARNA VEZANIH PLOŠČ IN FURNIRJEV

PIVKA (prej Št. Peter na Krasu)

Nudimo vam: Vse vrste vezanih in mizarских plošč. Plemenite vrhnje in slepe furnirje z veliko izbiro specialitet, kot orehova korenina, razni mazerji, javor ptičar, rebraš, itd. Lahka embalaža, izdelana iz furnirja in vezanih plošč. Rezan les plemenitih iglavcev. Rezan les iglavcev. Lesene kocke za tlakovanje, Ladijski pod in parket.

TOVARNE IN SKLADIŠČA: PRESTRANEK, PIVKA, ILIRSKA BISTRICA

Vsem odjemalcem nudimo različne vrste sira in sveže surovo maslo v neomejenih količinah po konkurenčnih cenah

*

Na razpolago vedno sveže blago!

ZADRUŽNI SKLAD
SPLOŠNO TRGOVSKO PODJETJE

Planika

TOLMIN

Trgovsko podjetje kmetijskih
pridelkov in izdelkov

Zadružnik

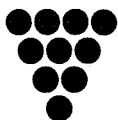
ILIRSKA BISTRICA

**»ZADRUŽNIK« NUDI V PRODAJO CENJENIM ODJEMAL-
CEM IN OSTALIM INTERESENTOM VSAKO KOLIČINO
LASTNIH IZDELKOV: PRVOVRSTNO ČAJNO
MASLO, SLADKO SMETANO IN TEHNIČNI
KAZEIN.**

**»ZADRUŽNIK« SE BAVI TUDI S TRGOVINO VSEH KME-
TIJSKIH IZDELKOV IN IMA V ZALOGI LES IN LESNE
IZDELKE V VELIKI IZBIRI.**

VINO-SADJE

Brežice

ima svoje centralne kleti v Brežicah, skladišča v Novem mestu, Krškem in na Bizeljskem

Stalna zaloga vseh vrst domačih, predvsem bizeljskih, kakor tudi dalmatinskih in istrskih vin. Sortna vina v steklenicah vseh vrst stalno v zalogi po ugodnih cenah. — Vino dostavljamo z lastnimi kamioni tudi na dom

**Gastinski obrati,
menze in potrošniki!**

KADAR KUPUJETE
MESO IN MESNE IZDELKE,
NE POZABITE NA

**okrajno
klavnico v Tolminu**

TRGOVSKI DOM

Slovenske Konjice

TRGOVSKO PODJETJE NA
DROBNO IN DEBELO

n u d i svojim odjemalcem v
svojih poslovalnicah v Ko-
njicah in v Žrečah kvali-
tetno izbiro manufaktur-
nega blaga, usnje, usnjene
izdelke, železnino in vedno
sveže špecerijsko blago

SOLIDNA POSTREŽBA — KONKURENCNE
CENE

Izletniki! Domačini!

V Tolminu obiščite

hotel

„Krn“

kavarno

„Triglav“

in gostilno

„Pri Kranjcu“

*Nudimo Vam tudi v Tolminu
izdelano sodavico!*

Vabi Vas

**GOSTINSKO PODJETJE
MLO TOLMIN**

Savinjska tovarna nogavic

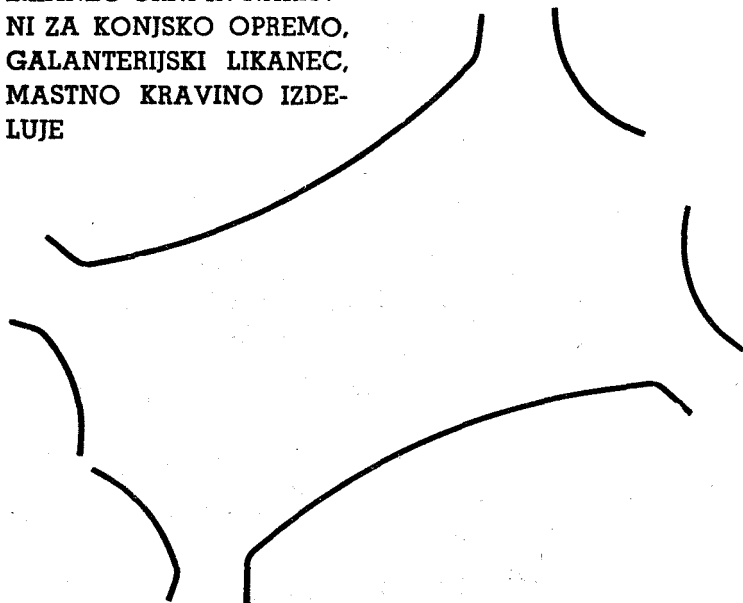
Palzela

Izdelujemo vse vrste moških, ženskih in otroških
nogavic ter prvovrstne svilene nogavice

Deseni najnovejši — kvaliteta prima

Pazite na naš zaščitni znak!

PRVOVRSTNO PODPLATNO
USNJE, KRUPONE, VRATO-
VE, OKRAJINE, TELEČJI IN
GOVEJI BOKS V RAZNIH
BARVAH. TELEČJI VELUR,
LIKANEC ČRNI IN NARAV-
NI ZA KONJSKO OPREMO,
GALANTERIJSKI LIKANEČ,
MASTNO KRAVINO IZDE-
LUJE

Tovarna usnja

ŠOŠTANJ

Telefonska številka 1

SPLOŠNO
GRADBENO
PODJETJE

„ZIDAR“

S SEDEŽEM V KOČEVJU

SE PRIPOROČA ZA VSA
V GRADBENO STROKO
SPADAJOČA DELA

Splošno trgovsko podjetje

PRESKRBA

Sežana

VAM S SVOJO TRGOVINO NA DEBELO IN
NA DROBNO NUDI RAZNO BLAGO PO
UGODNIH CENAH S SOLIDNO POSTREŽBO

Se priporočamo!

»15. september«

TOVARNA CEMENTA IN SALONITA
ANHOVO

Kolektiv primorske
TOVARNE CEMENTA IN SALONITA
ANHOVO

*pozdravlja vse svoje cenjene adjemalce
in se jim priporoča s svojimi kvalitetnimi proizvodi*

INDUSTRIJA USNJA VRHNIKA

Tel.: 16, 33, 40 — Brzjav: JUV Vrhnika

Opozarjamo vse proizvajalce galanterije, usnjene konfekcije, obutve, usnjenih tehničnih izdelkov, fizkulturnih rekvizitov, da pohite z naročili za jesensko sezono ter novo šolsko leto, ker je naša produkcija omejena. Zahtevajte vzorčne kolekcije in cenik. — Proizvajamo vse vrste vegetabilnega in kromovega svinjskega usnja, vse vrste podlog in cepljenecv. Barve po želji. Cene brez konkurence